

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**VERGİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜME VE
GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

Veysel İNAL

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Temel GÜRDAL

Temmuz – 2020

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VERGİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜME VE
GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Veysel İNAL

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

“Bu tez sınavı 24/07/2020 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof.Dr. Temel GÜRDAL	Başarılı
Prof.Dr. Hakkı ODABAŞ	Başarılı
Prof.Dr. Tarık VURAL	Başarılı
Doç.Dr. Harun KILIÇASLAN	Başarılı
Doç.Dr. Veli YILANCI	Başarılı

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
--	---	-------------

Öğrencinin	
Adı Soyadı	: Veysel İNAL
Öğrenci Numarası	: D166004006
Enstitü Anabilim Dalı	: MALİYE
Enstitü Bilim Dalı	:
Programı	: ☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKTORA
Tezin Başlığı	: VERGİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
Benzerlik Oranı	: %14

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.	
 29/06/2020 İmza	

☐ Sakarya Üniversitesi ..... Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.	
Bilgilerinize arz ederim.	
...../...../20..... İmza	

Uygundur

Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Prof.Dr. Temel GÜRDAL
Tarih: 30.06.2020
İmza:

☐ KABUL EDİLMİŞTİR	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı
☐ REDEDİLMİŞTİR	
EYK Tarih ve No:	

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı hazırlama aşamasına gelebilmemde büyük destekleri olan, bilgi birikimi ve yol göstericiliği ile tez çalışmamı başarıyla yürütmemi sağlayan danışman hocam, Prof. Dr. Temel GÜRDAL'a; tez çalışmam sırasında eleştirileriyle yol gösteren Doç. Dr. Harun KILIÇASLAN'a; özellikle tezimin uygulama aşamasında kullandığım teknikleri öğrenmemde yardımcı olan Doç. Dr. Veli YILANCI'ya; değerli eleştirileri ile çalışmamın olgunlaşmasını sağlayan jüri üyelerim Prof. Dr. Hakkı ODABAŞ'a ve Prof. Dr. Tarık VURAL'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her aşamasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, bugünlere ulaşmamda en büyük pay sahibi olan anneme, babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca teşekkür etmem gereken, çalışmanın başından sonuna kadar olan süreçte her daim yanımda olan, yeterli vakit ayıramadığım süreçte büyük sabır göstererek desteklerini esirgemeyen eşime teşekkür ediyorum.

Veysel İNAL

24.07.2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix

GİRİŞ	1
--------------------	----------

BÖLÜM 1: VERGİ POLİTİKALARI, EKONOMİK BÜYÜME ve GELİR

DAĞILIMI KURAMSAL AÇIKLAMALARI	11
---	-----------

1.1. Vergi Politikasına İlişkin Açıklamalar	11
1.1.1. Vergi Politikası.....	11
1.1.2. Vergi Politikası Amaçları.....	13
1.1.2.1.Fiskal Amaç	14
1.1.2.2.Ekstra Fiskal Amaç.....	15
1.1.3. Vergi Politikalarını Etkileyen Faktörler	22
1.1.4. Vergi Politikası Uygulamalarında Karşılaşılan Problemler	26
1.2. Ekonomik Büyümeye İlişkin Açıklamalar	27
1.2.1. Ekonomik Büyüme.....	28
1.2.2. Vergi Politikaları ile Ekonomik Büyüme İlişkisi	29
1.2.3. Ekonomik Büyümenin Kaynakları	31
1.2.4. Vergi Politikaları ile Ekonomik Büyüme Kaynaklarının İlişkisi	34
1.2.4.1. Vergi Politikaları ile Sermaya Birikimi İlişkisi	34
1.2.4.2. Vergi Politikaları ile Beşeri Sermaye İlişkisi	36
1.2.4.3. Vergi Politikaları ile Tasarruf İlişkisi	37
1.2.4.4. Vergi Politikaları ile Teknolojik Gelişme İlişkisi.....	38
1.2.4.5. Vergi Politikaları ile Girişimcilik İlişkisi	39
1.3. Gelir Dağılımına İlişkin Açıklamalar	40
1.3.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliği.....	40
1.3.4. Gelir Dağılımı Türleri	41
1.3.4.1. Kişisel Gelir Dağılımı.....	41

1.3.4.2.Fonksiyonel Gelir Dağılımı	43
1.3.4.3.Sektörel Gelir Dağılımı.....	43
1.3.4.4.Bölgesel Gelir Dağılımı	44
1.3.5. Gelir Dağılımını Belirleyici Unsurlar.....	44
1.3.5.1.Emek Dağılımı.....	45
1.3.5.2.Ticaretin Serbestleştirilmesi	45
1.3.5.3.Ekonomik Büyüme	46
1.3.5.4.Küreselleşme.....	46
1.3.5.5.Kurumsal Kalite.....	47
1.3.5.6.Kayıt Dışı Ekonomi	48
1.3.6. Gelir Dağılımı ile Vergi Politikası İlişkisi	48
1.3.6.1.Gelir Dağılımı – Kişisel Gelir Vergisi İlişkisi	50
1.3.6.2.Gelir Dağılımı – Kurumlar Vergisi İlişkisi.....	51
1.3.6.3.Gelir Dağılımı – Servet Vergileri İlişkisi	52
1.3.6.4.Gelir Dağılımı – Harcama Vergileri İlişkisi	53

BÖLÜM 2: VERGİ POLİTİKALARININ İKTİSADİ DÜŞÜNCE

OKULLARINDAKİ YERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR.....	55
2.1. Merkantilizm ve Vergi Politikaları.....	55
2.2. Fizyokrazi ve Vergi Politikaları.....	58
2.3. Klasikler ve Vergi Politikaları.....	60
2.4. Neoklasikler ve Vergi Politikaları	62
2.5. Keynesyen Akım ve Vergi Politikaları.....	66
2.6. Monetaristler ve Vergi Politikaları	68
2.7. Arz Yönlü İktisat ve Vergi Politikaları	70
2.8. Kamu Tercih Yaklaşımı ve Vergi Politikaları.....	72
2.9. Yapısal İktisat ve Vergi Politikaları	74

BÖLÜM 3: VERGİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜME ve GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK AMPİRİK LİTERATÜR

TARAMASI	76
3.1. Vergi Politikaları – Ekonomik Büyüme İlişkisine Yönelik Ampirik Literatür.....	76

3.1.1. Zaman Serisi Çalışmaları	77
3.1.2. Panel Veri Çalışmaları.....	83
3.1.3. Ampirik Çalışmaların Genel Değerlendirilmesi.....	88
3.2. Vergi Politikaları – Gelir Dağılımı İlişkisine Yönelik Ampirik Literatür.....	89
3.2.1. Zaman Serisi Çalışmaları	89
3.2.2. Panel Veri Çalışmaları.....	92
3.2.3. Ampirik Çalışmaların Değerlendirilmesi	97

BÖLÜM 4: VERGİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ..... 99

4.1. Ekonometrik Yöntem: Panel Veri Analizine İlişkin Açıklamalar.....	99
4.1.1. Panel Veri Tanımlaması	99
4.1.2. Panel Veri Analizlerinin Avantaj ve Dezavantajları	100
4.1.3. Birinci Nesil ve İkinci Nesil Panel Veri Analizi	103
4.2. Yatay Kesit Bağımlılığı ve Homojenite Testi	104
4.2.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi.....	104
4.2.2. Homojenite Testi	107
4.3. Panel Birim Kök Testleri.....	108
4.3.1. Birim Kök Testi.....	108
4.3.2. Peseran CIPS Panel Birim Kök Testi	108
4.4. Panel Eş Bütünleşme Testleri.....	110
4.4.1. Eş Bütünleşme Kavramı	110
4.4.2. Westerlund ve Edgerton Panel Eş Bütünleşme Testi	110
4.5. Panel Eş Bütünleşme Katsayı Tahmincisi	111
4.5.1. AMG Tekniği	111
4.6. Panel Nedensellik Testi	112
4.6.1. Nedensellik Kavramı	112
4.6.2. Emirmahmutoğlu – Köse Panel Nedensellik Testi.....	113
4.7. Veri Seti ve Modeller	114
4.7.1. Veri Seti.....	115
4.7.2. Çalışmada Kullanılan Modeller.....	118
4.8. Ampirik Bulgular ve Değerlendirme.....	119

4.8.1. Gelişmekte Olan Ülke Grubunda Ampirik Bulgular.....	120
4.8.1.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Bulguları	120
4.8.1.2. Homojenite Test Bulguları	122
4.8.1.3. Peseran CIPS Panel Birim Kök Testi Bulguları	124
4.8.1.4. Westerlund ve Edgerton Panel Eş Bütünleşme Testi Bulguları	125
4.8.1.5. AMG Tahminci Bulguları.....	126
4.8.1.6. Emirmahmutoğlu - Köse Panel Nedensellik Testi Bulguları	130
4.8.2. Gelişmiş Ülke Grubunda Ampirik Bulgular	133
4.8.2.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	133
4.8.2.2. Homojenite Test Bulguları	135
4.8.2.3. Peseran CIPS Panel Birim Kök Testi Bulguları	137
4.8.2.4. Westerlund ve Edgerton Panel Eş Bütünleşme Testi Bulguları	138
4.8.2.5. AMG Bulguları	139
4.8.2.6. Emirmahmutoğlu – Köse Panel Nedensellik Testi Bulguları.....	148
4.8.3. Bulguların Karşılaştırmalı Genel Değerlendirmesi	151
SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ.....	169
KAYNAKÇA.....	178
ÖZGEÇMİŞ	206

KISALTMALAR LİSTESİ

AMG	: Augmented Mean Group Estimator
CADF	: Cross-Sectionally Augmented Dickey Fuller
CIPS	: CrossSectionally Augmented IPS
E-K	: Emirmahmutoğlu - Köse
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülke
GÜ	: Gelişmiş Ülke
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
WB	: Word Bank
SWIID	: Standardized World Income Inequality Database

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Değişkenler ve Kaynakları	116
Tablo 2: Değişkenlerin Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	120
Tablo 3: Modellere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları.....	121
Tablo 4: Delta Test Sonuçları.....	123
Tablo 5: CIPS Panel Birim Kök Test Sonuçları.....	124
Tablo 6: LM Bootstrap Eş Bütünleşme Sonuçları.....	125
Tablo 7: Model 1 AMG Tahmin Sonuçları	127
Tablo 8: Model 3 AMG Tahmin Sonuçları	127
Tablo 9: Model 4 AMG Tahmin Sonuçları	128
Tablo 10: Model 5 ve 6 AMG Tahmin Sonuçları	130
Tablo 11: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaysız Vergiler- Ekonomik Büyüme)	130
Tablo 12: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaysız Vergiler- Gelir Dağılımı).....	131
Tablo 13: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaylı Vergiler- Ekonomik Büyüme)	131
Tablo 14: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaylı Vergiler- Gelir Dağılımı)	132
Tablo 15: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Toplam Vergiler- Ekonomik Büyüme).....	132
Tablo 16: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Toplam Vergiler- Gelir Dağılımı).....	133
Tablo 17: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	133
Tablo 18: Modellere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları.....	134
Tablo 19: Delta Test Sonuçları.....	135
Tablo 20: CIPS Panel Birim Kök Test Sonuçları.....	137
Tablo 21: LM Bootstrap Eş Bütünleşme Sonuçları.....	138
Tablo 22: Model 1 AMG Sonuçları	140
Tablo 23: Model 2 AMG Sonuçları	142
Tablo 24: Model 3 AMG Sonuçları	144
Tablo 25: Model 4 AMG Sonuçları	146
Tablo 26: Model 5 AMG Sonuçları	147
Tablo 27: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaysız Vergiler- Ekonomik Büyüme)	149
Tablo 28: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaysız Vergiler- Gelir Dağılımı).....	149
Tablo 29: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaylı Vergiler- Ekonomik Büyüme)	150
Tablo 30: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaylı Vergiler- Gelir Dağılımı)	150
Tablo 31: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Toplam Vergiler- Ekonomik Büyüme).....	151
Tablo 32: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Toplam Vergiler- Gelir Dağılımı).....	151

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Vergi Politikaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki 3

Yüksek Lisans		Doktora	*
Tezin Başlığı: Vergi Politikalarının Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi			
Tezin Yazarı: Veysel İNAL		Danışman: Prof. Dr. Temel GÜRDAL	
Kabul Tarihi: 24.07.2020		Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 206 (tez)	
Anabilim Dalı: Maliye		Bilimdalı:	
<p>Kamu gelirleri içerisinde önemli bir yere sahip olan vergiler ve vergi politikaları, makroekonomik değişkenler üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze teorik tartışmalara ve ampirik çalışmalara konu olan vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Vergi politikalarının etkisinin olumlu veya olumsuz olduğu hakkında görüş birliği bulunmamaktadır.</p> <p>Bu çalışmanın amacı gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde, vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. 1995-2017 dönemi ait yıllık veriler kullanılarak 8 gelişmekte olan ve 23 gelişmiş ülke üzerinden ekonometrik analizler gerçekleştirilmiştir. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre gruplandırılmasında ki amaç, vergi politikalarının etkisinin gelişmişlik seviyesine göre değişebilmesidir. Vergi politikası çıktısı olan gelir, kurumlar ve servet vergileri dolaysız vergiler olarak, mal ve hizmet vergileri ile katma değer vergisi ise dolaylı vergiler olarak analizlere dâhil edilmişlerdir. Ayrıca toplam vergi gelirleri de her iki ülke grubu için bağımsız değişken olarak analizler dâhil edilmiştir. Bağımsız değişken çeşitliliği sağlanarak, vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.</p> <p>Elde edilen bulgular, vergi politikalarının genel olarak ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerinde etkili olduğu yönündedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine ve uyguladıkları dolaylı – dolaysız vergi politikalarına göre etkiler, olumlu ve olumsuz olarak farklılık arz etmektedir. Özellikle dolaylı vergilerin, düşük gelirler aleyhine gelir dağılımını bozduğu ulaşılan ampirik sonuçlarda görülmektedir. Milli gelire doğrudan katkılarının yanı sıra dolaylı etkileri ile birlikte vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki oluşturduğuna dair pek çok sonuca ulaşılmıştır.</p> <p>Çalışma, ana hipotezin doğrulanması ile birlikte bu yönde yapıcı öneriler sunularak sonlandırılmıştır</p>			
Anahtar Kelimeler: Vergi politikası, ekonomik büyüme, gelir dağılımı, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler, panel veri analizi.			

Master Degree	☐	Ph.D.	☒
Title of Thesis: The Effect of Tax Policies on Economic Growth and Income Distribution			
Author of Thesis: Veysel İNAL		Supervisor: Prof. Dr. Temel GÜRDAL	
Accepted Date: 24.07.2020		Number of Pages: ix (pre text) + 206 (main body)	
Department: Public Finance		Subfield:	
<p>Taxes which have an important place in economic revenues and policies on taxes have important effects on macroeconomic variables. Tax policies, which have been the subject of theoretical discussions and empirical studies from past to present, are known to have an impact on economic growth and income distribution. There is no consensus on whether this effect is positive or negative.</p> <p>The aim of this study is to determine the effect of tax policies on economic growth and income distribution in developing and developed countries. In this study using the annual data for the period 1995-2017, econometric analyzes were carried out on 8 developing and 23 developed countries. Since the effect of tax policies varies according to the level of development of the country, the countries examined in the study are grouped according to the level of development. Income, institutions and wealth taxes, which are the tax policy outcomes, are included in the analysis as direct taxes, and goods and services taxes and value added taxes are included in the analysis as indirect taxes. In addition, total tax revenues are included in the analysis as independent variables for both country groups. By creating a variety of independent variables, it was aimed to examine the effects of tax policies on economic growth and income distribution in depth.</p> <p>Findings revealed that tax policies are generally effective on economic growth and income distribution. The effects differ positively and negatively according to the level of development and indirect - direct tax policies of the countries. The empirical results reached indicate that indirect taxes, in particular, impair the income distribution against low-income people. Moreover, according the results, taxes affects economic growth positively by contributing positively to the national income both directly and indirectly.</p> <p>The main hypothesis of the study was confirmed and constructive suggestions were presented in this direction.</p>			
Keywords: Tax policy, economic growth, income distribution, developed countries, developing countries, panel data analysis.			

GİRİŞ

Araştırmanın Problemi

Vergi politikası, hükümet tarafından hangi vergilerin alınacağı, hangi değerlerden alınacağı, kimlerden ve hangi oranlarda alınacağı konularında alınan kararlarının bütünüdür. Vergi politikaları, birçok makro değişken üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiye sahiptirler. Özellikle ekonomik büyüme ve gelir dağılımı, vergi politikalarından önemli düzeyde etkilenen makro değişkenlerdir. Günümüzde, devletlerin önemli problemlerinden olan ekonomik büyümede istikrarın sağlanamaması ve gelir dağılımı dengesizliği, politikacıların çözüm için en fazla zaman ayırdıkları konuların başında gelmektedir. Bu problemler, gelişmekte olan ülkelerde daha ciddi boyutlarda iken gelişmiş ülkeler bu anlamda kısmen daha iyi durumdadırlar. Son dönemlerde yaşanan küresel ekonomik krizlerin yanı sıra siyasi ve demografik problemlerin artış göstermesiyle, gelişmiş ülkeler açısından da sorunlar büyümeye başlamıştır. Yaşanan sorunların başında, küresel ekonomik büyümenin yavaşlaması ve gelir dağılımı dengesizliklerinin artışı gelmektedir.

Küresel anlamda ekonomik büyüme yavaşlamasının yanı sıra gelir dağılımında ki dengesizliğin ciddi boyutlara ulaşması, devletleri her anlamda yıpratmaktadır. IMF, Dünya Ekonomik Görünüm Raporu Ocak 2020 sayısını “*Geçici Dengeleme-Ağır Toparlanma*” başlığı ile yayımladı. Raporla küresel büyümenin 2020 için %3,4'ten 3,3'e ve 2021 için %3,6'dan 3,4'e çekildiği belirtilmiştir. Ayrıca bu tahmini rakamların aşağı yönlü revizyonunun mümkün olduğu raporda belirtilmiştir. Küresel piyasalarda söz sahibi aktörlerden Çin'de başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınıyla, küresel büyüme rakamlarının aşağı yönlü revizyon ihtimali artmıştır. Raporla ekonomik büyüme sorunun çözümünde uluslararası vergi politikalarının öneminin altı çizilmiştir. Gelir dağılımındaki soruna ilişkin F.Alvaredo, L.Chancel, T.Piketty, E.Saez, ve G.Zucman tarafından hazırlanan, 2018 Dünya Eşitsizlik Raporu'nda, Avrupa'da ülkenin en çok kazanan %10'luk kesiminin (en üst %10'luk gelir dilimi) toplam ulusal gelirden tek başına aldığı payın %37, Çin'de %41, Rusya'da %46, Kanada ve ABD'de %47, Sahra Altı Afrika, Brezilya ve Hindistan'da %55 civarında olduğu belirtilmiştir. Dünyanın en eşitsiz bölgesi Ortadoğu'da ise en üst

%10'luk kesim, ulusal gelirin %61'ine sahiptir. Bu veriler, gelir dağılımı eşitsizliğinin küresel boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı raporda gelir dağılımı eşitsizliği ile mücadele de vergi politikalarının önemine vurgu yapılmıştır. Artan oranlı vergi tarifelerinin gelir dağılımı dengesizliklerinde iyileştirici bir araç olarak kullanılabileceği ve eşitsizlikle mücadelede etkinliği arttırdığı belirtilmiştir. Vergi politikalarının ekonomik büyümede istikrarın yakalanması ve gelir dağılımı eşitsizliği ile mücadele de etkin rol oynadığı gerçeği konuya ilişkin uluslararası raporlarda ortaya koyulmuştur. Ayrıca yapılan akademik çalışmalarda vergi politikalarının etkili sonuçlar oluşturduğu, ampirik bulgularla desteklenmiştir.

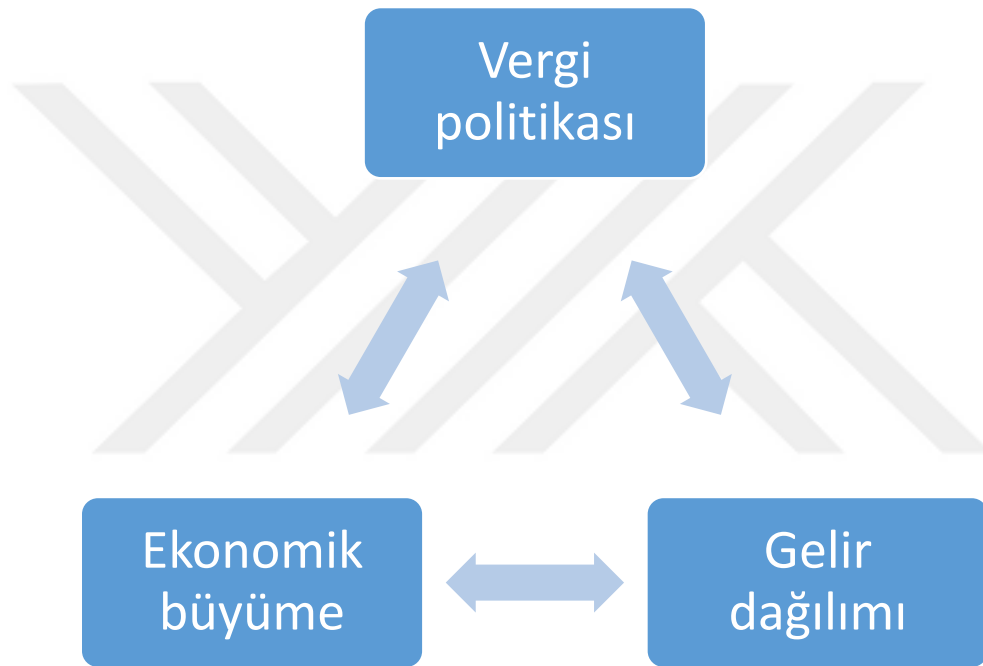
Araştırmanın Konusu

Vergi, hakkında geçmişten günümüze pek çok tartışmaların yaşandığı bir kavramdır. Yapılan tüm tartışmalar sonucunda devletin en önemli gelir kaynağı olduğu gerçeği reddedilememiştir. Devletin ortaya çıkmasıyla, vergi her daim hayatın içinde olan bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır. Egemenlik gücünü elinde bulunduran devlet, vergi politikaları ile gerek ekonomik anlamda gerek gelir dağılımı anlamında, çeşitli vergi politikalarını uygulama yetkisine sahiptir. Anayasa ve kanunların çizdiği yasal sınırlar içerisinde ve evrensel vergileme ilkelerine bağlı kalma şartıyla uygulanacak politikalar, hedeflenen amaç doğrultusunda olumlu sonuçlar doğurabilecektir. Bu konuda sunulan raporlarda da vergi politikalarının etkili bir araç olduğu ifade edilmiştir.

Ülkelerin vergi politikalarına ilişkin değişiklikler yapması, maliye politikası amaçlarına göre oldukça sık görülen bir durumdur. Gerek gelişmiş ülkeler gerekse gelişmekte olan ülkeler, geçmişten günümüze vergi politikalarında reform adı altında, pek çok kez değişikliğe gitmiştir. Vergi politikalarının etki alanının çok geniş olması, hedeflere ulaşmada veya sorunların çözümünde, etkililiğini arttırmaktadır. Vergiler, bir ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin miktarını ve fiyatını, üretim faktörlerinin fiyatlarını, tasarruf düzeyini, kaynak dağılımını, hane halkı refah seviyesini ve birçok mikro ve makroekonomik değişkeni, doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Dolayısıyla bu politika değişikliklerinin, ekonomik etkilerinin yanında sosyal anlamda da etkilerinin incelenmesi önem kazanmaktadır. Vergi politikalarında sıklıkla yapılan değişiklikler bilim insanlarının da dikkatini çekmiş ve bu konuda çeşitli çalışmalar

yapılmıştır. Brys vd., 2011 yılında yaptıkları çalışmada OECD ülkelerinin pek çoğunda, vergi politikalarında değişikliklerin yapıldığını ve argüman olarak ta gelir ve kurumlar vergisinin kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Ekonominin sürdürülebilir bir büyüme potansiyeline kavuşturulmasında ve gelir dağılımında ortaya çıkan dengesizliğin giderilmesinde, devletin elindeki en önemli politika araçlarının başında vergiler gelmektedir. En basit anlamda değişkenler arasındaki ilişki Şekil 1’de ki gibi ifade edilebilir:

Şekil 1 Vergi Politikaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki

- ✓ Devletler genel işleyişlerinin sağlanması, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması amacıyla, vergileri önemli bir araç olarak kullanmışlardır. Ekonomik büyüme ile artan gelir seviyesi vergi gelirlerinin artmasını sağlayacaktır. Artan vergi gelirlerinin milli gelir üzerinde doğrudan ve dolaylı pozitif etkileri bulunmaktadır. Konu ile ilgili çok farklı görüşler ortaya atılmış olsa dahi vergi politikaları ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğu bilinmektedir.

- ✓ Devletin, vergi politikaları ile gelir dağılımına pek çok defa müdahalede bulunduğu, dünyada birçok ülkede karşılaşılan bir durumdur. Devletin müdahalede bulunmadığı ve “birincil gelir dağılımı” olarak ifade edilen gelir dağılımının adil olması düşük bir ihtimaldir. Bu durumda sosyal devlet olma özelliği gereği devlet, gelir dağılımını düzenleme anlamında vergi politikası araçlarına başvurabilir. “İkincil gelir dağılımı” olarak ifade edilen, müdahale sonucu ortaya çıkan yeni dağılımda düşük gelirliler lehine bir iyileşme söz konusu olabilmektedir.

Karşılıklı ilişkilerin söz konusu olduğu bu alana ilişkin uluslararası araştırma raporları küresel boyutlarda problemlerin olduğunu ortaya koymaktadır. Küresel ekonomik büyüme rakamlarının azalış trendi ve artan gelir eşitsizliği sorunlarının çözümü noktasında vergilerin önemi de her defasında vurgulanmaktadır. Küresel anlamda var olan bu problemler, bu tez çalışmasının konusunun belirlenmesinde etkili olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde vergi politikalarının, sorunların giderilmesindeki etkisi çalışmanın motivasyon kaynağını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Çalışmanın temel amacı, vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerini, ekonomik özellikleri farklı gelişmiş ve gelişmekte olan iki ülke grubu üzerinden ortaya koymaktır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grubunda, ilişkilerin boyutu güncel ekonometrik yöntemler ile ortaya koyularak, ülkelerde uygulanan vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın temel hipotezi ise “*vergi politikaları ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasında uzun dönemde bir ilişkinin olduğudur*”. Alt hipotezler ise şu şekildedir;

- ✓ **H₁**: Dolaysız vergiler gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitiftir.
- ✓ **H₂**: Dolaylı vergiler gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitiftir.
- ✓ **H₃**: Toplam vergi gelirleri gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitiftir.

- ✓ **H₄**: Dolaysız vergiler gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını düzenleyici yöndedir.
- ✓ **H₅**: Dolaylı vergiler gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını bozucu yöndedir.
- ✓ **H₆**: Toplam vergi gelirleri gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını düzenleyici yöndedir.
- ✓ **H₇**: Dolaysız vergiler gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitifdir.
- ✓ **H₈**: Dolaylı vergiler gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitifdir.
- ✓ **H₉**: Toplam vergi gelirleri gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeye etkiler. Beklenen etki pozitifdir.
- ✓ **H₁₀**: Dolaysız vergiler gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını düzenleyici yöndedir.
- ✓ **H₁₁**: Dolaylı vergiler gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını bozucu yöndedir.
- ✓ **H₁₂**: Toplam vergi gelirleri gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını bozucu yöndedir.

Araştırmanın Önemi

Çalışmayı önemli kılan etkenlerin başında, literatürdeki boşluğa katkı sağlama beklentisi gelmektedir. Konuya ilişkin çalışmalar incelendiğinde, vergiler ile ekonomik büyüme ve vergiler ile gelir dağılımı ilişkisi bağlamında pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların büyük çoğunluğunda, vergi politikalarına ilişkin açıklayıcı değişken olarak toplam vergi gelirlerinin kullanıldığı görülmüştür. Toplam vergi gelirlerinin, bir ülkenin uyguladığı vergi politikalarına ilişkin detaylı bilgi sunması beklenemez. Çalışmayı literatürdeki çalışmalardan farklı kılan özelliği, vergi politikası çıktılarının, dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere ayrı ayrı analizlere dâhil edilecek olmasıdır. Bu ayırımın yapıldığı az sayıda çalışma söz konusudur. Ancak bu çalışmalar da tespit edilen bir eksiklikte ülkelerin gelişmiş ve gelişmekte olan ayırımı yapılmadan, vergi politikalarının etkilerinin incelenmesidir. Vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, vergi politikasının etkileri,

dolaylı ve dolaysız ayırımı yapılarak 5 farklı temsili değişken kullanılarak araştırılmaktadır. Ülke gruplarında gelişmiş ve gelişmekte olan ayırımına gidilerek de literatürdeki eksikliğin giderilmesi anlamında, çalışmanın katkı sunması beklenmektedir. Vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisi, karşılaştırmalı ve ülke özelinde incelenerek, güncel gelişmeler ışığında vergi politikalarına ilişkin önerilerde bulunulacak olması çalışmayı önemli kılmaktadır.

Öte yandan teorik tartışmaların yoğun olarak yaşandığı bu konuda, sunulacak olan ampirik kanıtlar da çalışmayı önemli kılmaktadır. Elde edilecek ampirik sonuçlar teorik hipotezlerin geçerliliğine ışık tutacaktır. Çalışmada kullanılacak olan güncel veriler ve uygulanacak güncel ekonometrik teknikler, elde edilecek sonuçlar bağlamında yapılacak politika önerilerini daha önemli hale getirmektedir. Ayrıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden oluşturulacak iki farklı örneklem grubu üzerinden çalışmanın yapılacak olması ülkelere vergi politikalarını gözden geçirme olanağı sunacaktır. Son olarak ampirik analizlerde, ikinci nesil testler kullanılarak, küreselleşmenin kaçınılmaz etkisi olan yatay kesit bağımlılığının göz önünde bulundurulacak olması, çalışmayı önemli kılan diğer bir etkidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Panel veri çalışmalarında sıklıkla karşılaşılan problemler, çalışmamızda da karşımıza çıkmıştır. Örneklem grubuna dâhil edilecek ülkeler, bu ülkelere ait verilere ulaşılması ve değişkenlerin belirlenmesi noktasında karşılaşılan problemler, çalışmada birtakım sınırlamalara gidilmesine neden olmuştur.

Araştırmada ilk sınırlamaya ülke seçiminde gidilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda farklı ekonomik özelliklere sahip gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grupları belirlenmiştir. Bu belirlemede, Dünya Bankasının Atlas Yöntemi göz önünde bulundurulmuştur. Belirlenen ülkelere ait verilere ulaşılma noktasında karşılaşılan problemler nedeniyle hem ülke sayısında hem de incelenen zaman aralığında kısıtlamaya gidilmiştir.

Çalışmada ülke ve zaman periyodu sınırlılığının yanı sıra temsili değişken belirlenmesinde de sınırlama yapılmıştır. Modellemelerde kullanılacak, bağımlı ve

bağımsız değişkenlere ait verilere ulaşmak ve verilerin bütünlüğünü sağlayabilmek açısından değişkenlerde sınırlamaya gidilmiştir. Özellikle vergi politikası temsili değişkenleri belirlenirken karşılaşılan sorunlardan ötürü dolaylı vergiler olarak, harcama vergileri ve katma değer vergisi tercih edilerek bu anlamda bir kısıtlamaya gidilmiştir. Ekonomik büyümeyi temsil noktasında, değişken belirlemede bir sorunla karşılaşılmamıştır. Gelir dağılımına ilişkin veri belirleme noktasında problemler karşımıza çıkmıştır. Gelir dağılımına ilişkin sınırlılık ise GINI katsayıları ile ilgilidir. GINI katsayısı diğer veriler içerisinde hem kesit hem de zaman serisi anlamında temini oldukça güç olan bir değişkendir. Bunun sebeplerinin başında yüksek hesaplama maliyeti dolayısıyla, birçok ülkede bu hesaplamaların sıklıkla yapılamaması gelmektedir. Son yıllara ilişkin GINI değerlerinin bulunabilmesine karşın, geçmiş dönem verilerin bulunması oldukça zordur. Bu nedenle incelediğimiz dönemler arasında tutarlı bir GINI katsayısı veri seti elde etmek için çeşitli çalışmalarda yapılan tahminlenmiş GINI katsayısı değerlerine odaklanılmış ve bunlar arasında 2009 yılında Frederic Solt tarafından mevcut olan diğer veri setlerine dayanılarak oluşturulan ve” Standardized World Income Inequality Database (SWIID)” ismiyle yayınlanan veri setine ulaşılmıştır. Diğer veri setlerine göre bazı üstünlükleri olan bu yeni veri seti birçok araştırmacı tarafından son yıllarda uygulamalı çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Dolayısıyla hem güncel olması hem daha geniş gözlem sayısı sunan bir veri setinin olmaması sebebiyle çalışmada F. Solt (2009) tarafından oluşturulan “SWIID 8.0” daki GINI değerleri kullanılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Kuramsal Analiz: Çalışmaya geniş ve kapsamlı kuramsal bir literatür taraması ile başlanmıştır. Ulusal ve uluslararası literatür incelenerek, alandaki eksiklikler belirlenmeye çalışılmıştır. Konuya ilişkin ampirik çalışmalar ve çalışmalarda kullanılan yöntem, veri seti ve dönem aralığı gibi argümanlar incelenmiştir. Vergi politikaları ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkisini inceleyen, genelde ikili ilişkiler üzerinden yapılan çalışmaların içerikleri ve ampirik sonuçları derinlemesine irdelenerek değerlendirmelerde bulunulmuş ve literatürdeki boşluklar belirlenmiştir.

Ekonometrik Uygulama: Araştırmada yöntem olarak güncel panel veri analizi teknikleri tercih edilmiştir. Çalışmanın amacına yönelik kurulacak modellerde, ikinci

nesil panel veri teknikleri kullanılarak, elde edilecek sonuçlarda sapmalı tahminlerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. İktisadi değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi gerek iktisadi teorilerin açıklanması gerekse ekonomik ve mali politikaların belirlenmesi konusunda büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple iktisadi değişkenler arasındaki ilişkilerin varlığı ve yönünün saptanması son zamanlarda giderek önem kazanmaya başlamıştır.

Çalışmaya önsel testler ile başlanmıştır. İlk olarak çalışmada kullanılacak serilerde ve kurulan modellerde yatay kesit bağımlılığının varlığı araştırılmıştır. Yatay kesit bağımlılığının varlığı durumunda, bu durumu dikkate almadan yapılacak tahminler tutarsız olacaktır. CD_{LM} ve CD_{LM2} (Pesaran, 2004), CD_{LM1} (Breusch & Pagan, 1980) ve CD_{LM-Adj} (Pesaran vd., 2008) testleri kullanılarak yatay kesit bağımlılığı araştırılmıştır. İkinci önsel test homojenlik testidir. Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen Delta Test ile homojenlik-heterojenlik durumu araştırılmıştır. Yatay kesit bağımlılığında olduğu gibi homojenlik-heterojenlik durumu belirlenmeden uygulanacak test bulgularının geçerliliği tartışmaya açıktır.

Serilerin durağanlık mertebelerinin belirlenmesi amacıyla Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CIPS panel birim kök testi yapılmıştır. Sonraki aşamada değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin ortaya koyulabilmesi için Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından geliştirilen LM Bootstrap eş bütünleşme testi yapılmıştır. Eş bütünleşme ilişkilerine ait büyüklüklerin belirlenmesi amacıyla Eberhardt ve Bond (2009) tarafından geliştirilen AMG tahmincisi kullanılmıştır. Panelin geneli için ve ülke bazında katsayılar tahmin edilmiştir.

Ekonometrik uygulamanın son aşamasında nedensellik sınamaları yapılmıştır. Uzun dönemde aralarında eş bütünleşme ilişkisi olan değişkenler birbirlerinin nedeni olabilmektedir. Değişkenlerde meydana gelen değişimlerde, önce meydana gelen değişim değişkenin gelecekteki değerlerine etki edebilmektedir. Diğer bir ifade ile nedeni olabilmektedir. Çalışmada Emirmahmutoğlu – Köse (2011) tarafından geliştirilen panel nedensellik testi uygulanmıştır.

Çalışmada panel veri teknikleri ile panelin geneli için tahminler yapılmıştır. Aynı zamanda ülke bazlı katsayı tahminleri de yapılarak sonuçlara yer verilmiştir. Bunun

sebebi vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerini tüm yönleri ile ülkeler özelinde ortaya koymaktır.

Araştırmanın İçeriği

Çalışmanın birinci bölümünde, vergi politikaları ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ile ilgili kavramsal çerçeve sunulmaktadır. Vergi politikası tanımı, amaçları, etkilendiği faktörler ve bu politikaların uygulanma zorluklarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca ekonomik büyüme, ekonomik büyüme kaynakları ve vergi politikaları ile ekonomik büyüme ilişkisine dair açıklamalar yapılmıştır. Gelir dağılımı ile ilgili tanımlamaya, gelir dağılımı türlerine, gelir dağılımını etkileyen unsurlara ve vergi politikaları ile ilişkilerine dair açıklamalara birinci bölümde değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, çalışmanın odak noktası olan ve ekonomik büyüme ile gelir dağılımı üzerinde etkisi araştırılan vergi politikalarının, iktisat okullarındaki yerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Geçmişten günümüze iktisat okullarının, vergi politikalarına ilişkin görüş, teori ve söylemlerine ikinci bölümde yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü, konuya ilişkin literatür taramasından oluşmaktadır. Literatür 2 başlık altında sunulmuştur. Vergi politikaları ile ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmalar ve vergi politikası ile gelir dağılımı ilişkisini ele alan çalışmalar farklı başlıklar altında toparlanmıştır. Literatür özeti, zaman serisi ve panel çalışmalar olarak ta ayrıca tasnif edilerek üçüncü bölümde sunulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünü, vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik yapılan ampirik analizden oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan panel veri analizinin tanımı ve avantaj-dezavantajları ortaya koyulmuştur. Çalışmanın değişkenlerine ilişkin açıklamalar yapılmış ve kullanılan tekniklere ilişkin teorik açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmanın modelleri sunularak, yapılan analizlere ait bulgular tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Ayrıca bu bölümde, analizlerde tercih edilen tekniklerin üstünlükleri, veri setlerinin temin edildiği kaynaklara ve örneklem grubunun seçiminde kullanılan yöntemle ilişkin açıklamalara da yer verilmiştir.

Sonuç kısmında genel bir değerlendirmeden sonra elde edilen bulguların, çalışmanın hipotezleri ile uygunluğu ortaya koyulmuştur. Vergi politikalarının ekonomik büyüme

ve gelir dağılımı üzerinde daha verimli ve etkili kullanılmasına yönelik, nasıl uygulanması ile ilgili politika yapıcılara önerilerde bulunularak çalışma sonlandırılmıştır.

BÖLÜM 1: VERGİ POLİTİKALARI, EKONOMİK BÜYÜME ve GELİR DAĞILIMI KURAMSAL AÇIKLAMALARI

1.1. Vergi Politikasına İlişkin Açıklamalar

Çalışmanın bu bölümünde vergi politikası, vergi politikası amaçları, vergi politikalarını etkileyen faktörler, vergi politikası uygulamalarında karşılaşılan problemler konularında teorik açıklamalara yer verilecektir.

1.1.1. Vergi Politikası

Devlet, görevlerini yerine getirebilmek için ihtiyaç duyduğu gelirleri çeşitli şekillerde temin edebilir. Bu gelirlerin en önemlisi olan vergi, geçmiş dönemlerde mal ve hizmetlerle aynı olarak yerine getirilirken, günümüzde nakdi olarak yerine getirilmektedir. Devletin egemenlik gücüne dayanarak, hukuki bir zeminde zora dayalı olarak tahsil ettiği vergiler, kamu gelirleri içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Çağdaş devletlerin mali sistemleri içerisindeki en önemli kaynak vergilerdir. Ülkelerin mali sistemlerinin bileşimleri, siyasi ve iktisadi koşulları farklılık arz ettiğinden dolayı vergi gelirlerinin de toplam devlet gelirleri içerisindeki payı da değişebilmektedir. Asli amacı kamu harcamalarının finansmanı olan vergiler, maliye alanında çalışan bilim insanlarının daima önemseydiği bir konu olmuştur. Bu ilginin dinamikliğinin arkasında, tarihsel gelişim içerisinde vergilemenin niteliğinde, amaç ve fonksiyonlarında meydana gelen hızlı değişim yatmaktadır. Vergi, konjonktürün gerektirdiği şekilde politika aracı olarak rahatlıkla kullanılabilen, ekonominin yönlendirilmesinde etkisi yüksek fakat açık ve kesin şekilde tanımlanması güç bir argümandır. Bu özellikleri vergi politikalarının her daim ekonomi politikaları içerisinde yer almasına neden olmuştur (Turhan, 1998: 20).

Geçmişten günümüze çok farklı fonksiyonlar üstlenen verginin, asli amacı ifade ettiğimiz gibi kamu harcamalarının finansmanını sağlamaktır. Özellikle Keynesyen ekolle başlayan müdahaleci devlet anlayışı, vergilere farklı görevler yüklenmesinin önünü açmıştır. Bu süreçten sonra vergiler bir politika aracı olarak, ekonomik ve sosyal hayata müdahalede sıklıkla kullanıla gelmiştir. Esasında vergi denildiğinde akla ilk gelen diğer bir kavram “*devlet*”tir. Devlet, maliye teorisinde olduğu kadar iktisat teorii ve politikalarında önemli tartışma alanlarından biridir. Tartışmaların odak noktası ise

devletin vergi toplama meşruiyetidir. Devletin tutumunu belileyecek olan asıl unsur vergiye ilişkin tanımlamasıdır. Ferdietçi ve kolektif bakış açıları, devlet görüşlerinin zıtlığı üzerine gelişmiş iki farklı bakış açısıdır. “*Sofistik Kökenli Devlet*” ve “*Aristocu Devlet*” birbirine zıt iki devlet görüşüdür. Sofistik devlet anlayışına göre devlet, “*müşterek gayeleri gerçekleştirmek üzere kurulmuş menfaat birliği*” dir. Aristocu devlet anlayışında ise devlete atfedilen tanımlama “*fertlerin oluşturduğu toplumdaki ayrı üstün bir varlık olup, hayatın her safhasında en iyiyi gerçekleştirmeyi gaye edinir*” şeklindedir. Zıt görüşler olmasına rağmen her iki görüşünde uzlaşma sağladı nokta, devletin en iyiyi ve faydalıyı gerçekleştirme ilkesini benimsediğidir. Kamu hizmetlerini en iyi ve en faydalı şekilde sunabilen devlet, asli vazifelerinden birini yerine getirmiş olacaktır. Devletin bu ilkesinin bir maliyeti söz konusudur. Bu maliyetin karşılanması yöntemi ise vergilerdir. Sofistike devlet anlayışında vergi, devlet tarafından sunulan kamu hizmetlerinin fiyatıdır. Aristocu devlet anlayışında ise devletin, toplumun üstündeki bir varlık olması ve vergi toplama yetkisini elinde bulundurması sebebiyle elde ettiği gelirdir (Schmölder, 1976:67-69). Günümüz modern devlet anlayışında ise vergileme meşruiyeti kabullenilmiş durumdadır. Bu meşruiyet sayesinde devlet, yasalara dayanarak yaptığı düzenlemeler ve iktisadi aktörlere verdiği destekler ile vergilemeyi ve vergi politikalarını önemli bir aktör olarak kullanmaktadır.

Vergi politikası, devletlerin belirlediği amaçlara ulaşmak amacıyla hangi vergilerin alınacağı, hangi oranlarda ve kimlerden alınacağı hususlarını belirlemeye yönelik uygulamalarından oluşur (Türk, 1999: 173). Bu politikalar, makroekonomik değişkenler üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak pek çok etkiye sahiptir. Aynı zamanda bir maliye politikası aracı olan vergi politikaları, üretim faaliyetleri üzerinden ekonomik büyüme oranlarını, üstlendiği yeniden dağıtım fonksiyonu ile de gelir dağılımını etkileyebilmektedir. Genel kamu politikaları içerisinde önemli bir yere sahip olan vergi politikaları, sürekli değişim göstermektedir. Bu durum hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. Vergi politikalarında, hedeflere yönelik değişiklik yapılabilme kolaylığı, vergilerin sahip olduğu esnek yapıdan kaynaklanmaktadır. Vergi oranlarının artırılması-azaltılması ve vergi matrahlarının genişletilmesi olanakları, vergilere esnek bir yapı kazandırmaktadır. Devlet, egemenlik gücüne dayanarak mükelleflerinden tahsil ettiği vergi ve vergi türleri üzerinde, kanunlar çerçevesinde değişiklikler yapabilmektedir. Ekonomik büyümeyi arttırmaya yönelik bir politika güden

devlet, vergi politikası olarak indirim yönünde uygulamalar ortaya koyacaktır. Yatırım ve tasarrufları arttırmaya yönelik vergi indirim politikaları, üretim kanalıyla ekonomik büyümeyi tetikleyecektir. Bunun yanı sıra gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmaya yönelik politika güdüldüğünde, vergi politikaları etkili bir araç olarak kullanılabilir. Artan oranlılık, asgari geçim indirimi, muafiyet ve istisna gibi uygulamalar ile devlet mükelleflerin ödeme gücünü belirleyerek, bu yönde vergileme yaparak gelir dağılımı adaletsizliğini azaltmaya çalışır.

Geçmişten günümüze vergi politikaları, ekonomik büyüme modellerinde tartışma konusu olmuştur. Bu süreçlerde politika yapıcılar bu tartışmalardan etkilenmiştir. Yaşanan küresel ekonomik krizler ile ortaya çıkan mali açıklar, borçların sürdürülebilirliği sorunu ve artan gelir eşitsizliğinin yanı sıra farklı birçok sorunun çözümünde vergi politikalarına çok defa başvurulmuştur (Belo, 2014: 3).

1.1.2. Vergi Politikası Amaçları

Vergi politikası, maliye politikalarının en önemli bir bileşenidir. Tarihsel süreç içerisinde devletin fonksiyonları çerçevesinde, vergiler farklı amaçlar edinmiş ve farklı araçlar söz konusu olmuştur. Her türlü kamusal aracın amacı, şüphesiz devletin asli görevlerinin yerine getirilmesidir. Bu anlamda devlet, egemenlik gücüne dayanarak uyguladığı çeşitli politikalarla kullandığı vergilere çeşitli amaçlar yükleyebilmektedir. Diğer kamu politikalarında olduğu gibi vergi politikaları ve bu politikaların çıktısı vergiler, devletin üzerine vazife edindiği görevlerinin gerçekleşmesine hizmet ederler. İktisadi düşünce okulları, savundukları görüşler çerçevesinde, vergilere farklı amaçlar yüklemiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümünde daha ayrıntılı ele alınacak olan bu görüşlere kısaca değinecek olursak; Klasik maliyeciler, tarafsız devlet anlayışları gereği “*tarafsız vergi*” görüşünü savunmuşlardır. Vergi politikalarının, minimum seviyede gerçekleşmesi gereken kamu harcamalarının finansmanı dışında kullanılmaması gerektiğini savunmuşlardır. Dolayısıyla vergi politikaları, tarafsız olmalıdır. Bu görüşün aksine, tarihin en büyük krizlerinden olan 1929 Büyük Buhran ile birlikte devlet müdahaleciliğinin ön plana çıkmasıyla, vergi politikaları da müdahaleci yönde değişmiştir. Diğer bir ifade ile “*tarafli vergi*” anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Bu hâkim düşünce ile birlikte, vergi politikalarının mali amacı dışında, iktisadi ve sosyal anlamda mali olmayan amaçları da (ekstra fiskal) oluşmuştur (Turhan, 1998: 24).

Klasik ve Keynes ‘yen okulun dışında, diğer iktisat okulları da hâkim oldukları dönemin konjonktürel yapısına uygun olarak vergi politikalarına farklı amaçlar yüklemişlerdir. Genel olarak bu iki okulun görüşlerinin revize edilmiş halleri benimsenmiştir. Bu görüşlere ilerleyen bölümde yer verileceğinden ayrıntılarına girilmemiştir. Vergi politikalarının amaçları, ülkelerin ekonomik özelliklerine göre de değişiklik gösterebilir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, farklı vergi politikalarının uygulanması doğal bir durumdur. Her ne kadar farklılaşsa dahi, bu politikaların içerisinde yer edinecek amaç, kamu harcamalarının finansman kaynağının sağlanmasıdır. Bu amaç geçmişte olduğu gibi günümüzde de geçerliliğini koruyacaktır. Bu amaç dışındaki ekstra fiskal amaçlar, ülkelerin özellikleri ve ülkelerin önceliklerine göre, önem sırası açısından değişiklik gösterebilir.

Vergi politikası amaçları gruplandırılırken farklı başlıklar altında toplanabilir. Çalışmada fiskal amaç ve ekstra fiskal amaçlar başlıklandırması tercih edilmiştir.

1.1.2.1.Fiskal Amaç

1929 Büyük Buhran ile birlikte müdahaleci devlet anlayışının benimsenmesi, kamu harcamalarının gayri safi milli hasılaya olan oranının yükselmesine neden olmuştur. Bu yükseliş, devlet gelirlerine olan ihtiyacı da arttırmıştır. Devlet gelirleri içerisinde en önemli pay, vergilere aittir. Vergiler, kamu harcamalarının finansmanının sağlanmasında yeterli seviyede olmalıdır. Bu durum vergilerin fiskal (mali) amacını ortaya koymaktadır. Fiskal amaç, vergilerin en eski ve asli amacıdır. Tüm ülkelerin gelire ihtiyacının olması, vergilerin fiskal amacını ön plana çıkarmaktadır.

Günümüz dünyasında vergi politikaları, ekonominin yapısı, siyasi ilişkiler, baskı grupları ve benzeri faktörlerden dolayı sürekli değişiklik göstermektedir. Politikacılar, vergiye ilişkin uygulamaları tasarlarırken çok yönlü düşünmek zorundadırlar. Günümüzde, vergilemenin asli amacından çok diğer amaçları ön plana çıkmaktadır. Sadece fiskal amaca göre vergi politikasının uygulanması, vergilemenin ekonomik ve sosyal amaçlarının göz ardı edilmesine sebep olur. Bu durumda her defasında daha fazla vergi alınması gerekliliği (vergi yükünün artması) ortaya çıkacağından, toplum içerisinde önemli huzursuzluklar yaşanmasının önü açılmış olur (Mutluer vd., 2016: 230; Giray, 2012:53). Bu durum verginin asli amacını da ulaşılmasına engel

olacağından fiskal amaca ulaşmada kontrollü ve evrensel ilkelere uygun uygulamalar yapılmalıdır.

1.1.2.2. Ekstra Fiskal Amaç

Vergi politikası, maliye politikalarının önemli bir parçasıdır. Bu sebeple, maliye politikası amaçları ile vergi politikası amaçları iç içe geçmiştir. Devletin, ekonomik hayatı etkileme işlevinin önem kazanması ile birlikte, vergilemenin fiskal amacından ziyade vergi politikaları aracılığıyla ekonomiye müdahalesi ön plana çıkmıştır. Vergilerde yapılacak değişiklik veya oranlar üzerinde aşağı veya yukarı yönlü bir revizyonla ekstra fiskal amaçlara ulaşma hedeflenebilir (Ata, 2001: 16). Bu amaçlar ekonomik ve sosyal amaçlar başlığı altında toparlanabilir. Devlet anlayışının, farklı sebeplerden dolayı değişmesiyle bu başlıklar altına yenileri eklenebilir.

1.1.2.2.1. Ekonomik Amaç

Ekonomik amaçlara ulaşmada kullanılan en önemli vergi politikası aracı, vergi teşvikleridir. Uygulanacak bu teşvikler ile ekonominin her anlamda rahatlatılması hedeflenir. Ekonomik amaçlar, çok çeşitli olabilir. Bu amaçlardan bazıları şunlardır:

Ekonomik istikrarı sağlamak ve sürdürmek; Ekonomik istikrar; fiyat istikrarı, tam istihdam ve dış ekonomik dengenin sağlanması ile gerçekleşen bir durumdur. Ekonomilerde yansız politikaların uygulandığı, diğer bir ifade ile ekonomilere devlet müdahalesinin olmadığı dönemlerde, makroekonomik göstergelerde dengesizliklerin yaşandığı görülmüştür. Farklı büyüklüklerde ekonomik krizlerin yaşandığı dönem örnekleri, ekonomi tarihinde mevcuttur. 1929 Büyük Buhran en önemli örnektir. Klasik paradigmanın kabul gördüğü dönemde ekonomik istikrar, sadece fiyat istikrarını ifade etmekteydi. Ekonominin sürekli tam istihdam seviyesinde olduğu düşüncesi hâkimdi ve ekonomide yaşanan dengesizliklerin dışsal faktörlerden kaynaklandığını varsayıyorlardı. Emek ve faktör piyasalarındaki esnek fiyat mekanizmasının, ekonomik dengede istikrarı sağladığı görüşünü savunuyorlardı (Bakkal, 2013: 35). 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ile birlikte Klasik paradigmanın görüşleri temelden sarsılmış ve ekonomiye devlet müdahalesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik ile birlikte Keynes ‘yen akımın müdahaleci görüşleri, geçerlilik kazanmaya başlamış ve ekonomide hâkim düşünce haline gelmiştir.

Hükümetler, konjonktürel daralma ve genişleme dönemlerinde uyguladıkları vergi politikaları ile ekonomik istikrarın sağlanmasını hedefler. Bu politika uygulamalarının başında, enflasyonist dönemlerde fiyat istikrarına yönelik kısa dönem talebini kısmak için vergilerin yükseltilmesi ile daraltıcı bir politika uygulanması gelir. Uzun dönemde uygulanan teşvik edici vergi politikaları ise üretim artışına yönelik sıklıkla başvurulan bir uygulamadır. Eksik istihdam dönemlerinde, ekonomide talebi arttırıcı vergi politikaları tercih edilir. Yatırımcıları cesaretlendirmek amacıyla vergi oranları düşürülür, istisna ve muafiyetlerin kapsamı genişletilebilir. Dış ekonomik dengenin sağlanmasında ise yine vergi politikaları etkin rol oynar. Yüksek ihracat hacmi ve getiri olan dövize sahip olabilmek için uluslararası arenada rekabet gücüne sahip olmak gerekir. Bu güce giden yol, ileri teknoloji kullanımı, düşük maliyetli ve kaliteli üretimden geçer. Bu açıdan vergi politikalarının maliyetleri düşürücü yönde uygulamalar içermesi gerekmektedir. Vergi teşvikleri bunun için etkin bir araç olarak kullanılmaktadır (Giray vd., 1998: 21)

Tasarrufları arttırmak; Tasarruflar, özellikle gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Ekonomik olarak iyi zamanlarda tüketimden kalan kısmın tasarruf edilmesi, ekonominin zor dönemlerde daha az sarsılmasına vesile olacaktır. Bu tasarruflar çeşitli fonlama yöntemleri ile piyasaya ve yatırımcıya aktarıldığında, ekonomiye can suyu vermiş olacaktır.

Vergilerin, tasarruflar üzerindeki etkisi konusunda literatürde 2 farklı teori söz konusudur. Birincisi, Mutlak Gelir Teorisi 'dir. Keynes 'in bu teorisine göre, gelir seviyesi arttıkça ortalama ve marjinal tüketim eğilimi azalacaktır. Bu durumlarda gelir vergisinde yapılacak bir artış tasarrufların azalmasına neden olur. Yüksek gelir grubuna mensupların marjinal tüketim eğilimleri, düşük gelir grubuna göre daha azdır. Bu grubun, marjinal tasarruf eğilimleri daha yüksektir. Dolayısıyla MGT 'ye göre, yüksek gelirlilere yönelik artan oranlı gelir vergisinde yapılacak bir artışın, özel tasarrufları azaltıcı etkisi çok daha büyük olacaktır (Öncel, 2001: 21). Tasarrufların azalmasının olumsuz etkisi uzun dönemde, vergi oranlarının yükseltilmesiyle elde edilen gelirin olumlu etkisinden daha fazla olacaktır. Bu konuda ki diğer bir teori de Nisbi Gelir Teorisi 'dir. Bireyler, gelirlerini tüketim ve tasarruf arasında bölüştürürken bazı faktörlere göre hareket ederler. Bu faktörler; gelirlerinin toplam gelirler içerisindeki nispi payı, geleceğe ilişkin beklentileri, gelir artış beklentileri ve faiz oranlarıdır. Bu

faktörler ışığında gelirleri ile tüketimleri arasında bir denge kurmaya çalışırlar. Dolayısıyla tasarruf oranlarını belirlerken, gelirden bağımsız dışsal unsurları da göz önünde bulundururlar. Yüksek gelir grubundakiler için, gelir vergisi artışı bu unsurlar göz önüne alındığında mutlaka tasarrufları azaltabileceği söylenemez (Uluatam, 2009: 310).

Gelişim aşamasındaki sanayileri korumak; Yeni kurulan sanayilerin, piyasada tutunabilmeleri için gelişim aşamalarında bazı ayrıcalıklara ihtiyaç duyarlar. Özellikle birim maliyetlerin yüksekliği veya dezavantajlı bölge de kurulmaları, bu sanayilerin rekabetten korunmalarını gerektirmektedir. Bu sanayilere dönük, teşvik edici vergi politikaları piyasa da tutunmalarına zemin hazırlar. Gelişim aşamasındaki sanayi kuruluşları, farklı dezavantajlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Üretim merkezlerinden uzakta kurulmaları durumunda, önemli girdi ve lojistik maliyetlerine katlanmak zorundadırlar. Ayrıca nitelikli işgücünün bölgeye çekilebilmesi için de, yüksek ücret ödemeleri yapmak zorundadırlar. Bu tarz maliyetlere katlanmak zorunda kalan bu firmalara, uygulanacak vergi teşvikleri ile maliyetlerine katlanma imkânı sunulabilmektedir. Literatürde, Friedrich List'in "*bebek endüstri tezi*" olarak bilinen görüşü de yeni kurulan sanayilerin korunması gerekliliğini ortaya koymuştur. Ancak, bebek endüstriler diğer ülkeler ile rekabet edebilecek potansiyeli kazandığı zaman korumacı politikaların sona erdirilmesi gerektiğini ifade etmiştir F. List 'in dışında, Alexander Hamilton, "*Report on Manufactures*" adıyla bilinen raporu nedeniyle, bebek endüstriler argümanının ilk savunucusu olarak tanınır. Ayrıca, Daniel Raymond ile Henry Charles Carey yaptıkları çalışmalarında, bebek endüstrilerin korunması gerektiği yönünde düşüncelerini ortaya koymuşlardır (Kibritçioğlu, 1996: 62). Devletin, korumaya yönelik tüm teşvikleri uzun vadeli bir yatırım olarak nitelendirilebilir. İleride daha büyük vergi matrahı oluşturma imkânı sağladığı bebek endüstriler, yüksek miktarlarda vergiler ödeyeceklerdir. Teşvik edici vergi politikaları, amaca yönelik uygulandığında uzun dönemde ekonomiye hatırı sayılır katkılar sağlayacaklardır.

Dışsallıklar; Ekonomik anlamda dışsallık, herhangi bir ekonomik faaliyet neticesinde, faaliyetin tarafları dışında, üçüncü bir şahıs veya kurumun bu faaliyetten olumlu-olumsuz etkilenmesidir (Rezai vd., 2016). Fayda ve maliyet şeklinde ortaya çıkabilen dışsallıklar, genellikle dışsal maliyet şeklinde olduğundan, piyasa başarısızlıkları arasında gösterilir. Bu piyasa başarısızlığının giderilmesi konusunda, vergi

politikalarına başvurulur. En çok karşılaşılan dışsallık diğer bir ifade ile piyasa başarısızlığı, hava kirliliği sorunudur. Havayı kirletenlerin, kirliliğe sebep olan faaliyetlerini içselleştirmeleri için düzeltici vergi uygulamaları söz konusu olur. Düzeltici vergi politikalarının temel amacı, kirliliği azaltmadan ziyade, verimliliği arttırmaktır. Firmalar kirliliği azaltmak için daha çevreci ve verimli uygulamalara yönelerek hem verimliliklerini arttırabilirler hem de hava kirliliğini azaltmış olurlar (Sunstein,2020: 2). Böylece vergi politikaları, cezalandırmadan öte teşvik edici uygulamalar olduğu söylenebilir.

Yatırımları yönlendirmek; Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için, bazı sektörlerle, verimli alanlara ve bölgelere yönelik, yatırımların çekilebilmesi amacıyla vergi politikalarına başvurulur. Kalkınmanın gerekliliği olarak, bir ülkede ki tüm bölgelere, ekonomik anlamda işlevsellik kazandırılmalıdır. Yatırımların bölgelere dağılımı arasında uyumun sağlanması gerekir. Ayrıca üretken olmayan ve spekülâtif nitelikteki yatırımların önüne geçilmelidir. Gelişmiş ülkelerde, tasarrufların verimli alanlara yönlendirilmesi, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere göre daha kolay olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin, sahip oldukları sermaye piyasaları, tasarrufların rasyonel yatırımlara aktarılması görevini yerine getirir. Ancak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, sermaye piyasalarının da gelişim aşamasını tamamlamamış olmaları, tasarrufların yönlendirilmesi gerekliliğini oluşturur. Vergi politikası bu noktada, gelişme süreci açısından önem taşıyan projelerde yatırımı özendirmek üzere riski azaltan zarar nakilleri ve hızlandırılmış amortisman uygulamaları ile teşvik edici rol üstlenir (Giray, 2012: 48).

1.1.2.2.2. Sosyal Amaç

Neoklasik iktisatçıların, “*piyasaların tam rekabet koşulları altında çalışması halinde oluşacak gelir bölüşümü adaletlidir, çünkü üretime katılan tüm faktörler çıktıya yaptıkları katkı ölçüsünde pay alacaktır*”, savının günümüz dünyasında geçerliliği mümkün görünmemektedir. Çünkü piyasaların tam rekabet şartlarını taşıması imkânsız iken çıktıya katılım ölçüsünde pay alma durumu ise günümüz kapitalist sisteminin işleyişine aykırıdır. Üretim faktörlerinin piyasa mekanizması doğrultusunda, marjinal verimliliklerine göre pay almaları sonucu oluşan gelir dağılımına, “*birincil gelir*

dağılımı” denir (Bakkal, 2013: 26). Bu gelir dağılımının adaletli olması beklenemez. Vergi politikalarının sosyal amacı, gelir dağılımında ki adaletsizliği gidermektir.

Devlet, piyasada işleyişi sonucu oluşan birincil gelir dağılımına vergi politikası araçları ile müdahale ederek daha dengeli bir gelir dağılımı hedefler. Devletin müdahalesi sonucu oluşan gelir dağılımı, “*ikincil gelir dağılımı*” olarak isimlendirilir. Vergi politikalarının, gelir dağılımındaki adaletsizliği giderebileceği yönündeki ilk görüş, sosyal ve ahlaki olarak Alman bilim adamı Adolph Wagner’e aittir. İktisadi gerekçelerle vergi politikalarının gelir dağılımını düzenlemesi fikri J.M. Keynes tarafından savunulmuştur (Aksoy, 1998:175). Basit bir ifade ile geliri yeniden dağıtıcı, artan oranlı bir vergi politikası ile yüksek gelirlilerden alınacak vergilerin, marjinal tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirlilere aktarılmasıyla gelir eşitsizliği giderilmeye çalışılır. Transfer harcamaları, toplam tüketim hacminin artmasına dolayısıyla efektif talebin ve istihdam olanaklarının artmasına vesile olacaktır. Artan istihdam ile çalışanların gelir seviyelerinde artış yaşanacak ve refah seviyeleri yükselecektir. Buradan da anlaşılacağı üzere gelirin yeniden dağılımının gerçekleştirilmesinde, vergi politikaları ile harcama politikaları birbirlerini tamamlar niteliktedir. Vergi politikası uygulamalarının etkinliği için tamamlayıcı harcama politikaları önem arz etmektedir. Bunun dışında vergi politikası uygulamaları olan muafiyet ve istisna gibi araçlar da gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesinde kullanılır (Kirmanoğlu, 2009:259).

Maliye teorisinde, vergi politikalarının hizmet etmesi gereken normatif amaçlar belirtilmiş olsa dahi uygulamalar sonucu ortaya çıkan sonuçlar her zaman bu amaçlara uygun olmamaktadır. Çünkü vergi politikaları, iktidar politikacılarının dayandığı toplumsal sınıfların iktisadi ve siyasi baskılarını dikkate alabilmektedirler. Vergi politikalarının teoride belirtilen amaçlarının dışında çok farklı amaçlara da hizmet ettiği günümüz dünyasında görülmektedir. Bu amaçlardan bazıları aşağıdaki başlık altında belirtilmiştir.

1.1.2.2.3. Diğer Amaçlar

Vergi politikaları, maliye politikalarının bir alt dalı olduğundan çok farklı hedeflere yönelik kullanılabilir. Fiskal ve ekstra fiskal amaçlarının dışında çevreci, siyasal, sağlık ve demografik politikalarda, vergisel argümanlara farklı amaçlar yüklenebilmektedir.

Çevrenin korunmasına yönelik vergi politikası uygulamaları, üreticilerin cezalandırılmaları ve ödüllendirilmeleri yöntemleri ile etkin üretim düzeylerini belirlemeye ve verimliliklerini arttırmaya yönelik uygulamalardır. Etkin üretim düzeyi, kıt kaynak olan çevrenin korunmasına yardımcı olur. Kıt kaynakların etkin kullanılması, uzun vadede ekonomik kalkınmanın en önemli unsurlarından biridir. Vergi politikaları, kıt kaynakların etkin kullanılmasını hedefler. Bu hedefe ulaşmada kullanılan en önemli araç, Pigoucu vergilemedir. Pigoucu vergi, sosyal açıdan etkin üretim düzeyinde¹ ortaya çıkan kirliliğin parasal karşılığı kadar firmadan birim vergi alınmasıdır. Bu vergi ile firma çevreyi kirleterek oluşturduğu sosyal maliyeti içselleştirir. Böylece firma, çevreyi kirletmenin maliyetine katlanmış olur. Maliyetlerindeki artış firmayı üretimini kısımaya, kıt kaynak çevreyi daha az tüketmeye ve çevreci teknolojilere yönlendirir. Bu sebeplerden dolayı Pigoucu vergileme, düzeltici vergileme olarak isimlendirilir. Vergi politikaları ile çevre kirliliğine yönelik müdahalelerde kullanılan diğer bir araç Pigoucu sübvansiyonlardır. Vergileme ve sübvansiyon politikaları ödüllendirme ve cezalandırma mantığı ile hareket eder. Literatürde “*havuç-sopa politikası*” olarak bilinen bu iki uygulamadan havuç politikası, firmaya sosyal etkinlik düzeyinde üretim yapması için sübvansiyon ödemesini içerir. Marjinal dışsal maliyet kadar firmaya ödeme yapılır. Devletin bu teşvik uygulamasına Pigoucu sübvansiyon denir (Savaşan, 2016:234-240).

Ülkeler arasındaki siyasi ilişkilerin şekillendirdiği konuların başında, vergi politikaları gelmektedir. Dünyanın global bir köy haline geldiği günümüz dünyasında, beş bin yıllık geçmişe sahip uluslararası ticaret ülke ekonomileri için oldukça önemlidir. Siyasi ilişkilerden oldukça etkilenen uluslararası ticaret vergileri ise ülkeler arası ilişkiler bağlamında şekillenmektedir. Ülkelerin siyasi duruşları ve siyasi çıkarları vergilerin türünü ve oranlarını doğrudan etkileyebilmektedir. Uluslararası vergi anlaşmaları, ülkelerin zaman içerisinde farklılaşan politikalarına göre değişebilmektedir. Ayrıca bu anlaşmalar, siyasi amaçlar doğrultusunda, farklı kurallar ve oranların yürürlüğe girmesine neden olabilir. Bir ülke ikili ilişkide bulunduğu diğer ülkeye, siyasi hamlelerini kabul ettirmek amacıyla vergi politikalarında değişikliğe gidebilmektedir (Altınbaş, 2018:5). Bu amaçla kullanılan geniş bir vergi politikası aracı sepeti söz konusudur. Bunlar; gümrük vergileri, telafi edici vergiler, anti-damping vergileri ve

---

¹ Ayrıntılar için, Savaşan, F. (2015), “*Piyasa başarısızlığından devletin başarısızlığına kamu ekonomisi*”, sayfa 231-234’e bakınız.

ihracat vergileridir (Seymen, 2000: 162). Devletler bu araçları kullanarak, siyasi amaçlarını yerine getirmeyi hedeflerler.

Sağlık politikaları, bir toplumun geleceği için önem arz etmektedir. Sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi, geleceğe yönelik kalkınma planları içerisinde yer almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (2018) tanımlamasında, “sağlık, sadece hastalık ya da sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir” olarak ifade edilmiştir. Sağlıklı ve donanımlı bir neslin yetiştirilmesine engel olacak bazı zararlı alışkanlıkların önüne geçilebilmesi amacıyla başvurulan yöntemlerden biri de vergi politikalarıdır. Literatürde “*günah vergileri*” (sin tax) olarak geçen ve tüketim vergileri içerisinde yer alan, sigara ve alkol gibi kullanımı yasak olmayan fakat insan sağlığına zarar veren düşkünlüklere bedel yüklemek için alınan vergilerdir (Lorenzi, 2004: 59). Zararlı mal ve hizmetlerin temel özellikleri, tüketim taleplerinin inelastik olmaları diğer bir ifade ile bağımlılık yaratıcı olmaları ve negatif dışsallıklara yol açmasıdır. Günah vergileri ile dışsal maliyetleri olan bu malların tüketiminin azaltılmaya çalışılması toplumun tamamı tarafından hoş karşılanan bir durum olmamıştır. Sigara ve alkolün dışında, obezite ile mücadele ve gayri ahlaki eğlence sektörlerine yönelik vergi politikası uygulamalarına tepki hiçbir zaman eksilmemiş ve uygulamalar eleştirilmiştir (Turan ve Yurdakul, 2009: 2). Hükümetler, toplum sağlığının korunmasına yönelik vergi politikalarını, farklı amaçlara yönelik kullanmadıkları sürece, istenilen seviyelerde olmasa dahi olumlu geri dönüşler almamaları mümkün değildir. Günümüz dünyasında uygulanan güncel vergi politikası uygulamaları ile de toplum sağlığını korumaya yönelik adımlar atılmaktadır.

Vergi politikalarının farklı bir amacı da demografik politikalara yöneliktir. Geçmişte pek çok örneği bulunan bu tarz vergi politikaları, nüfus artışını özendirmeye yönelik olabildiği gibi tam tersi nüfus artış hızını azaltmaya yönelikte olabilmektedir. Örneğin; İkinci Dünya Savaşı’nda, İngiltere’de 1938 yılında gelir vergisinde bekarlar için uygulanan muafiyet 100 sterlin iken evli ve çocuklar için bu rakam 240 sterlin olarak uygulanmıştır (Semiz, 2010:428). Ayrıca, Almanya, Fransa ve İtalya ‘da evli ve bekârlara farklı vergi uygulamalarının yapıldığı ve evli olanların çocuk sayıları arttıkça vergilendirilmelerinde azalış olduğu bilinmektedir (Neumark, 1944: 5). Bu uygulamalara benzer fakat tam tersi yönde politikaların uzun zamanlar Çin ‘de uygulandığı görülmüştür. Hızlı nüfus artış hızı olan Çin, 2016 yılına kadar tek çocuk

politikası güderek, bu yönde kurallara uyanlar ile uymayanlara farklı vergisel uygulamalar getirmiştir.

Yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi devlet, vergi politikaları ile fiskal ve ekstra fiskal amaçlarına ulaşmaya çalışır. Vergi geliri elde etmenin yanı sıra diğer amaçları için dolaylı ve doğrudan vergiler eliyle, vergi mükelleflerini belirli davranışlarda bulunmaya yönlendirir. Bu yönlendirme, özendirme-ödüllendirme veya caydırma-cezalandırma şeklinde olabilmektedir. Bu uygulamalara, “*yönlendirici vergileme*” denir (Göker, 2011: 28).

1.1.3. Vergi Politikalarını Etkileyen Faktörler

Vergi sistemi; vergi, resim, harç ve benzeri mali mükellefiyetlerin toplamından oluşan organik dokuya denir. Bu sistemin unsurları üzerinde çeşitli uygulama değişiklikleri yapılabilir. Bu durum vergi politikalarının bir gereğidir. Vergi sistemleri ülkelerin siyasal, ekonomik, hukuki ve sosyal uygulamalarına göre farklı politikaları ve amaçları içerebilir. Ayrıca ülkelerin vergi sistemleri zaman içinde değişik faktörlerin etkisiyle günün koşullarına göre revizyona uğrayabilir (Arıkan, 2005:151). Vergi politikaları ile değişik dönemlerde vergi yasalarında köklü birtakım değişiklikler söz konusu olabilir. Yeni vergilerin yürürlüğe konulması, bazı vergilerin yürürlükten kaldırılması, değişen ve çeşitlenen ekonomik hayata ve toplumsal yapıya göre vergi politikalarında görülen değişiklikler, vergi sistemine işlerlik kazandırma güdüsü ile yapılır (Tekin, 2010: 55). Bu tarz değişimlerin yapılması, toplumun tüm kesimleri tarafından farklı şekillerde yorumlanır. Çıkarları ile örtüşenler bu değişikliklere destek verirken, çıkarlarına ters düşenler bu değişikliklere tepki koyacak ve sert şekilde eleştirecektir. Ayrıca bu tarz politika uygulamalarının, doğrudan ve dolaylı olarak etkilendiği birçok unsur bulunmaktadır. Dolayısıyla bu politikalar tasarlanırken, çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Çalışmanın bu kısmında vergi politikalarını etkileyen çeşitli faktörler aktarılmaya çalışılacaktır.

Vergi tazyiki; Vergilerin mali yükü, gelir, servet ve harcamalarda bir azalma meydana getirmesinden kaynaklanmaktadır. Malî yükün ölçülebilenin yanı sıra ölçülemeyen bir yönü de vardır. Malî yükün taşıyıcıları tarafından hissedilen psikolojik yük ölçülemez. Vergi tazyiki veya vergi baskısı olarak anılan ve malî ölçütler aracılığıyla ölçülemeyen bu vergi yüküne subjektif vergi yükü denilmektedir (Kılıçaslan ve Yavan, 2017: 34).

Mükelleflerin ekonomik şartları farklı olabileceği gibi, algılama düzeyi ve biçimleri de farklı olduğundan, vergi tazyikini aynı ölçüde hissetmeleri mümkün değildir (Çiçek vd., 2008:30). Vergi politikaları ile ulaşılmak istenen fiskal ve ekstra fiskal amaçların gerçekleşmesi, politika uygulamaları yapılırken, mükelleflerin vergi baskısını olabildiğince az hissetmeleri ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla politika uygulamalarında bu duruma ilişkin önlemlerin alınması şarttır (Delibaş, 2017: 59).

Kayıt dışı ekonomi; Kayıt dışı ekonomi, dünyadaki tüm ülkeleri ilgilendiren bir gerçektir. Vergi kaçırma ile ilgili işlemler dâhil olmak üzere yasadışı gelir doğurucu faaliyetler, yasal fakat kayıt altına alınmayan gelir getirici faaliyetler ve ev üretimi gibi tüm faaliyetler için kullanılan genel bir kavramdır (Savaşan ve Odabaş, 2005: 2). Ülkeler ekonomik etkinlik sağlayabilmek amacıyla ceza, kovuşturma, eğitim ve denetim gibi yöntemler ile bu sorunla mücadele etmeye çalışırlar. Literatürde “*gölge*”, “*yeraltı*”, “*ikinci*” ekonomi gibi isimlerle anılmaktadır (Schneider ve Savaşan, 2007: 127-128). Kayıt altına alınamayan gelirin ispatı mümkün olmadığından, vergilendirilmesi de söz konusu olmamaktadır. Verginin asli unsurlarından olan konu, ortaya çıkmadığından vergilendirme yapılamamaktadır. Kayıt dışı ekonomi, vergi gelirleri açısından tehdit unsurudur. Bir devletin en önemli gelir kaynağı olan vergi gelirlerinin zedelenmesi, makroekonomik politikaların sürdürülebilirliğinin de tehdidi anlamına gelir. Bu durumda vergi politikaları ile ulaşılmak istenen hedeflerin gerçekleşmemesi söz konusu olur. Kayıt dışılık ile vergi kaçırma birbirinin yerine kullanılan iki kavramdır. Mükellefin yasa dışı yollarla, özellikle vergi hukukunu oluşturan yasaları ve diğer düzenlemeleri ihlal ederek, vergi yükümlülüğünü azaltmaya çalışmasıdır (Savaşan ve Odabaş, 2005: 2).

Vergiden kaçınma – vergi cenneti; Vergi politikalarında etkinliğin sağlanmasının önündeki en önemli etkenlerden biri de vergiden kaçınmadır. Mükelleflerin, yasalara bağlı kalarak fakat yasaların boşluklarından faydalanarak, vergilerini en aza indirme çabaları olarak tanımlanır (McBarnet, 2003: 229). Vergi cennetleri, vergiden kaçınmak isteyen mükelleflerin en önemli uğrak yerlerindedir. Özellikle yatırımcı mükelleflere vergiden kaçınmak için önemli fırsatlar sunan, düşük vergi oranlarının olduğu ve denetim muafiyetlerinin olduğu bölgelerdir (Desai vd., 2004; Hines, 2005; Addison, 2009). Ülkeler vergi politikaları sonucunda elde ettikleri çıktı olan vergi gelirlerinden mahrum kaldıkları takdirde, vergi politikalarında etkinlik sağlanamayacaktır. 1980’li

yıllarda sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılmaya başlamasıyla birlikte en popüler ve etkili dönemini yaşamaya başlayan vergi cennetleri, vergiden kaçınmak isteyen mükelleflerin sayısını arttırarak, ülkelere ciddi vergi geliri kayıpları yaşatmıştır (Öztürk ve Ülger, 2016: 238).

Sendikal baskılar; 18. Yüzyılın sonlarında, Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan sendikal hareketin amacı, değişen üretim ilişkileri ve zorlaşan çalışma koşullarında, yeni işçi sınıfının haklarını savunmaktır. Emegini arz edenler ile sermayedarlar birbirinden farklı ve zıt isteklere sahiptirler. Bu durum çatışmalarında önünü açmıştır. Her iki tarafta hak ve çıkarlarını koruma güdüsü ile hareket etmektedir. Bu amaçla örgütlenerek, sendika adı verilen birlikleri kurmuşlardır. Sendika ile kast edilen asıl birlik, işçi birlikleridir. İşçi, tek başına sermaye sahibi karşısında güçsüz olduğundan hak ve çıkarlarını savunması çok zordur. Ancak bir araya gelerek güç birleşimine gittiklerinde durum değişecek ve emek de güçlü hale gelecektir. Sendikalar bu amaçla kurulmuşlardır. Geçmişten günümüze pek çok sebeple faaliyetleri engellenen ve kapatılan sendikalar, tüm zor şartlara rağmen günümüze kadar varlıklarını güçlendirerek faaliyetlerini sürdürebilmişlerdir (Sayıs, 2019: 2). Sendikal hareketler, günümüzde savundukları kesim adına önemli baskı grupları haline gelmişlerdir. Bu durum, üyelerinin birer tüketici, üretici ve seçmen olmalarından kaynaklanmaktadır (Kılıç, 2007). Hakları yasalar tarafından güvence altına alındığından, legal olarak yapacakları eylemler oldukça etkili olmaktadır. Dolayısıyla hükümet politikalarının şekillenmesinde de etkili olabilmektedirler. Bu etki özellikle emek açısından, ücretler üzerinden alınan vergilerin düşürülmesi ve asgari geçim indirimi gibi konularda görülmektedir. Politikacılar üzerinde baskı oluşturarak vergi politikalarını etkileyebilmektedirler.

Medya; Teknoloji çağının farklı bir boyutunun yaşandığı 21.yüzyılda, medyanın üzerinde etkisinin bulunmadığı alan oldukça azdır. Bilgi akışkanlığının son derece hızlı olduğu bu dönemde, sosyal medyanın da etkisi ile topluma verilmek istenen mesajlar hızlı ve etkin bir şekilde ulaştırılabilmektedir. Dolayısıyla medya, siyasal iktidar ile toplum arasında bir ayna görevi görmektedir. Aynaya bakan halk siyasal iktidarın faaliyetlerini görebilirken, iktidar ise halkın tepkisini yine medyanın ayna görevi sayesinde görebilmektedir (Yılmaz, 2019: 34). Bu sebeple iktidarlar medya ile arasını daima iyi tutmak isterler. Kamuoyunu bilgilendirme ve yönlendirme işlevlerini üstlenen medya, kendi çıkarlarına uygun reformları desteklerken, çıkarlarına ters düşen

konularda ise değişime karşı tepki gösterebilmektedir (Altay, 1994: 20). Aslında bu tepkinin gerçek sahipleri, medya sektörünü elinde bulunduran holdinglerdir. Büyük sermayeleri yöneten bu holdingler çıkarları için medya gücünü kullanarak hükümetler üzerinde baskı oluştururlar. Genellikle vergisel konularda ortaya koyulan bu baskılar doğal olarak vergi politikalarının şekillenmesinde etkili olmaktadır (Aktan, 2003: 1).

Küreselleşme; Ekonomik sistemlerin giderek artan entegrasyonu, küresel düzeyde ekonomik ilişkilerin oluşmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin hız kazanması ile üretim faktörlerinin mobilitesi de hızlanmıştır. Çokuluslu şirketlerin, uluslararası piyasalardaki rolünün artması rekabeti tetikleyerek daha fazla küresel gerekli kılmıştır. Rekabetin artması mobilitesi yüksek sermayenin hızlıca bölge değiştirmesini sağlayarak, bu şirketlerin mekân bağımlılığını da azaltmıştır. Gelişmekte olan ülkeler, ekonomileri için büyük önem arz eden sermayeyi kendilerine çekebilmek için rakipleri ile sıkı bir rekabet halindedirler. Bu sıkı rekabet beraberinde vergi oranlarında ciddi indirimleri beraberinde getirmektedir. Bu durum ülkelerin vergi gelirlerinde azalışa yol açmakta ve vergi yükünü diğer üretim faktörlerinin üzerine bırakmaktadır. Böylece verginin yeniden dağıtım fonksiyonu, işlevsiz hale gelmektedir. Bu durumda bir paradoks içinde kalan devlet, vergi yapısını ve vergi sistemlerini yeniden şekillendirmek zorunda kalır. Devlet için vergi politikalarında, içerisinde bulunduğu paradoksun çözümüne yönelik değişikliklere gitme mecburiyeti doğmaktadır (Kargı ve Karayılmazlar, 2009: 23). Değişimler, dolaysız vergilerden dolaylı vergilere yönelme, vergi yükünün sermaye lehine dönmesi, finansal sermaye üzerindeki vergilerin azaltılması ve yabancı sermayenin girişini kolaylaştıran vergi teşvikleri gibi uygulamalar ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (Önder, 2003:256).

Uluslararası kuruluşlar; Küresel ekonomik düzen içerisinde, ülkeler mali krizlerle karşılaşmaktadırlar. Bu krizlerden kurtulmak amacıyla uluslararası kuruluşların yardımlarına başvururlar. Bu kuruluşların en önemlisi Uluslararası Para Fonu (IMF) ‘dur. Küresel ekonomik düzende merkezi bir aktör konumunda olan IMF, mali açıdan zor durumda olan ülkelere mali yardımda bulunurken bazı şartlar dâhilinde yardım yapar. Finansal destek karşılığında, borçlu ülkeler bir veya daha fazla yıl boyunca aşamalı olarak zorunlu politika reformları paketini kabul ederler (Kentikelenis vd., 2016:544). Reform paketlerinin içeriği yapısal değişikliklerden oluşur. Bunlardan bazıları, özelleştirme, mali sektörün yeniden yapılandırılması, şeffaflık, vergi ve

harcama şeklinde olmaktadır (Esen, 2002: 12). Uluslararası kuruluşlar yapacakları yardımlara karşılık kendilerini güvence altına alabilmek amacıyla, ülkelerin politik uygulamalarına müdahale yetkisi edinerek kendilerini güvence altına almaktadırlar. Vergiler, bir devletin en önemli gelir kaynağı olduğundan, bu kaynak üzerinde söz sahibi olarak politikaları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmektedirler.

1.1.4. Vergi Politikası Uygulamalarında Karşılaşılan Problemler

Maliye politikası, iktisat politikalarının önemli bir parçasıdır. Hükümetlerin gelir, harcama ve borçlanma gibi enstrümanları kullanmak suretiyle uygulamaya koyduğu maliye politikaları, fiyat istikrarını sağlamak, ekonomik büyümeyi sağlamak ve istihdam alanları oluşturmak gibi hedefler için tasarlanırlar (Özyılmaz, 2016: 28). Maliye politikası uygulamaları içerisinde etkin bir role sahip olan vergi politikaları uygulamalarının devlet ve mükellef olmak üzere iki tarafı vardır. Devlet, hukuki zorunluluk gücüne dayanarak, karşısında bulunan mükellefinden parasal değer olan vergiyi tahsil eder. Ülkelerin uygulamaya koyduğu vergiye yönelik politikaların, demokratik düzenin inşası açısından da çok büyük önemi vardır. Tarihsel süreç, vergi uygulamalarının demokrasi tarihinde kırılma dönemlerine neden olduğu örnekleri ile doludur. İngiltere’de, demokrasi kökenlerinin dayandığı 1215 tarihli “*Magna Carta Libertatum (Büyük Hürriyet Fermanı)*” bildirgesinin yayınlanmasında ise İngiliz Kralı’nın keyfi vergi uygulamalarına duyulan tepkiler belirleyici olmuştur. Benzer şekilde, 1789 Fransız İhtilali’ni hazırlayan faktörlerden biri de ruhbanların ve asillerin vergilerden muaf tutulmasına duyulan tepkilerdir (Şahin, 2011: 2). Günümüz dünyasında da vergi politikası uygulamaları birçok ülkede çeşitli protesto gösterilerine neden olmakta ve toplumsal düzenin bozulmasına ortam hazırlayabilmektedir. Vergi mükelleflerinin ortaya koyduğu tepkiler, politika uygulamaları için en büyük zorluk oluşturan engellerdendir. Vergi politikalarının toplumsal düzen açısından bu denli önemli olması, uygulama ve politikaların tüm faktörlerin göz önünde bulundurularak derinlemesine incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Vergi politikası uygulamalarında karşılaşılan bir diğer problemde amaç çatışmalarının yaşanmasıdır. Belirli bir amaca yönelik uygulamaya koyulan bir politika, diğer amacın gerçekleşmesini engelleyebilir ya da geciktirebilir. Örneğin, vergi politikalarının ekstra fiskal hedefleri arasında, ekonomik büyüme ve gelir dağılımında adaletin sağlanması

vardır. Ekonomik büyüme olgusu, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde büyük ölçüde kamu kaynaklarına bağımlıdır. Tasarrufların yetersiz olması ve özel sektörün desteklenmesi gerekliliği, kamunun üzerindeki yükü arttıran unsurlardır. Kamu kaynakları kullanılarak üretime yönelik alt yapı yatırımlarının tamamlanmasıyla, özel sektöre yatırım kanallarının açılması ayrıca vergi teşvikleri ile de özel sektörün cesaretlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda en önemli kamu gelir kaynağı olan vergi gelirlerine büyük görev düşmektedir. Devlet açısından, vergi gelirlerini arttırıcı politikalar uygulama zorunluluğu doğar. Bu noktada artan oranlı tarifeler kullanılabilir. Ancak bu uygulama farklı sorunları ortaya çıkaracaktır.

Artan oranlı tarife yapısı, vergi politikası araçlarının en etkilisi ve en çok tepki çekenidir. Devlet ekonomik büyüme hedefi için fazla kazanan üreticiden artan oran uygulaması ile fazla vergi tahsil ettiğinde üreticilerin üretimden vazgeçme olasılığı doğar. Üreticiye yönelik vergi teşvikleri de vergi gelirlerinden vazgeçmesi demektir. Bu durumda vergi gelirlerini arttırmaya yönelik, harcama vergileri üzerinden bir politika yürütür. Harcama vergileri düşük gelir grupları üzerinde ağır bir yük oluşturur. Bunun sebebi, düşük gelir gruplarının, gelirlerinin büyük bir bölümünü ya da tamamını tüketime ayırmalarıdır. Tüketimin ağır bir şekilde vergilendirilmesi, buna karşılık çok kazananın vergi dışı bırakılması gelir dağılımında ki dengesizlik ve adaletsizliği arttırır. Oysaki adil bir gelir dağılımının sağlanabilmesi için devletin ödeme gücü yüksek olanlardan vergi alıp ödeme gücü olmayanlara aktarması gerekir (Pehlivan, 2011: 285). Devletin ekonomik büyüme ve adil gelir dağılımı hedefleri arasında meydana gelen bu açmazlar sürekli karşılaşılan bir durumdur. Çözümü pek mümkün olmamakla birlikte, evrensel vergileme ilkeleri çerçevesinde, amaçlara yönelik butik uygulamalar ile diğer bir ifade ile spesifik vergilemeler ile bu çatışmaların bir nebze olsun engellenmesi mümkün olacaktır.

1.2. Ekonomik Büyümeyle İlişkin Açıklamalar

Çalışmanın bu kısmında ekonomik büyüme kavramı, kaynakları ve vergi politikaları ile olan ilişkileri üzerinden teorik tanımlamalar ve ilişkiler üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme, ekonomi bilimi içerisinde araştırmacıların geçmişten günümüze yoğun çalışmalar yürüttüğü bir alandır. Araştırmacıların bu alana yönelmesine sebep olan kaynak ise, bu disiplinin odaklandığı sorulardan kaynaklanmaktadır. Ekonomi biliminin babası olarak bilinen A. Smith, modern ekonomi biliminin temellerini attığında dünyanın en zengin ve en fakir ülkeleri arasında günümüzdeki kadar bir fark bulunmamaktaydı. İşte günümüzdeki bu farklılıkların temelinde yatan faktör, ekonomik büyümede gösterilen farklı performanslardır. 19. ve 20. Yüzyılın başında birçok ülke hızlı bir büyüme performansı sergilerken birçok ülke ise durgunluk dönemine girmiştir. Bu farklı büyüme performansları, günümüze kadar devam eden kişi başına gelir ve yaşam standartları farkını ortaya çıkarmıştır. Ancak bu farklılıkların kapatılabileceğine ilişkin güncel örnekler bulunmaktadır. Güney Kore, Japonya, Singapur ve son zamanlarda Çin geçmişten gelen dezavantajlardan sıyrılarak Avrupa ülkelerinin gösterdikleri büyüme performanslarının yakalanabileceğinin en güzel örnekleridir. Dolayısıyla, bir ulusun büyüme oranındaki küçük değişmelerin sonuçları, vatandaşlarının refahı ve yaşam standartları için büyük sonuçlar doğurabilir (Acemoğlu, 2012:545).

Ekonomik büyüme kavramsal olarak, bir ekonomide mal ve hizmet üretme kapasitesinin artışını ifade eden bir kavramdır. Ekonomik sistem içerisindeki aktörlerin mal ve hizmet üretimi sonucu elde ettikleri gelirlerin tamamı olarak tanımlanabilir. Ölçülmesinde en sık kullanılan gösterge gayri safi yurtiçi hâsıladır (Güler, 2017: 3). Geleneksel ve modern büyüme teorilerinde, ekonomik büyümeye ilişkin tartışmalar yapılmıştır. Özellikle ekonomik büyümenin belirleyicileri noktasında tartışmalar yoğunluk kazanmıştır. Ancak günümüz dünyasında yaşanan gelişmeler ekonomik büyüme teorilerinin söylemlerini geçersiz kılabilmektedir. Ülkelerin ekonomik büyümeye odaklanırken ihmal etmemeleri gereken unsurlar bulunmaktadır. Büyüme sürecinde demografik, sosyal ve politik unsurların göz önünde bulundurulması ekonomik büyüme performansına olumlu yansımacaktır. Politik unsurlar içerisinde önem arz eden alanlardan bir tanesi vergi politikalarıdır. Vergi politikaları ülkelerin ekonomik büyüme performansları üzerinde etki gücü yüksek bir araçtır. Bu politikalara ilişkin araçlar, ekonominin tüm süreçlerinde kullanılabildiğinden, ekonomik büyümeyi

etkileyebilmektedir. Doğru kullanıldığında ekonomik büyüme olumlu katkılar sağladığı gerek teorik gerekse ampirik pek çok çalışma ile ortaya koyulmuştur. Çalışmanın ilgili bölümlerinde bu konuda ayrıntılı bilgiler sunulacaktır.

1.2.2. Vergi Politikaları ile Ekonomik Büyüme İlişkisi

Vergi politikalarının, ekonomik büyüme ile olan ilişkisi ekonomik büyüme modellerinde tartışma konusu olmuştur. Ekonomik büyüme teorileri incelendiğinde, bu teorilerin ortaya koyduğu büyüme modellerinin birçoğunda vergi söz konusudur. Neoklasik ve endojen (içsel) büyüme teorileri, vergilerin ekonomik büyüme ile ilişkisini ortaya koymaya çalışan teorilerdendir. Neoklasik büyüme modellerinde vergiler, ekonomik büyüme üzerinde etkisiz iken endojen büyüme modellerinde, mali politikaların dolayısıyla politika aracı olan vergilerin uzun dönemde ekonomik büyümeyi etkileyeceği ifade edilmiştir (Karagianni vd., 2012:187). Vergilerin, ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin ilk çalışma yapanlardan Solow, neo-klasik büyüme modelinde çeşitli varsayımlar altında Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu ile uzun dönem büyüme oranının sıfır olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla büyümenin vergi politikalarından etkilenmeyeceği çıkarımı yapılabilmektedir (Kibritçioğlu, 1998: 8). Endojen büyüme modelini geliştiren Romer ve Lucas ise ülkelerin ekonomik büyüme farklılıklarının kaynağı olarak devlet politikalarını, beşeri sermayeyi ve teknolojiyi göstermiştir (Barro, 1996: 145). Ekonomik büyüme üzerinde etkisi olan devlet politikalarının bir ayağında vergi politikalarıdır. Bu kapsamda vergilerin ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu endojen büyüme modellerinde kabul edilmiştir. Engen ve Skinner (1996) ifade ettiği gibi vergilerin büyüme üzerindeki etki dercesi ise farklılaşmakta ve tartışmalara konu olmaktadır.

Keynesyen ekonomik büyüme modelinde ise vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, toplam talep üzerinden ifade edilmiştir. Vergiler ile kullanılabilir gelir arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu belirten Keynes, bu noktadan hareketle vergilerin ekonomik büyümeyi kullanılabilir gelir üzerinden olumsuz etkileyebileceğini belirtmiştir. Vergilerde yapılacak bir azalış kullanılabilir geliri arttıracak; kullanılabilir gelirin artması cari tüketimi uyararak toplam talebin artmasına vesile olacak ve bu durum ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir şeklindeki görüşleri ilişkinin boyutunu ortaya koymaktadır (Şen ve Sağbaşı, 2017:95).

Vergi politikaları ile büyüme ilişkisine dair çalışan Harrod-Domar (1937), Keynesyen denge modelini dinamikleştirerek, büyüme hızının sermaye birikimi tarafından belirlendiğini ifade etmiştir. H-D göre devletin maliye politikası araçları vasıtasıyla yapacağı müdahaleler, sermaye birikimi noktasında olumlu etki oluşturarak, büyüme hedeflerinin yakalanmasına yardımcı olacaktır. Bu kapsamda devletin yapacağı kamu yatırım harcamaları, ekonomik büyüme için itici bir güç olacaktır. Vergi politikaları çıktısı olan vergiler ise kamu harcamalarının finansmanı olmakla birlikte ekonominin toplam tasarruf oranlarını arttırıcı yönde kullanılabilir. Vergi politikaları sayesinde hem kamusal sermaye birikimine katkı sağlamak, hemde tasarruf yapmaya teşvik etmek mümkün olmaktadır. Bu sayede ekonomilerde karşılaşılabilecek yapısal dengesizliklere karşı politikalar oluşturmak daha kolay olacaktır (Demircan, 2003: 99).

Vergi politikaları ile ekonomik büyüme ilişkisine dair önemli görüşleri olan bir diğer iktisatçı A.Laffer'dir. A.Laffer öncülüğünde gelişen arz yönlü iktisat okulu, 1970'li yılların son dönemlerinde Keynesyen talep yönlü iktisadın karşılaştığı sorunlar üzerine, ekonominin arz yönüne vurgu yaparak vergi indirimleri politikasını işaret etmiştir. Laffer vergi indirimlerinin üretici üzerindeki yükü azaltacağını ve arzın artacağını belirtmiştir. Ayrıca vergi oranlarında yapılacak indirimlerin vergi gelirlerine de olumlu yansımalar getireceğini savunmuştur. Arz yönlü iktisadın önemli isimlerinden olan M.Evans, gelir ve kurumlar vergisinde indirim politikası izlendiği takdirde ekonomik büyüme ve düşük enflasyonun sağlanabileceğini ifade etmiştir. Bu görüşler üzerinden Aktan (2008) çalışmasında vergi gelirlerinin, indirimlere pozitif tepki göstereceğini böylelikle ekonomik büyümenin ve kaynak dağılımının olumlu etkileneceğini belirtmiştir.

Konuya ilişkin iktisat okullarının görüşlerine çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntıları ile yer verilmiştir. Özetle ifade edecek olursak, klasik iktisat ve etkilediği akımlar devletin dolayısıyla vergilerin ekonomik yaşam içerisinde minimum düzeyde olması gerektiğini savunmuşlardır. Vergilerin ekonomik açıdan etkisizliğini ya da olumsuz etkilerinin olduğunu savunmuşlardır. Keynesyen teori ve etkilediği akımlar ise tam tersi olarak devletin ekonomik yaşam içerisinde olması gerektiğini ve müdahaleci bir anlayışı benimsediklerinden vergilere son derece önem vermişlerdir.

1.2.3. Ekonomik Büyümenin Kaynakları

Ekonomik büyümenin yükseliş trendini yakalama süreci, ekonomik büyüme kaynakları ile açıklanabilir. Bu kaynaklar üretim fonksiyonunda yer alan faktörlerdir. Sermaye ve işgücü miktarındaki artışlar ile teknolojik gelişmeler büyümenin kaynaklarıdır. Bu konuda literatürde yer edinmiş olan R. Solow, 1950'lilerin sonuna doğru geliştirdiği model ile ekonomik büyümenin kaynaklarını ortaya koymuştur (Yıldırım vd., 2010:494). Dolaylı olarak bu kaynaklara etki eden faktörlerde büyümenin kaynakları arasında gösterilebilir. İlerleyen başlıklarda vergi politikalarının büyümenin kaynakları üzerinde ki etkileri derinlemesine incelenecektir. Ekonomik büyüme kaynakları arasındaki vazgeçilmezler, sermaye birikimi, nitelikli işgücü (beşerî sermaye), teknolojik gelişme, tasarruflar ve girişimci faaliyetleridir.

Sermaye stoku, ekonomik büyümenin temel belirleyicisidir. Sermaye stoku, zaman içerisinde değişim gösterebilir. Bu değişimin iki nedeni vardır. Bunlar yatırım ve aşınmadır. Yatırım sermaye stokunda artışa neden olurken, aşınma ise azalışa neden olur. Üretime dönük bir harcama (yeni fabrika, ekipman alımı vs.) yatırımı ifade ederken, mevcut sermayenin yıpranması ise aşınmayı ifade eder. Sermaye stokundaki değişim, yatırım miktarından aşınma miktarının çıkarılması ile elde edilir (Mankiw, 2010: 218).

İnsan sermayesi kavramı, iktisat biliminin var oluşuyla birlikte literatüre geçen bir kavram olmuştur. İnsanları veya becerilerini sermaye olarak kabul eden ekonomistler, W.Petty, Smith, Say, Senior, List, von Thunen, Roscher, Bagehot, Ernst Engel, Sidgwick, Walras ve Fisher gibi ekonomik düşünce tarihinde yer edinmiş isimlerdir (Kıker, 1966:481). Özellikle İçsel Büyüme teorilerinin alana hâkim olmaya başlaması ile beşerî sermaye ekonomik büyümenin motoru olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Ülkelerin rekabet avantajları ve modernleşme potansiyelleri birikmiş beşerî sermayenin büyüklüğü ile doğrudan ilişkilidir. Beşerî sermaye sahip olduğu beceri, mesleki deneyim ve eğitim kalitesi ile ekonomik değişimin sınırlarını belirler. Beşerî sermayeye yapılan yatırım, bireye kendi çalışma hayatı ve sosyal statüsü üzerinde bir çeşit güç verir. Bu durum bireysel özgürlüklerini ve motivasyonunu arttırarak ekonomik tercihlerinin sınırlarını genişletir. Beşerî sermayeye yatırım bu sebeple ekonomik dinamiklerin ve büyümenin motoru olarak kabul edilir (Nesterova ve Sabirianova,1998:

5). Beşerî sermaye, ekonomik büyümeyi harekete geçirirken, fiziki sermayenin verimliliğini artırma, istihdam olanakları yaratma, teknolojik gelişme ve yayılma etkilerini de tetiklediğinden ekonomik büyümenin motor gücü olarak ifade edilir (Çakmak ve Gümüş, 2005: 91).

Teknolojik gelişmenin ekonomik büyüme fonksiyonu içerisinde yer alması Solow (1995) ile başlamıştır. Teknolojik gelişme modele dışsal bir değişken olarak eklenmiştir. Üretim fonksiyonun da yer alan sermaye ve işgücü faktörleri üzerinde etkili bir dışsal faktör olarak ifade edilmiştir. Bu modeller literatürde dışsal büyüme modelleri olarak isimlendirilir. Teknolojik gelişmenin model içerisinde açıklanması içsel büyüme teorileri ile başlamıştır. Bu teoriler, teknolojik gelişmeyi ekonomik birimlerin kararlarından etkilenen bir değişken olarak ele almış ve teknolojik gelişmeyi içselleştirmişlerdir (Özel, 2012: 63). Son dönemde yapılan çalışmalarda, teknolojik gelişmenin fiyat ve kâr gibi ekonomik sinyallere bir tepki sonucunda ortaya çıktığı ifadeleri sıklıkla yer almaktadır. Bu ifadeler, teknolojik gelişmenin ekonomik sistem açısından içsel bir süreç olduğunun göstergesidir (Seyidoğlu, 2006, s. 844). M.Romer'in 1986'da kaleme aldığı "*Increasing Returns and Long-Run Growth*" adlı çalışması içsel büyüme teorilerinin başlangıcı kabul edilir. Çalışmada sunulan model, temelde endojen teknolojik değişime sahip rekabetçi bir denge modelidir. Teknolojik gelişmenin, marjinal verimlilik üzerinde pozitif etkisinin olduğunu ifade etmiştir (Romer,1986: 1002). M.Romer farklı bir çalışmasında ise ekonomik büyümenin, kârlarını maksimize etmek isteyen yatırımcıların teknolojik gelişmeleri takip etmesi sonucu oluştuğunu ifade etmiştir (Romer,1990: 72). İçsel büyüme teorilerinde fiziksel sermayenin, beşerî sermaye üzerinde olumlu etki yaptığı belirtilir. Teknolojik gelişme, fiziki ve beşerî sermaye ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla beşerî sermaye, teknolojik alt yapı ve Ar-Ge çalışmalarına zemin hazırlayarak ekonomik büyümenin kaynaklarından birini oluşturmaktadır (Özel, 2012: 70).

Tasarruf ile ekonomik büyüme arasındaki teorik ilişki, tüketim ve ekonomik büyüme modellerinde ele alınmıştır. Klasik iktisatçılar, ekonomik büyümenin istikrarlı olmasında tasarrufların önemli etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Tasarruf oranlarının yüksek olması, büyük yatırımların yapılmasına vesile olacak ve bu yatırımlar da ekonomik büyümenin yüksek seviyelerde gerçekleşmesine zemin hazırlayacaktır. Burada ifade edilen tasarrufların ekonomik büyümeye yönelik olacağı ve bu

tasarrufların ekonomik büyüme ile sonuçlanacağı varsayımdır (Sinha, 1999:79-86). Keynesyen ekol ise tasarrufları gelirin tüketilmeyen kısmı olarak ifade etmişlerdir. Hane halkının geliri arttıkça, tüketimlerinin de artacağını fakat tüketimdeki artışın gelirdeki artıştan daha az olacağı belirtilmiştir (Sancak ve Demirci, 2012: 162). Bu durum tasarruflarında artacağı anlamına gelmektedir. Solow (1956) büyüme modelinde tasarruf artışlarının sadece kısa dönemde ekonomik büyümeye etki ettiğini, tasarruf oranlarındaki anlık değişmelerin reel hasıla artışlarında hızlandırıcı bir etkiye sahip olmadığını belirtmiştir. Bu sebeple Neoklasik modelde, tasarrufların artırılmasına dönük politikalara olumlu bir yaklaşım sergilenmez ve gereksiz bulunur (Kibritçioğlu, 1998:14). Lewis (1954) “*Economic Development with Unlimited Supplies of Labour*” başlıklı çalışmada ekonomik kalkınmada ki temel sorunun tasarruf yetersizliği olduğunu belirtmiştir. Önceleri %4 ile %5 arasında tasarruf yapan ve bunları yatırıma dönüştüren bir toplumun, bu oranları %12 ile %15 arası rakamlara çıkarması ile tasarruf yapan bir toplumun dönüşüm sürecini ele aldığı çalışması ile tasarrufların ekonomik büyüme ile olan ilişkisini ekonometrik bulgular ile ortaya koymuştur. Yine Romer (1986) ve Lucas (1988) sermaye birikimi ve tasarruflardaki artışların ekonomik büyümede istikrarlı bir artışa neden olabileceğini yaptıkları çalışmalarda ortaya koymuşlardır. Friedman’ın (1957) “*sürekli gelir hipotezi*”, tasarrufların gelecekteki rasyonel beklentilere göre değişebileceğini, gelirin artacağı bekleniyorsa tasarrufların azalacağını ortaya koyan bir hipotezdir (Sancak ve Demirci, 2012: 163). Modigliani (1970), Feldstein ve Bacchetta (1991), Barro (1996), Bellone (2008), Aghion vd. (2016) çalışmalarında tasarrufların ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğunu gerek teorik gerekse de ampirik olarak ortaya koymuşlardır. Bu etki doğrudan ekonomik büyüme üzerine olmasa dahi, büyüme için önemli rol oynayan tamamlayıcı sektörler olan finans ve teknoloji sektörleri için tasarruflar büyük önem arz eder (Bellone, 2008: 183).

1973 yılındaki petrol krizi sonrası enflasyon ve yavaş büyümenin bir kombinasyonu olarak karakterize edilen stagflasyon ve yüksek işsizlik, arz yönlü ekonomiye ve ekonomik büyümeyi belirleyen faktörlere yönelik ilgiyi arttırmıştır. Devam eden 1990’lı yıllarda ekonomik sistem içerisinde yer alan küçük firmaların ve girişimciliğin rolü yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır (Wennekers ve Thurik, 1999:27). Zoltan J. Acs (1992) yılındaki çalışmada küçük firmaların artan önemini 4 noktada

belirtmiştir. i) girişimci olmaları ii) önemli yenilikçi faaliyetlerin kaynağı olmaları iii) endüstrilerin dinamikleri olmaları iv) yeni işler üretmeleri. Girişimciliğin ekonomide başlıca aktör olduğunu ifade eden ve bu konuda ciddi çalışmalar yapan iktisatçı J. Schumpeter'dir. Schumpeter'in girişimcilik mantığında yenilikçi birleşimler vardır. Piyasalarda, ürünlerde, süreçlerde ve organizasyonlarda yeni kombinasyonların olmasını girişimcilik olarak ifade etmiştir (Jones ve Wadhvani, 2006:). Yeni kombinasyonlar, pazarlar, endüstriler ve ulusal ekonomiler içinde sürekli yıkıcı ve köklü bir değişimin kaynağını oluşturur. Bu durumu kapitalizmin bukalemun benzeri karakteri ile tasvir etmiştir. Kapitalizmin, doğası gereği bir ekonomik değişim biçimi ya da yöntemi olduğunu ve asla durağan bir yapıda olamayacağını belirterek girişimciliğin kapitalizmin ruhunda olduğunu yansıtmıştır (Schumpeter, 1975). Ürünlerinde yeniliğe giden, üretim tekniklerine ve pazarlarına odaklanan girişimcilerin ekonomik büyümede üstlendikleri önemli bir rol söz konusudur. Bu sebeple, geleceğe yönelik politikalarda, girişimcilik faaliyetlerinin getirisi yüksek ve faydalı alanlara çekilmesi hedeflenmeli ve kurumsal yapılar bu yönde tasarlanmalıdır (Baumol ve Strom, 2007:233).

1.2.4. Vergi Politikaları ile Ekonomik Büyüme Kaynaklarının İlişkisi

Bir önceki başlıkta ayrıntıları ile ele aldığımız, ekonomik büyümenin kaynakları olan, sermaye birikimi, nitelikli işgücü (beşerî sermaye), tasarruflar, teknolojik gelişme ve girişimciliğin vergi politikaları ile olan ilişkisi bu başlık altında incelenecektir. Vergi politikaları devletin, ekonomiden toplumsal yapıya kadar tüm alanları karakterize etmede kullandığı bir argümandır. Bu sebeple tüm alanlarda oldukça etkili sonuçlar verebilmektedir. Ekonomik büyümeyi oluşturan kaynaklar üzerinde de oldukça etkilidir.

1.2.4.1. Vergi Politikaları ile Sermaye Birikimi İlişkisi

Ekonomik kalkınmanın ayrıca ekonomik büyümenin gerçekleşmesinin en temel faktörünün sermaye birikimi olduğu günümüze kadar birçok çalışmada vurgulanmıştır. Sermaye birikimi, basit bir ifade ile üretimde veya verimlilikte artışı sağlamaya yönelik mevcut sermaye stokuna yapılan ilaveler olarak tanımlanır. Bu ilave yatırımlar sermaye birikiminin bileşenleri üzerinden yapılır. Fiziki sermaye mallarına, altyapıya ve beşerî sermayeye yapılan ilaveler sermaye birikiminin artmasını sağlar. Bunların dışında yaşam standardını ve işgücü verimliliğini arttıran tüketim harcamaları da sermaye

birikimin unsurları arasında yer alır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşıyan sermaye birikimi, bu ülkelerde iktisadi kalkınma ve büyümenin en stratejik unsurudur (Yanpar, 2007: 68).

Gelişim aşamasındaki ülkelerde, devletin ekonomiye müdahalesi oldukça sık görülen bir durumdur. Sermaye birikimine yönelik özel sektörün teşvik edilmesi ya da devlet eliyle sermaye birikimi kalkınma için yapılması gerekenlerin başında gelir. Gerek özel sektörün teşviki gerekse de kamu harcamaları ile yapılacak sermaye birikiminin finansmanın da kullanılacak en önemli araç vergilerdir. Tasarruf ve yatırım eğilimleri düşük olan gelişim aşamasındaki ekonomilerde vergileme, sermaye birikimini meydana getirecek önemli bir araçtır. Devlet egemenlik gücüne dayanarak uygulamaya koyduğu vergi politikaları ile elde ettiği kaynakları, özel sektöre aktararak sermaye birikimine teşvik edebilir. Bu politikanın ikamesi olarak vergi politikalarını, halkın tasarruf mecburiyeti yönünde kullanıp elde edilen kaynağı finans piyasası aracılığıyla özel sektörün kullanıma sunar. Devlet, sermaye birikimi edinen özel sektör üzerinde de vergi politikaları ile baskı kurabilir. Edilen sermaye birikiminin hangi alanlarda kullanılacağı yönünde vergi politikası araçları ile özel sektörü yönlendirebilir (Yanpar, 2007: 69). Bu politikaların uygulanması pek çok tepkiyi de beraberinde getirebilir. Yatırımların finansmanı için aşırı vergilemeye gidilirken aynı zamanda tasarrufu zorlayıcı politik uygulamalar amaç çatışmalarının önünü açacaktır. Uygulanacak vergi politikaları ve yapılacak planlamalar ile bu çatışmaların önüne geçilmesi gereklidir (Kuruca, 1967:96).

Vergi politikalarının önemli bir aracı olan kurumlar vergisi, sermaye üzerinden alınan bir vergi olarak ifade edilebilir. Sermaye birikimi üzerinde değişiklik oluşturma etkisi oldukça yüksek bir vergi türüdür. Örneğin bütün sermaye şekilleri aynı oranda vergilendirilmez. Bu farklılık vergi sonrası net getiriyi sektörler göre değiştirir. Bu durumda sermaye, vergi sonrası net getirisi fazla olan sektöre kayar (Black vd.,2006). Kurumlar vergisine ilişkin uygulanacak yanlış bir politika ekonomide etkinlik kaybına neden olabilir. Kurumlar vergisi oranlarında yapılacak bir artış, çeşitli endüstrilerdeki fiyatları öz sermaye kullanımı ile orantılı olarak yükseltecektir. Öz sermaye yoğun üretilen malların fiyatları artacağından, tüketici tercihleri daha az öz sermaye kullanılan mallara kayacaktır. Böylece sermaye yoğun endüstrilerde kâr oranları düşecek, emek yoğun endüstrilerin kâr oranları yükselişe geçecektir. Ekonomide ki etkinlik kaybı bu durumda gerçekleşmiş olacaktır (Pechman, 2001: 113). Görüldüğü gibi sermaye

birikimi ve bunun üzerinden ekonomide ki etkinlik üzerinde etkisi yüksek vergi politikalarının, oldukça dikkatli ve piyasaların durumu göz önünde bulundurularak tasarlanması gerekliliği ortadadır.

1.2.4.2. Vergi Politikaları ile Beşeri Sermaye İlişkisi

Beşerî sermayenin önem kazanması, sanayileşmiş ekonomilerdeki girdi ve çıktıların büyümesi ve kazançların dağılımı arasındaki tutarsızlığın artmasıyla hız kazanmıştır. Ekonomistler, işçilerin bilgi edinme ve beceri kazanma güdülerini üzerine yoğunlaşarak verimliliğin artması yönünde çalışmalar yapmışlardır. Ekonomik büyüme modellerinde önemli bir yer tutan beşerî sermaye (işgücü) faktörünün gelişimi kalkınma ve büyüme aşamalarında yadsınamaz bir öneme sahiptir. Beşerî sermaye analizleri yapılırken genellikle göz ardı edilen unsur, vergi sıklığı ve vergi araçlarının verimlilik üzerine etkisi olmuştur (Boskin, 1975: 2-5). İşgücünün gelir ve boş zaman arasındaki tercihini belirleme noktasında gelir vergisi önemli bir faktördür (Peston, 1971:20). Gelir vergisi sonrasında geliri azalan çalışanın, kendisinin ve ailesinin alıştıkları veya arzuladıkları yaşam standartlarından uzaklaşma durumunu telafi için önceki çalışma saatlerine göre daha fazla çalışmayı tercih edebilir. Daha az boş zaman talebinde bulunabilir. Bu şekilde gelirinde eksilme olan çalışanın öncekine nazaran daha fazla çalışmayı tercih etmesine verginin “gelir etkisi” denir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012:21). Çalışan, vergi sonrası elde ettiği geliri kayda değer görmeyip çalışmamayı tercih etmesine ise “ikame etkisi” denir (Trezavant,1992: 1557). İkame etkisinin baskın olduğu durumda, net geliri azalan kişi, daha fazla çalışmak yerine boş zamanı tercih sıralamasında ilk sıraya koyacaktır.

Vergilerin, beşerî sermaye üzerindeki farklı bir etkisi göçü üzerinden ortaya çıkmaktadır. 1980 sonrası dünya ekonomisinde yaşanan uluslararası faktör hareketliliğinin önemli bir kısmını, emek faktörü hareketliliği oluşturmuştur. OECD (2002) raporlarına göre bu hareketliliği tetikleyen ailevi faktörler ve baskıcı siyasal rejimin dışında ekonomik etkenler olmuştur. Bu ekonomik etkenlerin en önemlisi de vergilerdir. Emegin uluslararası hareketliliğinde, vergilerin önemini arttıran unsurlar şunlardır (Giray,2005: 104); i) internet erişimi sayesinde firmaların yabancı ülkelerde ki fırsatlar hakkında rahat bilgi edinebilmesi, ii) seyahat ve haberleşme imkânlarının artması ve maliyetlerinin azalması ile beşeri sermayenin iş fırsatlarını görme ve bilgi

edinme imkânlarının artması, iii) baskıcı rejimlerin göç konusunda bürokrasiyi azaltmaları, iv) bölgesel ticaret anlaşmaları ile artan emek hareketliliğine yasal izin verilmesi, v) birçok ülkenin emek üzerindeki çifte vergilendirme sorununu ortadan kaldırması ve göçü kolaylaştırıcı vergi anlaşmaları ile iki taraflı göçmen anlaşmaları imzalamalarıdır.

Emek hareketliliği içerisinde en aktif olanlar, şirket yöneticileri, uzmanlar ve araştırmacılar gibi profesyonel ve teknik elemanlardır. Beyin göçünde mobilitesi yüksek bu grup içerisinde yer almaktadır. Bu grup hareketli olmanın dışında, ülkelerarası vergi yükü dağılım farklılıklarına da duyarlıdır. Gelir vergilerinin artan oranlı olması, yüksek geliri ve nitelikli emek gruplarının duyarlılığını ve tepkisini arttırmış ve hareketliliğinin de artmasına neden olmuştur (Edwards ve Ruggy, 2002:9-10).

1.2.4.3. Vergi Politikaları ile Tasarruf İlişkisi

Milli gelirin tüketim ve tasarruf arasında paylaşımı kararı, bir ekonominin makroekonomik karakteristiğini ortaya koyar. Tasarruf yapacakların kararları üzerinde etkili olan faktörler vergiler ve sosyal güvenlik primleridir. Bireyler kararlarını vermeden önce, tasarrufun faydalarını ve maliyetlerini açık şekilde bilmeleri sağlanmalıdır. Ek bir birim tasarrufun getirisinin diğer bir ifade ile bir birim tüketimden vazgeçmenin gelecekteki gelir üzerinde ki etkisinin tahminlerinin mümkün olduğu kadar doğru yapılıp, tasarruf yapacaklara aktarılması gerekir (Feldstein, 1977: 116).

Vergiler genel anlamda tasarruflar üzerinde caydırıcı etki oluşturmaktadır (Feldstein, 1989). Artan vergi oranları özellikle düşük gelirli insanların tasarruflarının azalmasına neden olacaktır. Vergi oranlarının arttırılmaması, kamu harcamalarının finanse edilme şekline bağlıdır. Artan kamu harcamalarını, sermaye gelirlerinden muaf bir vergileme ile finanse edilmesi, tasarruf oranlarını arttırıcı etki oluşturabilecektir (Feldstein, 1977: 119). Bu vergi politikası uygulaması, beraberinde farklı problemler getirebilir. Bunların başında bütçe gelirlerinde görülecek azalma gelmektedir. Bu durumun aşılması için başvurulabilecek bir politika da tüketim vergilerine yönelme olacaktır ancak bu durumun gelir dağılımı üzerinde negatif etkileri olacaktır (Yaraşır ve Yılmaz, 2011: 112). Görüldüğü üzere, tasarruflara yönelik uygulanacak vergi politikalarının tüm etkileri göz önüne alınarak uygulamalara gidilmelidir. Buna yönelik önerilere çalışmanın sonuç kısmında yer verilecektir.

1.2.4.4. Vergi Politikaları ile Teknolojik Gelişme İlişkisi

Teknolojik gelişmeler, vergi politikaları açısından yeni zorluklar ve olasılıklar getirmektedir. Bu durum hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkeler için geçerlidir. Ancak gelişmekte olan ülkeler, vergi mükellefleri ve vergi idareleri açısından daha az kaynağa sahip olduklarından, gelişmiş ülkelere göre daha fazla zorluklarla karşı karşıyadırlar. Dolayısıyla yeni bir teknolojinin, ülkenin vergi sistemini veya belirli bir verginin uygulanma ve yansıtılma şeklini nasıl etkileyeceği, gelişmekte olan ülkelere daha önemlidir (Bird ve Zolt, 2008 :791).

Vergi politikaları üzerinde etkisini en fazla hissettiren teknolojik gelişmelerin başında, internet kullanımının yaygınlaşması gelmektedir. İnternetin ticaret hayatına girmesiyle birlikte farklı piyasalardaki ürün bilgileri rahatlıkla tüketicilere ulaşır hale gelmiştir. İnternet sayesinde farklı ülkelerde uygulanan vergi oranları hakkında bilgi sahibi olan tüketici, tercihlerini daha düşük vergi oranı uygulayan ülkelere kaydırmıştır. Tüketiciler kendi yaşadıkları yerde yapağı bir alışverişe yüksek oranda vergi ödemektense, e-ticaret vasıtasıyla vergi ödemeyeceği bir yerden alışverişini tercih edecektir (Goolsbee, 2001: 18-19). Düşük vergi oranlarının ürün talebini arttırdığı gerçeği, geleneksel piyasalar için de geçerlidir. Elektronik piyasalar düşük işlem maliyeti özelliğine sahip olduğundan, satış vergilerinin yüksek olduğu bölgelerde tüketicilerin tercihi elektronik piyasalara kayar. Bu durumda vergi gelir kaybı yaşamak istemeyen idareler elektronik piyasalara dönük hızlı ve etkili vergi politikaları izlemek zorunda kalırlar. Bu politikaların etkinliği için atılması gereken adımlar ise elektronik işlemlerin kayıt altına alınması ve etkili denetim mekanizmalarının işletilmesi gelir (Erdoğan, 2004: 44). Elektronik piyasaların vergilendirilmesi noktasında bu piyasaların genel özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Uluslararası ölçekte yapılan elektronik ticaret, vergi politikalarının uygulanmasında önemli sorunlar oluşturmaktadır. Bu sorunların başında vergi kaçakçılığı gelmektedir. Büyük miktarlarda gelirin başka yerlere (vergi cennetleri) transferi kolaylaşacağı vergilendirilemeyecektir. Ayrıca elektronik piyasaların bir sınırı bulunmadığından vergilenebilir gelirin kaynağına ulaşmada önemli problemlerle karşılaşılacaktır. Satın alınan bir ürün veya hizmetin yerinin belirlenmesi söz konusu işlemin hangi ülke yasalarına göre vergilendirileceği gibi konular önemli problemler oluşturacaktır (Kobrin, 1997: 74-75).

Teknolojik gelişmelerin, vergi tahsilatı noktasında olumlu etkileri de söz konusudur. Vergi idarelerinin teknolojik gelişmelerden faydalanarak mükelleflerine mobil uygulamalar veya internet üzerinden vergi ödemelerini yapmalarına olanak sağlaması işlem maliyetlerini her iki taraf içinde azaltmıştır. Bu sayede vergi kayıp ve kaçaklarının tespit edilmesi kolaylaşmıştır.

1.2.4.5.Vergi Politikaları ile Girişimcilik İlişkisi

Girişimcilik, belirsiz bir getiriye elde etmek için bireysel özgül kabiliyeti ön yatırımla birleştirmek olarak ifade edilir (Gentry ve Hubbard, 2000:284). Girişimcinin, sermayesini belirsiz getirisi olan bir alana kanalize etmesi cesaret gerektiren bir adımdır. Vergi politikalarının girişimcilik faaliyetleri üzerindeki etkisi, sermaye üzerinden gerçekleşir. Sermaye gelirlerinin düşük oranlarda vergilendirilmesinin, ekonomik faaliyetleri etkin bir şekilde teşvik ettiği ve toplam yatırım ile üretimi arttırdığı yapılan pek çok çalışma ile ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda vergilerin, girişimci sermayeyi diğer bir ifade ile işletme gelirini hedeflemesi olumsuz etki oluşturacaktır. Öte yandan girişimci olmayan sermayenin yani risksiz tasarruflardan elde edilen sermaye gelirinin vergilendirilme politikaları farklı etkileri beraberinde getirecektir. Girişimci gelirene yönelik düşük oranlı vergi politikası uygulaması, daha fazla sermaye yatırımı teşvik etmekle beraber işgücü talebini de arttırarak, işçi ücretlerinin artmasını sağlayacaktır (Kitao, 2008: 45).

Ülkeler ve ekonomik aktörler, girişimciliğin teşviki amacıyla süreklilik arz eden politikalar uygulamaktadırlar. Özellikle küçük işletmelerin büyümesi amacıyla ülkeler arasında farklı şekillerde kullanılan çok çeşitli potansiyel politika araçları bulunmaktadır. Bu politika araçları arasında en çok tercih edilen vergi politikası araçlarıdır. Vergi politikaları ile girişimci faaliyetler arasındaki etkileşim ekonomi literatüründe de oldukça ilgi görmüştür. Daha girişimci bir iş gücü piyasasının potansiyel faydalarının yüksek olacağı düşüncesine sahip ülkeler, özellikle de küçük işletmelere pozitif ayrımcılık uygulamaktadırlar. Bu işletmelerin, şirketler içinde yeni ürün, teknoloji ve organizasyon biçimlerinde ortaya çıkan inovasyon yoluyla ekonomik büyümeyi körüklediği ifade edilmiştir. Ayrıca yenilikçi faaliyetler, ek bir maliyet oluşturmaksızın ekonomik büyümeye yol açan olumlu dışsallıklar ve yayılma faydaları sağlamaktadır. Girişimciliğin ve yenilikçi faaliyetlerin desteklenmesi noktasında vergi

politikalarına büyük görev düşmektedir. Vergiler ilk aşamada yatırımların beklenen getirisini azaltır ve girişimciyi caydırıcı etkisi yüksektir. Sonraki aşamalarda devlet riski paylaşarak girişimciyi teşvik etmelidir. Girişimci başarılı olursa devlet daha fazla vergi geliri elde edecektir. Başarısız olunması durumunda ise vergi gelirinin iadesi şeklinde bir politika izlenmelidir (Bruce ve Schuetze, 2004:1-4).

Girişimcilik ve vergi politikasına ilişkin farklı bir bakış açısı Holtz-Eakin vd. tarafından ortaya koyulmuştur. Aileden gelen miras büyüklüğünün, girişimci olma olasılığı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Miras büyüklüğünü azaltan emlak vergilerinin ise girişimcilik faaliyetlerini düşürebileceği ifade edilmiştir (Holtz-Eakin vd., 1993: 1).

1.3. Gelir Dağılımına İlişkin Açıklamalar

Çalışmanın bu kısmında, gelir dağılımının tanımı, gelir dağılımı türlerini, gelir dağılımını etkileyen faktörleri ve gelir dağılımı ile vergi politikası ilişkisine yönelik teorik açıklamalara yer verilecektir.

1.3.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Gelir dağılımı, toplumun karakteristik yapısına etkisi yüksek bir göstergedir. Kavram olarak, bir ülkede belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplamı olarak ortaya çıkan milli gelirin bölüşümüne karşılık gelir. Milli gelirin, temelde kişiler arasında bölüşülmesini ifade eder (Sönmez, 1990: 9; Dinler, 2008: 295). Benzer bir tanımlama ile bir ülkenin milli gelirinin, o ülkede yaşayan bireyler arasındaki dağılım oranıdır (Hançerlioğlu, 2006: 30). Gelir dağılımı kavramı literatürde, gelir dağılımı eşitsizliği ve gelir dağılımında adalet olarak da kullanılmaktadır. Ülke içerisindeki belirli oranda bir nüfusun milli gelirden aldığı pay ile aynı oranda farklı nüfus kesiminin milli gelirden aldığı pay genel olarak aynı değildir. Bu farklılık gelir dağılımında eşitsizlik olarak tanımlanmıştır (Tokol, 2000: 121). Gelir dağılımında adalet kavramı ise gelir grupları açısından tanımlanabilir. Gelir grupları arasında ki uçurumun açılmaması ve mevcut durumunda iyileştirilmeye çalışılması adil gelir dağılımının sağlanması çabalarıdır (Ersezer, 2006: 256).

Milli gelirin adil dağılımı, ülkenin refahı ile doğrudan ilişkilidir. Ülkenin ekonomik anlamda zenginliği, o ülkenin refahının olduğu anlamına gelmez (Öztürk, 2009: 9). Gelir dağılımının, toplumun yapısını önemli derecede etkilemesinin altında yatan faktör, gelir dağılımında adaletsizliğin artışıyla birlikte sosyal hoşnutsuzluk ve huzursuzluğunda artmasıdır. Ayrıca artan gelir eşitsizlikleri, kitlesel şiddet olasılıklarının ve politika belirsizliğinin önünü açacaktır. Bu durumda mülkiyet hakları tehditle karşı karşıya kalacak ve yatırımlar azalacaktır (Alesina ve Perotti, 1996: 1204). Yüksek gelir eşitsizlikleri, yatırımcıların üretime dönük ekonomik faaliyetlerden soyutlanmalarına neden olur. Böylece verimsiz ve üretken olmayan bir ekonomi ortaya çıkar. Kamu harcamalarının azalması, hukuki ve idari düzenlemelerin sekteye uğraması ve emek sınıfının motivasyonunun düşmesi gelir eşitsizliğinin artmasının sonuçlarıdır. Bu sonuçların olumsuz getirisi de ekonomik büyüme rakamlarının hızlı şekilde düşmesi ve istikrarsız, üretkenliği düşük bir ekonomidir (Stiglitz, 2015).

1.3.4. Gelir Dağılımı Türleri

“Bir ülkenin sınırları içerisinde, belirli bir yılda üretilen nihai malların ve hizmetlerin, değerine gayri safi yurtiçi hasıla denir” (Ünsal, 2009: 5). Bu değerın bölüşümü temelde gelir dağılımı olarak ifade edilir. Ancak toplum içerisinde bu değerin farklı kesimler arasında dağılımı, çeşitli tanımlamalar yapılmasını gerektirmektedir. Bu tanımlamalar birbirinden anlam olarak farklı olmamakla beraber, gelir bölüşümünde farklı alt sınıflamalara giderek olayın mahiyetinin anlaşılması adına önem arz ederler.

1.3.4.1. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, milli gelirin ülke nüfusu tarafından nasıl paylaşıldığını ifade eden göstergedir. Kişisel gelir dağılımında sosyal sınıf farklılıkları göz önüne alınmaz ve kişilerin eşit olduğu varsayılır. Bu dağılımın ölçütü, ülkenin toplam milli gelirinin toplam nüfusuna bölünerek elde edilen kişi başına düşen milli gelirdir (Kuştepe ve Halaç, 2004:147). Kişisel gelir dağılımı, ülkelerin kendi içinde dönemsel kıyaslamalarını yapmalarına olanak sağladığı gibi ülkeler arası karşılaştırmalarda da kullanılan bir göstergedir. Ayrıca gelişmişlik bazında ülkelerin ayrımı yapılırken az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş sınıflandırmalarında kullanılan temel göstergelerdendir (Öztürk, 2009:14). Çalışmada da kullanılan Atlas Yöntemi, Dünya

Bankası'nın ülkeleri gelişmişlik düzeyine göre gruplandığı yöntemdir. Bu yöntemdeki temel ölçüt, kişi başına gelirdir. 2020 mali yılı için yapılan gruplandırmalarda;

- ✓ 1.025 doların altında kişi başı gelire sahip olan ülkeler “*düşük gelirli ülkeler*”
- ✓ 1.026 – 3.995 dolar arası kişi başı gelire sahip ülkeler “*düşük orta gelirli ülkeler*”
- ✓ 3.996 – 12.375 dolar arası kişi başı gelire sahip ülkeler “*üst orta gelirli ülkeler*”
- ✓ 12.376 doların üstünde kişi başı gelire sahip ülkeler “*yüksek gelirli ülkeler*” olarak sınıflandırılmıştır (Word Bank, 2020).

Kişisel gelir dağılımında farklı bir ölçüt daha söz konusudur. Ülke nüfusu eşit olmak kaydıyla beşe ayrılır. Bu ayırım en düşük gelirli gruptan en yüksek gelirli gruba doğru yapılır. Her bir grup nüfusun %20'lik kısmını temsil eder. Her bir gruba düşen milli gelir hesaplanarak hane halkının yüzde dağılımı ile gelirin yüzde dağılımı karşılaştırılır. Gelir dağılımında eşitsizlik, en düşük gelire sahip %20'lik grup ile en yüksek gelire sahip %20'lik grubun arasında milli gelirden aldıkları pay bakımından büyük farkın olması demektir (Aktan ve Vural, 2002: 2).

Yine kişisel gelir dağılımına ilişkin literatürde sıklıkla kullanılan kavramlar, Lorenz eğrisi ve GINI katsayısıdır. Lorenz eğrisi, nüfus gelirlerinin büyüklüğüne göre sıralandığında, nüfusun çeşitli bölümleri tarafından kazanılan toplam gelirin yüzdesini çizer ve gelir dağılımının yoğunluk fonksiyonuna sahip olduğu varsayılır (Gastwirth, 1971:1037). Gelir dağılımı bir diyagram üzerinden gösterilir. Yatay ekseninde nüfus yüzdeleri, dikey ekseninde ise kişisel gelir yüzdelerinin yer aldığı bir kare diyagram içerisinde, 45 derecelik açığa sahip bir mutlak eşitlik doğrusu yer alır. Diyagram içerişimde gelir dağılımında ki durumu ifade eden çizgi ise Lorenz eğrisidir. Bir toplumda gelir dağılımı eşit gerçekleşiyorsa mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi tek bir çizgi halini alacaktır. Gelir dağılımı eşitsizliği arttıkça da eğriler birbirinden uzaklaşacaktır (Alper ve Tokol, 2012:119). GINI katsayısı ise Lorenz eğrisinden türetilmektedir. Popüler ve yaygın olarak kullanılan bir eşitsizlik endeksidir (Lambert ve Aronson, 1993:1226). GINI katsayısının sifıra yaklaşması gelir dağılımında adaletin

göstergesidir. Tam tersi bire yaklaştıkça gelir dağılımında adaletsizliğin arttığını ifade eder (Doğan ve Tek, 2007: 95).

1.3.4.2.Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Üretim faktörleri emek, sermaye, toprak ve girişimciden oluşur. Bu üretim faktörleri belirli bir aralıkta elde edilen milli gelirden ücret, faiz, rant ve kar olarak paylarını alırlar. Üretim faktörleri arasındaki milli gelir bölüşümü, fonksiyonel gelir dağılımı olarak isimlendirilir (Orhan ve Erdoğan,2010: 163). Fonksiyonel gelir dağılımı, literatürde “*birincil gelir dağılımı*” olarak da ifade edilir. Piyasaya herhangi bir müdahalenin söz konusu olmadığı durumda milli gelirin üretim faktörleri arasında bölüşülmesi durumudur (Boratav, 1991:26).

Fonksiyonel gelir dağılımına olan ilgi, 1980’li yıllardan başlayarak, milli gelir içerişinde ücretlerin payının düşmeye başlaması ile artmıştır (Rodriguez ve Jayadev, 2010). Neoklasik iktisatçılar emeğin milli gelir içindeki azalan payını, küreselleşmenin yanı sıra sermaye ve yüksek vasıflı emeğin verimliliğini arttıran teknolojik değişimle ilişkilendirmektedir. Heterodoks iktisatçılar ise neoliberalizm, finansallaşma ve işçilerin pazarlık gücündeki düşüşün rolüne vurgu yapmışlardır (Dünhaupt, 2013:1).

Fonksiyonel gelir dağılımı aslında emek ve emek dışı faktörler arasında gelirin nasıl dağıldığını göstermektedir (DPT, 2001). Dolayısıyla emeğin payının, milli gelir içerisindeki seyrini ortaya koyması sebebiyle fonksiyonel gelir dağılımı ve buna bağlı olarak yapılan tespitler önem arz etmektedir. Güneş (2007) çalışmasında, fonksiyonel gelir dağılımının önemine vurgu yapmakla birlikte uzun dönemli davranışları çok az dikkate alması sebebiyle eksik yönüne dikkat çekmiştir. Ayrıca toplumların özellikleri farklılaşacağından fonksiyonel gelir dağılımının istikralı olma noktasında zayıf kalacağını belirtmiştir.

1.3.4.3.Sektörel Gelir Dağılımı

Bir ekonominin temelini oluşturan üç ana sektör bulunmaktadır. Bunlar tarım, sanayi ve hizmet sektörüdür. Bir ekonomide oluşan milli gelir, üç ana sektör arasındaki dağılımına sektörel gelir dağılımı denir. Diğer bir ifade ile sektörlerin milli gelirden aldığı payları gösteren dağılımdır (Özbilen, 1998: 377). Ayrıca sektör kavramı, üretim faktörlerinin mülkiyeti ile ilişkilendirilebilir. Bu durumda, sektörel gelir dağılımı milli

gelirin kamu sektörü ile özel sektör arasındaki dağılımı olarak da tanımlanabilir (Türk, 1979: 252).

Sektörel gelir dağılımı, ülkelerin uzun vadede yapacakları planlamalar açısından büyük önem arz etmektedir. Bu dağılım vesilesiyle sektörlerin milli gelir içerisindeki payları izlenebilecektir. Bu sayede devletin, hangi sektörlerle müdahale edeceği, hangi sektörlerle teşvikleri kanallı edeceği ve hangi sektöre yönelik düzenlemeler yapılması gerektiği belirlenebilmektedir (Öztürk, 2009: 7). Uluslararası kuruluşlar, gelişmiş ekonomilerde piyasalara hâkim olan hizmet sektörünün, milli gelir içerisinde en fazla paya sahip konumda olduğunu belirtmektedirler. Hizmet sektörü, birçok gelişmiş ekonomide milli gelirden %70 oranlarında paya sahiptir (İnam, 2019:8). Bunun gibi güncel gelişmelerin takip edilebilmesi ve trende ayak uydurulabilmesi açısından sektörel gelir dağılımı ülkeler için oldukça önemlidir.

1.3.4.4.Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, literatürde “*coğrafi gelir dağılımı*” olarak da bilinir. Bir ülkede, farklı bölgelerde yaşayan insanların milli gelirden aldıkları payı gösterir. Bölgesel gelir dağılımını önemli kılan özellik, ülke içerisinde farklı bölgelerin kalkınmışlık seviyelerinin izlenmesine imkân vermesidir. Bu imkân sayesinde, politika yapıcılara yol haritası çizer. Ülke içerisinde az gelişmiş ve gelişmiş bölgelere yönelik politikaların belirlenmesi ve uygulamaların hayata geçirilmesine zemin hazırlar (Çetin, 2011:188).

Bölgesel gelir dağılımı, Dünya Bankası'nın da analizlerinde kullandığı bir göstergedir. Bölgesel bazda ortalama kişi başına düşen gelir hesaplamaları yapılarak, bölgesel sınıflandırmalar yapmaktadır (Oğuz, 2017: 10).

1.3.5. Gelir Dağılımını Belirleyici Unsurlar

Gelir dağılımının nasıl olması gerektiği tartışmaları, geçmişten günümüze süregelen bir konudur. Gelir dağılımı ekonomik, sosyal ve siyasal birçok faktörü etkileyen ve aynı zamanda bu faktörlerden etkilenen bir olgudur (Aydın, 2012: 148). Gelir dağılımı, incelenen toplumun diğer özellikleri ile birlikte o toplumun işleyişini tanımlayan tüm ilgili değişkenlerin etkileşiminin sonucu olarak ortaya çıkar (Tinbergen, 1977: 207).

Klasik iktisatçılar, dağılım teorisinde fiyatların piyasa mekanizmasınca otomatik olarak oluştuğunu ve gelir dağılımının da emek ve servet dağılımı ve faktör fiyatları tarafından belirlendiğini ifade etmişlerdir (Aksu,1993:71). Modern dönemin araştırmacıları ise gelir dağılımına ilişkin çalışmalarında makroekonomik değişkenlerin etkisi üzerinde yoğunlaşmışlardır. Ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon, küreselleşme, suç, kayıt dışı ekonomive teknolojik faktörler gelir dağılımında etkisi olan unsurlardır (Dişbudak ve Süslü, 2007; Aktepe, 2019; Doğan, 2019; Keysan, 2019; Akın, 2019).

1.3.5.1.Emek Dağılımı

Gelirin bireyler arasındaki farklı şekilde dağılmasındaki etkenlerden bir tanesi, emek kalitelerinin farklı düzeylerde olmasıdır. Emeğin kalitesini (vasfını) belirleyen etken ise aldığı eğitimidir. Piyasada kaliteli emek ücretleri, işçinin kaliteyi kazanma anlamında sarf ettiği fedakârlığı karşılayacak düzeyde oluşur. Kaliteli emeğin aldığı ücret, diğer işçilerden otomatikman bir farklılık meydana getirecektir. Eğitim imkânlarının insanlar arasında eşitsiz dağılımı, emeğin vasıf farklılıklarını ortaya çıkarırken, iktisadi yapı da vasıf bakımından ücret farklılıklarına ve dolayısıyla gelir farklılıklarına neden olur (Ünal, 1992: 71; Bosnalı, 1997: 20).

1.3.5.2.Ticaretin Serbestleştirilmesi

Ekonomi politikalarında yapılan her değişiklik aynı zamanda gelirin yeniden dağıtıldığı bir süreci de beraberinde getirir. Bu dağılımdan toplumun farklı kesimleri farklı düzeylerde etkilenecektir. Özellikle ticaretin serbestleştirilmesi politikaları, faktör fiyatları üzerinden gelir dağılımında önemli etkiler meydana getirmektedir. Bu noktada bir önceki başlıkta da ifade edildiği gibi emek faktörü önem arz etmektedir. Ticaretin serbestleşmesiyle birlikte gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ekonomilerin vasıfsız-emek yoğun ve nispi fiyat avantajına sahip ürünleriyle rekabet edememektedir. Bu durumda gelişmiş ekonomilerde, vasıfsız işçilerin ücretleri ve istihdamları azaltılmaktadır. Sonuç olarak vasıflı ve vasıfsız emek ücretleri arasında gelir farklılıkları artmaktadır (Gökalp vd., 2011: 88).

1.3.5.3.Ekonomik Büyüme

Ekonomi literatüründe, eşitsizliklerin artmasının ekonomik büyümenin kaynaklarını arttıracağına yanı sıra ekonomik büyümenin de eşitsizlikleri arttıracağına ilişkin geri bildirim hipotezini destekleyen kanıtlar söz konusudur (Arslan, 2013:46). Gelir eşitsizliğinin giderilmesinde ekonomik büyümenin çözüm olarak görülme nedeni, büyümenin faydalarının düşük gelirli kesimlere ulaşacağı beklentisidir. Bu beklentiyi oluşturan faktör, dışa açılma ve serbestleşme sürecinin kısa vade eşitsizlikleri güçlendireceği fakat uzun vadede hızlı ekonomik büyümenin toplumun tüm kesimlerine olumlu katkıları ile eşitsizliklerin azalacağına dair kabul gören neoliberal söylemlerdir (Ak ve Altıntaş, 2016:94). Bu söylemleri destekleyen görüşler, 1950'li dönemin iktisatçıları da görülmektedir. Kaldor, Lewis ve Kuznets gibi ekonomistler, gelir eşitsizliği ile ekonomik büyümenin birbirinin nedeni olabileceğini ortaya koymuşlardır. Bu görüşler, yapılan ampirik çalışmalara dayandırılmaktadır. Özellikle Kuznets (1955) ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasında ters U ilişkisi olduğunu belirtmiştir.

1.3.5.4.Küreselleşme

Küreselleşme esas itibariyle, ticaretin ve sermayenin önündeki engellerin kaldırılma girişimleridir. Tüm dünyayı kapsayan bir süreç haline gelmesinde, bilgi işlem teknolojilerinin ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinin büyük payı vardır. Azalan işlem maliyetleri ile de süreç daha da hızlanmıştır. Süreci hızlandıran diğer bir faktör ise Sosyalist bloğun dağılması ve serbest piyasa ekonomisinin üretim ve bölüşümde hâkim sistem haline gelmesidir. Bu süreçte ülkelerin birçoğu uyguladıkları politikalarında değişime giderek, ekonomilerini küresel piyasalara açık hale getirmişlerdir. Bu yeni süreçte hedeflenen olgu, kaynak bölüşümünde etkinlik, uluslararası rekabet yoluyla verimlilik artışı ve bunların sonucunda refah seviyesinde artış yaşanmasıdır. Kurallarına uygun olarak gerçekleşmesi halinde küreselleşmenin, ülkelerin gelirlerini birbirine yakınlaştıracığı ifade edilmiştir. Bu sürecin şartları neoliberal iktisat anlayışının zirve yaptığı Washington Uzlaşması'nda belirlenmiştir. Uzlaşmanın temel vaatleri, zenginleşme, demokrasi ve gelişmekte olan ülkelere kalkınması yönündeydi (Danışoğlu, 2004:218-219). Ancak günümüzde, küreselleşmenin gelir dağılımı adaletsizliklerini arttırdığı, yoksullaşmayı hızlandırdığı ve çevresel bozulmalara sebebiyet verdiği daha fazla insan tarafından düşünülmektedir.

1.3.5.5.Kurumsal Kalite

Gelir dağılımı, daha öncede ifade ettiğimiz gibi çeşitli yönlerden ele alınması gereken bir kavramdır. Gelirin eşit dağılmaması, her toplum için değişik koşullar taşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. En gelişmiş toplumlarda dahi gelirin adil dağılmadığı bilinmektedir. Gelir eşitsizliği, bireylerin doğuştan elde ettiği şans, yetenek, risk alma vb. özelliklerinin yanı sıra kurumsal faktörlerden de kaynaklanmaktadır. Özellikle son yıllarda ekonomik büyüme üzerinde kurumların etkili olduğu ifade edilmektedir. Kurumlar, bir toplumun en önemli kararlarının alınmasında etkili olan faktörlerdir. Kurumlar toplumun tarihsel sürecinde ortaya çıkmış, norm haline gelen ve ekonomik veya farklı kararların alınmasında etkili olmaktadır. Kurumlar iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadırlar. Formel kurumlarda, hukuk kuralları ve anayasa geçerli iken enformel kurumlarda ise gelenek, görenek ve davranış kalıpları yer almaktadır (Avcı ve Avcı, 2017: 76-77).

Kurumların ekonomik büyüme üzerinde olduğu gibi gelir dağılımı üzerinde de etkili olduğu gerçeği yadsınamaz bir durumdur. Kuznets'in ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ters U ilişkisini ortaya koyması ile birlikte, kurumların gelir eşitsizliği üzerinde etkili bir unsur olduğu görülmektedir (Uğur, 2011: 36). Her ne kadar büyüme üzerinden dolaylı bir etkiye sahip olduğu anlaşılabilirse bile kurumların gelir dağılımında etkisi bulunmaktadır. Pikety ve Saez (2014) çalışmalarında, kurumların ve kuralların gelir eşitsizliğinin gidişatını belirleyen güçlü unsurlar olduğunu ve ülkelerin kurumlarının özelliklerine göre gelir eşitsizliklerinin boyutunun belirleneceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla kurumsal kalitenin arttığı ülkelerde gelir eşitsizlikleri azalacaktır. Kurumsal kaliteyi düşüren etkenler ile eşitsizlik arasında pozitif ilişki olduğu açıktır (Chong ve Calderon, 2000: 761). Kurumsal kalitenin en önemli göstergelerinden biri yolsuzluktur. Yolsuzluğun düşük olması kurumsal kalitenin yüksekliğini gösterir (Avcı ve Avcı, 2017:78). Yolsuzluğun gelir dağılımına etkisi vergiler üzerinden gerçekleşir. Kamu gelirlerinin azalmasına neden olan yolsuzluk, vergi idaresinin etkinliğini azaltmanın yanı sıra gelir dağılımı açısından önemli olan artan oranlılığı da olumsuz etkiler. Bu durum vergilerin gelir dağılımını iyileştirici fonksiyonun işlevsiz hale gelmesine neden olur (Dökmen, 2012: 44). Dolayısıyla devletin yeniden dağıtıcı özelliği de sekteye uğramış olmaktadır.

1.3.5.6.Kayıt Dışı Ekonomi

Kayıt dışı ekonomi ile gelir dağılımı adaletsizliği arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi olduğuna ilişkin literatürde çok sayıda çalışma mevcuttur. Kayıt dışı ekonomi, milli gelirin bölüşümünün adil olmamasının nedenlerindedir. Gelir bölüşümünde adaletsizliğe neden olmasının farklı nedenleri söz konusudur. Öncelikle düşük gelir grubundaki insanların, gelirlerini arttırmak amacıyla kayıt dışı istihdamda arz edici konumda olmaları, kayıt dışılığın önünü açmakta ve gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir (Coşar, 2008: 65). Öte yandan kayıt dışı ekonomi bütçe açıklarının artmasında pay sahibidir. Bütçe açıklarının finanse edilebilmesi amacıyla vergi oranlarında artış ya da ek vergilerin getirilmesi gerekmektedir. Yapılan vergi politikalarında ki bu değişikliklerden kayıtlı çalışan kısmın yükünü ağırlaştırarak, alım güçlerinin azalmasına ve refah seviyelerinin düşmesini tetikler. Bu durumda kayıtlı çalışan kesim, kayıt dışı çalışmaya teşvik edilmiş olacaktır. Ağırlaşan vergi yükü ve vergi adaletsizliği gelir dağılımını bozacağı gibi, kayıt dışılığa da teşvik ederek gelir dağılımının daha fazla bozulmasına neden olacaktır (Us, 2004: 13).

Kayıt dışı ekonominin gelir dağılımında adaletsizliği arttırdığına ilişkin Savaşan (2004) çalışmasında şu ifadelere yer vermiştir. Düşük gelir grubundaki vergi mükelleflerinin kayıt dışılığına yönelerek vergiden kaçmaları ile elde ettikleri gelir, yüksek gelir grubundakilere göre daha düşük olacaktır. Yüksek gelir grubunda yer alan mükelleflerin ödedikleri vergi miktarları daha fazladır. Her iki kesiminde kayıt dışılığa yönelmesi ile elde edecekleri gelir farklı düzeylerde olacak ve gelir dağılımı adaletsizliği daha da artmış olacaktır.

1.3.6. Gelir Dağılımı ile Vergi Politikası İlişkisi

Gelir dağılımı dengesizliklerinin geçmişten günümüze artarak devam ettiği yapılan pek çok çalışma ile ortaya koyulmuştur (Daly ve Valletta:2006; Atkinson vd.;2011; Burkhauser vd.;2012). Dünyada küresel bir sorun haline gelen gelir dağılımı adaletsizlikleri ile mücadele etmeye çalışan hükümetlerin, en sık başvurdukları araçlardan biri de vergilerdir. Devlet, serbest piyasa sisteminde oluşan birincil gelir dağılımına maliye politikası araçları ile müdahale edebilir. Vergi politikası araçları ile

daha adaletli dağılım sağlanmaya çalışılır. Bu dağılım ikincil gelir dağılımı olarak literatürde yerini almıştır.

Vergilemenin, serbest piyasa koşullarında oluşan gelir ve servet dağılımında ki dengesizlikleri gidermek amacıyla kullanılabileceği görüşü ilk defa Adolph Wagner tarafından 1880'li yıllarda ortaya atılmıştır. Toplumda herhangi bir kesim için pozitif ayrımcılık yapılmadan, herkesten ödeme gücüyle orantılı olarak vergi alınması gerektiğini belirten Wagner, artan oranlı vergileme politikasının altını çizmiştir. Ödeme gücü fazla olandan daha fazla, ödeme gücü düşük olandan ise daha düşük vergi alınması gerektiğini ifade etmiştir. Vergi politikalarının gelir dağılımında adaleti tesis etkisi, Lorenz ve GINI katsayıları ile incelenir. Lorenz eğrisi diyagramında yer alan mutlak eşitlik doğrusuna ne kadar yaklaşırsa gelir dağılımının düzeldiği anlaşılır. Vergi politikalarından beklenen, gelir dağılımını mutlak eşitlik doğrusuna yaklaştırmasıdır. Ayrıca GINI katsayısının sıfıra yaklaşması durumunda vergi politikalarının etkin olduğu yorumu yapılabilmektedir. Her ne kadar gelir dağılımı üzerinde nominal etkiye sahip olsa dahi vergi politikaları artan oranlılık, ayırma kuramı, en az geçim indirimi gibi ödeme gücü kriterleri üzerinden gelir dağılımı eşitsizliklerini gidermede önemli bir araçtır. Ayrıca servet artışlarının vergilendirilmesi, zorunlu tüketim harcamalarının vergi dışı tutulması ve muafiyet-istisna gibi uygulamalar ile vergi politikası tedbirleri ile gelir dağılımı eşitsizliği ile mücadelede önem arz ederler (Şen ve Sağbaşı,2016: 419-420).

Vergi politikası araçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri farklı düzeylerde gerçekleşir. Kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi, servet vergisi ve harcama vergilerinin, gelir dağılımı üzerinde farklı etkileri bulunmaktadır. Vergilerin dolaylı ve dolaysız tasnifi sıklıkla yapılan bir tasniftir. Dolaylı ve dolaysız vergilerin, gelir dağılımı üzerindeki etkisi farklı şekillerdedir. Vergiler konu, yansıma, ödeme gücü ve belirlilik kriterlerine göre dolaylı ve dolaysız olarak tasnif edilir. Herhangi bir vergi, harcamaları konu ediniyorsa, yansıtılması söz konusu ise, mükelleflerin kişisel durumları göz önüne alınmıyorsa ve mükellefi önceden belirlenemiyorsa dolaylı vergidir. Öte yandan bir vergi, servet ve gelir unsurlarını konu edinip, yansıtılmama özelliğini barındırıp ve mükellefleri önceden belirlenebiliyorsa dolaysız vergidir (Noyan ve Avşarlıgil, 2017: 52). Dolaylı vergiler, genellik arz ettiğinden dolayı gelirleri farklı olan bireylerin aynı oranda vergi ödemesine neden olur. Mükellefler arasında yüksek

gelirli-düşük gelirli gibi şahsi durumları göz önünde bulundurulmayan dolaylı vergiler, gelir dağılımında bozucu etkiye sahiptir. Doğrudan vergilerde ise tam tersi durum geçerli olduğundan gelir dağılımında düzenleyici etkisi söz konusudur (Bilgiç, 2015). Ülkelerde, uygulamada olan vergi politikaları gelişmişlik seviyelerine göre değişmektedir. Ülkelerin gelişmelerinin ilk aşamalarında dolaylı vergi politikaları daha ön plandadır. Sanayileşme ile birlikte ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, kurumsal kültürün oluşması ve vergi kapasitesinin genişlemesi ile birlikte dolaysız vergi politikaları ön plana çıkmaktadır (Mutlu ve Çelen, 2012; Demirgil, 2018).

1.3.6.1. Gelir Dağılımı – Kişisel Gelir Vergisi İlişkisi

Vergi türleri içerisinde, artan oranlılık özelliği sebebiyle kişisel gelir vergisi, gelir dağılımı eşitsizliklerinin azaltılmasında olumlu etkiler oluşturur (Selim ve Şenesen, 1999:31). Artan oranlılık, vergi sistemi içerisinde yüksek gelir gruplarına doğru ortalama vergi oranının yükselmesi olarak tanımlanır (Musgrave ve Thın, 1948:498). Geliri olan gerçek kişilerin ödemekle mükellef olduğu kişisel gelir vergisi, dolaysız ve subjektif bir vergi türüdür. Kişisel gelir vergisinin, gerçek kişilerin her türlü irat ve kazancını vergi kapsamına alırken artan oranlılık ilkesini göz önünde bulundurması gelir dağılımında adaleti sağlamada en önemli özelliğidir. Ayrıca yansıtılmasını oldukça güç olması ve denetiminin kolay olması da gelir dağılımında adalet açısından önemli özellikleridir. Subjektif karaktere sahip olan kişisel gelir vergisi yapı itibarıyla şahsileştirilebilmektedir. Öte yandan geliri oluşturan çeşitli unsurların vergi ödeme gücü bakımından farklı güçte oldukları ve emeğin sermayeye göre daha az vergilendirilebilmesi de gelir dağılımında adaletin tesisi için kişisel gelir vergisinin kullanılabilirliğini arttırmaktadır (Turhan, 1998: 112-113).

Kişisel gelir vergisinin, gelir dağılımı üzerinde olumlu etki oluşturabilmesi bazı hususların göz önünde bulundurulması ile yakından ilişkilidir. Özellikle tarife yapısı, gelir dilimlerinin genişliği, uzunluk ve yükseklik farkı ile marjinal vergi oranı gibi teknik detayların belirlenmesinde izlenecek politikalar hassasiyetle planlanmalıdır. Bu politikalar şekillendirilirken, ekonomik konjonktür dikkate alınmalı, analizler derinlemesine yapılmalı ve vergilemede adalet-etkinlik gibi ilkelere taviz verilmemelidir. Bu hassasiyetin gösterilmemesinin sonuçları, gelir dağılımının olumsuz etkilenmesinin yanı sıra ekonomik büyümeyenin yavaşlaması ve kayıt dışı ekonominin

yaygınlaşmasını beraberinde getirecektir. Bu olumsuz sonuçlar vergilerden dolayı oluşan ikame etkisi, tasarrufların azalması ve vergiden kaçınma-kaçırma kaynaklı olacaktır. Kişisel gelir vergilerinin, gelir dağılımında olumlu etki oluşturma kapasitesi toplam vergi hasılatı içerisindeki payının yüksekliği ile doğru orantılıdır. Bu doğru orantının sekteye uğramaması ise kişisel gelir vergisinden elde edilen hasılatın düşük gelirli grupların daha fazla faydalanabileceği pozitif dışsallığı yüksek alanlara aktarılmasına bağlıdır. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal konut, toplu taşıma vb. alanlara yapılacak harcamalardan düşük gelirli grupların daha fazla faydalanması, gelir dağılımında dengenin yakalanmasına hizmet edecektir. Kişisel gelir vergisinin, gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler oluşturabileceği zamanlarda söz konusudur. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde artan oranlı gelir vergisi, nominal gelirlerin şişmesine neden olmak suretiyle gelir dilimi sürüklenmesini ortaya çıkarır. Reel olarak gelir artışı olmadığı halde nominal gelirleri artan mükellefler daha üst dilimlerden vergilendirilirler. Enflasyonun neden olduğu bu durum “soğuk artan oranlılık” olarak tanımlanır. Genel olarak enflasyonun neden olduğu daha yüksek vergi ödeme durumu da “taksiflasyon” olarak tanımlanır. Ayrıca kişisel gelir vergisi, bazı durumlarda istisna ve muafiyetler aracılığıyla görece yüksek gelirli bazı grupları vergiden muaf tutma potansiyeli olan bir vergi politikası aracıdır. Sübjektif bir vergi olduğundan, vergi harcamaları için oldukça müsaittir. Bu durum iş dünyası lobileri başta olmak üzere bazı gruplar lehine bir durum ortaya çıkarmak için yeterli bir sebeptir. Gelir dağılımı açısından ise aleyhte bir durumdur. Yüksek gelirli grupların, kişisel gelir vergisi araçları ile vergiden muaf tutulup, düşük gelirli grupların en az geçim indirimi sınırını aştıkları anda yüksek oranlardan vergilendirilmesi gelir dağılımındaki dengesizlikleri önemli düzeyde arttıracaktır (Şen ve Sağbaş, 2016: 417).

1.3.6.2. Gelir Dağılımı – Kurumlar Vergisi İlişkisi

Kurumlar vergisi, dünyadaki ülkelerin tamamına yakınında uygulamada olan bir vergi türüdür. Ülkelerin gelir kaynakları içerisinde önemli bir paya sahiptir. Ülkelerin kurumlar vergisi uygulamasının nedenleri bulunmaktadır. Bunlar, kurumların kârlılığını arttıracak kamusal mal ve hizmetlerin sunumu için fayda vergisi olarak görülmesi ve kişisel vergilerin arkasında duran bir stopaj vergisi olmasıdır. Ekonomide kaynakların verimli şekilde tahsis edilmesini sağlamak amacıyla kurumlar vergisi bir kullanım ücreti

olarak düşünülebilir. Kurumlar vergisi için en önemli gerekçe, kişisel verginin dayanak noktası olmasıdır (Mintz, 1955: 24-25).

Kurumlar vergisinin gelir dağılımına etkisi, yansıma, kar dağıtım mekanizması, vergi harcamaları ve teşvik uygulamaları gibi mekanizmalara bağlıdır. En önemli mekanizma ise verginin yansımalarıdır. Kurumlar vergisinde yansımanın olmaması durumunda orta ve üst gelir grupları vergiden etkilenecek ve gelir dağılımını düzeltici bir etki oluşturacaktır. Tersine bir durum söz konusu olduğunda ise kurumlar vergisi, harcama vergileri gibi bir etki oluşturacaktır. Gelir dağılımı, sabit gelirliler ve alt gelir grupları aleyhine bozulacaktır (Şen ve Sağbaş, 2016: 427). Kurumlar vergisi, gelir üzerinden alınan bir vergi olduğu için yansıtılması zor bir vergi türüdür. Bu sebeple vergiden etkilenenler genelde şirket ortakları ve hisse sahipleri gibi üst gelir grubundan insanlar oldukları için gelir dağılımını düzeltici etkisi bulunmaktadır (Ulusoy, 2007: 321).

1.3.6.3. Gelir Dağılımı – Servet Vergileri İlişkisi

Servet vergileri, kolay tanımlanabilen, matrah değişiminin çok nadir olduğu, basit uygulanabilen ve idraki kolay vergilerdir. Bu özellikleri dolayısıyla vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma durumları pek mümkün olmamaktadır. Gelir dışında kalan ancak gelire kaynaklık eden ekonomik değerlerin vergilendirilmesi, servet vergileri sayesinde gerçekleşir. Bu vergilerin diğer önemli bir özelliği, savaş giderlerinin ve devlet borçlarının finansmanında önemli bir paya sahip olduklarıdır. Ayrıca kriz dönemlerinin başlangıcında servet vergisi hasılatında bir azalma yaşanmaz. Konjonktürel dalgalanmalardan gelir vergilerine nazaran süratle etkilenemez (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 292-293).

Servet vergilerinin gelir dağılımı açısından en önemli özelliği, gelir dışında kalmasına rağmen gelirin ortaya çıkmasına neden olan ekonomik değerleri vergilendirebilmesidir. Bu vergilerin, yansıtılma derecesine bağlı olarak gelir dağılımını etkileme yeteneği belirlenmektedir. Yansıtılmayan bir servet vergisi, gelir dağılımında ki adaletsizlikleri gidermede kullanılabilecek en önemli vergi politikası aracıdır (Şen ve Sağbaş, 2016:421).

1.3.6.4. Gelir Dağılımı – Harcama Vergileri İlişkisi

Harcamalar vergilerinin konusu mal ve hizmetlerdir. Mal hizmetlerin alımı, satımı ve tüketilmesi sonucu doğan vergilerdir. Yansıtılması oldukça kolaydır. En belirgin özelliği mükelleflerin ödeme gücünü dikkate almamasıdır. Katma değer vergisi, özel tüketim vergisi ve gümrük vergileri harcama vergileri içerisinde yer alır. Gelir dağılımını düzenlemede olumsuz etkileri ile bilinen harcama vergileri, kişilerin ödeme gücünün dikkate almamaktadır ve düşük gelirli gruplar aleyhine gelir dağılımını bozmaktadır. Marjinal tüketim eğilimi yüksek olan bu kesim, gelirlerinin önemli bir kısmını vergi olarak ödediklerinden gelir dağılımında dezavantajlı olmaktadır.

Harcama vergilerinin gelir dağılımını olumsuz etkilediği gerçeği pek çok çalışma ile ortaya koyulmuştur (Prasad, 2008; Martinez vd., 2012; Bilgiç,2015). Bu noktada üzerine düşünülmesi gereken nokta olumsuz etkilerin nasıl minimize edileceğidir. Şen ve Sağbaş (2016)'a göre zorunlu ve lüks mal ayırımının yapılması ve zorunlu malların tüketiminden alınan vergilerin düşük tutulması veya kısmen vergiden muaf tutulması olumsuz etkiyi azaltacaktır. Ancak bu çözüm yolu kendi içerisinde birtakım zorluklar taşımaktadır. Ekonomide bulunan sayısız mal türü ve ihtiyaçların subjektifliği en önemli sorundur. Bu şekilde bir ayırımın yapılıp buradan hareketle vergilendirmeye gidilmesi beraberinde farklı sorunları getirecektir. Yazarlar alternatif bir çözüm önerisi olarak, harcamalar vergilendirilirken şu hususlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir; i) kısa ve uzun dönem fiyat ve gelir esnekliklerinin dikkate alınmalıdır, ii) yakın ikame malların bulunup bulunmadığı belirlenmelidir. Özellikle yakın ikamesinin bulunmayan ve tüketiminin zorunlu olduğu mallar üzerine bırakılacak vergi, talep edici kesimin kim olduğuna bakılmaksızın fiyatları yükseltecektir. Bu durumdan zarar gören kesim, düşük gelirli olacak ve bunların aleyhlerine gelir dağılımı bozulacaktır.

Harcama vergilerinden katma değer vergisi, dünyanın birçok ülkesinde uygulamada olan bir vergi türüdür. Yapısı gereği, her bir aşamada ödenen verginin bir sonraki aşamaya taşındığı ve perakende aşamasına kadar gelen bir vergidir. Bu süreçte bazı firmalar ürünlerine olan talebin inelastik olması sebebiyle kısa dönemde verginin bir kısmına katlansa bile genel olarak tüketim üzerinden alındığı için tüketiciye yansıtılır. Gelir dağılımını birçok sebepten ötürü olumsuz etkilemektedir. Tersine artan oranlı vergi yükü oluşturması, yansıtılmasının oldukça kolay olması ve eksik beyan, düşük

rayiç, faturasız işlem, gibi yollarla vergi kaçırmaya müsaitliği sebeplerin başında gelir. Ancak uygulamada farklı oranların kullanılması gelir dağılımına bir nebze olumlu katkı sunmaktadır. Ancak bu durum yetersizdir. Özellikle yansıma noktasında yapılacak iyileştirmeler ile gelir dağılımına olumlu katkı yapma olasılığı arttırılabilir (Edizdoğan ve Yalçınkaya, 2012).

Başka bir harcama vergisi olan özel tüketim vergisi, adından da anlaşılacağı üzere sınırlı sayıda mal ve hizmetten alınır. Özel tüketiminin vergilendirilmesinin, lüks tüketimi vergilendirmek, devlete gelir sağlamak, faydalanma ilkesini uygulamak ve sosyal maliyetleri gidermek gibi amaçları bulunmaktadır. Lüks tüketim vergilendirilerek, bu anlamda yapılacak harcamalarla mükelleflerin ödeme güçlerinin belirlenmesi hedeflenir. Devlet, talebin gelir esnekliği yüksek lüks malları vergilendirerek, gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik adım atmış olmaktadır (Batirel, 1979: 140).

Diğer bir harcama vergisi türü olan gümrük vergisi, malların ithalatları üzerinden tahsil edilen oldukça eski bir vergileme türüdür. Özel ayrıcalıkları tabi olmadan ödendiğinden resim ya da harçlara benzerler. Bu vergiler, tüketime ayrılmış mallar üzerinden alınmadığından ve devletin herhangi bir hizmeti ile maliyet anlamında bir ilişki içinde olmadığından günümüzde vergi sınıflandırması içerisinde yer almamaktadırlar (Due, 1975; Nadaroğlu, 1996). Gelir dağılımı üzerindeki etkisi, yansıtılma durumuna göre değişiklik göstermekle birlikte, talep esnekliği de etkili olmaktadır. Tüketiciye yansıtıldığı derecede, gelir dağılımında özellikle düşük gelirli için olumsuz etki oluşturması mümkündür.

Genel olarak ifade edilmesi gereken husus vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri reel olmadığıdır. Her vergi türünün farklı özellikleri bulunduğundan, gelir dağılımını da farklı yönlerde etkilemektedir. Dolayısıyla bu konuda kesin bir yargıda bulunmak oldukça güçtür. Sahip olduğu özellikleri göz önüne alındığında gelir dağılımında adaletin tesisi için en ideal vergi türünün, kişisel gelir vergisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

BÖLÜM 2: VERGİ POLİTİKALARININ İKTİSADİ DÜŞÜNCE OKULLARINDAKİ YERİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

Vergilerin tarihi hakkında yapılan çalışmalarda verginin, devlet tarihi kadar eski olduğu yönünde görüşler belirtilmiştir. Devletlerin gelişmesi ve büyümesi ile birlikte vergiler, ekonomik hayat içerisinde daha da ön plana çıkmıştır. Vergiler, zamanla devletin en temel finansman kaynağı haline gelmiştir. Vergilerin vatandaşlık görevi haline gelmeleri 1700-1800' lü yıllarda gerçekleşmiştir. Devletlerin gelişimi ile birlikte gerek ekonomik gerek siyasi gelişmelerin yaşanması vergilere duyulan ihtiyacı arttırmıştır. 18. yüzyılın sonuna doğru gelindiğinde İngiltere'de gelir vergisi uygulaması başlamıştır. Geçmişten günümüze gelene kadar pek çok değişikliğe uğramış olsa bile hiçbir zaman kaldırılmamış bir uygulama olmuştur. İlk dönemlerde bedensel çalışma ile ödenen vergi sonraki süreçlerde aynı olarak ödenmiş ve son safhada nakdi olarak varlığını devam ettirmiştir. Çalışmanın bu bölümünde iktisadi düşünce okullarının vergi politikası uygulamaları hakkında açıklamalar yapılacaktır. Merkantilizmden başlayarak, günümüz modern iktisat okullarının vergi politikalarına atfettikleri değerler ifade edilmeye çalışılacaktır.

2.1. Merkantilizm ve Vergi Politikaları

Merkantilist akım, Orta Çağ'ı takip eden yaklaşık 300 yıllık dönemde hüküm sürmüş bir iktisadi düşünce sistemidir. Ekonomide meydana gelen olayların tutarlı ve ilişkili olarak incelenmesi merkantilizm ile başlamıştır. Ekonominin arz yönüne ağırlık veren bu düşünce sistemi, iktisadın bir bilim olarak ortaya çıkmasında önemli katkılar sunmuştur. Bu sistemin savunucuları, orta çağa ait düşünceleri reddederek, daha rasyonel düşünceler oluşturmaya başlamışlardır. Merkantilizmin esası devlet idaresine dayalıdır. Devleti güçlü kılan şey hazinen büyüklüğüdür. Bu nedenle dış ticaret dengesinin pozitif olması gereklidir. Bunun içinde ithalattan daha fazla ihracatın yapılması gereklidir. Bu düşünceler hükümdarlar ile tacirler arasında çıkar birlikteliğini oluşturmuştur (Savaş, 1997: 138).

Merkantilist sistemin doğuşunda, orta çağın sonuna doğru Batı Avrupa ülkelerinde görülmeye başlanan değişimler etkili olmuştur. Orta çağ bilgi birikimi iktisadi, ilmi ve sosyal değişimlerin oluşmasını hazırlamıştır. Dönemin kilise gücü ve feodal düzenin

katı kuralları bu değişimlerin önüne geçememiştir. Bu durum bilimsel gelişmelerin hızlanmasına neden olduğu gibi ideolojik farklılıkları da oluşturmaya başlamıştır. Bu farklılıklar çağdaş kapitalizmin başlangıcı sayılan ve onun doktrini kabul edilen Merkantilist düşüncenin doğmasına zemin hazırlamışlardır (Aydemir ve Güneş, 2006: 137).

Merkantilist düşünce bazı ülkelerde farklı isimlendirilmiştir. Fransa'da Kolbertizm, Almanya'da ise Kameralizm ismini almıştır. Düşünce sisteminin temellerinde üç önemli unsur yatmaktadır. Birincisi, milli ve güçlü devlet ilkesidir. İkincisi, kazanma ve kıymetli madenlere sahip olma isteğidir. Son olarak üçüncüsü ise dış ticarete fazla verme veya denklik arzusudur. Bu unsurların gerçekleştirilmesinde güçlü bir ordu ve ticaret filosuna ihtiyaç duyulmaktaydı. Bunlara sahip olan ülkelerin daha çok koloniyeye sahip olacağı ve deniz ticaretini elinde tutarak rakiplere üstünlük sağlanacağı görüşü merkantilist sistemde hâkim düşünceydi (Tekelioğlu, 1993:18). Batı iktisat politikalarının dayandığı ilkeleri benimseyen Merkantilizmin bir sistem olup olmadığı yönünde çeşitli tartışmalar söz konusudur. Tartışmaların ortaya çıkmasına neden olan özellikleri, bir sistem oluşturacak düzeyde düzgün ilişkilerin olmadığı düşüncesi ve daha çok ticarete odaklananların oluşturduğu bu sistemde günü kurtarmaya yönelik aldıkları önlemlerdir. Bu sebeple ayrı bir iktisadi düşünce sistemi olmadığı yönünde görüşlerin olduğu merkantilizmin kapitalist sistemin ilk aşaması olduğu yönünde daha fazla görüş bulunmaktadır (Neumark, 1943: 66).

Merkantilizmde vergi politikaları, düşünce sisteminin gerekleri açısından oldukça önemlidir. Devlet müdahaleciliğinin savunulduğu ilk iktisadi düşünce sistemi merkantilizmdir. Devletin ekonomiye müdahalesi, kamu harcamalarının da artması anlamına geldiğinden, bu dönemde kamu harcamalarının finansman kaynağı olan vergiler oldukça önem arz etmektedir. Bu iktisadi düşünce sisteminin vergisel konularda ilk ciddi çalışmalarını yapan William Petty'dir. İngiliz iktisat politikacısı olan W.Petty, iktisadi düşüncenin kurucusu olarak bilinir. Vergileri, kamu harcamalarının faydasının bedeli olarak meşrulaştırmıştır. Devlet otoritesinin devamı, geleneksel devlet hizmetlerinin finansmanı, ihtiyaç sahibi öğrencilerin eğitimlerini devam ettirebilmeleri ve sosyal yardıma muhtaçların ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla vergilere ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Vergilerin toplumdaki herkesten baş vergisi şeklinde tahsil edilmesi gerektiğini belirten W.Petty, toplanan vergilerin ekonomide tasarruf

faaliyetlerinin artmasına ve devletin servetinin çoğaltılmasına yönelik kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. W.Petty, baş vergisi dışında toprak rantının ve tüketim harcamalarının da vergilendirilebileceğini ileri sürerek, kamu harcamalarının vergilerle finanse edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca vergiler iç piyasayı canlandırma faaliyetlerinde ve yatırımcıları teşvik edici yönde kullanılmalı görüşlerini ortaya koymuştur. W.Petty'nin merkantilist sistemin vergileme politikalarına ilişkin ortaya koymuş olduğu bu görüşleri şu şekilde özetlenebilir; i) üretimde herhangi bir rol üstlenmeden toprak sahipliği ile gelir elde edenlerden alınacak vergiler, sanatkâr ve emekçilere aktarılacak, ii) tüketim üzerinden alınan vergiler, tasarrufa teşvik ederek israfın önüne geçilecek ve sermaye artışına zemin hazırlanacak, iii) hükümdar, halktan aldığı vergileri ticarete ve üretici faaliyetlere kanalize ederek, ülkenin yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalmasına engel olmalıdır (Aydemir ve Güneş, 2006:153-155).

W.Petty'nin, baş vergisi olarak adlandırdığı vergi, herkesin sahip olduğu servet ve zenginliğin kaynağına göre devlete katkı sağlaması için ödemesi gereken bedeldir. Vergileme de adaleti ön plana alması, ödeme gücüne vurgu yapmasından anlaşılmaktadır. W.Petty, insanları en fazla öfkeliendiren şeyin komşusuna göre daha fazla vergi ödemek olduğunu belirterek, vergilemede adaletin önemine vurgu yapmıştır. Servet ve zenginliği olan herkesten alınacak baş vergisinin adaleti temin edeceğini belirten W.Petty, insanların yine de vergi ödemede isteksiz davranabileceklerini söylemiştir. Bu isteksizliğin, ödeme zamanının uygunsuzluğu, parasal kıtlık, ihtiyaç fazlası vergi toplama ve görkemli harcamalarla yapılan israflardan kaynaklanacağına vurgu yapmıştır. Ayrıca W.Petty, ihracat ve ithalata yönelik de vergi politikalarının nasıl olması gerektiğine yönelik açıklamalar yapmıştır. İhracat ve ithalatın tamamının vergilendirilmesi yerine hammadde ihracatının ve lüks mal ithalatının vergilendirilmesi gerektiğini savunmuştur (Petty,1662:14-15).

Merkantilist düşüncenin diğer önemli temsilcisi Juan de Marianadır. Dönemin en sıra dışı insanlarından bir tanesiydi. Sistemin İspanya ekolünü temsil etmekteydi. Ekonomik sistem içerisinde özel kesimin olması gerektiğine dair görüşleri savunmaktaydı. Özel kesime uygulanacak ağır vergileme politikalarına karşı çıkmıştır. Hükümdarların yeni bir vergileme yapmadan önce halkının rızasını alması gerektiğine yönelik görüşleri savunan Mariana, lüks mallar üzerindeki vergilerin yüksek tutulması gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda günlük tüketim ihtiyaçlarına yönelik mallarda vergilerin

düşük tutulması gerektiğini belirtmiştir. Bu uygulamalar ile düşük gelirli halk gözetilerek ağır vergi yükünden muaf tutulabilecek ve zenginler tasarrufa yönlendirilmiş olacaktır (Laures, 1928: 94-95).

Merkantilizmin vergi politikalarına ilişkin görüşleri özetlenecek olursa, 2 husus dikkat çekmektedir. Baş vergisi olarak ifade edilen vergilemede ödeme gücünün dikkate alındığı görülmektedir. İkinci husus ise vergilemedeki temel amaç tasarrufa özendirmek ve toplanan vergilerin kamu harcamalarını finanse etmede kullanmaktır. Sistemde hükümdarın devletin gücünü arttırmak ve zenginleşmesini sağlamak amacıyla vergi politikalarına başvurduğu açıktır. Vergiler sayesinde dış ticaretin fazla vermesi sağlanmaya çalışılmıştır. Merkantilist sistemde, bu sistemin gereklerinin yerine getirilmesi amacıyla vergi politikalarına önem verdikleri görülmektedir. Günümüz vergi politikalarına yüklenen misyonların benzerlerinin merkantilist dönemde de yüklendiği açıkça ortadadır.

2.2. Fیزیokrasi ve Vergi Politikaları

Fیزیokrasi (Physiocracy) Fransızca bir kelime olan “*Phyiocrate*” den türetilmiştir. Kelimenin anlamı “*doğa yasası*”dır. Fیزیokratlar, ilahi bir iradenin, evrensel ve mükemmel olan doğal düzeni ortaya koyduğuna inanmaktaydılar. Fیزیokratlarda, doğal düzen yasalarına uymanın yaşam kalitesini en üst seviyelere çıkaracağı görüşü hâkimdi. Fیزیokratların kurucusu ve en ünlü temsilcisi François Quesnay’dır. Fransa’da kabul görmüş bir sistemdir. Kolbertizm’in Fransa’da istenilen etkiyi oluşturamaması üzerine oluşan huzursuzlukların engellenebilmesi amacıyla Fیزیokratik sistem geliştirilmiştir (Güngör, 2006: 4).

Fیزیokratik sistemde, toplumda olduğu gibi ekonomide de doğal düzen egemenliği savunulmaktaydı. Bu sebeple devlet (kral-hükümdar), doğal düzeni bozmamak için topluma ve ekonomiye müdahale de bulunmamalıydı. Devletin yapması gereken, doğal düzenin işleyişini devam ettirecek düzenlemeleri hayata geçirmektir. Fیزیokratlar için ekonomide en önemli ve verimli olan sektör tarımdır. Tarım sektörünün önemi, tüketimden çok üretim yapmaya elverişli olmasından kaynaklanır. Diğer bir ifade ile tarım sektörü net hasıla oluşturmaktadır. Ticaret ve sanayi sektörleri, fیزیokratlarda kısır sektörler olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla net hâsıla oluşturabilecek sektörler değildirlir.

Fizyokrasinin ortaya çıkışında, iflasın eşiğine gelmiş eski bir mali yapıya sahip krallıkta, yeni toprak sahibi sınıfın ihtiyaçlarının ortaya çıkması etkili olmuştur. Toprak sahiplerinin karşılaştıkları sorunların başında, eski rejimin aşırı vergilendirmelerinin tarımda karlılığı engellemesiydi. Bu durum karşısında fizyokratlar bazı öneriler sunmaktaydı. Bunlar, buğday ticaretindeki kısıtlamaların kaldırılması ve topraktan alınan vergilerin net üründen alınması yönündeydi. Bu fikirlere karşı çıkan kesim, tek sahipleri ve tüccarlar olmuştur. Üreticiler, bazı soylular ve zengin çiftçiler ise fizyokratları desteklemişlerdir (Charbit, 2010: 117). Francois Quesnay dışında Fizyokrazi akımını oluşturan ekipte Jacques Turgot, Sèbastian Vauban, Mercier de la Rivière, Louis Paul Abeille ve Pierre Nemours gibi isimler bulunmaktaydı (Orain ve Steiner, 2016: 32-34). Bu akımın hâkim olduğu süreç çok uzun olmamıştır. F. Quesnay'ın ekonomi çalışmalarından uzaklaşması ile başlayan gerileme süreci 1774 yılında hayatını kaybetmesi ile iyice etkinliğini kaybetmiştir. Akımın diğer önemli temsilcilerinden olan J. Turgot'un dönemin maliye bakanlığı görevini üstlenmesi ile canlılık kazanan Fizyokrazi, Turgot'un başarısızlıkları nedeniyle gözden düşerek yerini Klasik akıma ve A. Smith'e bırakmıştır (Meek, 2004: 34).

Fizyokratların vergi politikaları, tek vergi sistemi olması yönünde politikardan oluşmaktaydı. Bu politikaya göre vergilemeye yönelik tüm ayrıcalıklar ve vergi sisteminin karmaşıklığı giderilmelidir. Alınacak olan tek vergi, toprak sahiplerinin net ürününden alınmalıdır. Bu politikalarla vergi yükünün dağılımında adalet sağlanmış olacaktır (Orain ve Steiner, 2016: 37). Fizyokratlara göre vergilendirilmesi gereken sektör sadece tarım sektörüdür. Ticaret gerçek bir değer oluşturmamaktaydı. Dolayısıyla gerçek gelir vergi yüküne katlanmalıydı (Ağdemir, 2019: 187). Tarım sektörünün dışında, gerçek değer üretmeyen sektörlerden vergi toplanması fizyokratlar açısından çok mantıklı bir hareket olarak görülmemekteydi. Verginin idari maliyetinin artacak olması ve piyasada fiyatlarda görülecek artışlar, tarım dışı sektörün vergilendirilmesinin önüne geçmiştir. Toplum içerisinde kargaşa oluşturacak bir vergilemeden ziyade, gerçek ödeme gücü olan ve vergi yüküne katlanma potansiyeli olan tarım sektörüne yönelik vergi politikaları daha akılcı görülmüştür (Nadaroğlu, 1998: 350).

Fizyokratların vergiye ilişkin görüş ve politikalarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Velde, 1997; Williams, 1999; Groenewegen, 2002; Meek,2004; Şen ve Sağbaş, 2016; Ağdemir, 2019);

- ✓ Tek vergili sistem tercih edilmiştir ve vergilendirilecek sektör, gerçek değer oluşturan tarım sektörüdür.
- ✓ Vergiler orantısız ve yıkıcı olmamalı, artışlar gelirdeki artışlarla orantılı olmalıdır.
- ✓ Vergi ürün ve mallar yerine gelir üzerinden alınmalıdır. Bu durumda üretim maliyetleri farklı olan çiftçi aynı vergiyi ödemeyerek adalet sağlanmış olur.
- ✓ Vergiler kaynaktan toplanmalı, temel vergi dolaysız vergiler olmalı ve net ürünün 1/3'ünü geçmemelidir.
- ✓ Dolaylı vergiler, tüketimi kısıtladığından özgürlüğü de kısıtlayıcı vergilerdir.
- ✓ Genel tüketim vergisi yoksulları zor durumda bıraktığından adaletli değildir.
- ✓ Düşük vergi yükü, ekonominin canlılık kazanmasına ve net hasılanın artmasına zemin hazırlar. Net hasıla arttıkça devletin gelirleri de artacaktır.
- ✓ Tek vergi sisteminde, adil gelir dağılımını sağlamak mümkündür.

2.3.Klasikler ve Vergi Politikaları

Klasik yaklaşım, Adam Smith'in kaleme aldığı "*Ulusların Zenginliği*" isimli eserinin basıldığı 1776 yılı sonu ile başlayıp 1873 yılına kadar, yaklaşık bir yüzyıl gibi bir süre varlığını devam ettirmiş bir yaklaşımdır. Modern ekonomi bilimine dayanak oluşturan Klasik ekol, arz yönlü olmakla birlikte bireye ve bireysel girişimciliğe önem veren bir ekoldür. Temel felsefeleri, "*birakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler*" mantığına dayanan ekolde, iktisadi liberal prensipler ön planda olmuştur (Kazgan, 1993:61). Modern ekonomik düşünce tarihinin başlangıcı kabul edilen Klasik ekolün önemli temsilcileri arasında A. Smith dışında, D. Ricardo, J.S. Mill, J.B. Say, T. Malthus ve F. Bastiat gibi isimler yer almaktaydı.

Klasikler, Merkantilizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu tepkilerin yoğunlaştığı 2 temel nokta söz konusudur. Bunlar, metalizm olarak adlandırılan bir devletin zenginliğinin sahip olduğu değerli madenlere bağlı olduğu görüşü ve kapitalist sistemin gelişimi için müdahaleci devlet anlayışının zorunluluğu görüşüdür. Klasikler devletin zenginliğinin reel faktörlere bağlı olduğunu ve kapitalizmin gelişmesi için serbest piyasa ekonomisinin en uygun seçenek olduğunu belirtmişlerdir. Klasikler ekonomide reel bir analiz yapmışlardır. Paranın ekonomide nötr bir argüman olduğunu, tek başına bir değer ifade etmediğini ve sadece mal ve hizmetlerin mübadelesinde bir araç olarak

önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Ekonomik büyümeyi üretim faktörleri stoklarının büyümesine ve teknolojik gelişmeye dayandırmışlardır. Her arz kendi talebini oluşturur düşüncesiyle piyasalarda kendiliğinden oluşan bir dengeyi ve istihdam düzeyinin devlet müdahalesi gerektirir bir sorun oluşturmayacağını savunmuşlardır (Yıldırım vd., 2010:118).

Klasik iktisadi düşünceye göre üretim faktörleri piyasası ile mal ve hizmet piyasasında tam rekabet piyasası koşullarının geçerli olması ve fiyat esnekliği varsayımıyla herhangi bir piyasa dengesizliği söz konusu olduğunda, fiyat ayarlamaları sayesinde dengesizlik kendiliğinden düzelecektir (Savaş,1994: 32). Bu durumda devletin piyasaya müdahalesi gereksiz ve faydasızdır. Diğer bir ifade ile maliye politikaları etkinsizdir. Klasiklere göre, maliye politikası sadece toplam talebin bileşimini etkiler. Maliye politikaları ekonomide var olan dengelerin bozulmasına ve istikrarsızlığa yol açar. Devletin ekonomik hayata mümkün olduğunca müdahalede bulunmaması gerekir. Devletin zorunlu bir fena olduğu dolayısıyla mümkün olduğunca küçük olması gerektiği savunulmuştur. Devletin büyümesi ekonomiye daha fazla müdahale etmesi anlamına gelecektir. Müdahale demek kamu harcaması demektir. Kamu harcamalarının finansmanı da vergiler ile yapılacağından ekonomiye vergi politikaları ile daha fazla müdahale edilecektir. Bu durum piyasaların doğal işleyişini bozacaktır görüşü Klasiklerin minimal devlet anlayışını ortaya koymaktadır (Gürdal vd., 2014: 68).

Klasik iktisatta vergi politikaları, minimal devlet anlayışı doğrultusunda şekillenmiştir. Klasikler, verginin fonksiyonları içerisinde yalnızca mali fonksiyonunun önemine vurgu yapmışlardır. Vergiler, devletin sınırlı olması gereken kamu harcamalarının finansmanı için toplanmalıdır. Olağan üstü dönemler hariç toplanması gereken vergi, kamu harcamalarının finansmanı için gereken miktardan ne az ne de fazla olmamalıdır. Devlet yapmış olduğu harcamalardan daha fazla vergi topladığı takdirde uzun dönemde ekonomide kaynak israfına neden olacaktır. Devlet bütçesinin açık vermesi ise ilave finansman kaynağı yani borçlanma ihtiyacı oluşturacaktır. Klasikler, borçlanmanın getireceği sonuçların vergi toplamadan farksız olduğunu ifade etmişlerdir (Şen ve Sağbaş, 2016: 86). Borçlanmanın ertelenmiş bir vergi mahiyetinde olduğu görüşü, klasiklerin önemli temsilcilerinden D. Ricardo'ya aittir. 1800'lü yılların başında ortaya attığı bu görüşü literatürde “Nötrlük Hipotezi”, “Ricardian Denklik Hipotezi” gibi

isimlerle yer edinmiştir. Hipotez, vergiler ile borçlanma arasında sonuç olarak hiçbir farkın olmadığı görüşüne dayanmaktadır (Şen vd., 2007).

Klasiklerin vergiye ilişkin görüş ve politikalarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Yılmaz, 2016; Şen ve Sağbaş, 2016; Adıyaman, 2019; Vural, 2019);

- ✓ “*Tarafsız maliye*” ilkesi gereği devlet, kamu harcaması ve vergiler yoluyla ekonominin işleyişine etki etmemeli ve iktisadi ajanların (girişimci veya firma) kararları üzerindeki etkisi nötr olmalıdır.
- ✓ Klasiklerin en önemli temsilci A. Smith vergilemeye ilişkin ilkeleri ortaya koyarak; adalet, kesinlik, iktisadilik ve uygunluk ilkelerini ortaya koymuştur.
- ✓ Tahsil edilecek vergiler, mükellef açısından en uygun zaman ve koşulda tarh ve tahsil edilmelidir.
- ✓ En iyi vergi toplama biçimi, dolaylı vergilendirme ile mümkün olacaktır.
- ✓ Vergi sisteminde muafiyet ve istisnalara yer verilmemelidir.
- ✓ Vergi oranları düşük ve düz oranlı olmalıdır.
- ✓ Bütçe fazlası daha fazla vergi toplanması anlamına gelmekte ve bu durum iktisadi unsurların kaynaklarını verimsiz kullanmasına neden olacaktır. Kısacası gereğinden fazla vergi, ekonomide verimsizliğe neden olacaktır.

Klasik iktisat düşünceni devlete yüklediği misyon, “*jandarma devlet*” görevidir. Devlet, toplumda ve piyasalarda genel düzenin işleyişini sağlamak amacıyla görev yapmalı ve bunun dışında minimal seviyede kalmalıdır. Bu anlayış gereği de maliye politikalarının etkisiz olduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla vergi politikalarının da bu yönde şekillenmesini ve mümkün olduğunca minimal düzeyde tutulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

2.4. Neoklasikler ve Vergi Politikaları

Neoklasik düşünce sistemi, Klasik iktisattan farklı olarak, gerektiği alanlarda devlet müdahaleciliğinin olması gerektiğini savunan bir sistemdir. Günümüz iktisat sistemi ile örtüşen Neoklasik sistemin önemli temsilcileri arasında; A. Marshall, V. Pareto, L. Walras, W.F. Jevons, K. Wicksell, A.C. Pigou, E. Lindahl ve F.Y. Edgeworth gibi iktisat tarihinde yer edinmiş isimler bulunmaktadır. Her ne kadar iktisat ile eş anlamlı olarak kullanılsa dahi Neoklasik iktisadın ne anlama geldiği veya bu kavramın ne ifade ettiği konusunda ortak bir görüş söz konusu değildir. Bazı çalışmalarda Neoklasik

iktisat bazı düşünürler ve kavramlarla çerçeveselendirilirken, bazı çalışmalarda da belirli tarihsel dönemlerle 1870-1930, 1840-1970 gibi sınırlandırılmaktadır. Çalışmaların ortak özelliği Neoklasik iktisada ilişkin kavramsal bir tanımlama yapılamamasıdır (Bilir,2018: 659).

Neoklasik iktisat ile özdeşleşen görüşler, günümüz iktisat sistemi ile örtüştüğünden güncel ekonomi bilimine hâkim düşünce sistemi olduğu yönünde fikir birliği vardır (Goodwin vd., 2014:146). Klasik iktisadın devamı olarak ifade edilen Neoklasikler, fikirleri ile onlardan ayrılmaktadırlar. Serbest piyasa ekonomisinin etkin kaynak dağılımı sağlamada yetersiz kalacağı ve bu sebeple başarısızlığın olduğu alanlarda devlet müdahalesinin gerekli olduğunu görüşleri, Klasiklerden tamamen farklıdır. Aynı zamanda sahip oldukları bazı temel özellikler ile yine farklılıkları ortaya koyulabilmektedir (Colander, 2000:134-135; Dequech, 2007: 280; Bresser-Pereira, 2012:3, Bilir, 2018: 665); i) metodolojik bireycilik anlayışları, ii) rasyonelliğe verdikleri önem ve kriter olarak fayda maksimizasyonu kullanmaları, iii) genel denge ve içsel büyüme teorilerine atfettikleri önem, iv) tam bilgili rasyonel davranan bireylerin optimizasyon davranışlarının dengeyi oluşturacağı analizi. Bu özellikleri ile Neoklasikler farklılıklarını ortaya koymuşlardır.

Neoklasik iktisatçılar, gerekli durumlarda devletin müdahaleci yaklaşımının olması gerektiğini “piyasa başarısızlık tezi” ile meşrulaştırmaktadırlar. Piyasa ekonomisinin kaynak dağılımında başarısız olduğu durumlarda devlet müdahalesinin gerekli olduğunu savunmuşlardır. Bu durumda Neoklasikler, devletin gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Piyasa başarısızlığına neden olan faktörleri; kamusal mallar, dışsallıklar, eksik rekabet piyasaları, merit-demerit mallar, asimetrik bilgi ve marjinal maliyetin sıfır olduğu ekonomik faaliyetler şeklinde belirtmişlerdir. Belirtilen bu faktörlerin ekonomilerin gerçeği olduğuna vurgu yapan Neoklasikler, piyasanın bu sebeplerle kaynak dağılımında etkinliği sağlamada başarılı olamayacağını savunmuşlardır. Bu durumun dışında, gelir dağılımında adaleti tesis etme ya da ekonomik büyüme ve kalkınma amaçlı durumlarda devletin müdahalesine karşı çıkmışlardır.

Neoklasikler, vergi ve vergi politikaları anlamında iktisat literatürüne geçen önemli hipotezler ortaya koymuşlardır. Devlet müdahaleciliğini, kaynak dağılımı ile meşrulaştırdıklarından vergi politikaları da bu yönde gelişmiştir. Neoklasiklerin kendi

isimleriyle anılan vergiye ilişkin önemli argümanlar arasında “*Marshall Vergileri*”, “*Lindahl Vergisi*”, “*Ramsey Kuralı*” ve “*Pigoucu Vergiler*” gibi önemli yaklaşımlar bulunmaktadır.

A. Marshall, vergiye ilişkin çalışmalarında toplumsal refaha etkisi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu amaçla “*tüketici rantı*” kavramını kullanmıştır. Vergilerin ekonomik etkilerinin, toplumda refah kaybı yönünde olduğunu belirterek, bu görüşünü ispatlamaya yönelik uygulamalı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Refah kaybının olmasındaki etkenleri, tüketici rantında meydana gelen azalma ve aşırı vergi yükü olarak belirtmiştir. Bu hipotezi literatürde Marshall Vergileri olarak yerini almıştır (Şen ve Sağbaş, 2016: 90).

E. Lindahl, kamu mallarının düzeyini belirlemek ve gerekli finansmanı sağlamak üzere vergi yükünü bireyler arasında dağıtmak için demokrasilerde uyulması gereken prensipleri ve karar verme kurallarını ortaya koymaktadır (Savaşan, 2014:176). Lindahl modeli yine Neoklasik akımın öncülerinden olan K. Wicksell modelinin geliştirilmiş halidir. Her iki modelde de vergi mükelleflerinin kamu mallarına yönelik talep miktarlarını ve katılım paylarını (fiyatlarını) gönüllük esasına dayalı olarak açıklayarak ödedikleri varsayılır (Cooper, 1994: 448). Lindahl modeli, fayda maksimizasyonu hedefleyen iki grup varsayımına dayanmaktadır. Bu gruplar toplam kamu mallarının finansmanına birlikte katılmak durumundadırlar. Gruplardan birinin maliyete katılma payı, diğerinin katılma payına göre belirlenmektedir. Kamusal malların finansmanında ya da katılma paylarında, marjinal fayda kuralının geçerli olması gerektiğini ifade etmiştir. Optimal düzeyde kamusal malın, marjinal faydasının ve fiyatının (vergisinin) eşitlendiğini belirtmiştir (Lindahl, 1958: 168). Bu vergileme önerileri literatürde Lindahl Fiyatı(vergisi) olarak yer almıştır.

F. Ramsey, devlet bütçesinin gelir hedefini gerçekleştirmesi ve bunu yaparken mal ve hizmetlerin farklı miktar ve oranlarda vergilendirilmesinin mümkün olması halinde aşırı vergi yükünün nasıl azaltılabileceğine ilişkin çalışmalar gerçekleştirmiştir. F. Ramsey, aynı vergi gelirini sağlayacak ama daha düşük vergi yüküne neden olabilecek tüketim vergisi sistemi için bir kural geliştirerek literatüre “*Ramsey Kuralı*” olarak kazandırmıştır. Aşırı vergi yükü, vergi nedeniyle bireylerin tüketim davranışlarını değiştirmeleri ve vergisi yüksek malları daha az tüketmeleri sonucu denge miktarında

ortaya çıkan azalmadan kaynaklanır. Malın miktarındaki azalma ise talep esnekliğine bağlıdır. Ramsey'in kuralına göre, esnekliği yüksek malın üzerine salınan vergi oranı, esnekliği düşük mal üzerine salınan vergi oranından düşük olmalıdır. Esneklikle vergi oranı arasındaki ters orantıyı “*ters esneklik kuralı*” olarak isimlendirmiştir. Böylece malların denge miktarındaki azalma en aza indirilmiş olur. Bu kural, vergilerin etkinlik maliyetinin azaltılması hedefine uygunluk gösterirken, vergilerin adil olması hedefine aykırılık teşkil eder. Bilindiği gibi talep esnekliği düşük malların bir kısmı zorunlu tüketim mallarıdır. Lüks tüketim mallarının talep esnekliği ise daha yüksektir. Ramsey kuralı, zorunlu tüketim mallarının daha yüksek oranlarda vergilendirilmesini önerdiğinden düşük gelirli için dezavantajlı bir durum oluşturacaktır. Ancak Ramsey kuralı, etkinlik hedefi gözetilmek istendiğinde yapılması gerekeni ortaya koyar. Vergilemede adalet hedefi bu kuralın ilgi alanına girmez (Savaşan, 2014: 358-359).

Neoklasik akımın önemli temsilcilerinden A. Pigou, vergi politikalarına ilişkin literatüre önemli katkılar sunmuştur. Piyasa başarısızlıklarından olan dışsallıklar konusunda ve özelde de negatif dışsallıkların giderilmesi konusunda vergilerin önemli görevler üstlendiğini belirtmiştir. “*Pigoucu Vergiler*” olarak literatüre geçen vergilendirme görüşleri, günümüz maliye çalışmalarına konu olmaya devam etmektedir. Pigoucu vergi, negatif dışsallıkların içselleştirilmesini amaçlayan düzeltici bir vergidir. Maktu veya advalorem (değer üzerinden) şeklinde uygulanabilen bu verginin temel özelliği, negatif dışsallığa konu olan malın özel maliyetini sosyal maliyetine eşitlemesidir. Bu vergiler, bireylerin veya firmaların faaliyetlerinin gerçek sosyal maliyetlerinin ortaya çıkarılmasına olanak sağlar. A. Pigou ayrıca artan oranlı vergileme sisteminin, gelir dağılımında adaletin tesisi ve bireysel refah artışı için gerekli olduğunu belirtmiştir. Devletin, gelir dağılımını adaletli hale getirebilmesi için birincil gelir dağılımına vergiler ile müdahale ederek gelirin yeniden dağılmasını sağlayabileceğine dikkat çekmiştir (Pigou, 2013).

Neoklasik iktisadın günümüz iktisat sisteminin dayanağı olduğu görüşleri, vergi politikaları üzerinden de desteklenebilir. Özellikle A. Pigou'nun negatif dışsallıkları içselleştirmek amacıyla önerdiği vergiler, günümüz çevre vergileri ile özdeşleşmektedir. Öte yandan artan oranlı gelir vergisi önerisi ve gelir dağılımında adaletin tesisi için vergilere atfettiği önem günümüz vergi politikaları içinde geçerliliğini korumaktadır.

Genel olarak kaynak dağılımı ve toplumsal refah olgularında, vergilere yükledikleri misyonlar günümüz politikacıları için yol gösterici unsurlar olmuştur.

2.5. Keynesyen Akım ve Vergi Politikaları

Keynesyen akım, İngiliz iktisatçı J.M Keynes'in 1936 yılında yayınladığı "*İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*" isimli çalışması ile başlamıştır. Kendinden önceki akım olan Klasik iktisadın görüşlerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. J. M. Keynes, çalışmasında savunduğu görüş ve düşünceler ile iktisat tarihinde devrim etkisi oluşturmuştur. J. M. Keynes'in başarısının ardında yatan en önemli faktörlerden biri dönemin ekonomik konjonktürel yapısı olmuştur. Dünya tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden biri olarak kabul edilen Büyük Buhran, piyasaların kendi başına bırakıldığında tam istihdama ulaşamadığını kanıtlar nitelikte bir kriz olmuştur. J.M. Keynes, çalışmasında, istihdam düzeyinin toplam talep tarafından belirleneceğini ve toplam talebinden devlet müdahalesi ile arttırılabileceğine vurgu yapmıştır. Böylece maliye politikalarının etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini ortaya koyan J. M. Keynes 'in görüşleri, kriz döneminde büyük taraftarlar bulmuştur.

J. M. Keynes ortaya koyduğu düşünceler, Klasik iktisadın pek çok görüşüne karşı niteliktedir. Özellikle ekonominin eksik istihdamda dengeye gelebileceği görüşü ile Klasiklere karşı çıkmıştır. Ekonomilerin genelde eksik istihdam düzeyinde bulunacağını savunan J. M. Keynes, efektif talebin genişletici maliye politikalarıyla canlandırılması gerektiği üzerinde durmuştur. Maliye politikası araçları olarak devletin kullanabileceği pek çok argüman bulunmaktadır. Bunların başında vergi, bütçe, kamu harcamaları ve borçlanma gelmektedir (Pınar, 2010:2). J.M. Keynes, kriz dönemini tecrübe ettiğinden dolayı 1936'da yayınladığı eserinde, krizin atlatılabilmesinin reçetesini sunmuştur. Klasiklerin "*bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler*" felsefesini de çürüterek, krizden kurtulmanın reçetesini, toplam talebin maliye politikası argümanlarıyla canlandırılması olarak sunmuştur (Şen ve Kaya, 2015:63).

J.M. Keynes, ekonominin tam istihdam seviyesinde dengeye gelmesine engel teşkil eden 3 unsurun bulunduğunu ifade etmiştir. Bunlar; i) yatırım-tasarruf tutarsızlığı, ii) likidite tuzağı ve iii) ücretlerin rijitliği diğer bir ifade ile ücretlerin sabitliği. Ekonomilerde meydana gelen konjonktürel dalgalanmaların doğal olmasının da sebepleri bu unsurlardır. Devlet müdahaleciliği, bu unsurların etkilerinin minimize

edilip, ekonominin tam istihdam seviyesine gelmesi için önem arz eder. Müdahalenin ise para politikalarından ziyade maliye politikaları ile yapılması gerekmektedir. Çünkü likidite tuzağının varlığı para politikalarının etkin olmasına engel bir durumdur (Ekinci ve Bocutoğlu, 2009).

J.M. Keynes, devlet müdahaleciliğinin önemini her fırsatta ortaya koyarken, vergi politikalarının da bu süreçlerde önemli bir maliye politikası aracı olduğunu vurgulamıştır. Maliye politikası kavramına farklı bir anlam yükleyen J.M. Keynes, maliye politikasını vergiler ve kamu harcamaları yoluyla ekonomiyi tanzim eden ve ekonomiyi yönlendiren bir iktisat politikası aracı haline getirmiştir (Şen ve Kaya, 2015:61).

J.M. Keynes, tüketim fonksiyonunu ortaya koyarken, vergiyi bir parametre olarak denkleme dâhil etmiştir. Söz konusu fonksiyonda, tüketim etkilendiği faktörlerden biri olarak kullanılabilir gelir belirtilmiştir. Vergilerin her bir gelir düzeyinde tüketimi azalttığı kabul edilmiştir. Tüketim doğrudan milli gelir ile değil harcanabilir gelir ile ilişkilidir. Vergiler harcanabilir geliri azaltarak tüketimi olumsuz etkilemektedir. Tüketimin diğer bir ifade ile toplam talebin yetersizliği, ekonomide kronik işsizlik sorunun oluşturmaktadır. Ekonomide meydana gelen bu dalgalanmaların çözüm anahtarı ise devlet müdahaleciliğidir. Devletin kullanabileceği en etkili argümanın da vergiler olduğu J.M. Keynes tarafından belirtilmiştir. Vergiler de yapılacak bir azalışın kullanılabilir gelir üzerinden toplam talebi canlandırması milli gelirinde artmasına zemin hazırlayacaktır. Ayrıca vergiler üzerinde yapılacak bir indirimin J.M. Keynes'in ortaya koyduğu çarpan-çoğaltan mekanizmaları ile ekonomiye etkisi çok daha fazla olacaktır (Yıldırım vd., 2009).

J.M. Keynes, önerdiği politikalar ile kapitalizmin sosyal dönüşümünü sağlamış ve refah devletinin doğuşuna öncülük etmiştir. Keynesyen politikalar, uygulandığı dönemde yüksek büyüme oranları, istihdam artışı ile ücret ve çalışma koşullarında önemli iyileşmelere vesile olmuştur. Bu politikalar pek çok iktisatçı tarafından benimsenmiştir. Dolayısıyla “*Keynesyen İktisat*” kavramı fenomen hale gelmiştir. 1945 ile 1975 yılları arasında refah devleti zirve yapmış ve “*Keynesyen Refah Devleti*” olarak isimlendirilmiştir. Ancak 1970’li yıllara gelindiğinde, Keynesyen politikaların devletleri önemli büyüklükte bütçe açıkları ile karşı karşıya bırakması krizlere neden olmuştur.

Yüksek oranda kamu harcamaları ve vergi oranları krizin temel etkenleri olmuştur. Bu nedenlerden dolayı, devletin ekonomi içerisinde küçülmesi görüşleri artmaya başlamış ve liberal görüşler artmaya başlamıştır. Bu ortam Keynesyen akımın sonunu getirmek için yeterli olmuştur.

2.6.Monetaristler ve Vergi Politikaları

Monetarist iktisat, 1976 yılında Nobel Ekonomi Ödülüne sahip olan Milton Friedman'ın ortaya koyduğu görüşler çerçevesinde ortaya çıkan ve gelişen bir akımdır. “*Paranın Miktar Teorisi Üzerine Çalışmalar*” başlığıyla yayınladığı çalışmasında monetarizmin temel ilkelerini ortaya koymuştur. Bu akıma parasalcı görüşlerin hâkim olmasından dolayı literatürde “*parasalcı iktisat*” olarak yer edinmiştir. Bu akım esas itibariyle güncel iktisadi problemlerin en önemlilerinden olan enflasyon üzerine yoğunlaşmıştır. Monetaristler, enflasyonun temel nedeninin hükümetler tarafından para arzının gerektiğinden fazla arttırılması olarak belirtmişlerdir. Ekonomide ki istikrarsızlıkların birçoğunun parasal kökenli olduğunu belirten monetaristeler bu istikrarsızlıkların çözümünde, para politikalarının diğer politikalara göre daha etkin olacağını altını çizmişlerdir (Aktan, 2010: 169).

Monetaristler, para miktarının ekonomik faaliyetler ve fiyatlar genel seviyesi üzerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. M.Friedman, para arzı ile nominal gelir arasında kesin olmamakla birlikte bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bu ilişkinin kesin olmama sebebini ise para arzındaki artışların geliri etkilemesinin zaman alacağı ve bu zamanın ne kadar olacağını da belirsiz olması şeklinde açıklamıştır. Nominal gelirin artmasının ilk etkisinin üretim üzerinde görüleceğini sonraki aşamada da fiyatlar genel seviyesine yansıtacağını belirtmiştir (Maceish, 1984: 3).

Monetarist yaklaşım, Modern Miktar Teorisi'ni ortaya koymuştur. Klasik miktar teorisinin savunduğu paranın dolaşım hızının sabit olduğu görüşünü reddederek, paranın dolaşım hızının bazı değişkenlerin istikrarlı bir fonksiyonu olduğunu savunmuşlardır. Enflasyonun kontrol altında tutulabilmesi için sabit parasal artış kuralının izlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu kurala göre, ekonomide parasal istikrarsızlığın oluşmaması adına para arzı artışları, ekonomik büyüme oranlarına göre yapılmalıdır. Ekonomik büyüme oranından yüksek bir para arzı artışı olmamalıdır. M.Friedman (1975) “*paranın miktarı ile milli gelir ve fiyatlar arasında yakın ve düzenli bir ilişki*

mevcuttur. İstikrarlı bir fiyat düzeyi için paranın miktarı, ekonomide toplam üretimdeki büyüme oranına paralel bir şekilde artırılmalıdır” ifadesi ile parasal artış kuralının önemine vurgu yapmıştır.

Neoliberal bir yaklaşıma sahip olan monetaristler, devletin ekonomiye müdahalesine karşı bir tutum sergilemişlerdir. Para politikalarının, maliye politikalarından daha etkin olduğu görüşleri bu tutumlarını destekler niteliktedir. Ekonomi içerisinde özelleştirmelerin artırılması gerektiğini savunmakla kalmayıp, yarı kamusal niteliğindeki hizmetlerinde özelleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Vergi politikalarına yaklaşımları da bu görüşler çerçevesinde şekillenmiştir. Enflasyon vergisi ve negatif gelir vergisi gibi kavramlar, monetaristler tarafından literatüre kazandırılmıştır.

Enflasyon vergisi, M. Friedman tarafından literatüre dâhil edilmiştir. Enflasyon, vergi gibi bireylerin satın alma gücünü azaltan bir unsurdur. Enflasyon vergisi ise bireylerin uğradığı satın alma gücü kaybını ifade etmektedir. Bir ekonomide, diğer unsurlar sabitken (ceteris paribus) para arzında bir genişleme meydana geldiğinde piyasaya sürülen paranın karşılıksız olduğu anlamı çıkar. Senyoraj ile yakın ilişkili bir kavram olan enflasyon vergisi, para arzında meydana gelen artış sonucu oluşan enflasyonun bireylerin satın alma gücünde meydana getirdiği azalışı ifade eder. Enflasyon vergisi hükümetlere herhangi bir kanuna ihtiyaç duymadan alternatif kaynak oluşturur. Bireyler içerisinde varlıklarını ulusal para cinsinden tutanlar potansiyel mükellef konumundadırlar (Şen ve Sağbaş, 2016: 100). Enflasyon vergisi, dolaylı vergi özelliklerini taşır. Bu sebeple dolaylı vergilerin tüm psikolojik avantajlarını bünyesinde barındırır. Mükelleflerin ödeme güçlerini doğrudan hedef almadığından, mükellefler tarafından açıkça hissedilmemektedir (Çataloluk,2008:226). Günümüz ekonomilerinde yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal unsurlardan dolayı enflasyon vergisine maruz kalan ülke sayısı oldukça fazladır.

Monetaristler tarafından literatüre kazandırılan diğer bir kavram ise negatif gelir vergisidir. 1946 yılında ilk defa George Stigler tarafından dile getirilmesine rağmen M. Friedman'ın çalışmalarıyla temellendirilmiştir. Negatif gelir vergisi, toplumsal olarak belirlenen minimum gelir düzeyinin altında geliri olanlara nakdi yardım yapılmasını öngören bir tekniktir (Öncel, 1982: 5). Bu teknikte mükellefin açlık ya da yoksulluk

sınırı üzerindeki gelirinin vergiye tabi tutulması planlanmıştır. Açlık veya yoksulluk sınırı altında geliri olanlara ise devlet tarafından bu düzeyde geliri garanti edecek şekilde sosyal transfer harcaması yapılmasını amaçlayan mali bir uygulamadır (Lipsey vd.,1987:435). Henderson (1975) bu uygulamayı garanti edilmiş asgari gelir olarak tanımlamıştır (Aktan ve Vural, 2002). M.Friedman'ın sosyal devlet olma adına önerdiği negatif gelir vergisi, finansmanın nasıl sağlanacağı, ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği, açlık-yoksulluk sınırlarının neye göre belirleneceği ve amacı dışında faydalanma isteği gibi etkenlerden dolayı pek çok olumsuz eleştiriye maruz kalmıştır.

Monetaristler, genelde maliye politikalarının özelde ise vergi politikalarının etkin olmadığı yönünde görüşlerini ortaya koymuşlardır. Vergilemeye ilişkin savundukları dolaylı vergilerin uygulanmaması görüşü, düz oranlı tarife ve negatif gelir vergisi gibi uygulamalarla vergi politikalarına gelir dağılımını düzenleyici sosyal bir misyon yüklemişlerdir. Ortaya koydukları sürekli gelir hipotezi ile de vergilerin kullanılabilir gelir ve toplam talep üzerinde etkili olmadığını savunmuşlardır. Dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde de herhangi bir etki söz konusu değildir. Monetaristlere tüketimin, Keynes'in ifade ettiği gibi kullanılabilir gelirin değil, sürekli gelirin bir fonksiyonu olduğunu belirtmişlerdir. Sürekli gelir hipotezi ise gelirin geçmiş dönem, cari dönem ve gelecek döneme ilişkin gelirlerin ortalamasından ibaret olduğunu belirtir. Dolayısıyla vergi politikaları ile sürekli gelirin etkilenmesi pek mümkün olmadığından vergilerin tüketim üzerinde pek bir etkisi olmayacaktır.

2.7. Arz Yönlü İktisat ve Vergi Politikaları

1929 Büyük Burhan'ın ardından başlayan Keynesyen akım 1970'li yıllara kadar görüş ve düşünceleri ile dönemin hâkim iktisadi akımı olmuştur. Bu tarihten itibaren ortaya çıkan petrol krizlerinin de etkisiyle başlayan durgunluk, enflasyon ve işsizlik gibi sorunların çözümünde etkisiz kalan Keynesyen akım yerini liberal görüşlere bırakmaya başlamıştır. Ekonominin talep yönüne ağırlık verilmesi ve yaşanan sorunların arz şokları kaynaklı olması Keynesyen akımın sonunu hazırlamıştır. Bu akımın yerini bıraktığı liberal görüşlerden biri de Arz Yönlü İktisat akımı olmuştur. 1970'li yılların ortalarında başlayan bu akım, ekonominin arz yönüne ağırlık vererek ekonomide görülen sorunların arz yetersizliğinden kaynaklandığını savunmuştur. Yüksek vergi

yükleri altında baskılanan üretimin, talebi karşılamada yetersiz kalması ekonomik sorunların temel kaynağı olarak ifade edilmiştir.

Arz yönlü iktisat, gelir üzerinden alınacak vergilerde yapılacak indirimler sayesinde ekonominin arz edenleri üzerindeki yükün hafifletilerek, sorunların çözüme kavuşacağını öngören bir iktisadi akımdır (Canbaz, 2012: 4). Bu akımın görüşlerinin ortaya koyulmasında ve kurucusu olarak ifade edilen iktisatçı Arthur Laffer'dir. A. Laffer, piyasalarda ortaya çıkan problemlerin çözüm anahtarını, vergi indirimlerinde görmüştür. Vergi indirimleri sonucunda toplam piyasa üretiminin ve toplam vergi gelirlerinin yükseleceğini belirtmiştir. Bu görüşlerin dönemin diğer iktisatçıları P.C. Roberts, N. Ture, M. Evans, A. Reynolds ve B. Bartlett tarafından da kabul görmüştür. Arz Yönlü İktisat akımı, ekonomik sorunların çözümünü vergi politikalarında yapılacak indirimlerde gördüğünden literatürde "*Arz Yönlü Vergi Politikası*" olarak yer edinmiştir (Aktan, 2009:41).

Arz yönlü akımın temel felsefesinde yukarıda da ifade ettiğimiz gibi vergiler yer almaktadır. A. Laffer, vergi hasılatı ile vergi oranları arasındaki ilişkiyi derinlemesine inceleyerek, bu iki değişken arasında ters orantılı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Vergi oranlarının artması belirli bir noktadan sonra vergi hasılatının düşmesine neden olacak görüşünü ortaya koymuştur. Vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişki 1371 yılında İbn-i Haldun tarafından "*Mukaddime*" adlı eserinde açıkça ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla A. Laffer 'in bu çalışmadan etkilendiği varsayımı ile vergi oranları-vergi hasılatı ilişkisine dair eğri "*Haldun-Laffer Eğrisi*" olarak literatürde yer almaktadır.

Arz Yönlü İktisat akımının vergi politikalarına ilişkin ifadelerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Şen, Sağbaş ve Keskin, 2007; Aktan, 2009; Aktan, 1991; Canbaz, 2012);

- ✓ Gelir üzerinden alınan vergilerin, marjinal vergi oranlarının indirilmesi, vergi gelirleri, üretim ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki oluşturacaktır.
- ✓ Stagflasyon, yüksek vergi oranlarının bir sonucudur. Vergi indirimleri ile yatırımların teşviki sorunun çözüm anahtarıdır.
- ✓ Artan oranlı gelir vergisi, emek arzı üzerinde ikame etkisi oluşturmaktadır. Vergi indirimleri emek arzını nitelik ve nicelik bakımından arttıracaktır.

- ✓ Faiz, kâr payı ve sermaye kazançları şeklindeki yatırım gelirleri üzerindeki vergi oranlarının indirilmesi, yatırım ve tasarruf fonlarının artmasını sağlayacaktır.
- ✓ Marjinal vergi oranlarının indirilmesi (arttırılması), görece fiyatları pozitif (negatif) yönde etkileyecektir.
- ✓ Arz yönlü akımda vergi indirimleri, gelir ve kurumlar vergisini kapsamaktadır. Bu vergilerde yapılacak indirimlerin etkileri farklılık göstermektedir.
- ✓ Vergi indirimlerinin etkin sonuç vermesi amacıyla amaçlara uygun para politikası ile birlikte uygulanmalıdır.

Temeli vergilere ilişkin indirim politikaları dayanan Arz Yönlü İktisat, M. Evans'ın tabiriyle 3 ayaklı bir masa gibidir. Bu ayaklar gelir vergisi, kurumlar vergisi ve bütçe harcamaları indirimlerinden oluşur (Savaş, 2000: 964). Bu indirimlerin diğer bir ifade ile vergi politikalarının etkileri uzun vadede ortaya çıkacaktır. Arz Yönlü İktisatçılarda uzun vadeli görüşler ortaya koymuşlardır. Savundukları görüşler itibariyle gelişmiş ülkelere yönelik bir iktisadi sistem niteliği taşıyan bu akımın günümüz az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde kabul görmesi pek mümkün görünmemektedir. Arz yönlü akımının başarılı olabilmesinde devletin ekonomi içerisindeki payının azaltılması, kamu harcamalarının azaltılması gibi faktörler etkilidir. Ancak kamu harcamalarının önem arz ettiği gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere, devletin küçülmesi kısa vadede mümkün değildir. Dolayısıyla vergiler en temel gelir kaynağı niteliğindedir. Bu doğrultuda kamu harcamalarının finansmanı noktasında da vergiler ilk sırada gelmektedir. Bu sebeplerle, vergi indirim politikalarının uygulama alanı bulması çokta mümkün görünmemektedir.

2.8. Kamu Tercih Yaklaşımı ve Vergi Politikaları

James Buchanan ve Gordon Tullock öncülüğünde ortaya çıkan kamu tercih yaklaşımı, iktisadın politik analizini yapan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın ortaya çıkmasında İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. Literatürde “*anayasal iktisat*” olarak ta bilinmektedir. 1986 yılında Nobel Ekonomi Ödülünü alan J. Buchanan'ın (1986) ifadesiyle Kamu Tercih Yaklaşımı, kolektif ya da piyasa dışı karar verme süreci alanında çalışmalar yapan bazı ekonomistlerin çeşitli araç ve metotları kullanarak geliştirdikleri bir alanı kapsayan yaklaşımdır. Bu yaklaşımdan geliştirilerek, 1970'lerde ve sonrasında farklı bir araştırma sorusu ve ilgili politika söylemini tanımlamak ve sınıflandırmak için “*anayasal iktisat*” terimi ortaya koyulmuştur.

Anayasal iktisat hem karşıtlık hem de karşılaştırma yoluyla, ekonomik ve politik ajanların seçimlerini ve faaliyetlerini sınırlayan alternatif yasal-kurumsal anayasal kurallar grubunun çalışma özelliklerini, ekonomik ve politik sıradan seçimlerin hangi çerçeveyi tanımladığını açıklamaya çalışır (Buchanan, 1991: 134). Anayasal İktisat teorisinin temel varsayımı, devletin varlık ve yetkilerini vatandaşlarla uzlaşısı sonucu elde ettiğidir. Diğer bir ifade ile devlet varlığı “toplumsal sözleşmeye” dayanmaktadır. Devlet vatandaşlar arası bir uzlaşma ile belirlenmiş suni bir yapıdır. Bu sebeple devlete verilmiş bütün yetkiler vergileme yetkisi de dâhil, vatandaşlar tarafından her zaman ve her ölçüde sınırlandırılabilir (Acar ve Bilir, 2013:89).

Kamu Tercih Teorisi, devletin piyasada başarısız olduğu tezini savunmaktadır. Devletin başarısızlığının nedenlerini olarak da ekonomi içerisinde büyümesi ve Keynesyen politikalar şeklinde ifade etmiştir. Buradan hareketle devletin yeniden tanımlanmasının ve küçültülmesinin gerekliliğinin altını çizmişlerdir. Kamu Tercih Yaklaşımının ortaya koyduğu soruna çözüm anayasal iktisatta aranmıştır (Şen ve Sağbaş, 2016: 104).

Kamu Tercih Teorinde vergi politikalarına yaklaşımını J. Buchanan’ın şu ifadeleri ortaya koymaktadır. “Bir ülkede etkili bir vergi reformundan söz edebilmek için, vergi sisteminin ancak anayasal bir çerçevede tartışılabilmesi gerekliliği bulunmaktadır. Bu, vergilemenin temel yapısının, vergi paylarının bireyler ve gruplar arasındaki dağılımının, bireylerin davranış ayarlamalarının sürekli kurallar ve tedbirler gibi tanımlanan yürürlükteki bir vergi yasasının parçası olarak düşünülmelidir” (Buchanan, 1978: 108). Kamu Tercih Teorisi’nin ortaya koyduğu “mali anayasa” kamu harcamaları, vergiler ve borçlanma gibi mali alanlarda politikacıların oy maksimizasyonu amacıyla hareket etmelerini engellemek amacıyla bir zorunluluk olarak görülmüştür. Mali anayasa ile birlikte siyasi iktidarların vergilendirme yetkisinin bir ayrımcılık aracı olarak kullanmasının önüne geçilmektedir. Mali anayasanın diğer bir etkisi de borçlanma üzerinde olmaktadır. Politikacıların kendi siyasi çıkarlarını korumak amacıyla kamu harcamalarının finansmanında vergileme yerine borçlanmayı tercih ettikleri bir gerçektir. Gelecek nesillere büyük bir yük oluşturan borçlanma mali anayasa ile kontrol altına alınmaktadır. Kamu harcamaları ve vergiler yasalarla kontrol altına alındığında denk bütçenin sağlanması da daha rahat olacaktır (Sakal ve Şahin 2009:86). Kamu tercih teorisyenleri, vergileme konusunda 2 temel soruya cevap aramışlardır. Bunlar; i) vergileme yetkisi siyasi iktidar tarafından nasıl kullanılmalıdır?

ii) siyasi iktidarların bu yetkisi nasıl sınırlandırılabilir? Bu sorular bağlamında mali anayasanın nasıl olması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunulmuşlardır. Bu öneriler çerçevesinde siyasi iktidarların, vergilerin konusu, oranları, bütçe büyüklüğü ve kanunları noktasında sınırlandırılmaları gerektiği belirtilmişlerdir (Savaş, 1993: 75-82).

Mali anayasa günümüz ülkelerinin birçoğunda farklı yöntemlerle uygulanmaktadır. Bu yasalar açık, anlaşılır ve anayasal temellere dayandırıldığında başarı getirecektir. Kuralların uygulanmasında istikrarlı olunması, konjonktürel dalgalanmalara karşı esnekliği ve uyulmadığı takdirde yaptırımlarının olması başarı şansını arttıracaktır. Mali kurallar günümüz dinamik ekonomileri açısından önem arz etmektedir. Küresel piyasalar ve sürekli değişim gösteren dünya piyasaları maliye politikaları açısından, mali kuralları vazgeçilmez bir unsur haline getirmektedir.

2.9. Yapısal İktisat ve Vergi Politikaları

Yapısalcı yaklaşım, az gelişmişlik ya da kalkınma konusunda geleneksel kalkınma iktisatçılarının aksine daha olumsuz görüşlere sahip olan ve analizlerini heteredoks bir perspektiften ortaya koyan bir yaklaşımdır. Literatürde yapısalcı anlamına gelen “*strüktüralist*” yaklaşım olarak da isimlendirilmektedir. Monetarist akıma tepki niteliğinde ortaya çıkan bu akımın öncülüğünü, Raul Prebisch yapmış ve onun başkanlığındaki Latin Amerika Ekonomi Komisyonu (ECLA) çatısı altında çalışmalar sürdürülmüştür.

Yapısalcılar, Latin Amerika ülkelerinin 1950’lerden itibaren yaşadığı kronik enflasyonun kontrolsüz artan para arzından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. M.Friedman’ın görüşlerini reddeden yapısalcılar, Latin Amerika ülkelerinin karşı karşıya kaldıkları sorunun yalnızca parasal kaynaklı olmadığını, ekonomik ve yapısal problemlerin de sorunların ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Köklü reformların gerekliliğine vurgu yapan Yapısalcılar, enflasyonla mücadeleyi ekonomik gelişme ve kalkınmadan bağımsız görmemişlerdir (Başkaya, 2009: 72).

Yapısalcılar genel olarak, Latin Amerika ülkelerini göz önüne alarak, ekonomik analizlerde parasal faktörlerle birlikte yapısal faktörlerinde göz önünde bulundurulması gerektiğini savunurlar. Yapısalcılara göre, gelişmekte olan ülkeler arz esnekliği düşük ve talep esnekliği yüksek olan tarımsal ürün ihracatçısıdır. Gelişmiş ülkeler ise arz

esnekliği yüksek ve talep esnekliği düşük sanayi malları ihraç etmektedirler. Bu durum gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret hadlerinin aleyhte gelişmesine neden olmaktadır. Literatürde “*Singer-Prebish Tezi*” olarak ifade edilmektedir. Yapısalcılar gelişmekte olan ülkeler aleyhine olan bu durumun, dış ticaret liberalizasyonu ve dış ticaret korumacılığı ile aşılabileceğinin altını çizmişlerdir (şen ve Sağbaş, 2016: 111).

Özelde Latin Amerika genelde ise gelişmekte olan ülkelerde ki yapısal sorunlara odaklanan Yapısalcı İktisatta vergi politikaları ve devlet müdahaleciliğinin, ekonomik kalkınmayı sağlayıcı ve gelir dağılımını düzenleyici yönde olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca enflasyonla mücadelede vergilerin yönlendirici olabileceği vurgulanmıştır. Devlet harcamaları ve tüketimi aşamalı olarak vergilendirerek tasarruf ve yatırımı özendirir. Öte yandan yatırımları teşvik edici vergi muafiyetleri ile ekonomik büyümeye zemin hazırlayabilir (Prebisch, 1962: 15). Yapısalcılara göre devletin sanayileşmeyi teşviki, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi için önemlidir. Bu sebeple, kamu harcamaları ve vergilere ağırlık verilmeli, ithal ikameci sanayileşme politikasına geçilmelidir. Devlet, vergiler ve düşük faizli krediler ile sübvanseler sağlayarak destekçi olmalıdır. Bu uygulamalar yapılırken vergi politikalarının gelir dağılımını bozucu şekilde uygulanmaması gereklidir. Buradan hareketle Yapısalcılar, gelir dağılımını dostu olarak dolaysız vergilere önem verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (şen ve Sağbaş, 2016: 112).

Yapısalcıların ortaya koymuş oldukları vergi politikasına ilişkin öneriler Latin Amerika ülkelerinin ekonomik özelliklerine göre farklılık arz etse de temelde amaçlar aynıdır. Vergi politikalarına yüklenen misyon, sanayiyi ve büyümeyi teşvik edici yönde indirimlerle kalkınmaya zemin hazırlamaktır. Enflasyonla mücadele açısından da tüketicinin aşamalı vergilendirilmesiyle, tasarrufu özendirerek yatırımlara zemin hazırlanmak istenmiştir. Ayrıca dolaysız vergilerin gelir dağılımında adaletin tesisi için gerekliliği belirtilmiştir. Günümüz az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde Yapısalcıların ortaya koymuş olduğu görüşler uygulama alanı bulmaktadır.

BÖLÜM 3: VERGİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜME ve GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK AMPİRİK LİTERATÜR TARAMASI

Vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisi, geçmişten günümüze gerek teorik gerekse ampirik çalışmalara konu olmuştur. 1990'lı yıllardan sonra daha fazla gündeme gelen bu tartışmaların başlangıcı iktisat biliminin doğmasıyla başlamıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan, iktisat okullarının vergiye bakış açıları ve vergilere yükledikleri misyonlar, vergilerin ekonomik hayat içerisinde önem arz ettiğinin kanıtı niteliğindedir. Aynı zamanda ekonomik büyüme modelleri çerçevesinde vergilerin, ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin tartışılmaya başlanması ampirik çalışmaların da önünü açmıştır. Neoklasik model çerçevesinde Solow (1956)'un görüşleri, vergilerin ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı yönündedir. King ve Rebelo (1990) içsel modeller çerçevesinde vergilerin ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu ortaya koydukları çalışmaları ile birlikte konuya ilişkin literatürde yer alan çalışmaların sayısında hızlı artış yaşanmıştır.

Yapılan çalışmalar, ekonometrik tekniklerin gelişmesiyle artmış ve farklı sonuçların ortaya koyulduğu çalışmalar literatüre kazandırılmıştır. Ele alınan ülke ve incelenen dönem aralığı çalışmalarda farklı sonuçların elde edilmesine neden olmaktadır. Ayrıca vergi politikalarının temsili değişken sayısı oldukça fazladır. Bu sebeple de çalışmaların sonuçları farklılık göstermektedir. Çalışmanın literatür taramasını içeren üçüncü bölümde, konunun daha anlaşılır kılınması amacıyla zaman serisi ve panel veri çalışmaları farklı başlıklar altında incelenecektir.

3.1. Vergi Politikaları – Ekonomik Büyüme İlişkisine Yönelik Ampirik

Literatür

Vergi politikalarının, ekonomik büyüme ile ilişkisini ele alan ampirik çalışmalar da farklı sonuçlar söz konusudur. Bazı çalışmalarda, ilişkinin olumlu olduğuna dair kanıtlar sunulurken bazı çalışmalarda da negatif ilişki olduğuna dair sonuçlara ulaşılmıştır. Bunların dışında vergiler ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı yönünde sonuçlara ulaşan çalışmalarda bulunmaktadır.

Marsden (1983), King ve Rebelo (1990), Easterly ve Rebelo (1993), Roubini ve Milesi-Feretti (1994), Razin ve Yuen (1996), Leibfritz vd.(1997), Branson ve Lovell (2001), Widmalm (2001), Zeng ve Du (2003), Lee ve Gordon (2005), Koch vd. (2005), Mamatzakis (2005), Arnold (2008), Taha vd.(2011), Mangır ve Ertuğrul (2012), Veronika ve Lenka (2012), Saqib vd.(2014), Saraç (2015), Macek (2015), Organ ve Eren (2017), Demir ve Sever (2017), Topal (2017), Ahmad vd.(2018), Acosta-Ormaechea vd. (2019), Shevlin vd.(2019) yaptıkları çalışmalarda, vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini farklı ülke ve ülke grupları için farklı değişkenler aracılığıyla araştırmışlardır. Çalışmalarda ulaşılan ortak sonuç, vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğu yönündedir.

Engen ve Skinner (1996), Tosun ve Abizadeh (2005), Anastassiou ve Dritsaki (2005), Durkaya ve Ceylan (2006), Temiz (2008), Mucuk ve Alptekin (2008), Ünlükaplan ve Arısoy (2011), Ray vd. (2012), Canavire-Bacarreza vd. (2013), Abdiyeva ve Baygonuşova (2016), Amin vd. (2018), Songur ve Yüksel (2018), Egbunike vd. (2018), Dam ve Ertekin (2018), Çelikay (2018), Polat (2019), Koç (2019), Göde (2019), yaptıkları çalışmalarda vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini farklı ülke ve ülke grupları için farklı değişkenler aracılığıyla araştırmışlardır. Çalışmalarda ulaşılan ortak sonuç, vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olduğu yönündedir.

Literatür incelendiğinde az sayıda da olsa, vergiler ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki olmadığı yönünde çalışmalarda mevcuttur. Mendoza vd. (1997), Katırcıoğlu (2010) ve Ojede ve Yamarik (2012) bu çalışmalardan bazılarıdır.

3.1.1. Zaman Serisi Çalışmaları

Engen ve Skinner (1996), ABD'deki vergi reformunun, ekonomik büyüme oranları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. İşgücü arzı, yatırım talebi ve verimlilik artışı üzerine mikro düzeyde yapılan çalışmada elde edilen bulgular, tüm marjinal vergi oranlarını 5 puan ve ortalama vergi oranlarını 2,5 puan düşüren vergi reformunun geri dönüşümü büyüme oranlarında yüzde 0,2 ila 0,3 puanlık artış şeklindedir. Çalışmada vergi indirimlerinin ekonomik büyüme üzerinde ılımlı etkilerinin olduğunu ampirik olarak kanıtlamışlardır.

Branson ve Lovell (2001), çalışmalarında Yeni Zelanda'nın vergi yapısı ile GSYİH büyüme oranı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Aşırı vergi yükünün, ekonomik büyümeye uygunsuz vergi karışımından çok daha fazla zarar verdiğini tespit etmişlerdir. Vergi yükünün azaltılmasının ekonomik büyümeye katkı sağlayacağını ifade eden araştırmacılar, olması gereken vergi yükünün sürekli olarak büyümeyi üst seviyelere çıkaracak şekilde ayarlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Anastassiou ve Dritsaki (2005), çalışmada 1965 – 2002 dönemi için Yunanistan'da vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Eş bütünleşme ve nedensellik tekniklerinin kullanıldığı çalışma bulguları, değişkenler arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca marjinal dolaysız vergilerden ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisinin olduğu belirlenmiştir.

Koch vd. (2005), 1960 – 2002 dönemi için Güney Afrika'da iki aşamalı bir modelleme tekniği kullanarak, toplam vergilendirme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonuçları, yüksek vergilerin düşük ekonomik büyüme potansiyeli ile güçlü şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, Güney Afrika hükümetinin vergileri azaltma girişimlerinin, ekonomik büyüme temettüleri ödeyebileceğine dair kanıtlar sunulmuştur. Vergi karışımlarının azaltılmasının, ekonomik büyüme için olumlu sonuçlar doğurduğu belirtilmiştir. Özetle ifade edecek olursak, vergi artışlarının ekonomiye daha düzenleyici bir yaklaşım göstermesinin zor olduğu ve dolayısıyla yatırımları caydırmasının mümkün olduğu ifade edilmiştir.

Mamatzakis (2005), çalışmasında, Yunanistan özelinde ekonomide çıktı büyümesinin vergi karması ve vergi yükündeki şoklara nasıl tepki verdiğini araştırmıştır. Araştırmada bu değişkenler arasındaki temel dinamik etkileşimler göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmadan elde edilen bulgular, ekonomide çıktı büyümesinin vergi yükündeki artışa olumsuz tepki verdiği yönündedir. Ayrıca çalışmada vergi karmasının çıktı büyümesi üzerinde olumlu etkilerinin olduğuna dair kanıtlar sunulmuştur. Çalışma, vergi yükünün arttırılmasındansa, vergi karmasına önem verilerek ekonomik performansta bir iyileşmenin sağlanmasının mümkün olacağı önerisi ile sonlandırılmıştır.

Durkaya ve Ceylan (2006), Türkiye ekonomisi için vergi gelirleri ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Kısa ve uzun dönemli ilişkilerin incelenmesi amacıyla ekonometrik tekniklerden faydalanılan çalışmanın dönem aralığı 1980- 2004 yılları

arasını kapsamaktadır. Toplam vergi gelirleri ile GSMH arasında ve dolaysız vergi gelirleri ile GSMH arasında uzun dönemli bir ilişki ve değişkenlerde birlikte hareketin olduğu tespit edilmiştir. Kısa dönemli ilişkiye dair analiz sonuçları ise GSMH'den toplam vergi gelirlerine doğru tek yönlü bir nedensellik olduğunu göstermiştir. Dolaysız vergiler ile GSMH arasındaki nedensellik ilişkisi ise çift yönlü olarak belirlenmiştir. Çalışmada uzun vadede dolaylı vergilere ağırlık veren, dolaysız vergilerin azaltılması yönünde vergi politikası uygulanması önerisinde bulunulmuştur.

Temiz (2008), çalışmasında Türkiye ekonomisi için vergi gelirleri ile ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkiyi 1960 – 2006 dönemini ele alarak araştırmıştır. Kısa ve uzun dönemli ilişkilerin ekonometrik tekniklerle araştırıldığı çalışmanın ampirik bulguları, reel GSMH ile toplam vergi gelirleri değişkenlerinin uzun dönemde ilişkili olduğu yani eş bütünleşme ilişkisine sahip olduğu yönündedir. Ayrıca bu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin çift yönlü olduğu da kanıtlanmıştır. Kısa dönemli nedensellik ilişkisi ise ekonomik büyümeden vergi gelirlerine doğrudur. Dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ayrıca incelendiği çalışmada dolaysız vergilerin ekonomik büyümeyi pozitif, dolaylı vergilerin ise negatif etkilediği belirtilmiştir.

Mucuk ve Alptekin (2008), dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Türkiye ekonomisi için incelemişlerdir. 1975 – 2006 dönemini ele aldıkları çalışmalarında, dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyüme ile uzun dönemde ilişkili olduğuna dair bulgular ortaya koyulmuştur. Nedensellik testi sonuçları ise kısa dönem için yalnızca dolaysız vergilerden ekonomik büyümeye doğru bir bağıntının bulunduğunu ortaya koymuştur.

Katırcıoğlu (2010), 1960-2006 dönemi verilerini kullanarak Türkiye ekonomisi için GSYİH ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi eş bütünleşme ve nedensellik teknikleri kullanarak incelemiştir. Elde edilen bulgular değişkenler arasında herhangi bir uzun dönem ilişkisinin olmadığı yönündedir. Dolayısıyla, GSYİH ile vergi gelirleri arasında kısa dönemli nedensellik ilişkilerinin de olamayacağını ifade etmiştir.

Taha, Nanthakumar ve Colombage (2011), Malezya'da ekonomik büyümenin vergi gelirleri üzerindeki etkisini 1970 – 2007 dönemi üzerinden incelemişlerdir. Ekonometrik tekniklerin kullanıldığı çalışmanın bulguları, vergilerin ekonomik büyüme

üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Ancak çalışmada, güçlü büyüme performansının vergi tahsilatını arttırdığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Uzun vadeli büyüme istikrarı iki değişken arasında pozitif ilişkiye neden olmaktadır.

Ünlükaplan ve Arısoy (2011), vergi karmaşasının ve vergi yükünün iktisadi büyüme ile olan dinamik ilişkilerini, Türkiye üzerinden 1968 – 2006 dönemi verilerini kullanarak ortaya koymaya çalışmışlardır. Yapılan ekonometrik analiz sonucunda, vergi karmaşası ve vergi yükünün iktisadi büyüme ile uzun dönemli bir ilişkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Kısa dönemli nedensellik sonucu, iktisadi büyümeden vergi karmaşasına nedensellik olduğu yönündedir. Uzun dönemli nedensellik sonucu ise vergi karmaşasının ve vergi yükünün iktisadi büyümenin nedeni olduğu yönündedir. Bu sonuçlar ele alınan dönemde vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisini ortaya koyarak, içsel büyüme modelinin öngörüsünü desteklemiştir.

Ojede ve Yamarık (2012), devlet ve yerel vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ABD örneği üzerinden araştırmışlardır. Teknik olarak havuzlanmış ortalama grup tahmincisini kullanmışlardır. Ulaşılan sonuç emlak vergilerinin hem kısa hem de uzun vadeli ekonomik büyümeyi negatif etkilediği, satış vergilerinin uzun vadeli büyümeyi negatif etkilediği, gelir vergilerinin ise kısa veya uzun vade de ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olmadığını yönündedir.

Mangır ve Ertuğrul (2012), çalışmasında Türkiye’de vergi yükü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1988 – 2011 dönemi için araştırmıştır. Vergi yükü ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli birlikte bir hareketin olduğu diğer bir ifade ile eş bütünleşme ilişkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Bu ilişkinin yönünün belirlenmesi amacıyla uygulanan ekonometrik teknikler, ilişkinin negatif olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmacılar, vergi yükünün artmasının Türkiye’de ekonomik büyümenin negatif etkilenmesine neden olacağı sonucu ile içsel büyüme modellerini destekleyen sonuçları ortaya koymuşlardır.

Ray, Pal ve Ray (2012), 1950 – 2011 dönemini inceledikleri çalışmalarında, farklı şekillerde toplanan vergi gelirlerinin Hindistan'ın uzun vadede ekonomik büyümenin bir nedeni olup olmadığını ekonometrik tekniklerle araştırmışlardır. Elde ettikleri bulgular, vergile ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli nedensel ilişkinin olduğu

yönündedir. Ekonomik büyüme ile toplam vergi gelirleri arasındaki nedensellik yönünün ise çift taraflı olduğunu tespit etmişlerdir.

Saqib vd. (2014) yaptıkları çalışmada vergilerin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisini Pakistan için incelemişlerdir. 1973 – 2010 döneminin ele alındığı çalışmada farklı temsili değişkenler kullanılarak regresyon modelleri üzerinden değişkenlerin ilişkisi incelenmiştir. Ulaştıkları bulgular, vergi yükünün reel GSYH üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu yönündedir. Ayrıca gelir vergilerinin yatırımları olumsuz etkilediğini ve satış vergilerinin de hane halkı harcamaları üzerinde olumsuz etki oluşturduğu yönünde bulgular sunulmuştur. Özetle, Pakistan’da incelenen dönemde mevcut vergi politikalarının ekonomik faaliyetleri negatif etkilediği için dikkatlice gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Saraç (2015), 1969 – 2013 döneminde Türkiye’de vergi yükü ile ekonomik büyüme ilişkisini Markov rejim değişim tekniğini kullanarak incelemiştir. Araştırmacı ekonominin konjonktürel dalgalanma dönemlerinde, dolaylı ve dolaysız vergilerin etkilerinin farklılaşacağını ortaya koymuştur. Bu amaçla literatürdeki çalışmalarda genel olarak kullanılan tekniklerden farklı olarak, doğrusal olmayan ekonometrik analiz teknikleri kullanmıştır. Elde ettiği ampirik bulgular, çalışmanın kapsadığı dönem içerisinde ekonominin genişleme ve daralma zamanlarında dolaylı vergiler baz alınarak hesaplanan vergi yükünün ekonomik büyümeyi pozitif yönde, dolaysız vergiler baz alınarak hesaplanan vergi yükünün ise ekonomik büyümeyi negatif etkilediği yönündedir.

Abdiyeva ve Baygonuşova (2016), çalışmalarında 1995 – 2014 dönem aralığı verileri ile Kırgızistan ekonomisi için dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ekonomik büyüme ile dolaylı vergi gelirleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu ve ekonomik büyümede meydana gelen bir şok veya artışın dolaylı vergilerin artmasına neden olduğunu ampirik kanıtlarla ortaya koymuşlardır.

Organ ve Eren (2017), vergi yükünün ekonomik büyüme üzerinde etkilerini 1980-2015 dönemi için Türkiye örneği üzerinden araştırmışlardır. Pesaran vd.(2001) tarafından önerilen sınır testi tekniğinin kullanıldığı çalışmada ulaşılan sonuç, eşbütünleşme

ilişkisinin olduğu ve iki değişken arasında uzun dönemde negatif bir ilişki olduğu yönündedir.

Songur ve Yüksel (2018), Türkiye’de 1980- 2015 dönemini kapsayan veriler aracılığıyla, vergi türleri ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini güncel teknikler kullanarak araştırmışlardır. Elde edilen bulgulara göre, kısa dönemde dolaysız vergi geliri ile GSYH arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur. Yine gelir vergileri ile GSYH arasında karşılıklı bir nedensellik bulunmaktadır. GSYH ile toplam vergi geliri arasında; GSYH ile dolaysız vergi geliri arasında çift yönlü nedensellik ilişkileri bulunmaktadır. Son olarak GSYH ile dolaylı vergi geliri arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

Amin vd. (2018), yaptıkları 1986-2015 zaman dilimini kapsayan çalışmalarında kişisel gelir vergisinin beraberindeki kontrol değişkenler ile birlikte Pakistan ve Çin’de ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu araştırmışlardır. Bu 2 ülkeye ait zaman serisi verilerini kullanarak ARDL tekniği ile kısa ve uzun dönemli ilişkiler araştırılmıştır. Ulaşılan sonuçlar, uzun dönemde her iki ülke için kişisel gelir vergisi ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu yönündedir.

Egbunike, Emudainohwo ve Gunardi (2018), yaptıkları çalışmada vergi gelirlerinin Nijerya ve Gana’da ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. 2000 – 2016 dönemini kapsayan çalışmada çoklu regresyon tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular vergi gelirlerinin hem Gana hem de Nijerya’da ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu yönündedir.

Ahmad, Msial ve Ahmad (2018), çalışmalarında Pakistan’da dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 1974 – 2010 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak ampirik bulgular sunulmuştur. Çalışmadan elde edilen sonuç dolaylı vergiler, uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkiye sahipken, kısa vadede katsayıları önemsizdir. Dolaylı vergilerdeki yüzde bir artış nedeniyle ekonomik büyüme yüzde 1,68 oranında azalacaktır. Araştırmacılar çalışmada, Pakistan’da ekonomik büyümenin artırılması için dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının artırılıp, dolaylı vergilerin payının azaltılması gerektiği önerisinde bulunmuşlardır.

Dam ve Ertekin (2018), Çelikay (2018), Polat (2019), Koç (2019), Göde (2019), Türkiye için yaptıkları çalışmalarında ulaştıkları ortak sonuç, vergilerin ekonomik büyüme ile ilişkili olduğu ve bu ilişkinin pozitif yönde olduğudur. Çalışmalarda farklı dönem aralıkları ve farklı teknikler kullanılmasına rağmen gerek eşbütünleşme gerekse nedensellik analizleri iki değişken arasında ki ilişkinin, olumlu yönde olduğunu ortaya koymuştur.

3.1.2. Panel Veri Çalışmaları

Marsden (1983), az gelişmiş ve gelişmiş 20 ülke üzerinden yaptığı çalışmada, vergi gelirleri ve ekonomik büyüme ilişkisini ele almıştır. Az gelişmiş düşük gelirli ülkelerde, vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki saptamıştır. Gelişmiş yüksek gelirli ülkelerde ise vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında ters yönlü bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuştur.

King ve Rebelo (1990), dünya ülkelerinin neden farklı büyüme oranları gösterdiği sorusu üzerinden yola çıktıkları çalışmada, sermaye birikimi ve bu yöndeki kamu teşviklerinin bu sorunun cevabını oluşturacağını ifade etmiştir. Vergilendirmenin uzun vadede ekonomik büyümeyi etkileyebileceğini ifade eden araştırmacılar, tüketim ve sermaye üzerinden alınan vergilerin %10'luk bir artışla, ekonomik büyüme oranını %1,63 oranında azaltacağını belirtmişlerdir.

Easterly ve Rebelo (1993), 100 ve 125 olmak üzere 2 farklı ülke grubunu içeren geniş kapsamlı bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar, Dünya Bankası verilerinden faydalanarak marjinal vergi oranı hesaplamışlardır. Yatay kesit analizi kullandıkları çalışmada, marjinal vergi oranlarının ekonomik büyümeyi azaltıcı etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Roubini ve Milesi-Feretti (1994), açık ekonomilerde çok sektörlü bir içsel büyüme modeli çerçevesinde beşerî sermaye, fiziki sermaye ve yabancı varlıkların vergilendirilmesinin etkilerini incelemişlerdir. Büyüme oranının, genel olarak sermaye ve emek gelirleri üzerinden alınan vergilerle azaldığını tespit etmişlerdir.

Razin ve Yuen (1996), G-7 ülkeleri özelinde yaptıkları çalışmalarında, sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinin, uzun dönem büyüme oranları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Uluslararası sermaye hareketliliğinin olduğu ve nüfus artışının içsel

değişken olduğu büyüme modelinde, sermaye hareketliliğinin uzun dönemde büyüme üzerinde çok fazla etkisi olmazken, sermaye değişimlerinin büyüme üzerinde oldukça etkili olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla sermaye vergilerinin, kişi başına düşen gelir ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği ortaya koyulmuştur.

Leibfritz, Thornton ve Bibbee (1997), OECD ülkelerini ele aldıkları çalışmalarında, vergilerin sermaye ve işgücü piyasaları ile beşerî sermaye oluşumu üzerindeki etkileri vasıtasıyla ekonomik performansı nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Farklı simülasyonların gerçekleştirildiği çalışmada ülkelere özgü farklı sonuçlar elde edilmesine rağmen, genel olarak kurumlar vergisinde bir azalmanın çıktı üzerinde olumlu etkisinin olduğu, emek vergilerinin azalmasının istihdam üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu ortaya koyulmuştur. Çalışmada vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir.

Mendoza vd. (1997), 18 OECD ülkesini kapsayan çalışmalarında vergi oranlarının, ekonomik büyümenin istatistiksel olarak anlamlı belirleyicisi olmadığını ifade etmişlerdir. Ancak vergi politikalarının ekonomik büyüme politikalarında anlamsız bir araç olmadığı ayrıca ifade edilmiştir. Vergiler uzun vadeli büyümeyi etkilemeyen ortamlarda bile, tüketim, yatırım ve üretim seviyelerindeki verimlilik kazanımlarını tetikleyen ve refah kazanımları oldukça büyük olduğu tahmin edilen araçlar olarak belirtilmiştir.

Widmalm (2001), 1965-1990 yılları arasında 23 OECD ülkesinden toplanan kesitsel veriler kullanarak, vergi yapısının ekonomik büyümeyi etkilediğine dair kanıtlar sunmuştur. Özellikle kişisel geliri vergilendirerek vergi gelirlerinin oranının, ekonomik büyüme ile negatif bir korelasyona sahip olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı ayrıca, vergi gelirinin uzun dönemli gelir esnekliği açısından ölçülen vergi ilerlemesinin, düşük ekonomik büyüme ile ilişkili olduğuna dair ampirik kanıtlar sunarak vergiler ile ekonomik büyüme arasında ki negatif ilişkiyi ortaya koymuştur.

Zeng ve Du (2003) çalışmalarında Schumpeterian büyüme modelinin genişletilmiş bir versiyonunu kullanarak, yaygın olarak kullanılan üç verginin (tüketim, sermaye ve işgücü gelir vergileri) uzun vadeli büyüme etkilerini incelemişlerdir. Araştırmacılar elde ettikleri bulgularını 3 başlık altında toparlamışlardır. Bunlar; i) Vergi gelirinin bir kısmı veya tamamı götürü transferlere aktarıldığı takdirde, tüketim, sermaye ve işgücü

vergileri uzun vadeli büyümeyi olumsuz etkileyecektir, ii) Vergi gelirleri kamu tüketim malları için kullanıldığında, sermaye ve işgücü vergileri büyümeyi olumsuz etkileyecektir ayrıca tüketim vergisinin uzun vadeli büyüme üzerinde herhangi bir etkisi yoktur, iii) Vergilemenin büyüme etkilemesinin büyüklüğü, vergi gelirlerinin tahsisine ile yakın ilişkilidir. Vergi geliri, götürü transferlere ne kadar az tahsis edilirse, büyüme etkileri o kadar az olacaktır.

Lee ve Gordon (2005), 1970 ile 1997 yılları arasını kapsayan dönem analizinde, kurumlar vergisi özelinde, vergi politikalarının ülkelerin ekonomik büyüme performansları üzerindeki etkilerini ele almıştır. Araştırma, 70 ülkeyi kapsamaktadır. Çalışmada kullanılan veriler, Michigan Üniversitesi Vergi Politikası Araştırma Ofisi'nden (OTPR), Dünya Vergi Veri tabanından ve Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergesi (WDI) elektronik veri tabanlarından elde edilmiştir. Ekonometrik analizden elde ettikleri bulguya göre, kurumlar vergisinde yapılacak bir indirim ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki oluşturacaktır. Ayrıca gelir vergilerinin düşürülmesinin girişimcilik faaliyetlerine teşvik edici olduğuna dair kanıtlar sunulmuştur. Bu sonuçlar bağlamında vergi reformlarının büyüme etkilerinin yanı sıra stratejik bir bağlamda daha verimli etkilerinin olduğu da çalışmada ortaya koyulmuştur.

Tosun ve Abizadeh (2005), OECD ülkelerinde 1980'den 1990'a kadar olan dönem aralığında ekonomik büyüme ile vergi karmasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Ekonomik büyümenin kişi başı gayrisafi yurt içi hâsıla ile temsil edildiği çalışmada ekonomik büyüme ile birlikte ülkelerin vergi karmalarında ki değişiklikler ortaya koyulmuştur. Sonuçlar, ekonomik büyüme neticesinde gelir ve servet vergilerinin arttığını ve ekonomik büyümeye pozitif tepki verdiğini ortaya koymuştur. Mal ve hizmet vergileri ile istihdam vergilerinin ise ekonomik büyümeye tepkisi negatif yöndedir.

Arnold (2008), vergi yapısı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 21 OECD ülkesi için incelemiştir. Ülke özelinde gözlemlenemeyen etkilerini de ortaya koyabilmek amacıyla Hata Düzeltme Modeli üzerinden 1971 – 2004 yılları arası veriler kullanılmıştır. Analiz sonucunda, gelir vergilerinin tüketim ve emlak vergilerine göre ekonomik büyüme üzerinde daha fazla negatif etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Emlak vergilerini ve bu bağlamda taşınmazlar üzerinden alınan vergilerin büyüme dostu

vergiler olduğu belirtilmiştir. Sonuçlara göre kişisel gelir vergilerinin ve kurumlar vergisinin artması ekonomik büyümenin azalmasına neden olmaktadır.

Veronika ve Lenka (2012), çalışmalarında 27 Avrupa Birliği üyesi ülkeyi ele alarak kurumlar vergi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Neoklasik büyüme modelinden yola çıkarak yaptıkları çalışma sonunda elde ettikleri bulgular, vergiye ilişkin değişkenlerin uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde %5 anlamlılık düzeyinde olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, kurumlar vergisi yükünün artmasının, bu ülkelerde uzun vadeli ekonomik büyümenin azalmasına yol açacağı sonucuna varılmıştır.

Canavire-Bacarreza, Martinez ve Vulovic (2013), yaptıkları çalışmada 14 Latin Amerika ülkesi grubu üzerinden çeşitli yaklaşımlar kullanarak, kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer ve diğer satış vergileri de dâhil olmak üzere mal ve hizmetler üzerindeki genel vergiler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada elde edilen ampirik kanıtlar, Latin Amerika ülkelerinin çoğunluğunda, kişisel gelir vergisinin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisinin olmadığını ve kurumlar vergisinin ise özellikle doğal kaynak ihraç eden ülkeler için ekonomik büyümeyi arttırabileceğini göstermektedir. Tüketim vergilerinin ise genel olarak ülkelerde büyüme üzerinde pozitif etki oluşturduğu ancak bazı ülkelerde azda olsa olumsuz etkilerinin olduğu belirtilmiştir.

Macek (2015), OECD ülkeleri üzerinden 2000 – 2011 dönemi için bireysel vergi türlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, kurumlar vergisi ile kişisel gelir vergisinin ekonomik büyüme için en zararlı vergiler olduğunu göstermiştir. Ayrıca katma değer vergisinin de ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etki oluşturduğu belirlenmiştir. Emlak vergilerinin etkisi ise istatistiki olarak anlamsız bulunduğundan herhangi bir etkiden söz edilmemiştir. Çalışmada, OECD ülkelerinde ekonomik büyümeyi teşvik etmek için ekonomik-politik otoritelerin kurumlar vergisini ve kişisel gelir vergilerini düşürmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur. Gelir vergisi gelirlerinin kaybının, dolaylı vergi gelirlerinin artması ile telafi edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Demir ve Sever (2017), çalışmalarında 1980 – 2014 yılları arası için 11 OECD ülkesinde vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Çalışmada kullanılan değişkenler reel gayri safi yurtiçi hâsıla, reel toplam vergi gelirleri, reel dolaysız vergiler ve reel dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Değişkenler arası uzun dönem ilişkiye göre dolaysız vergilerde bir birimlik bir artış gelir seviyesinde 0,13 birimlik azalış meydana getirmektedir. Kısa dönem ilişkilerinde ise elde edilen sonuçlara göre toplam vergiler, dolaysız vergiler ve dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi olduğunu doğrulamıştır. Kısa dönemde toplam vergilerde bir birimlik artış ekonomik büyümede 0,17 birimlik azalışa neden olmaktadır. Ayrıca dolaysız ve dolaylı vergilerde bir birimlik artış büyümede sırasıyla 0,02 ve 0,008 birimlik düşme meydana getirmektedir. Kısacası vergilerin, ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisi ortaya koyulmuştur.

Topal (2017), çalışmasında vergi yapısının uzun dönemde ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ele almıştır. 27 OECD ülkesinin 1971 – 2014 dönemini kapsayan verilerinin kullanıldığı çalışmada ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı olasılığını dikkate alan güncel ekonometrik teknikler kullanılmıştır. Çalışmanın ampirik bulgularına göre OECD ülkelerinde vergi yükü artması sonucunda uzun dönem ekonomik büyüme performansı negatif etkilenmektedir. Bulgular, dolaylı vergiler yani tüketim vergilerinin uzun dönem ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemediğini ancak gelir vergisi ile servet vergilerinin yani dolaysız vergilerin, ekonomik büyümeyi bozucu etkileri olduğunu ortaya koymuştur.

Acosta- Ormaechea, Sola ve Yoo (2019), çalışmalarında 1970 – 2009 dönemini kapsayan yıllık verilerle, vergi gelirinin bileşimindeki değişikliklerin ülkelerin uzun vadeli ekonomik büyümelerini nasıl etkilediğini incelemiştir. 70 ülkeyi (23 yüksek, 23 orta ve 24 düşük gelirli ülke) kapsayan çalışmadan elde edilen sonuçlar, gelir vergilerinin düşürülmesi ve tüketim vergileri ile emlak vergilerinin arttırılmasının uzun vadeli büyümeyi artırdığı yönündedir. Çalışmada, gelir vergileri arasında, sosyal güvenlik katkı payları ile kişisel gelir vergilerinin, kurumlar vergisine kıyasla büyüme ile daha güçlü bir negatif ilişkisi olduğu ortaya koyulmuştur.

Shevlin, Shivakumar ve Urcan (2019), çalışmalarında kurumlar vergisi politikalarının makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. 1975- 2013 dönemini kapsayan çalışma 63 ülke verileri ile yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, genel

olarak kurumlar vergisinin makroekonomik göstergeler üzerinde güçlü ve negatif bir etki oluşturduğu yönündedir.

3.1.3. Ampirik Çalışmaların Genel Değerlendirilmesi

Vergi politikalarının ve bu politikaların çıktısı olan dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceleyen literatür taraması, geçmişten günümüze devam eden tartışmaların haklılığını ortaya koymuştur. Gerek ülke bazlı zaman serisi çalışmalarında gerekse panel veri çalışmalarında uzlaşılan ortak bir sonuç yoktur. Çalışmalardan elde edilen bulguların farklılık arz etmesinin belirli sebepleri söz konusudur. Özellikle ele alınan ülke veya ülke grubunun gelişmişlik seviyeleri farklılıkların en temel sebebidir. Ayrıca çalışmalarda ele alınan vergi politikası göstergelerinin de farklılığı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde farklı etkiler oluşturmasında etkindir. Çalışmalarda kullanılan ekonometrik tekniklerinde sonuçların farklılaşmasında büyük etkisi söz konusudur.

Genel olarak elde edilen sonuçlar ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arttıkça, vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisinin de arttığı yönündedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri konu edinen çalışmalarda özellikle dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki oluşturduğu görülmektedir. Bu tarz ülkelerde başta gelir vergileri olmak üzere kurumlar vergisi ve servet vergilerinin büyüme dostu olmayan vergiler olduğu belirlenmiştir. Literatürdeki genel görüşte gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payının yüksek olduğu şeklindedir. Dolayısıyla bu vergilerin ekonomik büyüme ile pozitif ilişkili olması doğal karşılanabilir. Gelişmiş ülkeleri konu edinen çalışmalarda ise durum dolaysız vergileri önceleyen vergi politikaları uygulanması gerektiği yönündedir. Her ne kadar kurumlar vergisi ve gelir vergileri bu ülkelerde yatırım ve tasarruflar açısından hoş karşılanmıyor olsa dahi hükümetler gerek ekonomik büyüme ve gerek gelir dağılımında adaletin tesisi için dolaysız vergi politikalarını öncelemektedirler. Çalışmaların politika önerileri bu yönde yoğunlaşmaktadır. Literatür, vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ülkelerin kalkınmışlık seviyeleri ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2. Vergi Politikaları – Gelir Dağılımı İlişkisine Yönelik Ampirik Literatür

Vergi politikaların, gelir dağılımı ile olan ilişkisine yönelik ampirik çalışmalar da farklı sonuçlar söz konusudur. Kimi çalışmalarda ilişkinin olumlu olduğuna dair kanıtlar sunarken, kimi çalışmalarda da negatif ilişki olduğuna dair sonuçlar söz konusudur. Bunların dışında vergiler ile gelir dağılımı arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı yönünde sonuçlara ulaşan az sayıda da olsa çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmalarda ele alınan vergi politikaları göstergelerinin bir kısmı aynı çalışma içerisinde, gelir dağılımında düzenleyici etki yaparken bazıları olumsuz veya ilişkisiz olabilmektedir. Bu nedenle aşağıdaki ayırımlarda aynı çalışma farklı kategorilerde tekrar ifade edilmiş olabilmektedir.

Prasad (2008), Sameti ve Rafie (2010), Albayrak (2011), Nantob (2016), Delibaş (2017), Nallareddy vd. (2018), Demirgil (2018), Kanca ve Bayrak (2019), Bulut vd. (2019), yaptıkları çalışmalarda vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini farklı ülke ve ülke grupları için farklı değişkenler aracılığıyla araştırmış ve ulaşılan ortak sonuç vergilemenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin negatif olduğu yönündedir.

Zandvakili (1994), Prasad (2008), Bargain ve Callan (2010), Wang vd.(2012), Fuest vd. (2010), Martinez-Vazquez vd. (2012), Bargain (2012), Ramot ve Ichihashi (2012), Adam vd. (2015), Bilgiç (2015), Mehrara ve Esfahani (2016), Nantob (2016), Delibaş (2017), Balseven ve Tugcu (2017), Maina (2017), Teyyare ve Sayaner (2018), Martorano (2018), Demirgil (2018), Bulut vd. (2019), Taghizadeh-Hesary (2019) yaptıkları çalışmalarda vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini farklı ülke ve ülke grupları için farklı değişkenler aracılığıyla araştırmış ve ulaşılan ortak sonuç vergilemenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin pozitif olduğu yönündedir.

Sameti ve Rafie (2010), Krever ve Zhang (2011), Ramot ve Ichihashi (2012), Bilgiç (2015), Bükey ve Çetin (2017), Oboh ve Eromonsele (2018) çalışmalarında vergi politikalarının gelir dağılımı ile ilişkisiz olduğunu belirtmişlerdir.

3.2.1. Zaman Serisi Çalışmaları

Albayrak (2011), kaleme aldığı makalesinde Türkiye’de krizin etkilerini hafifletmek için uygulanan dolaylı vergi politikalarının etkilerini ÖTV ve KDV vergileri özelinde 2004-2009 dönemi için araştırmıştır. Çalışmada literatürde az rastlanan karşılaştırmalı

bir analiz yapılmıştır. Ekonomik olarak büyüme yılı olan 2004 ile incelenen dönem aralığı karşılaştırılmalı olarak inceleme yapılmıştır. Çalışmada mali politikaların gelir dağılımı eşitsizliği üzerine etkisi progresiflik kavramı üzerinden inceleme yapılmıştır. Çalışmanın ampirik analizlerinde Hane Halkı Bütçe anketlerinden elde edilen veri setlerinden yararlanılmıştır. Temelde analiz için gelir dağılımına duyarlılığın analize dahil edilmesini sağlayan S-GINI progresiflik endeksleri kullanılmış ve bu çerçeveyi kullanan Vergi-Yeniden Dağılım ve Yeniden Dağılım endeksleri analiz için tercih edilmiştir. Elde edilen analiz sonuçları kamu maliyesinin hem en önemli gelir kaynağı hem de son yıllarda en sık başvurulan politika araçları olan ÖTV ve KDV vergilerinin genel olarak düşük gelir grupları aleyhine sonuçlar doğurduğudur. Diğer bir ifadeyle bu vergiler gelir dağılımını bozucu etki oluşturmakta ve bu durumdan düşük gelir grupları daha fazla etkilenmektedir.

Krever ve Zhang (2011), çalışmalarında Çin'deki gelir vergisinin, gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Ülkeye ait GINI katsayısı ve gelir vergilerine ilişkin dataların karşılaştırıldığı çalışma sonucunda, Çin'in bugüne kadar kişisel gelir vergisini yeniden dağıtım aracı olarak etkin bir şekilde kullanamadığını belirtmişlerdir. Çin hükümetinin kişisel gelir vergisini, gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmak için kullanılabileceğini belirten yazarlar, bu verginin Çin'deki gelirin yeniden dağıtılmasında etkili bir rol oynaması için kişisel gelir vergisi kanunu ve idaresinde önemli bir reform yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bargain (2012), İngiltere'de 1981 – 2001 dönemine odaklanarak vergi politikaları ile gelir dağılımı ilişkisini incelemiştir. Bu dönem aralığında yapılan vergiye ilişkin politika değişikliklerinin önemli ölçüde eşitleyici etkilere işaret ettiğini belirtmiştir. Politika değişiklikleri, analize göre artan piyasa gelir eşitsizliğini neredeyse dengelemektedir. Bununla birlikte, alt gelir gruplarına bakıldığında gelir dağılımı biraz daha karmaşık bir görüntü sergilese de kısmen politika değişiklikleriyle eşitsizliklerin telafi edildiği ortaya koyulmuştur.

Bilgiç (2015), Türkiye için 1990-2013 dönemini kapsayan yıllık verilerini kullanarak gelir vergisi, kurumlar vergisi (doğrudan vergiler) ve KDV'nin (dolaylı vergi) GINI katsayısı üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda dolaylı vergiler ile GINI katsayısı arasındaki ilişkinin önemsiz olduğu belirlenmiştir. Doğrudan vergilerde %1'lik

bir artışın GINI katsayısını %0,8 oranında azalttığı bulunmuştur. Bu sonuç, Türkiye için doğrudan vergilerin gelir dağılımı adaletini sağlamadaki etkililiğini kanıtlanmıştır.

Bükey ve Çetin (2017), çalışmalarında gelir dağılımına etki eden faktörleri incelemişlerdir. Türkiye için yapılan çalışmada 1980 – 2014 dönemi yıllık verileri kullanılmıştır. Gelir dağılımını etkilemesi beklenen açıklayıcı değişkenlerden bir tanesi de vergi politikaları olarak çalışmada ele alınmıştır. Ancak yapılan analiz sonucunda, vergi politikası değişkeni olarak kullanılan vergi yükünün gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi çıkmamıştır. Dolayısıyla vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin herhangi bir yorum yapılamamıştır.

Maina (2017), çalışmasında tüketim vergilerinin Kenya'daki gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu nasıl etkilediğini araştırmıştır. 1970- 2014 dönemi verilerini kullanan araştırmacı, kullandığı OLS tekniği sonucunda, tüketim vergilerinin gelir eşitsizliğini azalttığını ortaya koymuştur.

Teyyare ve Sayaner (2018), çalışmalarında Türkiye’de 1990-2016 yılları arasındaki maliye politikası araçlarından vergiler, kamu harcamaları ve kamu borçlanması ile kurumsal kalite faktörünün gelir dağılımı üzerindeki etkilerini En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ile araştırmışlardır. Araştırmada gelir dağılımında eşitsizlikleri temsil eden GINI katsayısı bağımlı değişken, maliye politikası araçlarından olan kamu harcamaları, vergiler ve borçlanma ile kurumsal kalite değişkenleri ise bağımsız değişken olarak alınmış ve çoklu regresyon modeli kurulmuştur. Analiz sonuçlarına göre vergilerde meydana gelen 1 birimlik artışın gelir dağılımında eşitsizliği 0,14 birim azalttığı görülmektedir.

Demirgil (2018), yaptığı çalışmada Türkiye’nin 1980-2014 dönemine ait yıllık verilerini kullanarak gelir dağılımı göstergesi olan GINI katsayısı ile dolaylı-dolaysız vergilerin ilişkisini incelemiştir. Ekonometrik tekniklerin kullanıldığı çalışma bulguları, değişkenler arasında uzun dönemde bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Bulgular, dolaylı vergilerde meydana gelen %1 artışın GINI katsayısını %0.10 arttırdığını ve dolaysız vergilerde meydana gelen %1 artışın ise GINI katsayısını %0.05 azalttığını ortaya koymuştur. Diğer bir ifade ile sonuçlar, dolaylı vergilerin artmasının gelir dağılımını bozduğunu, dolaysız vergilerin artmasının ise gelir dağılımını iyileştirdiğini ortaya koymuştur.

Oboh ve Eromonsele (2018), çalışmalarında vergilendirme ve gelir eşitsizliği ilişkisini Nijerya ekonomisi için incelemiştir. 1990 – 2016 döneminin ele alındığı çalışma sonucunda genel olarak vergilerin, gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ancak kurumlar vergisinin gelir dağılımı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Kurumlar vergisi, gelir dağılımını düzenlemede pozitif etki oluşturmaktadır. Çalışma, dolaysız vergilerin Nijerya’da gelir dağılımını düzenlemede etkili olacağı görüşü ile sonlandırılmıştır.

Taghizadeh-Hesary, Yoshino ve Shimizu (2019), yaptıkları çalışmada Japonya’da uygulanan vergi politikalarının, 2002 yılının ilk çeyreğinden 2017 yılının 3. çeyreğine kadar olan dönemde gelir eşitsizliğine etkilerini değerlendirmişlerdir. Vektör hatası düzeltme modeli (VECM) ve varyans ayrıştırma tekniklerinin kullanıldığı çalışma sonucunda, vergi politikasının gelir eşitsizliğinin azaltılmasında etkili olduğu yönünde bulgular ortaya koyulmuştur. Ancak vergi politikalarının gelir dağılımını düzenleme etkisinin uzun vade de görüldüğü belirtilmiş ve bu etkinin kısa vade de olmadığı ortaya koyulmuştur.

3.2.2. Panel Veri Çalışmaları

Zandvakili (1994), 9 Avrupa ülkesi için yaptığı çalışmasında, gelir vergisinin gelirin yeniden dağıtımını üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada, Lüksemburg Gelir Çalışmaları veri setlerinden, hane halkı gelir anketi mikro dataları kullanılmıştır. Vergi öncesi ve sonrası gelir eşitsizliklerini analiz eden çalışma sonucunda, ülkelerin özelliklerine göre farklılık arz etse de, vergilerin gelirin yeniden dağıtılması noktasında etkili olduğu ortaya koyulmuştur.

Prasad (2008), vergilerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini, ele aldığı çalışmasında Latin Amerika ve OECD ülkeleri arasında bir karşılaştırma yapmıştır. 1990 – 2004 dönem aralığını kapsayan çalışmanın bulguları, Latin Amerika ülkelerinde vergiler ve harcamalar yoluyla gelir eşitsizliği 1,4 puan azalırken, OECD ülkelerinde azalış 16 puan kadardır. Doğrudan vergiler, GINI katsayısında sadece%0,6’lık bir düşüşe neden olurken, katma değer vergisi, gümrük vergileri ve ithalat tarifeleri gibi dolaylı vergiler ise gelir eşitsizliğini 0,5 puan artırmıştır. Çalışmada farklı vergi türlerinin gelir dağılımı üzerinde farklı etkiler oluşturduğu ortaya koyulmuştur.

Bargain ve Callan (2010), çalışmalarında vergi-fayda politikalarının zaman içerisindeki değişikliklerinin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. 12 Avrupa ülkesi için 1994 – 2001 dönemi verileri kullanılarak yapılan çalışmada farklı simülasyonlara dayalı ayırıştırma metodolojisi tercih edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda vergilerin gelir dağılımını düzenlemede pozitif etkiler oluşturduğu ortaya koyulmuştur.

Sameti ve Rafie (2010), çalışmalarında İran ve seçilmiş Doğu Asya ülkelerinde, verginin ekonomik büyüme ve gelir dağılımı etkileri ile gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu amaç doğrultusunda, 1990 - 2006 dönemi ele alınarak, panel veri teknikleri ile analiz gerçekleştirilmiştir. Vergiler ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkilere ait bulgular, mal ve hizmet vergilerin gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Dolaysız vergilerin ise (gelir, kar ve sermaye vergileri) GINI katsayısı üzerinde pozitif etkisi olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile dolaysız vergilerin, gelir dağılımında eşitsizliği artırıcı etkileri olduğu ortaya koyulmuştur.

Fuest, Niehues ve Peichl (2010), vergi ve transfer sistemlerinin farklı bileşenleri harcanabilir gelir eşitsizliğini nasıl etkiler, sorusunun cevabını araştırdıkları çalışmalarında, 24 Avrupa Birliği ülkesini örneklem grubu olarak belirlemişlerdir. 2005 – 2007 dönemini içeren hanelerin ve bireylerin karşılaştırılabilir çok boyutlu mikro verileri ile mikro ekonomik bir analiz gerçekleştirmişlerdir. Elde ettikleri bulgular, vergiler ve sosyal katkıların, gelir eşitsizliğinin azaltılmasına açık ara en önemli etkenler olduğuna ilişkindir.

Wang, Caminada ve Goudswaard (2012), çalışmalarında OECD ülkelerinin çoğunda zenginler ile yoksullar arasındaki farkın son on yıldaki genişlemesinden yola çıkarak vergi ve sosyal transferlerin bu eğilime katkıda bulunup bulunmadığı veya ne derece katkıda bulunduğunu araştırmışlardır. Bu kapsamda 1985-2005 döneminde 20 ülke için vergi ve sosyal transferlerdeki değişikliklerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Araştırma verilerine göre son dönemlerde analize katılan ülkelerde hane halkı gelir eşitsizliğinde bir artış gözlemlenmiştir. Bu süreçte vergi gelirlerinin (gelir ve stopaj vergisi) ve sosyal transfer sistemlerinin 1990'ların ortalarından sonra daha az etkili olduğu görünmesine rağmen, gelir eşitsizliğindeki ortalama artışın üçte ikisini telafi ettiği görülmüştür. Sonuç olarak, 2000'lerin ortalarındaki vergi politikalarının

1990'ların ortalarına kıyasla gelir eşitsizliğini azaltmada daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Ülkelerin gelir eşitsizliğinin iyileştirilmesi açısından sosyal yardımların ise vergilerden daha fazla etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sosyal programlar söz konusu olduğunda, kamudaki emekli aylıkları, model ülkeler arasında çeşitlilik gösterse de gelir eşitsizliğinin azaltılmasında en büyük etkiyi oluşturduğu ayrıca bir dereceye kadar, sosyal yardım, engellilik ve aile yardımlarının da daha küçük de olsa gelir eşitsizliklerinin azaltılmasına katkısı olduğu bulunmuştur.

Martinez-Vazquez, Dodson ve Vulovic (2012), çalışmalarında vergi ve harcama politikalarının gelir dağılımı etkilemedeki rolüne odaklanmışlardır. 1970 – 2009 dönemine ait verilerle, 150 gelişmiş, gelişmekte olan ve geçiş ülkeleri için analizlerini gerçekleştirmişlerdir. Analiz sonuçları vergilerin gelir dağılımında adaletin tesisi için kullanılabilir araçlar olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada kişisel gelir vergilerinin, gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu, bu durumun da eşitsizliğin azalmasına katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Bu etkinin, bireysel gelir vergileri ile toplanan GSYH'nin payı arttıkça daha da belirginleşeceği ifade edilmiştir. Kurumlar vergisinin de gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu, ancak bu etkinin küreselleşme veya açıklık derecesi ile aşınacağı belirtilmiştir. Genel tüketim vergileri, tüketim vergileri ve gümrük vergilerinin ise gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu ifade edilmiştir.

Ramot ve Ichihashi (2012), çalışmada vergi sistemlerinin, 1970-2006 döneminde 65 ülkeden oluşan bir örneklem grubunda ekonomik büyüme hızını ve gelir dağılımını nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Kişisel gelir vergisi ve kurumlar vergisinin kullanıldığı çalışmanın sonuçları, kişisel gelir vergisinin gelir dağılımı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı yönündedir. Ancak kurumlar vergisinin arttırılmasının, en zengin ile en fakir arasındaki gelir adaletsizliğini azaltmada etkili olduğu belirtilmiştir.

Adam, Kammas ve Lapatinas (2015), çalışmalarında gelir eşitsizlikleri ile vergi yükü arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Gelişmiş ve gelişmekte olan 75 ülke için yatay kesit veri analizi ile karşılaştırma yapmışlardır. Araştırmada, literatüre uygun olarak emeğe göre sermayeye daha büyük vergi yükü getiren bir vergi yapısının, gelir eşitsizliği üzerinde bozucu bir etki oluşturduğu görüşüne odaklanılmıştır. Diğer bir ifade ile gelir eşitsizliği ile vergi yapısı arasındaki potansiyel ters nedensellik (potential reverse

causation) ilişkisine dikkat çekilmiştir. Elde edilen bulgular da yüksek gelir eşitsizliğine sahip ülkelerde sermaye üzerindeki vergi yükünün, emek üzerindeki vergi yüküne göre nispeten daha yüksek olduğu sonucunu desteklemektedir. Aynı zamanda, gelir dağılımı eşitliğinin zayıf olduğu ülkelerin, işgücüne düşen vergi yükünü azaltma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Mehrara ve Esfahani (2016), çalışmalarında içerisinde İran'ında yer aldığı 19 ülkenin 1995-2012 dönemine ait verileri çerçevesinde, panel veri yöntemiyle vergi yapısı ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Panel teknikler kullanılarak elde edilen çalışmanın bulguları vergi yapısı ile gelir dağılımı arasında bir ilişki olduğu yönündedir. Analiz sonuçları, kişisel gelir vergisi, toplam vergi gelirleri ve kurumlar vergisinin artmasının, GINI katsayısı üzerinde azaltıcı etkisi olduğunu ve gelir dağılımı iyileştirdiği yönündedir. Ayrıca, mal ve hizmetler üzerindeki verginin payının artmasıyla gelir dağılımı kötüleşeceği ve GINI katsayısının büyüyeceği ortaya koyulmuştur.

Nantob (2016), çalışmasında 2000 – 2012 döneminde gelişmekte olan 46 ülkede vergilendirme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Panel GMM tahmincisi ile ulaşılan sonuçlara göre, vergi gelirleri ile gelir eşitsizliği arasında negatif bir ilişki olduğu, mal ve hizmetlerden alınan vergiler ile gelir eşitsizliği arasında ve uluslararası ticaret vergileri ile gelir eşitsizliği arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Toplam vergi gelirlerinin gelir eşitsizliğini azalttığı çalışmada ortaya koyulmuştur. Ancak tüketim vergileri ile uluslararası ticaret vergilerinin gelir dağılımını bozduğu ortaya koyulmuştur.

Delibaş (2017), yılında yapmış olduğu çalışmasında Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı 27 OECD ülkesinin 2005-2011 dönemine ait verileriyle gelir dağılımı eşitsizliği ile vergi politikaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen GINI katsayısı bağımlı değişken olarak kullanılırken vergi politikalarını temsilen kişisel gelir, kurumsal, servet ve harcama vergilerinin GSYH'ye oranları bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Panel veri yönteminin tercih edildiği çalışmada ulaşılan sonuçlar şöyle özetlenebilir: i) kişisel gelir vergileri ile GINI değişkeni arasındaki istatistiksel ilişki anlamlıdır. İncelenen dönem aralığında kişisel gelir vergilerinde meydana gelecek %1 artışın GINI katsayısında %0.275 oranında azalışa neden olacağı ve böylece gelir

dağılımında bir düzelmeye yaşanacağı ampirik olarak kanıtlanmıştır. ii) servet vergileri ile GINI değişkeni arasındaki istatistiksel ilişki anlamsız bulunmuştur. Fakat çalışmanın modelinde servet vergilerinin beklentilere uygun olarak gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde düzenleyici yani eşitsizliği azaltıcı etkisinin olduğu tespit edilmiştir. iii) harcama vergileri ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve harcama vergilerinde meydana gelecek %1'lik bir artışın GINI katsayısı üzerinde %0.432 oranında artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla harcama vergilerinde yaşanan artışların gelir dağılımı üzerindeki etkisinin olumsuz olduğu, diğer bir ifadeyle harcama vergilerindeki artışın gelir dağılımındaki adaletsizliği artırıcı etki oluşturduğu tespit edilmiştir. iv) kurumsal gelir vergisi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin anlamsız olduğu tespit edilmesine rağmen kurulan modelde kurumsal gelir vergisinin GINI katsayısı üzerindeki etkisinin arttırıcı yönde olduğu dolayısıyla kurumsal gelir vergisinin gelir dağılımında adaleti olumsuz yönde etkilediğine dair ampirik sonuçlara ulaşılmıştır. Yazar ampirik kanıtlar ışığında kişisel gelir vergilerinin sahip olduğu esnekliklerden ve avantajlarından ötürü gelir dağılımının düzeltilmesi hedefine uygun bir vergi politikası argümanı olduğunu ifade etmiştir.

Balseven ve Tugcu (2017), gelişmekte olan 17 ve gelişmiş 30 ülke için 1990 – 2014 dönemi verileriyle gelir eşitsizliği ve vergiler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Elde ettikleri sonuca göre gelişmekte olan ülkelerde vergiler, gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Gelişmekte olan ülke grubunda GINI katsayısının bağımlı değişken olduğu model tahmininde elde edilen vergi katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması gelir dağılımında adaletsizliğin vergiler aracılığıyla azaltıldığının kanıtıdır.

Martorano (2018), 1990-2015 döneminde 18 Latin Amerika ülkesi için 2000 yıllarından beri süren vergilendirmedeki değişikliklerin, gelir eşitsizliğinin azaltılmasını teşvik edip etmediğini araştırmıştır. Yapılan araştırmada ilk tahmin sonuçlarına göre vergi / GSYH oranının GINI katsayısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte ülkeler arasında yapısal farklılıkları yakalamak amacıyla ülkenin sabit etkilerinin analize dâhil edilmesinden sonra, katsayıların beklentiye uygun olarak negatif olduğu ve analizin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde dönüştüğü tespit edilmiştir. Ayrıca dolaysız vergilerin GSYİH üzerindeki payı, doğrudan vergilerin toplam vergi gelirine katkısı, dolaylı vergiler üzerindeki dolaysız vergilerin payının GINI katsayısı üzerindeki etkilerinin ayrı ayrı incelendiği modellerde

vergi katsayılarının negatif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmüş ve vergi kompozisyonundaki son değişikliklerin 1990-2015 döneminde Latin Amerika'daki gelir eşitsizliğin azaltılmasında kilit bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Sonuç benzer çalışmalardaki beklentilere uygun olarak dolaysız vergilerin payındaki artışın katkısının Latin Amerika'da vergilendirmenin ilerlemesini ve gelir eşitliğini desteklediğini doğrulamaktadır.

Kanca ve Bayrak (2019), 36 OECD ülkesinin örneklem grubunu oluşturduğu çalışmada, 1990 – 2017 dönemi yıllık verileriyle gelir dağılımı ile vergiler arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Dolaylı ve dolaysız vergilerin GINI katsayısı üzerinden gelir dağılımına etkilerinin incelendiği çalışmada değişkenler arasında uzun dönemde pozitif bir ilişki olduğunu belirlenmiştir. Uzun dönemde hem dolaysız hem de dolaylı vergilerde artış meydana geldiğinde, GINI katsayısını artmakta dolayısıyla gelir dağılımında ki dengesizlikler artmaktadır.

Bulut, Yayla, Yaraşır ve Çeviş (2019), çalışmalarında, 2000-2015 dönemi için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan maliye politikası araçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Maliye politikası araçlarından vergilerin, gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı adaletin tesisi için etkin maliye politikası aracı olmadığı tespit edilmiştir. Dolaylı vergilerdeki artışın, GINI katsayısını 0,13 puan arttırdığı dolaysız vergilerdeki artışın ise GINI katsayısını 0,04 puan arttırdığı belirlenmiştir. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerde vergilerin gelir eşitsizliğini artırıcı yönde etkisinin bulunduğunu belirlenmiştir. Gelişmekte olan ülkeler için elde edilen ampirik bulgular ise vergilerin gelir dağılımını düzenlemede etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dolaylı vergilerde meydana gelen artış GINI katsayısını 0,09 puan, dolaysız vergilerdeki bir artış ise GINI katsayısını 0,18 puan azaltmaktadır.

3.2.3. Ampirik Çalışmaların Değerlendirilmesi

Vergiler, modern devletlerde kamu gelirlerinin en önemli kalemini oluşturmaktadır. Vergilemeye ilişkin politikalara iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşmada önemli görevler düşmektedir. Piyasada kendiliğinden oluşan, birincil gelir dağılımı olarak ifade edilen gelir dağılımı çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlara vergi politikaları aracılığıyla çözümler üretilmektedir. Vergilerin yapısı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılık arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerde daha çok dolaysız vergiler ön

plana çıkarken geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde dolaylı vergiler ön plandadır. Bu durumun pek çok sebebi olmakla birlikte en önemlisi, ülkelerin kalkınma düzeyi ve ekonomik alt yapılarıdır. Vergiler, devletler açısından kamu harcamalarının finansman aracı olmasının yanında önemli politika araçlarıdır. Çok yönlü kullanılmaya müsait bu araçlar, politik ve kişisel çıkarlar uğruna kullanılmadığı takdirde, toplum içerisinde iktisadi ve sosyal problemlerin çözümünde aktif rol alabilirler. Özellikle tüm dünya ülkelerinde sorun teşkil eden gelirin yeniden dağılımı, vergi yapısı ve türü ile yakından ilişkilidir. Farklı özelliklere sahip vergilerin kaynakları aslında bireysel ve kurumsal anlamda üretim ve yatırımın kaynağıdır. Bu kaynağa devletin el koyması çeşitli problemleri beraberinde getirebilecektir. Bu sebeple her ülkenin kendine özgü vergileme politikaları söz konusu olmaktadır. Konuya ilişkin çalışmalar genel olarak incelendiğinde vergilerin gelir dağılımında adaletin tesisi noktasında kullanılacak bir maliye politikası aracı olduğu vurgusu yapılabilmektedir. Özellikle dolaysız vergiler bu anlamda daha etkin araçlardır. Dolaylı vergiler genelde tüketim üzerinden alındığından gelir dağılımını bozucu etki oluşturmaktadır. Marjinal tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirli grupların maruz kaldığı vergilerin, gelir dağılımını bozucu etki oluşturması normal bir durumdur. Vergi politikalarının gelir dağılımını düzenleyici etkisi ülkeden ülkeye farklılık arz etse de genelde pozitif bir katkı sağladığı aşikârdır. Fakat bu katkının sınırlı olduğu ifade edilmektedir. Özellikle çalışmalarda sıklıkla kullanılan GINI katsayısı ülkeler bazında incelendiğinde yıllar itibariyle çok fazla değişim göstermediği görülecektir. Bu durum vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki sınırlı katkısını ortaya koymaktadır. Çalışmalardan elde edilen sonuçlar bu ifadelerimizi destekler niteliktedir.

BÖLÜM 4: VERGİ POLİTİKALARININ EKONOMİK BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ

4.1. Ekonometrik Yöntem: Panel Veri Analizine İlişkin Açıklamalar

Çalışmanın bu kısmında ampirik analizde kullanılacak panel veri analizine ilişkin panel açıklamalara yer verilecektir.

4.1.1. Panel Veri Tanımlaması

Ekonometrik çalışmaların temelinde, çalışmanın içeriğine uygun olarak modeli meydana getirecek değişkenlerin sayısal olarak ifade edilebilmesi gelmektedir. Modelleme yapılmadan önce araştırılan ilişkiye dair verilerin elde edilmesi gerekir. Veri temini yapılmadan araştırmaya başlanması, ileriki aşamalarda karşılaşılabilecek muhtemel sorunlardan dolayı zorluklar içerebilir. Çalışmaya ait veriler çalışma alanının özelliklerine ve gerçeklerine ait bilgilerden oluşmalıdır. Bu bilgilerin sayısal formları verileri oluşturacaktır. Veriler farklı kaynaklardan farklı şekillerde temin edilebilir. Ulusal ve uluslararası istatistik kuruluşları ve gözlemle yöntemi ile veri temini oldukça sık kullanılan yöntemlerin başında gelmektedir (Sevüktekin ve Nargeleçekenler,2010: 1).

Veriler üç farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: zaman serisi verileri, yatay kesit verileri ve panel verilerdir. Zaman serisi verileri değişkenin değerlerinin zaman içerisinde ardışık sıra ile ortaya çıkışı sonucu meydana gelen değerler kümesidir. Ekonometrik analizlerde en sık kullanılan veri tipidir. İhracat, ithalat, işsizlik ve enerji tüketimi vb. veriler zaman serisi verilerinin tipik örnekleridir. Net bir ifade ile zaman serisi verileri belirli aralıklarla gözlenen değişkenlerin sayısal değerleri ile ilgili bilgi vermektedir (Nargeleçekenler, 2009: 8). Yatay kesit verileri, tek bir zaman boyutunda çeşitli birimlerden elde edilen veriler ile ortaya çıkan veri setleridir (Taris, 2000: 1). Zamanın tek bir noktasına odaklanan bu veri seti araştırmacılar tarafından pek tercih edilmemektedir. Diğer bir veri türü, son yıllarda çalışmalarda oldukça sık kullanılan ve bu çalışmada da tercih edilen panel veri setidir. Panel veri, zaman serileri ve yatay kesit verilerinin zaman içerisindeki tekrarıyla oluşan veri tipi olarak tanımlanır

(Wooldridge,2002: 6). Panel verinin temelini havuzlanmış veriler oluşturmaktadır. Zaman ve kesit boyutları değişik olan ve zaman serileri ile yatay kesit verilerinin birlikte kullanıldığı veriler havuzlanmış veriler olarak ifade edilir. Panel veri, yatay kesit boyutunun (birimlerin) sabit olduğu birimler kümesinin değişimini ifade eden havuzlanmış verilerden oluşur (Güriş, 2015: 2). Gujarati (2004) panel veri için kullanılan farklı isimleri mikro panel veri, havuzlanmış veri ve uzunlamasına veri olarak belirtmiştir. Uluslararası literatürde güncel olarak panel veri setlerinin sunan belli başlı veri kaynakları; JPSC (Japanese Panel Survey on Consumers), HILDA (Household Income and Labor Dynamics in Australia), IFLS (Indonesia Family Life Surveys), SEP (Netherlands Socio- Economic Panel), GSOEP (German Social- Economic Panel), PSELL (Luxemburg Socio- Economic Panel) 'dir (Tatoğlu, 2013: 4). Bu kaynakların dışında Dünya Bankası (WDI) ve OECD'ye ait elektronik veri tabanlarından da veri temini yapılabilmektedir.

Panel veri analizlerinde genellikle kullanılan model aşağıdaki gibidir;

$$Y_{it} = z_{it} + \beta_{kit} X_{kit} + \mu_{it} \quad , \quad i = 1, 2, \dots, N \quad , \quad t = 1, 2, \dots, T$$

Burada, Y bağımlı değişkeni, X_k bağımsız değişkenleri, z sabit parametreyi, β eğim parametrelerini ve μ hata terimini göstermektedir. Denklemden yer alan i birimleri ve t zamanı gösteren indistir.

Panel veri setleri özelliklerine göre farklı şekillerde isimlendirilebilmektedir. Veri setinin uzunluğuna göre dengeli ve dengesiz panel veri seti olarak ifade edilebilmektedir. Veri seti her bir yatay kesit için aynı uzunlukta zaman serisi içeriyorsa "*dengeli panel*", zaman serisi uzunluğu kesitler için farklılık gösteriyorsa buna da "*dengesiz panel*" denir (Greene, 2012: 388).

4.1.2. Panel Veri Analizlerinin Avantaj ve Dezavantajları

Zaman serileri ve yatay kesit verilerinin kullanıldığı durumlarda çeşitli problemlerle karşılaşılabilir. Panel veri kullanılması, bu problemlerin büyük çoğunluğunun ortadan kaldırılmasına vesile olmaktadır. Panel veriler araştırmacıya sonuçların güvenilirliği hususunda önemli avantajlar sağlamaktadır. Panel veri kullanımının

sağladığı avantajlar şu şekilde sıralanabilir (Baltagi,2005; Hsiao,2014; Gujarati,2004; Nargeleçekenler,2009; Aydın,2016; Tatoğlu,2013; Frees,2004; İnal, 2016; Tarı,2010);

- ✓ Araştırmacıların için panel verinin önemli avantajı panelde kullanılan birimler arasındaki davranış farklılığının modellenbilmesidir. Zaman serileri yalnızca birim özellikler içerirken, kesit verilerde birimler arası farklılıklar gösterilmektedir. Panel veride ise her iki veri türünün de özellikleri olup hem birim özellikler hem de birimler arasındaki farklılıklar eşanlı olarak gösterilebilmektedir.
- ✓ Panel veri analizine dâhil edilen yatay kesit birimlerinin aynı özellikleri taşımadığı, diğer bir ifade ile homojen olmadığı varsayılır. Heterojeniteyi göz önüne almayan zaman serisi veya kesit veri çalışmalarında gerçeğe uymayan yani yanlış sonuç elde etme riski oldukça yüksektir. Bu risk, klasik regresyon analizinin en temel varsayımı olan bağımsız değişkenlerle gözlemlenemeyen etkiler arasında ilişki olmaması varsayımının çalışmaların pek çoğunda sağlanamama durumundan kaynaklanmaktadır. Bu da klasik regresyon analizi ile elde edilen sonuçların yanlış olmasına neden olmaktadır. Panel veri analizi ise zaman serileri ve yatay kesit verileri ile kontrol edilemeyen veri setinin içerdiği heterojeniteyi kontrol ederek sonuçları ortaya koyar ve olası yanlış sonuç riskini bertaraf eder.
- ✓ Panel veri seti, zaman boyutu “ T ” ile kesit boyutu “ N ” ‘nin çarpılmasıyla “ $N \times T$ ” meydana gelir. Bundan dolayı panel veri seti zaman serileri ve kesit verilerine göre daha fazla gözlem değerine sahiptir. Gözlem sayısının yüksekliği çalışmanın analiz sonuçlarının güven düzeyini yükselten bir unsurdur.
- ✓ Serbestlik derecesinin düşüklüğü ve oto korelasyon gibi problemler örnekten sağlanacak bilginin modelin ihtiyacı olan bilgiye cevap veremediğinden yani örneklemin ana kütle iyi ifade edememesinden ötürü son derece ciddi problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Panel veri kullanılan çalışmalarda oto korelasyon sorununun zaman serileri ve kesit verilere nazaran daha düşük olması çalışmada parametre tahmincilerine duyulan güven seviyesini

yükseltmektedir. Diğer bir söylemle kullanılan veri setinin içerdiği bilgi ne kadar yüksekse yapılan tahminlerin etkinliği de o denli yüksektir.

- ✓ Panel veri setinin kullanılması değişkenler arası dinamik ilişkilerin ortaya koyulması açısından büyük avantaj sağlamaktadır. Zaman serileri kullanılarak yapılan bir çalışmada kesit veriler konusunda herhangi bir bilgi yer almazken, kesit veri çalışmasında zaman boyutu konusunda bilgi verilemez. Panel veri ise kesit boyutu hem de zaman periyodu konusunda bilgi sağlayarak analizlerin çok yönlü olmasına vesile olmaktadır.
- ✓ Panel veri analizi, karmaşık davranış modellerinin çalışmaların alanı kapsamına alınmasına olanak sağladığından, zaman serisi ve yatay kesit verisi modellerine göre avantajlı konuma gelmektedir.

Panel veri kullanımı, zaman serisi ve kesit veri kullanımına nazaran pek çok avantajı barındırmasına rağmen birtakım dezavantajları da söz konusudur. Bu dezavantajlar aşağıdaki gibidir (Baltagi,2005; Arellano,2003; Şükrüoğlu,2008; Tatoğlu,2013; Aydın,2016);

- ✓ Panel veri kullanımının temel problemlerinin başında kesit ve zaman boyutunun bir arada olmasından kaynaklanan veri toplama zorluğu gelmektedir. Uygun verilere ulaşamaması, ulaşılan verilerin ise eksik veya hatalı olabilmesi gibi faktörler veri toplama aşamasını etkileyen başlıca olumsuz unsurlardır.
- ✓ Yine aynı sebepten dolayı ölçme hataları da panel veri analizinin dezavantajlarında biri olarak gösterilebilir. Ölçüm hataları anket verilerinde soruların net olmaması, kasıtlı olarak yanlış cevaplama ve elde edilen verilerin gerçeğe aykırı şekilde kaydedilmesi sebebiyle ortaya çıkan hatalardır. Ayrıca veri miktarı arttıkça bu tarz hatalarla karşılaşma ihtimali de artmaktadır.
- ✓ Önemli bir problem olan ve panel veri analizlerinde karşımıza çıkabilen rassal olmama durumu temelde kişisel seçicilik ve maliyetler gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır. Kişisel seçicilik durumu cevap alamama (nonresponse) ve eksilme (attrition) dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Ankete

katılan deneklerin bir kısmının bazı anket sorularına cevap vermemesi, bazılarının ankete dahi katılmak istememeleri ve kimi deneklerin hayatlarını kaybetmesi eksilmeleri yani diğer bir ifade ile aşınmaları beraberinde getirmektedir.

- ✓ Kısa zaman boyutuna ilişkin dezavantaj veri toplama maliyetinden kaynaklanmaktadır. Mikro panel veri analizleri her birey için yıllık verilerin olduğu panellerden meydana gelmektedir. Zaman boyutunun artırılması maliyet artışlarını beraberinde getirdiğinden problem teşkil etmektedir.
- ✓ Panel veri modelleri birden fazla kesit verisi içermektedir. Bundan dolayı kesitler arası bağımlılığın olması panel veri analizinden elde edilecek olan sonuçların sapmalı olmasına yol açabilecektir. Ayrıca hata terimlerinin sapmalı olması ihtimali yüksektir. Hata teriminin zaman, kesit ve panelin boyutuna ait sapmaları içermesi ihtimali arttıran bir unsurdur.

4.1.3. Birinci Nesil ve İkinci Nesil Panel Veri Analizi

Bir zaman serisinin istatistiksel analizine başlamadan önce, o serinin oluşum sürecinin zaman içerisinde sabit olup olmadığının, herhangi bir yapısal şoka maruz kalıp kalmadığının ve bu şokların kalıcı mı geçici mi olduğunun incelenmesi gerekmektedir. Diğer bir ifade ile serinin durağan olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Durağanlık sınaması yapılmadan, durağan varsayımı ile yapılan ancak durağan olmayan serilerin kullanıldığı analizlerin sonuçlarının sapmalı olma ihtimali oldukça yüksektir. “*Sahte regresyon*” olarak literatürde yerini alan bu durumda geleneksel t , F ve R^2 istatistik değerlerinin sapmalı olmasına neden olmaktadır. Ekonometri literatüründe önemli bir yeri olan birim kök testi bilim adamlarının iki farklı gruba ayrılmalarına neden olmuşlardır. Bu bilim insanlarının literatüre kazandırdıkları testler de birinci nesil ve ikinci nesil testler olarak literatürde yer almıştır. Testlerin ayrıldıkları nokta birimlerin hataları arası korelasyon varlığının kabul edilip edilmemesidir. Birimler arası korelasyonun olmadığı varsayılan testler birinci nesil testlerdir. Birimler arası korelasyonun olduğunu varsayan testleri ise ikinci nesil testlerdir. Korelasyon olmadığı varsayımı ile hareket eden birinci nesil testlerin güvenilirliği, varsayımın geçerli olmadığı durumlarda ortadan kalkmaktadır (Tatoğlu, 2013: 199). Bu nedenle birinci nesil testler güncel literatürde korelasyon veya yatay kesit bağımlılığı testleri

yapılmadan pek fazla kullanılmamaktadır. Bir sonraki bölümde ayrıntıları ile ele alınacak olan yatay kesit bağımlılığı birinci nesil ve ikinci nesil testlerin seçiminde önemli rol oynamaktadır. Birim kök testleri ile başlayan bu süreç eş bütünleşme ve nedensellik testlerinde de kendini göstermeye başlamıştır. Yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulunduran eş bütünleşme ve nedensellik testleri ikinci nesil testler olarak karşımıza çıkmaktadır.

- ✓ **Birinci nesil birim kök testleri;** Levin, Lin ve Chu (2002), Harris ve Tzavalis (1999), Breitung (2000), Hadri (2000), Im, Peseran ve Shin (2003), Fisher ADF (Maddala ve Wu, 1999) ve Fisher Philips ve Perron (Choi,2001).
- ✓ **İkinci nesil birim kök testleri;** Peseran (2004), Philips ve Sul (2003), Moon ve Perron (2004), Hadri ve Kuruzomi (2012), CADF ve CIPS (Peseran 2007), Bai ve Ng (2004), MADF (Taylor ve Sarno, 1998), SURADF (Breuer, Mcknown ve Wallace, 2002) ve PANKPSS (Carrion-i Silvestre vd., 2005) Nazlıoğlu ve Karul (2017), Reese ve Westerlund (2016), Smith vd. (2004).
- ✓ **Birinci nesil eş bütünleşme;** Kao (1999), Larsson, Lyhagen ve Löthgren (2001), Pedroni (1999), Westerlund (2005).
- ✓ **İkinci nesil eş bütünleşme;** Bai, Kao ve Ng (2009), Gengenbach, Urbain ve Westerlund (2016), Westerlund (2007), Westerlund ve Edgerton (2007), Westerlund Durbin-Hausman (2008).
- ✓ **Birinci nesil nedensellik testleri;** Granger Nedensellik (1969), Toda-Yamamoto (1995) Error Corection Model (1988).
- ✓ **İkinci nesil nedensellik testleri;** Balcılar vd. (2010) Bootstrap Rolling Window nedensellik, Hatemi J-Roca (2014) Asimetrik Nedensellik, Dumitresu-Hurlin (2012) Panel Nedensellik, Emirmahmutoğlu-Köse (2011) Bootstrap Panel Nedensellik, Kónya (2006) Panel Nedensellik.

4.2. Yatay Kesit Bağımlılığı ve Homojenite Testi

4.2.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Seriler arasında yatay kesit bağımlılığı (YKB) paneli meydana getiren kesitlerin birinde meydana gelebilecek bir şokun diğer kesitleri de etkilemesi demektir. Küreselleşen ekonomi ve finans piyasalarının entegrasyonu sonucunda ülkelerin birbirinden

etkilenmemesi oldukça az karşılaşılan bir durumdur (Lluís Carrion- i- Silvestre vd., 2005: 170). Bu durum yapılan panel veri çalışmalarında yatay kesit bağımlılığının test edilmesini oldukça önem kazanmıştır. Bağımlılık herhangi bir şoktan kaynaklanacağı gibi yayılma etkisinden (spillover effect) de kaynaklı olabilir. Bu husus göz önünde bulundurulmadığı takdirde istatistiklerin boyut ve güç özellikleri aşındığından elde edilecek sonuçlar önemli ölçüde etkilenmektedir (Breusch ve Pagan,1980; Pesaran, 2004). Bu nedenle analize başlamadan önce, serilerde ve eş bütünleşme denkleminde yatay kesit bağımlılığının varlığının test edilmesi gerekmektedir. Çünkü yapılacak birim kök ve eş bütünleşme testleri için yöntem seçimi yapılırken, bu durumun göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Hsiao, 2014: 327).

Panel veri setlerinde yatay kesit bağımlılığının testi için kullanılan dört farklı test söz konusudur. Bu dört farklı testin ortak hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur ($Cov(\mu_{it}, \mu_{jt}) = 0$, her t ve $i \neq j$ için)

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır ($Cov(\mu_{it}, \mu_{jt}) \neq 0$, en az bir çift $i \neq j$ için)

İlk olarak yatay kesit bağımlılığı testi Breusch ve Pagan (1980) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Langrange çarpanı (LM) testi olarak adlandırdığı bu teste ait denklem şu şekildedir:

$$CDLM_1 = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2$$

$\hat{\rho}_{ij}$: her bir denklemin en küçük kareler yöntemi ile tahmininden elde edilen kalıntılar arasındaki korelasyon katsayısıdır. LM istatistiği yatay kesit bağımsızlığı boş hipotez altında, N sabitken ve $T \rightarrow \infty$ iken $N(N-1)/2$ serbestlik derecesinde X^2 asimptotik dağılımı gösterir.

Pesaran (2004) LM testinin zayıf olduğunu ve bu zayıflığın testin geçerli olduğu N 'nin küçük ve T 'nin büyük olduğu durum için ifade etmiştir. Geliştirdiği $CDLM_2$ istatistiği ile bir önceki YKB testini geliştirmiş ve bu test $T \rightarrow \infty$ ve $N \rightarrow \infty$ durumda

standart normal dağılır dolayısıyla test T , N 'den büyük iken kullanılır. Testin gösterimi aşağıdaki gibidir:

$$CDLM_2 = \left(\frac{1}{N(N-1)} \right)^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (T \hat{\rho}_{ij}^2 - 1)$$

$CDLM_1$ ve $CDLM_2$ testlerinin zayıf yönü büyük N ve küçük T yani örneklemin büyük, zaman boyutunun ise küçük olduğu durumlarda aşırı derecede boyut bozukluğuna uğramasıdır. Ampirik uygulamalarda örneklemin zaman boyutundan büyük olması durumu sıklıkla karşılaşıldığından Pesaran (2004) CD testini önermiştir. Testin denklemi aşağıdaki gibidir:

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right)} - N(0,1)$$

Pesaran, Ullah ve Yamagata (2008), CD testinin barındırdığı, grup ortalamasının sıfır fakat bireysel ortalamının sıfırdan farklı olması durumunda sapma olması problemini Sapması düzeltilmiş LM istatistiği (LM_{adj}) ile çözüme kavuşturmuşlardır. Bu sorunu LM testinin ortalama ve varyansını kullanarak ortadan kaldırmışlardır. LM_{adj} test istatistiği aşağıdaki gibidir:

$$LM_{adj} = \sqrt{\left(\frac{2}{N(N-1)} \right)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \frac{(T-k) \hat{\rho}_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{\sqrt{v_{Tij}^2}} - N(0,1)$$

Yukarıdaki denklemde k açıklayıcı değişken sayısını, μ_{Tij} ortalamayı, v_{Tij}^2 ise $(T-k) \hat{\rho}^2$ 'nin varyansını göstermektedir. Bu eşitlikten elde edilecek LM_{adj} istatistiği asimptotik olarak standart normal dağılım göstermektedir (Pesaran vd., 2008: 108).

Yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarına göre H_0 hipotezinin reddedilememesi kesitler arasında yatay bağımlılığın olmadığını gösterir ki bu durumda birinci nesil panel veri testlerinin sonuçları tutarlı ve güvenilir olacaktır. H_1 hipotezinin reddedilememesi durumunda ise kesitler arasında bağımlılığın söz konusu olduğu dolayısıyla ikinci nesil panel veri analizi tekniklerinin kullanılması (yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulunduran) doğru olacaktır. Daha önce de ifade edildiği üzere küreselleşen dünya ekonomisi ve birbiri ile bütünleşmiş piyasaların söz konusu olduğu günümüzde yatay kesit bağımlılığının olmaması düşük bir ihtimaldir. Dolayısıyla yatay kesit bağımlılığı testleri aşırı derecede önem arz etmektedir.

4.2.2. Homojenite Testi

Panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda yatay kesit bağımlılığının yanı sıra yapılması gereken diğer bir testte eş bütünleşme katsayılarının homojenite testidir. Eğim katsayılarının homojen ya da heterojen olması, uygulanacak olan birim kök ve eş bütünleşme testlerinin biçimini değiştirmektedir (Pesaran ve Yamagata,2008: 56). Eğim homojenitesinin belirlenmesi amacıyla Swamy (1970) testinin düzenlenmiş formatı kullanılmaktadır. Bu düzenleme Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından yapılmış olup Delta testi olarak isimlendirilmiştir. Swamy testi ve Delta testine ait gösterimler aşağıdaki gibidir:

$$\hat{S} = \sum_{i=1}^N (\hat{\beta}_i - \hat{\beta}_{WFE}) \frac{X_i' M_t X_i}{\sigma_i^2} (\hat{\beta}_i - \hat{\beta}_{WFE})$$

Denklemdaki $\hat{S}$, Swamy (1970) tarafından önerilen test istatistiğini ifade eder. $\hat{\beta}_i$ ve $\hat{\beta}_{WFE}$ havuzlanmış EKK ağırlıklandırılmış sabit etkiler tahmincisidir. M_t , T. dereceden birim matris, σ_i^2 ise tahmincidir.

Pesaran ve Yamagata (2008), hipotezleri hipotez test istatistiklerini aşağıdaki gibi hesaplamışlardır;

$$\tilde{\Delta} = \sqrt{N} \frac{N^{-1} \hat{S} - k}{\sqrt{2k}} \quad (\text{büyük örneklem için})$$

$$\tilde{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \frac{N^{-1}\tilde{S} - k}{\sqrt{Var(t,k)}} \quad (\text{küçük örneklem için})$$

N : yatay kesit sayısı, k :açıklayıcı değişken sayısını, $Var(t,k)$ standart hatayı ifade eder.

Delta testinde sınanan hipotezler şu şekildedir;

$H_0 : \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 \dots = \beta_N$ Eğim katsayıları homojendir (tüm β_i 'ler için).

$H_1 : \beta_1 \neq \beta_2 \neq \beta_3 \dots \neq \beta_N$ Eğim katsayıları homojen değildir (en az bir i için).

Eğimlerin homojen olduğu boş hipotezi altında hem Δ hem de Δ_{adj} istatistiği standart normal dağılım göstermektedir. H_0 hipotezinin reddedilmesi durumunda heterojeniteyi dikkate alan testlerin kullanılması gereklidir.

4.3. Panel Birim Kök Testleri

Çalışmanın bu bölümden ampirik uygulamada kullanılan birim kök testleri ve birim kök sürecine ilişkin teorik açıklamalar yapılacaktır.

4.3.1. Birim Kök Testi

Herhangi bir verinin durağanlığının belirlenmesindeki en etkili ve geçerli yöntem birim kök testleridir. Uygulamalı araştırmaların sonuçlarının güvenilirliği açısından önem taşıyan birim kök testleri ampirik çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Dickey-Fuller (1979) ile yazına giren birim kök testleri geçmişten günümüze sürekli gelişerek yerini korumuştur. Zaman serilerinden sonra panel verilere de uyarlanan birim kök testleri her geçen gün daha fazla öneme sahip olmakla beraber gelişerek farklı teorik alt yapılarla sayıları artmaktadır.

4.3.2. Peseran CIPS Panel Birim Kök Testi

2007 yılında Peseran tarafından literatüre kazandırılan Yatay Kesit Genelleştirilmiş Dickey Fuller (CADF) birim kök testi ikinci nesil panel birim kök testleri içerisinde oldukça sık kullanılmaktadır. Bu test zaman serisi analizlerinde kullanılan ADF birim

kök testinin panel veri analizine uyarlanmış halidir. Pesaran bu testi panel verilere uyarlarken yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulundurmıştır.

CADF testi, bireysel serilerin birinci farkları ve gecikme düzeylerinin yatay kesit ortalamaları ile ADF regresyonunun genişletilmiş şeklidir. CADF testinin varsayımı, hata teriminin tüm seriler için ortak ayrıca her bir seriye özgü olmak üzere iki kısımdan meydana geldiğidir. Testin uygulanması ile 2 farklı istatistik elde edilir. CADF istatistiği ile her bir yatay kesite ait bireysel sonuçlar elde edilirken kesit ortalamaları alınarak genişletilen CIPS (cross sectionally IPS) istatistiği ile de panelin geneline ilişkin sonuçlar elde edilmektedir. Standart IPS testi, dışsallık ve şokların olduğu durumlarda sapmalı sonuçlara yol açabilir. Bu sebeple, Pesaran (2007) yatay kesitsel genişletilmiş IPS testini geliştirmiştir. Bu test, gecikmiş seviyelerin yatay kesit ortalamaları ve bireysel serilerin birinci farkı ile genişletilmiş ADF regresyonudur. CADF testi, yatay kesit (N) ve zaman (T) boyutunun nispeten küçük olduğu durumlarda bile oldukça tutarlı sonuçlar vermektedir. Ayrıca bu test hem $T > N$ hem de $N > T$ olduğu durumlarda kullanılabilir (Pesaran, 2007: 266-267).

CADF test istatistiği hesaplama denklemi;

$$\Delta y_{it} = u_i + \rho_i y_{it-1} + c_i \bar{y}_{t-1} + c_i \Delta \bar{y}_t + e_{it}$$

$$\bar{y}_{t-1} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N y_{it-1}; \Delta \bar{y}_t = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N y_{it}$$

$\bar{y}_{t-1}$ ve $\Delta \bar{y}_t$ 'nin modele dahil edilmesi yatay kesit bağımlılığının dikkate alınmasını sağlamaktadır.

CIPS test istatistiği hesaplanma denklemi;

$$CIPS = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N CADF_i$$

Teste ait boş ve alternatif hipotezler aşağıdaki gibidir:

$$H_0 : \beta_i = 0,$$

$$H_1 : \begin{cases} \beta_i < 0, i = 1, 2, \dots, N_1 \\ \beta_i = 0, i = N_1 + 1, N_1 + 2, \dots, N \end{cases} .$$

CIPS istatistiği için Peseran (2007) tarafından üretilen kritik değerler kullanılır. Test istatistiği kritik değerden daha büyük ise H_0 reddedilir, tersi durumda ise reddedilemez.

4.4. Panel Eş Bütünleşme Testleri

Çalışmanın bu bölümünde eş bütünleşmeye ilişkin kavramsal açıklamalarla birlikte eş bütünleşme testlerinin teorik altyapısı ortaya koyulmuştur.

4.4.1. Eş Bütünleşme Kavramı

Eş bütünleşme kavramı zaman serisi ekonometrisine 1980’li yıllarda girmiştir. Pek çok ekonometrici bu yeni kavramı deneysel modellemenin en önemli gelişmesi olarak ifade etmişlerdir. Bu kavramı değişkenler arası uzun dönemli bir denge ilişkisi olarak tanımlamak mümkündür. Banerjee vd. (1993) eş bütünleşmeyi denge ilişkilerinin istatistiksel ifadesi olarak tanımlamıştır. İki değişken arasında denge ilişkisinin varlığı bu değişkenler arasında birlikte hareketin olduğunu gösterir. Çalışmalarda birim kök sınamalarının ardından bütünleşme dereceleri belirlenen seriler arasında eş bütünleşme ilişkisi incelenir. Seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığı eş bütünleşme testleri ile ortaya koyulmaya çalışılır.

Eş bütünleşme kavramının temelleri ayrıntıları ile Granger (1981) tarafından ortaya koyulmuş ve eş bütünleşme sürecine ilişkin istatistiki bilgiler Engle ve Granger (1987) tarafından yapılan çalışmalarla birlikte literatüre dâhil olmuştur. Granger ekonometri alanında ses getiren çalışmaları ile 2003 yılında Nobel Ekonomi ödülüne layık görülmüştür. Engle ve Granger regresyon analizi kullanılarak eş bütünleşme ilişkilerinin tahmin edilmesini önermiştir. Her ne kadar seriler konjonktürel şoklara maruz kalsa da uzun dönemde denge ilişkisi mümkün olabilmektedir. Bu sebepler eş bütünleşme testleri önem arz etmektedir. Günümüzde zaman serisi eş bütünleşme tekniklerinin panel veri setlerine uyarlandığı görülmektedir. Bunun nedeni panel eş bütünleşme testleri, zaman serisinde eş bütünleşme testlerine göre avantajlı ve testin gücü açısından zaman serisi tekniklerine göre daha güçlüdür (Tatoğlu, 2003: 233).

4.4.2. Westerlund ve Edgerton Panel Eş Bütünleşme Testi

2007 yılında Westerlund ve Edgerton tarafından ekonometri yazınına kazandırılan bu test McCoskey ve Kao (1998)’nun popüler Langrange testi çarpanına dayanan ikinci

nesil panel eş bütünleşme testidir. Testin önemli avantajları bulunmaktadır. Yatay kesit bağımlılığına izin vermesi, küçük örnekleme sahip çalışmalarda güvenilir sonuçlar ortaya koyması ve otokorelasyon ile değişen varyansa izin vermesi önemli avantajlarındandır. LM (langrange multiplier) bootstrap testi olarak da ifade edilen eş bütünleşme testi bootstrap kritik değerler ile panelin geneli için eş bütünleşme olup olmadığını araştırır. Test sürecine ait denklemsel ifadeler aşağıdaki gibidir (Westerlund ve Edgerton, 2007: 187);

$$y_{it} = \alpha_i + X_{it} \beta_i + Z_{it}$$

$t=1, \dots, T$ ve $i=1, \dots, N$ sırasıyla zaman serisi ve yatay kesitleri gösterir. Z_{it} , hata terimini ifade eder. LM istatistik aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$LM_N^+ = \frac{1}{NT^2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \widehat{w}_i^{-2} S_{it}^2$$

Denklemdaki S_{it}^2 hata terimlerinin kısmi toplamını, $\widehat{w}_i^{-2}$ ise hata terimlerinin uzun dönem varyansını göstermektedir. Teste ait hipotezlerde eş bütünleşme olduğu boş hipotezine karşın olmadığı alternatif hipotez sınanır.

$H_{0i} : \theta_i^2 = 0$ tüm i 'ler için (eş bütünleşme var).

$H_{1i} : \theta_i^2 > 0$ bazı i 'ler için (eş bütünleşme yok).

4.5. Panel Eş Bütünleşme Katsayı Tahmincisi

Eşbütünleşme ilişkisinin ortaya koyulması, bu ilişkiye ait katsayılarında belirlenmesi gerekliliğini ortaya koyar. Bu sebeple çalışmada ilişkilere ait katsayı tahmini için AMG tahmincisi kullanılmıştır.

4.5.1. AMG Tekniği

Eberhardt ve Bond (2009) çalışmalarında doğrusal bir heterojen panel modelinde ortalama eğim katsayısının tahminini ele almışlardır. Gözlemlenemeyen ortak faktörlerin birimler arası korelasyonlara ve regresörler arasındaki korelasyonlara neden olduğu durumlarda Monte Carlo simülasyonu kullanılarak küçük örneklem için araştırma yapmışlardır. Standart havuzlanmış ve heterojen parametre tahmincilerinin

(POLs, FE, FD-OLS, MG) bazı özelliklerini ve Peseran'ın (2006) CCE tahmincisinin özelliklerinin yanı sıra Eberhardt ve Bond (2009) kendi katkıları ile değişken ve faktör durağanlığı dahil olmak üzere çeşitli bağlamlarda Artırılmış Ortalama Grup (AMG) tahmincisini ekonometri literatürüne kazandırmışlardır. AMG tahmincisi zaman serisi özelliklerini ve gözlenebilir etki farklılıkları ile panel gruplar arasındaki gözlenemeyen farklılıkları açıklayabilmektedir (Eberhardt ve Bond, 2009: 1-2).

AMG tahmincisi pek çok avantaja sahip bir teknik olduğundan çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Bu avantajlar (Eberhardt ve Bond, 2009);

- ✓ Tahmincinin yatay kesit bağımlılıklarını dikkate alması,
- ✓ Serilerin I(1) olması halinde kullanılabilmesi,
- ✓ Panelin geneline ait eş bütünleşme katsayılarının tahmininin yanında ülke bazlı katsayıların tahminine izin vermesi,
- ✓ Ortak faktörlerin dışında dinamik etkileri de dikkate alan tahminci dengesiz panellerde de etkin sonuçlar vermektedir,
- ✓ Muhtemel içsellik problemi durumunda (hata terimi kaynaklı) kullanılabilir.

Monte Carlo simülasyonlarında, AMG tahmincilerinin sapmalı hata terimleri bakımından durağan olmayan değişkenlerin (eş bütünleşik veya değil) ve çok faktörlü hata teriminin bulunduğu (yatay kesit bağımlılık) panellerde benzer biçimde iyi sonuçlar verdiği tespit edilmiştir (Eberhardt, 2012: 64).

4.6. Panel Nedensellik Testi

Çalışmanın bu kısmında nedensellik kavramı ve nedensellik testinin teorik arka planı ortaya koyulmuştur.

4.6.1. Nedensellik Kavramı

İktisadi göstergeler arasında olan ilişkilerin incelenmesi ve bu ilişkilere dair bulguların ortaya koyulması ekonomi politikalarının belirlenebilmesi için oldukça önemlidir. Diğer taraftan iktisadi teorilerin açıklanabilmesi içinde, bu göstergelerin birbirleri ile olan ilişkileri ortaya koyulmalıdır. Ekonometrik çalışmalara ilişkin literatür göstermektedir ki bu ilişkiler nedensellik analizleri yardımıyla ampirik olarak tespit edilebilmektedir. Gerek zaman serisi gerekse panel nedensellik testleri geçmişten günümüze sıklıkla

çalışmalarda yerini almıştır. Her ne kadar zaman serisi analizleri ile başlamış olsa da nedensellik testleri artık panel verilere de uyarlanmaktadır.

Zaman serisi analizinde değişkenler arasında nedenselliğin ampirik olarak testi ilk olarak Granger tarafından yapılmıştır. Temelleri Granger'e dayanan bu analizde iki değişken arasında ilişkinin yönü araştırılmıştır. Mevcut bir Y değişkenin değeri, diğer değişkenin (x) şimdiki değerinden çok, geçmiş dönem değerlerinden daha iyi tahminlenebiliyorsa X değişkeninden Y değişkenine doğru nedensellik ilişkisinden söz edilebilir (Gürüş, 2015:295).

Panel veri analizinde nedensellik ilişkileri zaman serisi nedensellik testlerinin panel verilere uyarlanmasıyla yapılmaktadır. Bu testler de yine Granger nedensellik mantığı üzerine çalışmaktadır. Zaman serisi nedensellik analizlerinden farklı olarak, birimler arası heterojenlik durumu önem kazanmaktadır. Heterojeniteyi ve yatay kesit bağımlılığını dikkate almayan birinci nesil panel nedensellik testleri de mevcuttur. Bu testlerin güvenilirliği, ikinci nesil panel nedensellik testlerine nazaran zayıftır. Panel nedensellik testlerinin avantajlı tarafı zaman serisine göre daha fazla veri içermesidir. Diğer bir avantajı ise veri setinin fazla olması sebebiyle gecikme katsayısının daha fazla kullanılabilmesidir. Bu kolaylıktan dolayı durağanlık varsayımının sağlanması da kolaylaşmaktadır (Holtz-Eakin vd.,1988: 1373). Hsiao (2003) panel veri nedensellik testlerinin farklı bir avantajlı yönüne vurgu yapmıştır. Veri sayısının fazlalığı serbestlik derecesinin artmasına ve değişkenler arası çoklu doğrusal bağlantı olma riskinin azalmasına olanak tanımaktadır. Genel anlamda panel veri nedensellik modelleri, fazla sayıda veri içerdiğinden zaman serisi nedensellik modellerinde karşılaşılan yetersiz veri kaynaklı olası problemleri çözüme kavuşturmaktadır (Al-İrîani, 2006: 3346).

4.6.2. Emirmahmutoğlu – Köse Panel Nedensellik Testi

Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) tarafından literatüre kazandırılan panel nedensellik testi, meta analizine dayanan ve basit Granger nedensellik prosedürü izleyen bir testtir. Nedensellik testinin sonlu örnek özellikleri, Monte Carlo aracılığıyla izlenmektedir. Bu test, hem kesit bağımlılığı hem de kesit bağımsızlığı durumunda güçlü sonuçlar verebilen bir tekniktir (Emirmahmutoğlu ve Köse, 2011: 870). Nedensellik ilişkileri incelenirken, değişkenlerin farklı dereceden durağan olması halinde dahi analiz

yapılabilmesi testin önemli bir avantajıdır. Ayrıca nedensellik sınamaları için eşbütünleşme ve önsel testlere ihtiyaç duyulmamaktadır.

Yazarlar geliştirdikleri testte, Toda ve Yamamoto (1995), Granger nedensellik temelinde düzeltilmiş VAR modeline dayanan bir yöntem geliştirmişlerdir. EK nedensellik testinde kullanılan gecikmeli var modeli aşağıdaki gibidir (Emirmahmutoğlu ve Köse, 2011);

$$Y_{i,t} = \alpha_{1,i} + \sum_{j=1}^{k_i+d \max_i} \beta_{1,ij} Y_{i,t-j} + \sum_{j=1}^{k_i+d \max_i} \delta_{1,ij} X_{i,t-j} + \varepsilon_{1,it}$$

$$X_{i,t} = \alpha_{2,i} + \sum_{j=1}^{k_i+d \max_i} \beta_{2,ij} Y_{i,t-j} + \sum_{j=1}^{k_i+d \max_i} \delta_{2,ij} X_{i,t-j} + \varepsilon_{2,it}$$

k_i ve $d \max_i$ sırasıyla değişkenlerin uygun gecikme uzunluğunu ve maksimum entegrasyon sırasını gösterir. N zaman boyutunu ve ($j=1, \dots, N$) kesit birimlerin sayısını ifade eder. Testin boş hipotezi “nedensellik yoktur” ve alternatif hipotez “değişkenler arasındaki nedensellik vardır” şeklindedir. Emirmahmutoğlu-Köse 5 aşamalı test prosedürünü önermiştir. Bunlar aşağıdaki gibidir (Emirmahmutoğlu ve Köse, 2011);

- ✓ Değişkenlerin maksimum entegrasyon sırasını belirlenir ve uygun gecikme uzunluğunu Schwarz veya Akaike bilgi kriterleri ile seçilir.
- ✓ İlk adım bilgisini kullanarak VAR modelini tahmin edilir ve artıkları elde edilir.
- ✓ Stine (1987) 'in yöntemi kullanarak önyükleme artıkları elde edilir.
- ✓ Boş hipotezi hesaba katılarak değişkenlerin önyükleme örneğini oluşturulur.
- ✓ Her kesit birimi için bireysel Wald istatistiklerini hesaplanır.

4.7. Veri Seti ve Modeller

Çalışmanın bu bölümünde 8 gelişmekte olan ve 23 gelişmiş ülke için, vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisi, ikinci nesil panel veri analizi teknikleri ile incelenecektir. Panel veri çalışmalarında en sık karşılaşılan

problem, örneklem grubunda yer alan tüm ülkeler için aynı döneme ait verilere ulaşamamasıdır. Bu durumdan dolayı genelde çalışmalarda dönem kısıtlaması yapılmaktadır. Çalışmada 8 gelişmekte olan ve 23 gelişmiş ülke seçiminde, veri uygunluğu etkili olmuştur. Sağlıklı verilerine ulaşılabilen bu ülke grupları için 1995-2017 dönemi incelenmiştir. Çalışmada kullanılacak veri setleri ve çalışmanın üzerine şekillendirildiği modeller bu bölümde açıklanacaktır. Çalışmada gelişmekte olan ve gelişmiş ülke ayırımına gidilerek bu ülke gruplarında uygulanan vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımları üzerinde nasıl bir etki meydana getirdiğinin belirlenebilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca sonuçların karşılaştırılarak uygulanan politikaların etkililik derecesinin ortaya koyulması arzulanmaktadır.

Çalışma kapsamında analize dâhil edilen 8 gelişmekte olan ülke şunlardır; Arjantin, Brezilya, Güney Afrika, Kolombiya, Meksika, Peru, Paraguay, Türkiye. Gelişmiş ülkeler ise şunlardır; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Güney Kore, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre ve İngiltere. Ülkelerin gelişmiş ve gelişmekte olan ayırımı yapılırken Dünya Bankası Atlas Yöntemi kullanılmıştır. Dünya Bankası ülkeleri sınıflandırmaya tabi tutarken göz önünde bulundurduğu ölçüt kişi başı gayri safi milli hâsıladır. Milli gelir hesaplamalarında “Atlas Dönüşüm Faktörü”² olarak bilinir, basit döviz kuru yerine kullanılan ve özel hesaplanan bir döviz kuru kullanılmaktadır. Atlas Dönüşüm Faktörünün amacı, ülke çapındaki ulusal gelirlerin karşılaştırılmasında döviz kuru dalgalanmalarının etkisini ortadan kaldırmaktır. Kişi başına gelirin 3.996 – 12.375 dolar arasında olduğu ülkeler üst-orta gelirli ülkelerdir. Bu grupta yer alan ülkelerden 8 tanesi çalışmada gelişmekte olan ülke olarak kullanılmıştır. Kişi başına gelirin 12.376 dolar üzerinde olduğu ülkeler, yüksek gelirli ülkeler olarak tanımlanırken çalışmada gelişmiş ülke olarak gruplandırılmıştır (World Bank, 2019).

4.7.1. Veri Seti

Vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ele alındığı bu çalışmada 2 bağımlı, 6 bağımsız değişken kullanılmıştır. Bağımlı

---

² Ayrıntılar için bakınız: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378832-the-world-bank-atlas-method-detailed-methodology>

değişkenler sırasıyla ekonomik büyümeyi temsilen 2010 sabit fiyatları ile ABD doları cinsinden kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla ve gelir dağılımını temsilen GINI katsayısıdır. Bu katsayı gelir dağılımı eşitsizliği düzeyini ifade eden ve bu alandaki çalışmalarda sıklıkla kullanılan bir göstergedir. Bağımsız değişkenlerimiz vergi politikasını temsilen dolaylı ve dolaysız vergi gelirlerinin yanı sıra toplam vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Bu vergiler, OECD vergi sınıflandırmaları dikkate alınarak belirlenmiştir. Dolaysız vergiler; gelir vergisi, kurumlar vergisi ve servet vergilerinden oluşmaktadır. Dolaylı vergiler ise katma değer vergisi ile mal ve hizmet vergilerinden oluşmaktadır. Tüm verilere ait bilgiler ve kaynakları Tablo 1’de özetlenmiştir. Genel olarak panel çalışmalarda analizler yapılmadan önce değişkenlerin logaritması alınmaktadır. Bu durumun sebebi, değişkenler arası ilişkilerin doğrusal olarak sapmasız şekilde ortaya koyulabilmesidir (Atay,2016: 37). Bu husus göz önünde bulundurularaktan çalışmada kullanılan GINI katsayısı hariç tüm serilerin logaritmik formu analizlere dâhil edilmiştir. Ayrıca vergi politikasına ilişkin temsili değişkenler, veri uygunluğunun sağlanabilmesi amacıyla toplam nüfuslara bölünerek kişi başı cinsinden kullanılmıştır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Değişkenler ve Kaynakları

Değişkenler	Açılımı	Kaynağı
lngdp	Kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla (2010 sabit dolar olarak)	World Development Indicators
GINI	GINI katsayısı	Standardized World Income Inequality Database (SWII 8_0)
lninc_tax	Gelir vergisi (income tax)	Global Revenue Statistics Database (code:1000)
lnincor_tax	Kurumlar vergisi (corporation tax)	Global Revenue Statistics Database (code:1200)

Inpro_tax	Mülkiyet vergisi (property tax)	Global Revenue Statistics Database (code:4000)
Ings_tax	Mal ve hizmet vergileri (goods and services tax)	Global Revenue Statistics Database (code:5000)
Inadd_tax	Katma değer vergisi (value added tax)	Global Revenue Statistics Database (code:5111)
Intotal_tax	Toplam vergi geliri (total tax revenue)	Global Revenue Statistics Database

---

Çalışmada vergi politikasına ilişkin 6 farklı veri seti kullanılmıştır. Bu tercihin nedeni, vergi politikaları her ülke için farklılık arz etmektedir. Genelde gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergiler ağırlıklı politikalar izlenirken, gelişmiş ülkelerde dolaysız vergilerin ağırlıkta olduğu politikalar izlenmektedir. Çalışmayı literatürdeki benzer çalışmalardan farkı kılan bir özelliği de kullanılan veri setlerinin çeşitliliğidir.

Çalışmada bağımlı değişken olarak kullanılan, ekonomik büyüme ve gelir dağılımını temsil eden değişkenler uygulamalı çalışmalar göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Kişi başına gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeni uygulamalı çalışmalarda sıklıkla kullanılan veri setidir. Ekonomik büyümeyi temsil noktasında önemli bir değişkendir. Gelir dağılımını temsil eden GINI katsayısı, İtalyan istatistikçi olan Corrado GINI tarafından geliştirilerek 1912 yılında literatüre kazandırılmıştır. Eşitsizliği kantitatif olarak ölçen GINI katsayısı, ülke karşılaştırmalarında sağlıklı sonuçlar alınabilmesi için kullanışlı bir yöntemdir (Seyidoğlu,2013: 410). GINI katsayısı çeşitli dezavantajları olmasına karşın, uygulamalı çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. En büyük dezavantajı, diğer veri setlerine nazaran temininin oldukça güç olmasıdır. Hesaplama maliyetinin yüksekliğinden kaynaklanan temin güçlüğü, özellikle geçmiş dönemlere ilişkin daha fazla karşımıza çıkmaktadır. GINI katsayısı ile ilgili ilk ciddi veri tabanı Dünya Bankası tarafından sunulmuştur. Deininger ve Squire (1996) tarafından oluşturulan veri tabanı, eksikliklerine rağmen uzun süre kullanılmıştır (Yardımcıoğlu, 2012: 245). Son yıllarda GINI katsayısına ilişkin ciddi çalışmalar yapan Frederic Solt 2009 yılında yeni bir veri

seti oluşturarak alandaki boşluğa ciddi bir katkı sunmuştur. Çalışma alanı ülkelerdeki ekonomik eşitsizliklerin insan davranışları üzerine etkileri olan F. Solt uluslararası karşılaştırmalar yapabilmek için hesaplama yöntemlerine ilgi duymuştur. Bu amaçla, “*Standardized World Income Inequality Database*” (Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizlik Veri tabanı) adı altında bir veri tabanı oluşturmuştur. SWIID, araştırmacılara oldukça kapsamlı veriler sunmaktadır. Konuyla ilgili diğer veri setlerine göre hem kesit olarak hem de zaman olarak daha geniş bilgi ağına sahiptir. Solt tarafından hesaplanan GINI katsayısı, OECD Gelir Dağılımı Veri Tabanı dâhil olmak üzere yüzlerce yayınlanmış kaynaktan elde edilen GINI endeksine dayanmaktadır. World Bank, Eurostat, The World Bank’s PovcalNet ve CEDLAS gibi uluslararası istatistik bürolarının verileri hesaplamalara dâhil edilmektedir. SWIID8_0 versiyonu 1960 yılından günümüze kadar olan süreç için 196 ülkeye ait GINI katsayısını içermektedir (Solt, 2019). Çalışmada da SWIID8_0 versiyonundan elde edilen veriler kullanılmıştır.

Vergi politikaları, gelir dağılımı eşitliği ve ekonomik büyüme hedefine ulaşmada doğru kullanıldığı takdirde etkili bir araç olacaktır. Gelişmiş ülkelerin dolaysız vergiler üzerine şekillendirdiği politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin ne yönde olacağının belirlenmesine yönelik 3 farklı vergi değişkeni analizlere dâhil edilmiştir. Gelir vergisi, kurumlar vergisi ve servet vergilerinden oluşan dolaysız vergi grubunun etkileri ampirik olarak incelenecektir. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki dolaylı vergilerin etkileride incelenecektir. Mal ve hizmet vergileri ile katma değer vergisinin, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkileri ampirik olarak araştırılacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin hâkimiyeti, literatürde genel kabul gören bir söylemdir. Mal ve hizmet vergilerinin yanı sıra KDV’nin ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkileri, gelişmekte olan ülkeler grubu için incelenecektir. Bu ülke grubu için dolaysız vergilerinde etkileri araştırılacaktır. Son olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grubunda toplam vergilerin de ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerinde ki etkileri incelenerek, sonuçlar karşılaştırmalı olarak tartışılacaktır.

4.7.2. Çalışmada Kullanılan Modeller

Çalışmada vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grubuna yönelik farklı modeller koşularak

incelenecektir. Vergi politikalarına ilişkin dolaysız ve dolaylı vergilerin sırasıyla ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisinin tespitine yönelik kullanılacak modellerin denklemsel ifadeleri aşağıdaki gibidir;

$$\text{Model 1: } \ln \text{gdp} = a_{it} + \beta_1 \ln \text{inc\_tax}_{it} + \beta_2 \ln \text{cor\_tax}_{it} + \ln \text{pro\_tax}_{it} + \mu_{it}$$

$$\text{Model 2: } \text{gini} = a_{it} + \beta_1 \ln \text{inc\_tax}_{it} + \beta_2 \ln \text{cor\_tax}_{it} + \ln \text{pro\_tax}_{it} + \mu_{it}$$

$$\text{Model 3: } \ln \text{gdp} = a_{it} + \beta_1 \ln \text{gs\_tax}_{it} + \beta_2 \ln \text{add\_tax}_{it} + \mu_{it}$$

$$\text{Model 4: } \text{gini} = a_{it} + \beta_1 \ln \text{gs\_tax}_{it} + \beta_2 \ln \text{add\_tax}_{it} + \mu_{it}$$

$$\text{Model 5: } \ln \text{gdp} = a_{it} + \beta_1 \ln \text{total\_tax}_{it} + \mu_{it}$$

$$\text{Model 6: } \text{gini} = a_{it} + \beta_1 \ln \text{total\_tax}_{it} + \mu_{it}$$

Model 1, dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelerken, Model 2’de dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Model 3 ve Model 4 sırasıyla dolaylı vergilerin ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Model 5’te toplam vergi gelirlerinin, ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelerken, Model 6’da toplam vergi gelirlerinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenmektedir.

4.8. Ampirik Bulgular ve Değerlendirme

Vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisinin analizi için kurulan modellere ilişkin ampirik bulgular çalışmanın bu bölümünde raporlanarak, incelenecektir. Panel veri analizine başlamadan önce yatay kesit bağımlılığı ve homojenite testleri yapılmıştır. Bu testlerin sonuçlarına göre belirlenen ve uygulanan birim kök, eş bütünleşme ve nedensellik analizleri sonuçları raporlanmıştır. Değişkenler arası uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisine ait katsayılar tahmin edilerek sonuçlarına yer verilmiştir.

Çalışmada ele alınan iki farklı örneklem grubu olduğundan, ampirik bulguların raporlanması da 2 ayrı başlık altında yapılmıştır. Analizler, Eviews.10, Gauss.10, ve Stata.14 ekonometri paket programları kullanılarak yapılmıştır.

4.8.1. Gelişmekte Olan Ülke Grubunda Ampirik Bulgular

Çalışmada, gelişmekte olan ülke grubunun belirlenmesi, Dünya Bankası Atlas Yöntemi'ne göre yapılmıştır. Kişi başı gayrisafı yurtiçi hasılası 3.996 dolar ile 12.375 dolar arasında olan ülkeler üst-orta gelir grubunda yer alan ülkelerdir (World Bank, 2019). Bu sınıflamaya göre belirlenen gelişmekte olan ülkeler şunlardır; Arjantin, Brezilya, Güney Afrika, Kolombiya, Meksika, Peru, Paraguay, Türkiye. Gelişmekte olan ülkelere yönelik sırasıyla; yatay kesit bağımlılığı testi, homojenite testi, birim kök testi, eş bütünleşme testi, katsayı tahmin testi ve nedensellik testi uygulanmıştır.

4.8.1.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Bulguları

Seriler arası yatay kesit bağımlılığı test sonuçları Tablo 2'de raporlanmıştır. Tüm değişkenlerin sonuçları dikkate alındığında çalışmada ikinci nesil panel veri testlerinin kullanılması gerektiği görülmektedir.

Tablo 2: Değişkenlerin Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Değişkenler	Test İstatistikleri			
	CDLM ₁	CD _{LM}	CD _{LM2}	LM _{adj}
ln_gdp	647.5907*	72.07666*	71.87211*	25.33791*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
GINI	635.4688*	70.64808*	70.44354*	16.47009*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
lninc_tax	660.1758*	73.55982*	73.35528*	25.63002*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
lnincor_tax	625.0691*	69.42246*	69.21791*	24.89514*

	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Inpro_tax	573.8683*	63.38838*	63.18384*	17.10774*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Ings_tax	512.0024*	56.09742*	55.89288*	22.11942*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Inadd_tax	512.3063*	56.13324*	55.92870*	21.54139*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Intotal_tax	574.8288*	63.50158*	63.29703*	17.04357*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)

Not: * 1%, ** 5%, *** 10% seviyesinde istatistiki anlamlılığı ifade eder. CD_{LM} (Pesaran, 2004), CD_{LM1} (Breusch & Pagan, 1980), CD_{LM2} (Pesaran 2004) ve CD_{LM-Adj} (Pesaran vd., 2008).

Çalışmada değişkenlerin tamamı 4 farklı yatay kesit testine tabi tutulmuş ve tamamı için elde edilen sonuçlar tutarlılık göstermektedir. Sonuçlar incelendiğinde gelişmekte olan ülkelerinde serilerin tamamında yatay kesit bağımlılığı söz konusudur. Diğer bir ifade ile “yatay kesit bağımlılığı yoktur” boş hipotezi 1 % anlamlılık seviyesinde reddedilmiştir. Bu ampirik bulguların ifade ettiği durum, gelişmekte olan ülkelerin herhangi birinde meydana gelecek bir şokun zamanla diğer ülkelere de yayılacağıdır. Testin teorik anlatımında da ifade edildiği üzere bu yayılma, küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak kabul edilebilir.

Değişkenlerin yanı sıra çalışmanın modelleri için de yatay kesit bağımlılığı testleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgular modeller içinde yatay kesit bağımlılığı olduğu yönündedir.

Tablo 3: Modellere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Modeller	Test İstatistikleri			
	CD_{LM1}	CD_{LM}	CD_{LM2}	LM_{adj}
Model 1	263.2154*	26.8796*	26.7281*	6.8372*

	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 2	215.4547*	21.6508*	20.7854*	4.0001*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 3	290.1428*	30.5912*	29.2136*	6.7402*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 4	254.5291*	25.5246*	25.4791*	2.2514*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 5	396.4683*	42.7838*	42.2384*	10.8714*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 6	532.457*	58.0742*	58.8788*	11.41942*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)

Not: * 1%, ** 5%, *** 10% seviyesinde istatistiki anlamlılığı ifade eder. CD_{LM} (Pesaran, 2004), CD_{LM1} (Breusch & Pagan, 1980), CD_{LM2} (Pesaran 2004) ve CD_{LM-Adj} (Pesaran vd., 2008).

Yatay kesit bağımlılığının olması, ampirik analizin sonraki aşamalarına direkt olarak etki etmektedir. Bu durumu dikkate almadan analiz yapan testlerin, sonuçlarının güvenilirliği oldukça düşük seviyelerde olacaktır. Bu husus dikkate alınarak çalışmada kullanılan testler, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil panel veri testleridir.

4.8.1.2.Homojenite Test Bulguları

Eş bütünleşme denkleminde eğim katsayılarının homojenliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan, Pesaran ve Yamagata (2008) Delta testi sonuçları Tablo 4’te raporlanmıştır. Her eş bütünleşme modeli için ayrı test yapılmıştır. Edilen sonuçların tamamı “*eğim katsayıları homojendir*” boş hipotezinin reddedildiğini göstermektedir. Modellerde, sabit terim ve eğim katsayıları heterojendir.

Tablo 4: Delta Test Sonuçları

<i>Model 1: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln inc\_tax_{it} + \beta_2 \ln cor\_tax_{it} + \ln pro\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>		
	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	3.122*	0.001
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	3.338*	0.000

<i>Model 2: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln inc\_tax_{it} + \beta_2 \ln cor\_tax_{it} + \ln pro\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>		
	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	10.665*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	11.402*	0.000

<i>Model 3: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln gs\_tax_{it} + \beta_2 \ln add\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>		
	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	4.294*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	4.590*	0.000

<i>Model 4: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln gs\_tax_{it} + \beta_2 \ln add\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>		
	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	14.087*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	15.060*	0.000

<i>Model 5: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln total\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>		
	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	4.429*	0.000

Delta_tilte _adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	4.735*	0.000
--	--------	-------

Model 6: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln total\_tax_{it} + \mu_{it}$

	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	14.833*	0.000
Delta_tilte _adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	15.857*	0.000

Not: * 1% , seviyesinde istatistiki anlamlılığı ifade eder.

4.8.1.3.Peseran CIPS Panel Birim Kök Testi Bulguları

Gelişmekte olan ülke grubu değişkenlerin, birim kök sınamaları, Peseran (2007) CIPS birim kök testi ile gerçekleştirilmiştir. Testin tercih edilmesindeki etken, yatay kesit bağımlılığı ve heterojeniteyi dikkate almasıdır. Ayrıca küçük zaman boyutu ve örneklem gruplarında da güvenilir sonuçlar vermesi ve $T > N$ hem de $N > T$ durumlarında kullanılabilmesi testin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Değişkenlerin birim kök test sonuçları Tablo 5’de raporlanmıştır.

Tablo 5: CIPS Panel Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Düzyer değeri	Birinci fark
lngdp	-1.600	-2.675*
GINI	-2.120	-2.468*
lninc_tax	-1.711	-3.699*
lnincor_tax	-1.970	-2.798*
lnpro_tax	-1.798	-3.504*
lngs_tax	-1.364	-2.884*
lnadd_tax	-1.443	-3.235*

Intotal_tax	-1.808	-3.480*
-------------	--------	---------

Not: CIPS testi için kritik değerler 1% için -2.60, 5% için -2.34, 10% için -2.21'dir (Pesaran,2007: 280). *, **, *** notasyonları sırasıyla 1%, 5% ve 10% 'da istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder.

Tablo 5'de yer alan sonuçlar, değişkenlerin düzey değerlerinde birim kök içerdiğini, birinci farkları alındığında değişkenlerin durağanlaştığını göstermektedir. Birinci farklarda hesaplanan CIPS istatistikleri, kritik değerlerden büyük olduğundan birim kökü ifade eden temel hipotez reddedilmiştir. Alternatif hipotez “birim kök yoktur” reddedilememiştir. Değişkenlerin durağanlık seviyeleri I (1)'dir.

4.8.1.4. Westerlund ve Edgerton Panel Eş Bütünleşme Testi Bulguları

Çalışmada değişkenler arasındaki olası uzun dönemli ilişki LM bootstrap eş bütünleşme testi ile araştırılmıştır. “Eş bütünleşme vardır” boş hipotezine karşılık “eş bütünleşme yoktur” alternatif hipotezinin sınıandığı bu teste ait sonuçlar Tablo 6'da raporlanmıştır.

Tablo 6: LM Bootstrap Eş Bütünleşme Sonuçları

<i>Model 1: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln inc\_tax_{it} + \beta_2 \ln cor\_tax_{it} + \ln pro\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	bootstrap p-değeri
12.426	0.661*
<i>Model 2: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln inc\_tax_{it} + \beta_2 \ln cor\_tax_{it} + \ln pro\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	bootstrap p-değeri
10.426	0.063
<i>Model 3: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln gs\_tax_{it} + \beta_2 \ln add\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	bootstrap p-değeri
3.296*	0.640*
<i>Model 4: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln gs\_tax_{it} + \beta_2 \ln add\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	bootstrap p-değeri

	3.296*	0.617*
<i>Model 5: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln total\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>		
	LM istatistiği	bootstrap p-değeri
	1.903*	0.963*
<i>Model 6: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln total\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>		
	LM istatistiği	bootstrap p-değeri
	1.743*	0.714*

Not: Bootstrap d6ngü sayısı 10000 alınmıştır. * %1'de boş hipotezin reddedilemediğini ifade eder.

Tablo 6'da yer alan modellere ait test istatistikleri incelendiğinde Model 1, Model 3, Model 4, Model 5 ve Model 6'da %5 anlamlılık seviyesinde eş bütünlüme ilişkisinin olduğu görülmektedir. Westerlund ve Edgerton LM bootstrap eş bütünlüme testine ait boş hipotez reddedilememiştir. Diğer bir ifade ile dolaysız vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında, dolaylı vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında, dolaylı vergi gelirleri ile gelir dağılımı arasında, toplam vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında ve toplam vergi gelirleri ile gelir dağılımı arasında uzun dönemli eş bütünlüme ilişkisi söz konusudur. Model 2 için herhangi bir ilişki söz konusu değildir. Dolaysız vergi gelirlerini, gelişmekte olan ölkelerde gelir dağılımı üzerinde etkili değildir.

4.8.1.5.AMG Tahminci Bulguları

Çalışmanın bu kısmında, gelişmekte olan ölkeler için aralarında uzun dönem eş bütünlüme ilişkisi bulunan modellerin katsayı tahmin sonuçlarına yer verilecektir. Model 1, Model 3, Model 4, Model 5 ve Model 6 için panelin geneline ait katsayıların yanı sıra ölkeler bazlı katsayı tahmini, AMG tekniği kullanılarak yapılmış ve aşağıdaki tablolarda raporlanmıştır.

Gelişmekte olan ölkelere yönelik ölkeler bazlı katsayı tahmin sonuçlarına göre Peru, Meksika ve Türkiye'de gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkileri bulunmaktadır. Ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği ölkeler ise Paraguay'dır. Diğer ölkelerde ise gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde

istatistiki olarak anlamlı bir etkisi yoktur. Ayrıca panel katsayısı da anlamlı ve pozitiftir. Gelişmekte olan ülkelere yönelik ülke bazlı katsayı tahmin sonuçlarına göre Paraguay ve Türkiye’de kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkileri bulunmaktadır. Ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği ülkeler ise Arjantin, Brezilya, Kolombiya ve Meksika’dır. Diğer ülkelerde ise gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisi yoktur. Ayrıca panel katsayısı da anlamlı ve negatiftir. Gelişmekte olan ülkelere yönelik ülke bazlı katsayı tahmin sonuçlarına göre Güney Afrika, Kolombiya ve Meksika’da servet vergisinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkileri bulunmaktadır. Diğer ülkelerde ise gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisi yoktur. Ayrıca panel katsayısı da anlamlı ve pozitiftir.

Tablo 7: Model 1 AMG Tahmin Sonuçları

Ülkeler	lninc_tax	lnincor_tax	lnpro_tax
Arjantin	-0.0547 (0.114)	-0.5877*(0.000)	0.0014 (0.547)
Brezilya	0.1547 (0.170)	-0.0879* (0.007)	0.7451 (0.710)
Güney Afrika	0.6014 (0.210)	0.0224 (0.201)	0.0247*(0.000)
Kolombiya	0.3657(0.740)	-0.5477* (0.000)	0.0014**(0.054)
Meksika	0.7265*(0.000)	-0.0547* (0.000)	0.1455*(0.001)
Peru	0.7845*(0.000)	-0.0874 (0.114)	0.2547 (0.478)
Paraguay	-0.8931*(0.000)	0.0352**(0.045)	0.4780 (0.147)
Türkiye	0.1796*(0.000)	0.0741* (0.000)	0.1474 (0.445)
Panel	0.4013*(0.000)	-0.0514*(0.006)	0.3003*(0.000)

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10’da katsayının anlamlılığını ifade eder.

Gelişmekte olan ülkelere yönelik ülke bazlı katsayı tahmin sonuçlarına göre Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Meksika ve Türkiye’de mal ve hizmet vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkileri bulunmaktadır. Ayrıca panel katsayısı da anlamlı ve pozitiftir. Katma değer vergileri ise Güney Afrika ve

Türkiye’de ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlamaktadır. Arjantin ve Brezilya’da büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Katma değer vergisi için panel katsayısı anlamlı ve pozitiftir.

Tablo 8: Model 3 AMG Tahmin Sonuçları

Ülkeler	lngs_tax	lnadd_tax
Arjantin	0.6527*(0.000)	-0.4192*(0.002)
Brezilya	0.5003*(0.000)	-0.3734*(0.000)
Güney Afrika	0.0198(0.212)	0.1086*(0.003)
Kolombiya	0.1107*(0.002)	-0.0295(0.322)
Meksika	0.1607*(0.000)	-0.0135(0.687)
Peru	0.1169 (0.727)	0.0357(0.913)
Paraguay	0.0213(0.803)	0.0197(0.863)
Türkiye	0.0012*(0.000)	0.0213*(0.001)
Panel	0.0214**(0.042)	0.142**(0.065)

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10’da katsayının anlamlılığını ifade eder.

Gelişmekte olan ülkelere yönelik ülke bazlı katsayı tahmin sonuçlarına göre Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Kolombiya’da mal ve hizmet vergilerinin GINI katsayısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitiftir (gelir dağılımını bozucu). Ayrıca panel katsayısı da anlamlı ve pozitiftir. Katma değer vergileri ise Brezilya ve Paraguay’da GINI katsayısı üzerinde pozitif (gelir dağılımını bozucu) etkiye sahipken, Arjantin’de negatif (gelir dağılımını düzenleyici) etkiye sahiptir. Panelin geneline ait katsayı ise anlamlı ve pozitiftir. KDV vergilerinin gelir dağılımı üzerinde etkisi panel için olumsuz yöndedir.

Tablo 9: Model 4 AMG Tahmin Sonuçları

Ülkeler	Ings_tax	lnadd_tax
Arjantin	0.1811*(0.001)	-0.1830*(0.000)
Brezilya	0.2680*(0.000)	0.2460*(0.000)
Güney Afrika	-0.0011(0.587)	-0.0092(0.112)
Kolombiya	0.0345*(0.000)	0.0057(0.426)
Meksika	-0.0143(0.436)	-0.0043(0.780)
Peru	0.0320(0.468)	-0.0210(0.628)
Paraguay	0.1003*(0.000)	0.1084*(0.001)
Türkiye	-0.1014 (0.451)	-0.745(0.854)
Panel	0.0017*** (0.074)	0.1254** (0.047)

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10'da katsayının anlamlılığını ifade eder.

Gelişmekte olan ülkelerde Model 5 için toplam vergi katsayısının anlamlı ve pozitif olduğu diğer bir ifade ile ekonomik büyümeye katkı sağladığı ülkeler Arjantin, Brezilya ve Güney Afrika'dır. Kolombiya, Meksika ve Paraguay için katsayı anlamlı ve negatiftir. Bu ülkelerde toplam vergilerin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkileri bulunmaktadır. Panelin geneli için elde edilen katsayı ise pozitif ve anlamlıdır. Panelin tamamı göz önüne alındığında toplam vergilerin ekonomik büyüme katkısı pozitifdir.

Model 6 için tahmin edilen toplam vergi katsayıları ise Kolombiya, Paraguay, Brezilya, Meksika ve Peru için pozitif ve anlamlıdır. Bu ülkelerde toplam vergiler, gelir dağılımını bozucu etkiler oluşturmaktadır. Türkiye için elde edilen katsayı anlamlı ve negatiftir. Türkiye'de toplam vergiler gelir dağılımını düzenleyici etki oluşturmaktadır. Panelin geneli için elde edilen katsayı pozitif ve anlamlıdır. Ülkelerin tamamı göz önüne alındığında toplam vergilerin GINI katsayısını arttırıcı yönde etki yaptığını diğer bir ifade ile gelir dağılımını bozucu etkisi olduğunu söylememiz mümkündür.

Tablo 10: Model 5 ve 6 AMG Tahmin Sonuçları

Ülkeler	Intotal_tax (model 5)	Intotal_tax (model 6)
Arjantin	0.1486*(0.040)	0.0084 (0.723)
Brezilya	0.0929*(0.005)	0.0349* (0.008)
Güney Afrika	0.0696*(0.000)	0.0025 (0.278)
Kolombiya	-0.0586*(0.000)	0.0134* (0.025)
Meksika	-0.0330*(0.000)	0.0052* (0.053)
Peru	0.0025(0.346)	0.0025* (0.085)
Paraguay	-0.0249*(0.015)	0.0031* (0.006)
Türkiye	-0.0078(0.825)	-0.0203* (0.006)
Panel	0.0325*(0.001)	0.2504** (0.047)

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10'da katsayının anlamlılığını ifade eder.

4.8.1.6.Emirmahmutoğlu - Köse Panel Nedensellik Testi Bulguları

Gelişmekte olan ülkelerde uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisinin ardından, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin incelenmesi amacıyla Emirmahmutoğlu - Köse nedensellik testi kullanılmıştır. Panel örneklem grubunun geneline ait nedensellik ilişkileri aşağıdaki tablolarda raporlanmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme ile dolaysız vergilerin tamamı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 11: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaysız Vergiler- Ekonomik Büyüme)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$inc\_tax \rightarrow \ln gdp$	118.827*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow inc\_tax$	74.030*	0.001	Var

$cor\_tax \rightarrow \ln gdp$	103.173*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow cor\_tax$	121.292*	0.000	Var
$pro\_tax \rightarrow \ln gdp$	147.518*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow pro\_tax$	45.555*	0.000	Var

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir

Gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı ile dolaysız vergilerin tamamı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 12: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaysız Vergiler- Gelir Dağılımı)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$inc\_tax \rightarrow gini$	23.758*	0.095	Var
$gini \rightarrow inc\_tax$	157.822*	0.000	Var
$cor\_tax \rightarrow gini$	41.194*	0.001	Var
$gini \rightarrow cor\_tax$	69.383*	0.000	Var
$pro\_tax \rightarrow gini$	196.362*	0.000	Var
$gini \rightarrow pro\_tax$	170.401*	0.000	Var

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmekte olan ülkelerde, mal ve hizmet vergilerinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ve katma değer vergisi ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Tablo 13: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaylı Vergiler- Ekonomik Büyüme)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln gs\_tax \rightarrow \ln gdp$	113.359*	0.000	Var

$\ln gdp \rightarrow \ln gs\_tax$	7.701	0.957	Yok
$\ln add\_tax \rightarrow \ln gdp$	141.227*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow \ln add\_tax$	57.977*	0.005	Var

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmekte olan ülkelerde, mal ve hizmet vergilerinden gelir dağılımına doğru tek yönlü nedensellik ve katma değer vergisi ile gelir dağılımı arasında da karşılıklı nedensellik ilişkileri söz konusudur.

Tablo 14: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaylı Vergiler- Gelir Dağılımı)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln gs\_tax \rightarrow gini$	60.968*	0.004	Var
$gini \rightarrow \ln gs\_tax$	108.696	0.114	Yok
$\ln add\_tax \rightarrow gini$	105.552*	0.000	Var
$gini \rightarrow \ln add\_tax$	244.004*	0.000	Var

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik büyüme ile toplam vergi gelirleri arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 15: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Toplam Vergiler- Ekonomik Büyüme)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln total\_tax \rightarrow \ln gdp$	147.518*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow \ln total\_tax$	45.555*	0.000	Var

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmekte olan ülkelerde, toplam vergiler ile gelir dağılımı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 16: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Toplam Vergiler- Gelir Dağılımı)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln total\_tax \rightarrow gini$	196.362*	0.000	Var
$gini \rightarrow \ln total\_tax$	170.401*	0.000	Var

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

4.8.2. Gelişmiş Ülke Grubunda Ampirik Bulgular

Çalışmada örneklem grubuna dahil edilen gelişmiş ülkeler Dünya Bankası Atlas Yöntemi' ne göre belirlenmiştir. Kişi başı gayrisafi yurtiçi hasılası 12.376 doların üzerinde olan ülkeler yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerdir (World Bank, 2019). Bu sınıflamaya göre belirlenen gelişmiş ülkeler şunlardır; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Güney Kore, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre ve İngiltere. Bu örneklem grubuna yönelik sırasıyla; yatay kesit bağımlılığı testi, homojenite testi, birim kök testi, eş bütünleşme testi, katsayı tahmin testi ve nedensellik testi uygulanmıştır.

4.8.2.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Seriler arası yatay kesit bağımlılığı test sonuçları Tablo 17'de raporlanmıştır.

Tablo 17: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişkenler	Test İstatistikleri			
	CDLM1	CD _{LM}	CD _{LM2}	LM _{adj}
lngdp	4616.923*	193.4773*	194.0001*	66.42254*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
GINI	1901.919*	73.30338*	72.78065*	11.26202*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)

Ininc_tax	4121.197*	171.9623*	171.4396*	62.79933*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Incor_tax	2811.007*	113.7173*	113.1945*	49.24291*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Inpro_tax	3173.989*	129.8538*	129.3311*	49.95978*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Ings_tax	3947.580*	164.2441*	163.7214*	61.62088*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Inadd_tax	4349.580*	182.1152*	181.5925*	65.28524*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Intotal_tax	4561.958*	191.5565*	191.0338*	66.95200*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)

Not: * 1%, ** 5%, *** 10% seviyesinde istatistiki anlamlılığı ifade eder. CD_{LM} (Pesaran, 2004), CD_{LM1} (Breusch & Pagan, 1980), CD_{LM2} (Pesaran 2004) ve CD_{LM-Adj} (Pesaran vd., 2008).

Çalışmada değişkenlerin tamamı 4 farklı yatay kesit testine tabi tutulmuş ve tamamı için elde edilen sonuçlar tutarlılık göstermektedir. Sonuçlar incelendiğinde serilerin tamamında yatay kesit bağımlılığı söz konusudur. Diğer bir ifade ile “yatay kesit bağımlılığı yoktur” boş hipotezi 1 % anlamlılık seviyesinde reddedilmiştir.

Değişkenlerin yanı sıra çalışmanın modelleri için de yatay kesit bağımlılığı testleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgular modeller içinde yatay kesit bağımlılığı olduğu yönündedir.

Tablo 18: Modellere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Modeller	Test İstatistikleri			
	CD_{LM1}	CD_{LM}	CD_{LM2}	LM_{adj}
Model 1	263.2154*	26.8796*	26.7281*	6.8372*

	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 2	215.4547*	21.6508*	20.7854*	4.0001*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 3	290.1428*	30.5912*	29.2136*	6.7402*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 4	254.5291*	25.5246*	25.4791*	2.2514*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 5	396.4683*	42.7838*	42.2384*	10.8714*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)
Model 6	532.457*	58.0742*	58.8788*	11.41942*
	(0.000)	(0.000)	(0.000)	(0.000)

Not: * 1%, ** 5%, *** 10% seviyesinde istatistiki anlamlılığı ifade eder. CD_{LM} (Pesaran, 2004), CD_{LM1} (Breusch & Pagan, 1980), CD_{LM2} (Pesaran 2004) ve CD_{LM-Adj} (Pesaran vd., 2008).

4.8.2.2.Homojenite Test Bulguları

Eş bütünleşme denkleminde eğim katsayılarının homojenliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan, Pesaran ve Yamagata (2008) Delta testi sonuçları aşağıdaki Tablo 19’da raporlanmıştır. Her eş bütünleşme modeli için ayrı test yapılmıştır. Edilen sonuçların tamamı “eğim katsayıları homojendir” boş hipotezinin reddedildiğini göstermektedir. Modellerde, sabit terim ve eğim katsayıları heterojendir.

Tablo 19: Delta Test Sonuçları

	Test istatistiği	Olasılık değeri
Model 1: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln inc\_tax_{it} + \beta_2 \ln cor\_tax_{it} + \ln pro\_tax_{it} + \mu_{it}$		
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	15.744*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	16.831*	0.000

$$\text{Model 2: gini} = a_{it} + \beta_1 \ln inc\_tax_{it} + \beta_2 \ln cor\_tax_{it} + \ln pro\_tax_{it} + \mu_{it}$$

	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	21.359*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	22.833*	0.000

$$\text{Model 3: lngdp} = a_{it} + \beta_1 \ln gs\_tax_{it} + \beta_2 \ln add\_tax_{it} + \mu_{it}$$

	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	12.204*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	13.047*	0.000

$$\text{Model 4: gini} = a_{it} + \beta_1 \ln gs\_tax_{it} + \beta_2 \ln add\_tax_{it} + \mu_{it}$$

	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	11.016*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	11.776*	0.000

$$\text{Model 5: lngdp} = a_{it} + \beta_1 \ln total\_tax_{it} + \mu_{it}$$

	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	15.295*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	16.351*	0.000

$$\text{Model 6: gini} = a_{it} + \beta_1 \ln total\_tax_{it} + \mu_{it}$$

	Test istatistiği	Olasılık değeri
Delta_tilte ($\hat{\Delta}$)	24.894*	0.000
Delta_tilte_adj($\hat{\Delta}_{adj}$)	26.612*	0.000

Not: * 1%, seviyesinde istatistiki anlamlılığı ifade eder.

4.8.2.3.Peseran CIPS Panel Birim Kök Testi Bulguları

Gelişmiş ülke grubu değişkenlerin, birim kök sınamaları, Peseran (2007) CIPS birim kök testi ile gerçekleştirilmiştir. Testin tercih edilmesindeki etken, yatay kesit bağımlılığı ve heterojeniteyi dikkate almasıdır. Ayrıca küçük zaman boyutu ve örneklem gruplarında da güvenilir sonuçlar vermesi ve $T > N$ hem de $N > T$ durumlarında kullanılabilmesi testin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Değişkenlerin birim kök test sonuçları Tablo 20’de raporlanmıştır.

Tablo 20: CIPS Panel Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	CIPS test istatistiği	
	Düzyer değery	Birinci fark
lngdp	-1.825	-2.565*
GINI	-1.310	-2.538*
lninc_tax	-1.339	-2.872*
lnacor_tax	-1.943	-2.642*
lnpro_tax	-1.932	-2.371**
lngs_tax	-2.152	-3.088*
lnadd_tax	-1.573	-2.388**
Intotal_tax	-2.197	-3.034*

Not: CIPS testi için kritik değeryler 1% için -2.40, 5% için -2.21, 10% için -2.10’dur (Peseran, 2007: 280). *, **, *** sırasıyla 1%,5% ve 10% istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder.

Tablo 20’de yer alan sonuçlar değeryşkenlerin düzyer değerylerinde birim kök içerydiğini, birinci farkları alındığıında değeryşkenlerin durağanlaştığıını göstermektedir. Birinci farklarda hesaplanan CIPS istatistikleri, kritik değerylerden büyük olduğundan birim kökü ifade eden temel hipotez reddedilmiştir. Değeryşkenlerin durağanlık seviyeleri I (1)’dir.

4.8.2.4. Westerlund ve Edgerton Panel Eş Bütünleşme Testi Bulguları

Çalışmada değişkenler arasındaki olası uzun dönemli ilişki LM bootstrap eş bütünleşme testi ile araştırılmıştır. “eşbütünleşme vardır” boş hipotezine karşılık “eşbütünleşme yoktur” alternatif hipotezinin sınındığı bu teste ait sonuçlar aşağıdaki Tablo 21’de raporlanmıştır.

Tablo 21: LM Bootstrap Eş Bütünleşme Sonuçları

<i>Model 1: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln inc\_tax_{it} + \beta_2 \ln cor\_tax_{it} + \ln pro\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	Bootstrap p-değeri
6.622	0.212*
<i>Model 2: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln inc\_tax_{it} + \beta_2 \ln cor\_tax_{it} + \ln pro\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	Bootstrap p-değeri
5.901	0.408*
<i>Model 3: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln gs\_tax_{it} + \beta_2 \ln add\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	Bootstrap p-değeri
1.400	0.281*
<i>Model 4: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln gs\_tax_{it} + \beta_2 \ln add\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	Bootstrap p-değeri
1.594	0.188*
<i>Model 5: $\ln gdp = a_{it} + \beta_1 \ln total\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	
LM istatistiği	Bootstrap p-değeri
3.648	0.306*
<i>Model 6: $gini = a_{it} + \beta_1 \ln total\_tax_{it} + \mu_{it}$</i>	

LM istatistiği	Bootstrap p-değeri
10.320	0.001

Not: Bootstrap döngü sayısı 10000 alınmıştır. * %1’de boş hipotezin reddedilemediğini ifade eder.

Tablo 21’de yer alan modellere ait test istatistikleri incelendiğinde, Model 1, Model 2, Model 3, Model 4, ve Model 5 ‘te %1 anlamlılık seviyesinde eş bütünleşme ilişkisinin olduğu görülmektedir. Westerlund ve Edgerton LM Bootstrap eş bütünleşme testine ait boş hipotez reddedilememiştir. Model 6 ‘da ise temel hipotez reddedilmiştir. Diğer bir ifade ile dolaysız-dolaylı vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında, dolaysız-dolaylı vergiler ile gelir dağılımı arasında, toplam vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisi söz konusudur. Fakat toplam vergi gelirleri ile gelir dağılımı arasında eş bütünleşme ilişkisi söz konusu değildir.

4.8.2.5.AMG Bulguları

Çalışmanın bu kısmında, gelişmiş ülkeler için aralarında uzun dönem eş bütünleşme ilişkisi bulunan modellerin katsayı tahmin sonuçlarına yer verilecektir. Model 1, Model 2, Model 3, Model 4 ve Model 5 için panelin geneline ait katsayıların yanı sıra ülke bazlı katsayı tahmini, AMG tekniği kullanılarak yapılmış ve aşağıdaki tablolarda raporlanmıştır.

Gelişmiş ülkelerde, gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkisinin bulunduğu lkeler; Avusturya, Finlandiya, Danimarka, Fransa, İzlanda, Japonya, Güney Kore, İtalya ve İsveç’tir. Gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif etkisinin bulunduğu lkeler; Polonya ve Portekiz’dir. Bunların dışında kalan ülkelerde gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamlı ve pozitifdir. Panelin genelinde gelir vergileri ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkilidir.

Gelişmiş ülkelerde, kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkisinin bulunduğu lkeler; İsviçre, Polonya ve İrlanda’dır. Kurumlar vergisini ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif etkisinin bulunduğu lkeler; Almanya, Portekiz, İspanya, İtalya, Danimarka ve

Fransa'dır. Bunların dışında kalan ülkelerde kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamsızdır. Panelin genelinde kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, servet vergisinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkisinin bulunduğu ülkeler; Avustralya, Çek Cum., Portekiz ve İngiltere'dir. Servet vergisinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif etkisinin bulunduğu ülkeler; Finlandiya, Fransa, İrlanda ve Japonya'dır. Bunların dışında kalan ülkelerde servet vergisinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamsızdır. Panelin genelinde servet vergisinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 22: Model 1 AMG Sonuçları

Ülkeler	lninc_tax	lnincor_tax	lnipro_tax
Avustralya	0.0378 (0.628)	0.0227 (0.505)	0.0809*** (0.096)
Avusturya	0.1016** (0.062)	-0.0262 (0.361)	0.0049 (0.889)
Belçika	0.0436 (0.293)	-0.0228 (0.272)	0.0183 (0.379)
Kanada	-0.0132 (0.901)	0.0362 (0.523)	0.0105 (0.842)
Çek Cum.	0.1502 (0.519)	-0.0545 (0.763)	0.1286* (0.017)
Danimarka	0.1182* (0.004)	-0.0815* (0.000)	0.0477 (0.165)
Finlandiya	0.3601* (0.000)	0.0354 (0.133)	-0.2216* (0.000)
Fransa	0.0643* (0.000)	-0.0138* (0.009)	-0.0383* (0.000)
Almanya	0.1197 (0.171)	-0.0407* (0.009)	0.0654 (0.370)
İzlanda	0.0876** (0.044)	0.0184 (0.352)	0.0073 (0.431)
İrlanda	-0.0910 (0.542)	0.3854* (0.000)	-0.1771* (0.029)
İtalya	0.2125** (0.030)	-0.2569* (0.000)	-0.0515 (0.231)

Japonya	0.1914** (0.021)	0.0088(0.860)	-0.1632*(0.002)
Güney Kore	0.2758**(0.050)	-0.0347(0.718)	-0.0271 (0.804)
Lüksemburg	-0.1594(0.199)	0.1793(0.156)	0.0164 (0.853)
Hollanda	0.0264(0.245)	0.0152 (0.567)	0.0027 (0.933)
Norveç	0.0628 (0.517)	0.0039(0.920)	-0.0536(0.247)
Polonya	-0.5757*(0.000)	0.4666*(0.001)	0.0771 (0.531)
Portekiz	-0.2564*(0.000)	-0.1777*(0.000)	0.0711* (0.016)
İspanya	-0.0542(0.340)	-0.1485*(0.000)	-0.0605(0.353)
İsveç	0.0789**(0.076)	0.0256(0.266)	-0.0203(0.411)
İsviçre	-0.333 (0.499)	0.1201* (0.001)	-0.0205 (0.745)
İngiltere	-8.0592 (0.379)	0.0062 (0.823)	0.1604*(0.003)
Panel	0.0512** (0.084)	0.0070 (0.249)	0.0061(0.747)

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir. *, **, *** sırasıyla 1%,5% ve 10% istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder.

Gelişmiş ülkelerde, gelir vergilerinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif (gelir dağılımını bozucu) etkisinin bulunduğu ülkeler; Çek Cum., İzlanda, Japonya, Hollanda, İspanya, İsviçre ve İngiltere'dir. Gelir vergilerinin, gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif (gelir dağılımını düzenleyici) etkisinin bulunduğu ülkeler; Finlandiya, Güney Kore, Polonya ve Portekiz'dir. Bunların dışında kalan ülkelerde, gelir vergilerinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamlı ve negatiftir. Panelin genelinde gelir vergileri gelir dağılımı üzerinde düzeltici yönde etkilidir.

Gelişmiş ülkelerde, kurumlar vergisinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif (gelir dağılımını bozucu) etkisinin bulunduğu ülke Finlandiya'dır. Kurumlar vergisinin, gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif (gelir dağılımını düzenleyici) etkisinin bulunduğu ülkeler; Çek Cum., Danimarka, Almanya, İzlanda,

İrlanda, İtalya, Japonya, Portekiz, İspanya ve İngiltere'dir. Bunların dışında kalan ülkelerde, kurumlar vergisinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamlı ve negatiftir. Panelin genelinde kurumlar vergisi gelir dağılımı üzerinde düzeltici yönde etkilidir.

Gelişmiş ülkelerde, servet vergisinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif (gelir dağılımını bozucu) etkisinin bulunduğu ülkeler; Fransa, Almanya ve Portekiz'dir. Servet vergisinin, gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif (gelir dağılımını düzenleyici) etkisinin bulunduğu ülkeler; Çek Cum., Finlandiya, İsviçre ve İngiltere'dir. Bunların dışında kalan ülkelerde servet vergisinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamlı ve negatiftir. Panelin genelinde servet vergisi gelir dağılımı üzerinde düzeltici yönde etkilidir.

Tablo 23: Model 2 AMG Sonuçları

Ülkeler	lninc_tax	lnincor_tax	lninpro_tax
Avustralya	0.0157 (0.704)	-0.0174 (0.351)	-0.0109 (0.682)
Avusturya	0.0885 (0.194)	-0.0341 (0.303)	0.0359 (0.391)
Belçika	0.0014 (0.976)	0.0277 (0.218)	-0.0875 (0.405)
Kanada	-0.0875(0.405)	0.0676 (0.235)	-0.0230 (0.690)
Çek Cum.	0.1929** (0.050)	-0.1308** (0.044)	-0.0726* (0.002)
Danimarka	0.2304** (0.029)	-0.0819** (0.017)	-0.1438 (0.123)
Finlandiya	-0.0564*** (0.089)	0.0514* (0.000)	-0.0528* (0.008)
Fransa	-0.0494 (0.489)	-0.0145 (0.644)	0.1195* (0.000)
Almanya	-0.0048 (0.873)	-0.0206* (0.004)	0.0501** (0.039)
İzlanda	0.3616* (0.000)	-0.1492* (0.001)	-0.0308 (0.170)
İrlanda	0.0225 (0.535)	-0.0385* (0.001)	0.0011 (0.942)

İtalya	0.0154 (0.572)	-0.0433** (0.014)	0.0105 (0.292)
Japonya	0.1596*** (0.089)	-0.1669* (0.003)	0.0168 (0.760)
Güney Kore	-0.0721** (0.036)	0.0334 (0.173)	0.0103 (0.701)
Lüksemburg	0.0379 (0.165)	-0.0114 (0.746)	0.0295 (0.140)
Hollanda	0.0622*** (0.065)	0.0080 (0.812)	0.0002 (0.995)
Norveç	-0.1549 (0.318)	0.0586 (0.347)	-0.0009 (0.990)
Polonya	-0.1006** (0.031)	0.0741 (0.171)	0.0940 (0.119)
Portekiz	-0.0405** (0.015)	-0.0022*(0.003)	0.0507** (0.004)
İspanya	0.1415* (0.002)	-0.1719* (0.000)	0.0751 (0.185)
İsveç	0.0420 (0.717)	-0.0305 (0.610)	-0.0100 (0.875)
İsviçre	0.1616* (0.009)	0.0103 (0.827)	-0.2077*(0.027)
İngiltere	0.1854*(0.000)	-0.0383*(0.001)	-0.1120**(0.016)
Panel	-0.0501** (0.033)	-0.0276* (0.003)	-0.0112** (0.047)

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir. *, **, *** sırasıyla 1%, 5% ve 10% istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder.

Gelişmiş ülkelerde, mal ve hizmet vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkisinin bulunduğu ülkeler; Avustralya, Avusturya, Kanada, Danimarka, İrlanda, Norveç, Portekiz, İsviçre ve İngiltere'dir. Mal ve hizmet vergilerinin, ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif etkisinin bulunduğu ülkeler; Finlandiya, Almanya, İtalya ve Güney Kore'dir. Bunların dışında kalan ülkelerde, mal ve hizmet vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamsızdır. Panelin genelinde mal ve hizmet vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, katma değer vergisinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkisinin bulunduğu ülkeler; Çek Cum., Finlandiya, Fransa, Almanya, İtalya, Güney Kore ve Polonya'dır. Katma değer vergisinin, ekonomik büyüme üzerinde

istatistiki olarak anlamlı ve negatif etkisinin bulunduğu ülkeler; Danimarka, İrlanda, Norveç, Portekiz ve İspanya'dır. Bunların dışında kalan ülkelerde, katma değer vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamsızdır. Panelin genelinde katma değer vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 24: Model 3 AMG Sonuçları

Ülkeler	lngs_tax	lnadd_tax
Avustralya	0.1078* (0.000)	0.0028 (0.779)
Avusturya	0.3291** (0.027)	-0.2140 (0.125)
Belçika	0.0572 (0.632)	0.0075 (0.948)
Kanada	0.0850* (0.008)	-0.0076 (0.645)
Çek Cum.	-0.0161 (0.901)	0.2009*** (0.097)
Danimarka	0.3609*(0.000)	-0.3115* (0.000)
Finlandiya	-1.6394* (0.000)	1.6443* (0.000)
Fransa	-0.2666 (0.120)	0.2756*** (0.096)
Almanya	-0.5719* (0.000)	0.5989* (0.000)
İzlanda	0.0826 (0.763)	0.0075 (0.979)
İrlanda	1.9133** (0.046)	-1.7680** (0.037)
İtalya	-0.6172*** (0.095)	0.5289*** (0.078)
Japonya	-0.0757 (0.426)	0.0781 (0.208)
Güney Kore	-0.5556** (0.036)	0.7373* (0.001)
Lüksemburg	-0.2771 (0.425)	0.2554 (0.435)
Hollanda	0.1045 (0.176)	-0.0566 (0.482)

Norveç	0.4201* (0.000)	-0.3513* (0.000)
Polonya	-0.5565 (0.207)	0.7626* (0.071)
Portekiz	0.4075** (0.031)	-0.4310 *(0.019)
İspanya	0.6044** (0.015)	-0.5509* (0.018)
İsveç	0.1504 (0.273)	-0.0281 (0.794)
İsviçre	0.2105** (0.069)	-0.1220 (0.282)
İngiltere	0.1449** (0.018)	-0.0256 (0.636)
Panel	0.0174 (0.895)	0.0536 (0.679)

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir. *,**,*** sırasıyla 1%,5% ve 10% istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder.

Gelişmiş ülkelerde, mal ve hizmet vergilerinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif (gelir dağılımını bozucu) etkisinin bulunduğu ülkeler; Fransa, Almanya, İtalya, İrlanda, Polonya, Portekiz, İsviçre ve İngiltere'dir. Mal ve hizmet vergilerinin, gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif (gelir dağılımını düzenleyici) etkisinin bulunduğu ülkeler; Avusturya, Danimarka ve İsveç'tir. Bunların dışında kalan ülkelerde, mal ve hizmet vergilerinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamsızdır. Panelin genelinde, mal ve hizmet vergileri gelir dağılımı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Gelişmiş ülkelerde, katma değer vergilerinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif (gelir dağılımını bozucu) etkisinin bulunduğu ülkeler; Avusturya, Japonya, Danimarka ve İsveç'tir. Katma değer vergilerinin, gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif (gelir dağılımını düzenleyici) etkisinin bulunduğu ülkeler; Kanada, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Polonya, İsviçre ve İngiltere'dir. Bunların dışında kalan ülkelerde, katma değer vergilerinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca panelin geneli için elde edilen katsayı istatistiki olarak anlamsızdır. Panelin genelinde, katma değer vergileri, gelir dağılımı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 25: Model 4 AMG Sonuçları

Ülkeler	lngs_tax	lnadd_tax
Avustralya	-0.0155 (0.281)	0.0017 (0.627)
Avusturya	-0.5068* (0.000)	0.5965* (0.000)
Belçika	0.0423 (0.849)	-0.1302 (0.567)
Kanada	0.0427 (0.215)	-0.0510** (0.015)
Çek Cum.	0.0866 (0.224)	-0.1121 (0.141)
Danimarka	-0.7947* (0.000)	0.7256* (0.000)
Finlandiya	-0.3193 (0.152)	0.2352 (0.293)
Fransa	1.2686* (0.000)	-1.1913* (0.000)
Almanya	0.1679* (0.002)	-0.1221** (0.012)
İzlanda	-0.4873 (0.389)	0.5694 (0.314)
İrlanda	0.2318* (0.000)	-0.2351*(0.000)
İtalya	0.1113**(0.019)	-0.1474*(0.001)
Japonya	0.0314 (0.622)	0.0746**(0.059)
Güney Kore	-0.0068(0.953)	-0.0301(0.766)
Lüksemburg	0.0787(0.445)	-0.0460(0.637)
Hollanda	-0.2514(0.144)	0.3345(0.101)
Norveç	-0.1098(0.480)	0.0093(0.956)
Polonya	0.2483**(0.040)	-0.2283**(0.071)
Portekiz	0.0935*** (0.093)	-0.0680 (0.242)
İspanya	-0.0672 (0.798)	0.0651(0.787)
İsveç	-0.6576** (0.033)	0.5669** (0.031)

İsviçre	0.3540* (0.010)	-0.2815**(0.040)
İngiltere	0.2113* (0.000)	-0.2025*(0.000)
Panel	-0.0107(0.900)	0.0144(0.860)

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir. *, **, *** sırasıyla 1%,5% ve 10% istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder.

Gelişmiş ülkelere yönelik toplam vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki oluşturduğu ülkeler; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Çek Cum., Fransa, Almanya, İzlanda, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Norveç, Polonya, İsveç, İsviçre ve İngiltere'dir. Panel katsayısı da anlamlı ve pozitifdir. Gelişmiş ülkelerde toplam vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi söz konusudur.

Tablo 26 Model 5 AMG Sonuçları

Ülkeler	Intotal_tax	Olasılık değeri
Avustralya	0.1149*	(0.000)
Avusturya	0.1026*	(0.000)
Belçika	0.0725*	(0.000)
Kanada	0.0688*	(0.000)
Çek Cum.	0.2147*	(0.000)
Danimarka	0.0143	(0.345)
Finlandiya	0.0685	(0.115)
Fransa	0.0302*	(0.001)
Almanya	0.1599*	(0.000)
İzlanda	0.1204*	(0.000)
İrlanda	-0.0972	(0.164)
İtalya	-0.0164	(0.789)

Japonya	0.0891**	(0.011)
Güney Kore	0.3006*	(0.000)
Lüksemburg	0.0022	(0.926)
Hollanda	0.0654*	(0.000)
Norveç	0.0350*	(0.009)
Polonya	0.3278*	(0.000)
Portekiz	-0.0403	(0.194)
İspanya	0.0389	(0.258)
İsveç	0.1428*	(0.000)
İsviçre	0.0872*	(0.000)
İngiltere	0.1156*	(0.000)
Panel	0.0879*	(0.000)

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir. *, **,*** sırasıyla 1%,5% ve 10% istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder.

4.8.2.6.Emirmahmutoğlu – Köse Panel Nedensellik Testi Bulguları

Gelişmiş ülkelerde uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisinin ardından, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin incelenbilmesi amacıyla Emirmahmutoğlu - Köse nedensellik testi kullanılmıştır. Panel örneklem grubunun geneline ait nedensellik ilişkileri aşağıdaki tablolarda raporlanmıştır.

Gelişmiş ülkelerde, gelir vergisinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi, kurumlar vergisi ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi ve servet vergisi ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkileri söz konusudur.

Tablo 27: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaysız Vergiler- Ekonomik Büyüme)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln inc\_tax \rightarrow \ln gdp$	141.373*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow \ln inc\_tax$	52.417	0.239	Yok
$\ln cor\_tax \rightarrow \ln gdp$	119.655*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow \ln cor\_tax$	82.300*	0.001	Var
$\ln pro\_tax \rightarrow \ln gdp$	106.440*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow \ln cor\_tax$	73.499*	0.006	Var

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmiş ülkelerde, gelir vergisi ile gelir dağılımı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi, kurumlar vergisi ile gelir dağılımı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi, servet vergisi ile gelir dağılımı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 28 E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaysız Vergiler- Gelir Dağılımı)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln inc\_tax \rightarrow gini$	94.120*	0.000	Var
$gini \rightarrow \ln inc\_tax$	72.111*	0.008	Var
$\ln cor\_tax \rightarrow gini$	74.167*	0.005	Var
$gini \rightarrow \ln cor\_tax$	62.923**	0.049	Var
$\ln pro\_tax \rightarrow gini$	111.285*	0.000	Var
$gini \rightarrow \ln pro\_tax$	85.670*	0.000	Var

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmiş ülkelerde, ekonomik büyümeden mal ve hizmet vergilerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ve katma değer vergisinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 29: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaylı Vergiler- Ekonomik Büyüme)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln gs\_tax \rightarrow \ln gdp$	43.987	0.321	Yok
$\ln gdp \rightarrow \ln gs\_tax$	102.032*	0.000	Var
$\ln add\_tax \rightarrow \ln gdp$	76.090*	0.003	Var
$\ln gdp \rightarrow \ln add\_tax$	37.632	0.805	Yok

Not: *,**,*** sırasıyla %1, %5ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmiş ülkelerde, mal ve hizmet vergileri ile gelir dağılımı arasında karşılık nedensellik ilişkisi ve katma değer vergileri ile gelir dağılımı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 30: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Dolaylı Vergiler- Gelir Dağılımı)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln gs\_tax \rightarrow gini$	101.021*	0.000	Var
$gini \rightarrow \ln gs\_tax$	79.934**	0.032	Var
$\ln add\_tax \rightarrow gini$	98.341*	0.000	Var
$gini \rightarrow \ln add\_tax$	86.791*	0.000	Var

Not: *,**,*** sırasıyla %1, %5ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmiş ülkelerde, toplam vergilerinden ekonomik büyüme doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 31: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Toplam Vergiler- Ekonomik Büyüme)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln total\_tax \rightarrow \ln gdp$	80.931*	0.000	Var
$\ln gdp \rightarrow \ln total\_tax$	51.729	0.260	Yok

Not: *,**,*** sırasıyla %1, %5ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

Gelişmiş ülkelerde, toplam vergiler ile gelir dağılımı arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur.

Tablo 32: E-K Panel Nedensellik Sonuçları (Toplam Vergiler- Gelir Dağılımı)

Hipotezler	P.Fisher İst.	Olasılık Değ.	Ned. Kararı
$\ln total\_tax \rightarrow gini$	138.365*	0.000	Var
$gini \rightarrow \ln total\_tax$	71.445**	0.011	Var

Not: *,**,*** sırasıyla %1, %5ve %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezinin reddini gösterir.

4.8.3. Bulguların Karşılaştırmalı Genel Değerlendirmesi

Gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler olmak üzere, 2 farklı örneklem grubunda vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkileri ekonometrik teknikler kullanılarak araştırılmıştır. Çalışmanın bu kısmında, elde edilen bulgular iki ülke grubu açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Öncelikle çalışmaya seriler ve modeller için yatay kesit bağımlılığının testi ile başlanmıştır. Çalışmanın içeriğinde de belirtildiği üzere yatay kesit bağımlılığının durumu, analizlerde kullanılacak testlerin belirlenmesinde önem arz etmektedir. Ayrıca, paneli oluşturan kesitlerden herhangi birinde meydana gelecek bir şoktan diğer kesitlerin etkilenip etkilenmeyeceğinin belirlenmesi amacıyla da yatay kesit bağımlılığının araştırılması gereklidir. Ekonometrik tahminlerin geçerliliği açısından, panel veri modellerinde yatay kesit bağımlılığı dikkate alınmadığında yapılan tahminlerin boyut ve güç özellikleri zayıflamakta ve test sonuçları etkilenmektedir (O'Connell, 1998:16). Bu noktalardan hareketle çalışmada, her iki örneklem grubuna

yönelik yatay kesit bağımlılığının belirlenmesi amacıyla 4 farklı test uygulanmıştır. Çalışmada serilerin dışında, eşbütünleşme modellerine yönelik yatay kesit bağımlılığı testleri uygulanarak sonuçların güvenilirliği ortaya koyulmuştur. Bu anlamda literatürde ki diğer çalışmalarda olan bir eksiklik giderilmiştir. Yapılan $CDLM_1$ (Breusch ve Pagan, 1980), $CDLM$, $CDLM_2$ (Pesaran, 2004) ve CD_{LM-Adj} (Pesaran, Ullah ve Yamagata, 2008) testleri sonucunda hem gelişmekte olan ülke grubunda hem de gelişmiş ülke grubunda “yatay kesit bağımlılığı yoktur” şeklindeki boş hipotez %1 anlam düzeyinde reddedilmektedir. Diğer bir ifade ile her iki ülke grubu içinde yatay kesit bağımlılığı söz konusudur. İktisadi açıdan değerlendirildiğinde, küreselleşme ile birlikte artan entegrasyon sonucunda bu durumun ortaya çıkması olağan bir sonuçtur. Ekonomik anlamda analizlere konu olan ülkelerin herhangi birinde konjonktürel bir şokun meydana gelmesi diğer ülkelerde de olumlu veya olumsuz etkiler oluşturacaktır.

Panel veri çalışmalarına başlamadan önce yapılması gereken önsel testlerden bir diğeri homojenite testidir. Pesaran ve Yamagata (2008), eş bütünleşme katsayılarının eğim homojenitesini belirleyebilmek için Swamy testinin düzenlenmiş versiyonunu geliştirmişlerdir. Çalışmada da bu testler yardımıyla iki ülke grubu içinde homojenite testleri uygulanmıştır. Yapılan Delta_tilte ($\hat{\Delta}$) ve Delta_tilte _adj($\hat{\Delta}_{adj}$) testleri sonucunda “eğim katsayıları homojendir” boş hipotezinin reddedilmiştir. Diğer bir ifade ile eş bütünleşme modeli eğim parametreleri heterojen yapıya sahiptir. Bu durum eğim katsayılarında heterojeniteye izin veren tekniklerin kullanılmasını gerekli kılmaktadır. İktisadi açıdan değerlendirildiğinde eş bütünleşme modellerinin katsayılarında ülkeye özgü şokların olabileceği belirlenmiştir. Bu sonuçla birlikte panel örneklem gruplarının her ikisinde de hem yatay kesit bağımlılığının varlığına izin veren hem de heterojeniteyi dikkate alan testlerin kullanılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Çalışmada kullanılacak serilerin, durağanlık özelliklerinin belirlenmesi olası sahte regresyon sorunun önüne geçecektir. İlk olarak zaman serilerinde uygulanmaya başlayan birim kök testi sınamaları, sonraki aşamalarda serilerin zaman ve yatay kesit boyutlarını dikkate alacak şekilde panel verilere de uygulanmaya başlamıştır. İlk olarak Abuaf ve Jorion (1990) tarafından uygulanmaya başlanan panel birim kök testleri geçmişten günümüze hızlı bir gelişme göstererek, çalışmalarda sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Çalışmada ikinci nesil panel birim kök testlerinden olan Pesaran CIPS (2007)

testi tercih edilmiştir. Her iki ülke grubu için yapılan birim kök sınaması sonucunda, elde edilen bulgular serilerin durağanlık mertebelerinin $I(1)$ olduğunu yönündedir. Serilerin tamamı birinci farklarında durağandır. Bu durum seriler arasında uzun dönemli ilişkinin araştırılmasının ön koşulunun sağlandığı anlamına gelmektedir.

Çalışmada iki ülke grubu için yapılan birim kök testinin ardından, serilerin birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiş ve eş bütünleşme testi uygulanmıştır. Eş bütünleşme testi, seriler arasında uzun dönem denge ilişkisinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Çalışmanın amacına uygun olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından literatüre kazandırılan eş bütünleşme testi yapılmıştır. Bu testin tercih edilmesinde yatay kesit bağımlılığını ve heterojeniteyi dikkate alması etkili olmuştur. İlk olarak gelişmekte olan ülke grubuna yönelik yapılan eş bütünleşme testi sonuçları şu şekildedir:

Çalışmada GOÜ grubunda Model 1 olarak ifade edilen, dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Gelir, kurumlar ve servet vergileri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir. Modele açıklayıcı değişkenler olarak dâhil edilen dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönem ilişkisi bulunmaktadır.

Çalışmada GOÜ grubunda Model 2 olarak ifade edilen, dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünleşme ilişkisi tespit edilememiştir. Modele açıklayıcı değişkenler olarak dâhil edilen dolaysız vergiler ile gelir dağılımı arasında uzun dönem ilişkisi bulunmamaktadır.

Çalışmada GOÜ grubunda Model 3 olarak ifade edilen, dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Mal-hizmet vergileri ve KDV ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir. Modele açıklayıcı değişkenler olarak dâhil edilen dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönem ilişkisi bulunmaktadır.

Çalışmada GOÜ grubunda Model 4 olarak ifade edilen, dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Mal-hizmet vergileri ve KDV ile gelir dağılımı arasında uzun dönemli birlikte hareketin

olduğu belirlenmiştir. Modele açıklayıcı değişkenler olarak dâhil edilen dolaylı vergiler ile gelir dağılımını arasında uzun dđnem ilişkisi bulunmaktadır.

Çalışmada GOÜ grubunda Model 5 olarak ifade edilen, toplam vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünüşme ilişkisi tespit edilmiştir. Toplam vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dđnemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada GOÜ grubunda Model 6 olarak ifade edilen, toplam vergilerin gelir dağılımını üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünüşme ilişkisi tespit edilmiştir. Toplam vergiler ile gelir dağılımını arasında uzun dđnemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir.

Gelişmiş ülke grubunda kurulan modellere yönelik eş bütünüşme test sonuçları ise aşağıdaki gibidir:

Çalışmada gelişmiş ülkeler için Model 1 olarak ifade edilen, dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünüşme ilişkisi tespit edilmiştir. Gelir, kurumlar ve servet vergileri ile ekonomik büyüme arasında uzun dđnemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir. Modele açıklayıcı değişkenler olarak dâhil edilen dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dđnem ilişkisi bulunmaktadır.

Çalışmada gelişmiş ülkeler için Model 2 olarak ifade edilen, dolaysız vergilerin gelir dağılımını üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünüşme ilişkisi tespit edilmiştir. Gelir, kurumlar ve servet vergileri ile gelir dağılımını arasında uzun dđnemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir. Modele açıklayıcı değişkenler olarak dâhil edilen dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dđnem ilişkisi bulunmaktadır.

Çalışmada gelişmiş ülkeler için Model 3 olarak ifade edilen, dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünüşme ilişkisi tespit edilmiştir. Mal-hizmet vergileri ve KDV ile ekonomik büyüme arasında uzun dđnemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir. Modele açıklayıcı değişkenler olarak dâhil edilen dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dđnem ilişkisi bulunmaktadır.

Çalışmada gelişmiş ülkeler için Model 4 olarak ifade edilen, dolaylı vergilerin gelir dağılımını üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünüşme ilişkisi tespit edilmiştir.

Mal-hizmet vergileri ve KDV ile gelir dağılımı arasında uzun dönemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir. Modele açıklayıcı değişkenler olarak dâhil edilen dolaylı vergiler ile gelir dağılımı arasında uzun dönem ilişkisi bulunmaktadır.

Çalışmada gelişmiş ülkeler için Model 5 olarak ifade edilen, toplam vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Toplam vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli birlikte hareketin olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada gelişmiş ülkeler için Model 6 olarak ifade edilen, toplam vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini gösteren modelde, eş bütünleşme ilişkisi tespit edilememiştir. Toplam vergiler ile gelir dağılımı arasında uzun dönemli birlikte hareket söz konusu değildir.

Elde edilen sonuçlara göre vergiler ile ekonomik büyüme arasında her iki ülke grubu içinde eş bütünleşme ilişkisi söz konusudur. Vergi politikalarının uzun dönemde ülkelerin ekonomik büyüme oranlarında meydana gelecek değişimlerde etkili olacağı belirlenmiştir. Bu sonuçlar, İçsel Büyüme Teorisi ile Keynesyen politikalar ile uygunluk göstermektedir. İçsel büyüme teorisinde, devletlerin optimal büyüme oranlarını yakalayabilmeleri için devlet müdahalesinin gerekli olduğunun altı çizilmiştir. Kamusal üretim ve yatırımların taşıdığı pozitif dışsallıklar, alt yapı yatırımları, beşerî sermayenin memnuniyeti gibi kamusal önlemlerin bir sonucu olarak görülen ekonomik büyüme için mali politikalar önem arz etmektedir. Mali politikaların en önemli bileşeni olan vergi politikaları ise ekonomik büyüme için gerekli olan tüm unsurlarda etkisini göstermektedir. Özel sektörün yatırımlarını arttırması için gereken pozitif dışsallığın oluşturulmasında ve emek sınıfının gereken önlemlerle korunması noktasında vergilere önemli görevler düşmektedir. Keynesyen okul ise savunduğu görüş ve düşünceler ile mali politikaların, ekonomik büyüme açısından gereklilik olduğunu belirtmiştir. Keynes, vergi parametrelerinin marjinal tüketim eğilimi ve brüt gelir değişimlerini etkilediğini belirtmiştir. Bu durum ise iktisadi birimlerin harcamalarını etkilemektedir. Ekonomilerin talep boyutunu ön plana alan Keynes, toplam talep yetersizliğinin ekonominin genel dengesini bozacağını ve bu dengesizliğin giderilmesi için devlet müdahaleciliğinin olması gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada önemli bir araç olan vergi politikalarının indirim şeklinde uygulanması harcanabilir gelirin artmasına neden

olacaktır. Tüketim harcanabilir gelirin bir fonksiyonu olduğu için, gelirin artmasıyla tüketimde artacaktır. Tüketim artışıyla birlikte ekonomide reel GSYİH diğer bir ifade ile büyüme gerçekleşecektir. Ekonomik büyüme ise yapısal sorunların çözümü için en önemli faktördür. Çalışmada elde edilen vergiler ve ekonomik büyümenin uzun dönemde ilişkili olduğu sonucu yukarıda değinilen iktisadi görüşlerin geçerliliğini ortaya koymuştur.

Çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç olan vergiler ile gelir dağılımı arasındaki uzun dönemli ilişki, vergi politikalarının sosyal amacının gerçekleştirilebileceğinin ampirik kanıtıdır. Doğru uygulandığı takdirde, gelir dağılımında adaletin sağlanmasında olumlu sonuçlar oluşturabileceği, yanlış uygulamalarda ise gelir dağılımında bozucu etkiler oluşturabileceği ampirik olarak ortaya koyulmuştur. Dolaysız vergilerin, gelir dağılımını düzenlemede daha etkili olduğu görüşü çalışmanın ampirik sonuçlarına yansımıştır. Dolaysız vergiler ile gelir dağılımı arasında eş bütünleşme ilişkisi gelişmekte olan ülkelerde bulunmamaktayken, gelişmiş ülkelerde eş bütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Dolaysız vergilerin milli gelir içerisindeki payları iki ülke grubu açısından karşılaştırıldığında gelişmiş ülkelerde dolaysız vergilerin daha fazla olduğu bir gerçekliktir.

Eş bütünleşme ilişkilerinin tespiti genel anlamda değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki hakkında bilgi verirken bu ilişkilerin büyüklükleri hakkında bir bilgi sunmamaktadır. Bu sebeple, uzun dönemli ilişkinin varlığı değişkenlere ait uzun dönem parametre tahminlerinin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Yapılacak bu tahminler, ilişkilerin boyutu hakkında daha net bilgiler elde edilmesine ve ilgililerin daha etkili politikalar üretmesine vesile olacaktır. Çalışmada Eberhardt ve Bond (2009) tarafından literatüre dâhil edilen Artırılmış Ortalama Grup (AMG) tahmincisi kullanılarak panelin geneline ait tahminlerin yanı sıra ülke bazlı tahminlerde yapılmıştır. Çalışma bu anlamda literatürdeki diğer çalışmalardan da farklılaşmaktadır. Literatürde, vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayırımına giderek karşılaştırmalı ele alan ve ülke bazlı tahminler sunan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır.

Elde edilen sonuçlara ülke grupları (panel katsayıları üzerinden) açısından bakacak olursak:

- ✓ Gelir vergileri ekonomik büyüme üzerinde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde pozitif etki oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde panelin genelinde gelir vergilerinde meydana gelecek %1'lik bir değişim ekonomik büyüme üzerinde %0,4 bir artış meydana getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise %1'lik bir değişim ekonomik büyüme üzerinde %0.05 bir artış meydana getirmektedir. Ulaşılan bu sonuçlar Anastassiou ve Dritsaki (2005), Temiz (2008), Tosun ve Abizadeh (2005), Canavire-Bacarreza, Martinez ve Vulovic (2013) çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir.
- ✓ Kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi gelişmekte olan ülkelerde negatiftir. Gelişmiş ülkelerde ise etki pozitifdir fakat istatistiki olarak anlamlı değildir. Gelişmekte olan ülkelerde kurumlar vergisinde meydana gelecek %1'lik bir değişim ekonomik büyüme üzerinde %0.05 bir azalış meydana getirecektir. Ulaşılan bu sonuçlar Leibfritz, Thornton ve Bibbee (1997), Lee ve Gordon (2005), Macek (2015) çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir.
- ✓ Servet vergisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi gelişmekte olan ülkelerde pozitifdir. Gelişmiş ülkelerde ise etki istatistiki olarak anlamlı değildir. Gelişmekte olan ülkelerde servet vergisinde meydana gelecek %1'lik bir değişim ekonomik büyüme üzerinde %0,3 bir artış meydana getirecektir. Gelişmiş ülkelerde servet vergileri genellikle büyüme dostu vergi olarak görülmemektedir. Yapılan ampirik çalışmalarda da büyümeyi olumsuz etkilediği ortaya koyulmuştur.
- ✓ Dolaysız vergiler gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Gelişmiş ülkelerde ise gelir vergilerinde meydana gelen %1'lik değişim gelir dağılımını temsil eden GINI katsayısı üzerinde %0.05'lik bir azalışa neden olmaktadır. Kurumlar vergisinde meydana gelen %1'lik değişim gelir dağılımını temsil eden GINI katsayısı üzerinde %0.02'lik azalışa neden olmaktadır. Servet vergisinde meydana gelen %1'lik değişim gelir dağılımını temsil eden GINI katsayısı üzerinde %0.01'lik azalışa neden olmaktadır. Elde edilen bu sonuç gelişmiş ülkelerde vergilerin gelir dağılımında sınırlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Gelişmiş ülkelerin vergi politikalarında dolaysız vergilere ağırlık vermesi diğer bir ifade ile ödeme gücü

yüksek olanların gelir, kurumlar ve servet vergileri ile vergilendirilmesi düşük gelirli olanlar açısından gelir dağılımının dengelenmesine yardımcı olmaktadır. Ulaşılan bu sonuçlar Ramot ve Ichihashi (2012), Mehrara ve Esfahani (2016), Delibaş (2017) ve Balseven ve Tugcu (2017) çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir.

- ✓ Dolaylı vergilerin, ekonomik büyüme üzerindeki etkisi gelişmekte olan ülkelerde pozitif ve anlamlıdır. Gelişmiş ülkelerde ise genel olarak dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi istatistiki olarak anlamsız fakat pozitifdir. Gelişmekte olan ülkelerde mal ve hizmet vergilerinde meydana gelen %1'lik değişim ekonomik büyüme üzerinde %0.02 kadar pozitif etki oluştururken, katma değer vergilerinin büyüme üzerindeki pozitif etkisi %0,1 kadardır. Gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin milli gelir içerisinde önemli yer tuttuğu ve kamu harcamalarının finansmanında en önemli kaynak olduğu düşünüldüğünde sonuçlar anlamlıdır. Gelişmiş ülkelerde ise dolaysız vergiler ön planda olduğundan dolaysız vergilerin büyüme üzerinde anlamlı etkisinin olmaması beklenen bir sonuçtur. Ulaşılan bu sonuçlar Saraç (2015), Abdiyeva ve Baygonuşova (2016) ve Topal (2017) çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir.
- ✓ Dolaylı vergilerin, GINI katsayısı üzerindeki etkisi gelişmekte olan ülkelerde mal ve hizmet vergileri için istatistiki açıdan anlamlı ve pozitifdir. Mal ve hizmet vergilerinde meydana gelecek %1'lik değişim GINI katsayısında %0.0017 bir artış oluşturacaktır. Katma değer vergileri de gelişmekte olan ülkelerde GINI katsayısı üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahiptir ve tahmin edilen katsayının pozitif olması gelir dağılımında bozucu etkisini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde ise dolaylı vergilerin gelir dağılımını üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Ulaşılan bu sonuçlar genel anlamda dolaylı vergilerin, düşük gelirli olanlar lehine gelir dağılımını bozduğu görüşü ile tutarlılık göstermektedir.
- ✓ Toplam vergilerin, ekonomik büyüme üzerindeki etkisi gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gruplarında her ikisi içinde pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Gelişmekte olan ülkelerde toplam vergilerde meydana gelecek %1'lik değişim ekonomik büyüme üzerinde %0.03 kadar artışa neden olacaktır. Gelişmiş

ülkelerde ise toplam vergilerde meydana gelecek %1’lik değişim ekonomik büyüme üzerinde %0.08 kadar artışa neden olacaktır. Ulaşılan bu sonuçlar Mucuk ve Alptekin (2008), Egbunike vd. (2018), Çelikay (2018) ve Polat (2019) çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir.

- ✓ Toplam vergilerin, gelir dağılımı üzerindeki etkisi gelişmekte olan ülkelerde istatistiki olarak anlamlıdır. Gelişmiş ülkeleri için ise toplam vergiler ile gelir dağılımı arasında eş bütünleşme ilişkisi söz konusu olmadığından katsayı tahmini yapılmamıştır. Bu sonuç literatürde yer alan Krever ve Zhang (2011), Bilgiç (2015) ve Oboh ve Eromonsele (2018) çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde toplam vergilerde meydana gelecek %1’lik bir değişim GINI katsayısı üzerinde %0,2 kadarlık azalışa neden olacaktır. Toplam vergilerin gelir dağılımı üzerinde düzenleyici etkisi söz konusudur. Bu sonuç ise Maina (2017), Demirgil (2018), Bulut vd. (2019), Taghizadeh-Hesary (2019) çalışmaları ile tutarlılık göstermektedir. Gelir dağılımına devletin vergiler aracılığı ile müdahalesi tüm ülkelerde karşılaşılan bir durumdur. Ancak gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımının daha adaletsiz olduğu düşünöldüğünde bu ülkelerde sınırlı düzeyde de olsa vergi politikaları ile gelir dağılımının düzenlenmesi daha mümkündür. Gelişmiş ülkelerde durum daha olumlu olduğundan devlet vergi politikaları ile gelirin yeniden dağıtımına yönelik politikalarına daha az başvurur. GINI katsayılarının yıllar içerisinde çok fazla değişmediği gerçeği bu söylemleri destekler nitelikte bir gerçekliktir.

Çalışmanın analizine başlamadan yapılan homojenite testlerinde ülke gruplarında eş bütünleşme eğim parametrelerinin heterojen yapıya sahip olduğu belirlenmişti. Bu farklılığın teknik sebebi heterojen yapıdan kaynaklanmaktadır. Ülke bazlı farklı sonuçların iktisadi sebeplerinin başında ise ülkelerin kalkınmışlık seviyeleri gelmektedir. Vergi politikaları ve etkileri ülkelerin yapısına göre farklılık arz etmektedir. Diğer bir etkende vergi politikalarının sahip olduğu esnek yapıdan kaynaklanmaktadır. Ülkelerin karşılaştıkları konjonktürel dalgalanmalar karşısında değişebilen genel vergi politikaları sonuçlarında ülkeden ülkeye değişebilmesine neden olmaktadır.

Elde edilen sonuçlara ülke bazlı (her ülke katsayıları üzerinden) bakacak olursak:

- ✓ Gelir vergisi gelirleri, ekonomide ki refah seviyesine bağı olarak artış gösteren bir vergidir. Artan oranlı uygulanmasında dolayı, ekonomide kişi başı gelir arttıkça gelir vergisi oranları da artmaktadır. Ekonomide durgunluk yaşandığı dönemlerde ise kişilerin ödedikleri verginin oranı düşmekte fakat sıfırlanmamaktadır. Kısacası artan oranlı gelir vergisinin karakteristik özelliği, vergi hasılatının kişinin gelirindeki değişme ile birlikte otomatik olarak artması ya da azalmasıdır. Devlet için önemli bir gelir kaynağı olan bu verginin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki oluşturması beklenir. Ülke içerisinde ödeme gücüne sahip tüm bireylerden tahsil edildiği gibi refah dönemlerinde de artan oranlılık sayesinde vergi hasılatının hızla artması milli gelirinde artmasına neden olacaktır. Hem doğrudan katkıları ile hem de teşvik ve kontroller ile oluşturduğu dolaylı etkiler sayesinde ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki oluşturması beklenen bir vergi türüdür. Çalışmanın gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Meksika, Peru ve Türkiye’de gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki oluşturduğu görülmektedir. Gelir vergisinin ekonomik büyümeyi negatif etkilediği ülkelerde ise bu sonucun ülkelerin vergi kayıp kaçaklarının fazlalığı ve sağlıksız vergi sisteminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin genel özelliği dolaysız vergi gelirlerinin milli gelir içerisindeki payının düşük olmasıdır. Dolaylı vergilerden dolaysız vergilere geçiş sürecine giren ülkelerde, gelir vergisinin ekonomik büyümeye daha yüksek katkı sağlaması beklenmektedir. Kurumlar vergisinden elde edilen gelir, konjonktürel dalgalanmalara göre değişiklik göstermektedir. Bu verginin mükellefi olan kurumların, elde ettikleri gelirler ekonomik şartlara karşı oldukça duyarlıdır. Kurumlar vergisi, ülkelerin genelinde ekonomik büyümenin dostu olmayan vergi olarak ifade edilir. Kurumlar vergisi oranlarının yüksek olması, yatırımlardan elde edilen karın ve yatırım sermayesinin azalmasına neden olduğundan, ekonomik büyüme için dezavantajlı bir vergidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yüksek oranlarda uygulanması tepkileri beraberinde getirmektedir. Gelişmekte olan ülkeler, uyguladıkları teşvik ve indirimler ile kurumlar vergisi politikalarında esnek bir yapıya sahiptirler. Yatırımların azalmaması, doğrudan yabancı yatırımların çekilmesi ve büyümenin desteklenebilmesi amacıyla düşük oranlı kurumlar vergisi

uygulamaları, bu ülkeler için gereklilik taşımaktadır. Kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin belirlenmesi güç olmakla birlikte, yapılan çalışmalar kurumlar vergisi oranlarının düşük, teşvik ve amortisman imkanlarının geniş olduğu ülkelerde ekonomik büyümenin daha hızlı olduğunu göstermektedir. Çalışmadan elde edilen bulgularda Arjantin, Brezilya, Kolombiya ve Meksika’da kurumlar vergisinin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Bu ülkelerin ortak özelliği yüksek oranlarda uyguladıkları kurumlar vergisi oranlarıdır. Bu durumun yatırımların azalmasına ve ekonomik büyümenin azalmasına neden olduğu düşünülmektedir. Yabancı yatırımcı içinde caydırıcı bir durum söz konusudur. Türkiye ve Paraguay’da ise kurumlar vergisi ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Bu ülkelere Türkiye’de kurumlar vergisi oranı %22 olarak uygulanmaktadır. Diğer gelişmekte olan ülkeler içerisinde Paraguay’dan sonra en düşük orana sahip ülkedir. Ayrıca Türkiye’de uygulanan teşvik politikaları ve yatırımları özendirici istisna ve muafiyet uygulamaları, kurumlar vergisinin büyüme üzerindeki olumsuz etkisini kısıtlayıcı politikalardır. Paraguay ise uyguladığı %10 oranla en düşük kurumlar vergisi oranına sahip ülkedir. Servet vergileri, diğer vergilerde olduğu gibi devlete gelir sağlamak amacıyla tahsil edilir. Günümüzde genellikle servetin sermaye değeri üzerinden tahsil edilmektedir. Yüksek gelir grubundan tahsil edilen bu vergiler genellikle tasarruflardan ödenmektedir. Ekonomik büyümeyi, tasarruf ve yatırım kanalından etkilemektedir. Genel olarak beklenen etkisi negatif yöndedir. Ancak konjonktürel dalgalanmalardan hemen etkilenmediğinden, bazı kamu harcamalarının finansmanında hızlıca başvurulabildiğinden ve matrahı kolay kolay değişmeyen ve kaçırılması ve kaçınması zor bir vergi olduğundan ekonomik büyümeye olumlu etkileri de söz konusudur. Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle büyük kamu harcamalarının finansmanında ya da olağan üstü dönemlerde sıklıkla başvurulabildiğinden büyümeye katkısı beklenir. Çalışmadan elde edilen Kolombiya, Meksika ve Güney Afrika gibi gelişmekte olan ülkelere servet vergilerinin ekonomik büyümeye katkı sağladığı sonuçları bu açıdan tutarlıdır.

- ✓ Gelişmekte olan ülkelere dolaylı vergilerin, dolaysız vergilere göre toplam vergi gelirleri içerisinde daha fazla yer edindiği bilinmektedir. Bu doğrultuda

dolaylı vergiler sahip olduğu özellikler bakımından gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki oluşturması beklenen vergilerdir. Ekonomik büyüme açısından ise ülkelerin yapısal özelliklerine göre değişim gösterse de genelde büyümeye olumlu katkı sağlaması beklenir. Ayrıca toplam vergilerin ekonomik büyümeye katkı sağlaması beklenirken, gelir dağılımında bozucu etkilerinin daha baskın olması beklenmektedir. Bu doğrultuda gelişmekte olan ülkelerde, ülke bazlı sonuçlar dikkate alındığında; dolaylı vergilerden mal ve hizmet vergileri beklentilere uygun olarak Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Meksika ve Türkiye’de büyümeye pozitif katkı sağlamaktadır. Diğer ülkelerde ise istatistiksel olarak anlamsızdır. Katma değer vergileri ise Arjantin, Brezilya, Güney Afrika ve Türkiye’de ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlayarak beklentileri karşılamıştır. Bu ülkelerin ortak özellikleri toplam vergi gelirleri içerisinde katma değer vergilerinin önemli bir yer tutmasıdır. Dünya Bankası tarafından 2015³ yılında açıklanan rakamlar dikkate alındığında elde edilen sonuçların tutarlılığı ortaya çıkmaktadır. Katma değer vergisinin toplam kamu gelirleri içerisindeki payının dünya ortalaması %34,9 iken OECD ortalaması %31,4 ‘tür. Bu rakam ülkemiz özelinde ise %37,4’tür. Katma değer vergisi üretimin her aşamasında toplanabilmesi özelliği ile de önemli bir gelir kaynağı olarak ülkelerin ekonomik büyümelerinde önemli yer tutmaktadır. Bazı ülkelerde mal ve hizmet vergileri olarak alınan KDV, önemli bir vergi politikası aracı olduğundan analizlere ayrıca dahil edilerek etkisi ortaya koyulmuştur.

- ✓ Gelişmekte olan ülkelerde baskın olan dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi, dolaylı vergilerin barındırdığı özellikler itibariyle negatif beklenmektedir. Ülke bazlı sonuçlar dikkate alındığında beklentilere uygun sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Kolombiya’da mal ve hizmet vergilerinin GINI katsayısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve gelir dağılımını bozucu etkileri bulunmaktadır. Katma değer vergileri ise Brezilya ve Paraguay’da GINI katsayısı üzerinde gelir dağılımını bozucu etkiye sahipken, beklenen doğrultuda sonuçlara ulaşılmıştır.

---

³ W. Bank, (2017, 10 16). DataBankWorld Development Indicators. Washington, DC, Washington, DC, USA.[doi:http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=GC.TAX.GSRV.CN&country=TUR,WLD](http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=GC.TAX.GSRV.CN&country=TUR,WLD) Erişim Tarihi: 16.04.2020

- ✓ Gelişmekte olan ülkelerde toplam vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri ülke bazlı değerlendirildiğinde, Brezilya, Arjantin ve Güney Afrika'da beklentilere uygun olarak ekonomik büyümeye katkı sağladığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Kolombiya, Meksika ve Paraguay'da ise toplam vergilerin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkileri bulunmaktadır. Ulaşılan bu sonucun, Latin Amerika ülkelerinin karşılaştıkları yapısal sorunlardan kaynaklı olduğu tahmin edilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde de bahsedildiği üzere Yapısal İktisat Okulu bu ülkelerde ki sorunların çözümüne odaklanan bir akımdır. Bu ülkelerde vergi konusunda önemli eksikliklerin olduğunu ifade eden akımın öncüleri, ekonomik büyüme, enflasyon ve bütçe açığı gibi yapısal sorunların çözümü için dolaysız vergilere önem verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.
- ✓ Gelişmekte olan ülkelerde toplam vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri ülke bazlı değerlendirildiğinde, Kolombiya, Paraguay, Brezilya, Meksika ve Peru'da toplam vergiler gelir dağılımını bozucu etki göstermektedir. Ulaşılan bu sonuçlar beklentilerle uygunluk göstermektedir. Beklentilerin aksine Türkiye'de toplam vergilerin, gelir dağılımını düzenleyici etkileri olduğu belirlenmiştir. Özellikle Türkiye'de vergi sisteminin barındırmış olduğu teşvik yönelimli politikaların yanı sıra asgari geçim indirimi, artan oranlılık, ayırma kuramı gibi ödeme gücünü dikkate alan uygulamaların bu sonucu ortaya çıkardığı düşünülmektedir.
- ✓ Gelişmiş ülkelerde artan oranlı olarak uygulanan kişisel gelir vergileri, kamu gelirleri içerisinde önemli bir yere sahiptir ve ekonomik büyüme üzerinde de pozitif etki oluşturması beklenir. Avusturya, Finlandiya, Fransa, İzlanda, Japonya, Güney Kore, Danimarka, İtalya ve İsveç'te beklentilere uygun sonuçlara ulaşılmıştır. Bu ülkelerin ortak özellikleri, sağlıklı maliye politikalarına sahip olmaları ve vergi tabanının genişliğidir. Sağlıklı bir vergi sistemine sahip olan bu ülkelerde, gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olağan bir durumdur. Ancak Polonya ve Portekiz'de gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkileri olduğu belirlenmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasında ülkelerin vergi yapılarının etkisi olduğu düşünülmektedir. AB üyesi bu ülkelerde yabancı yatırımcıların çekilmesi

amacıyla yapılan vergi indirimlerinin yanı sıra bu ülkelerde vergi çeşitliliğinin fazla olması da ulaşılan sonuçların sebepleri arasında gösterilebilir. Ayrıca yaşlı nüfusun fazla olduğu bu ülkelerde, genç nüfusun ülkeye çekilmesi amacıyla belirli bir yaş grubundakilerin gelir vergilerinden muaf tutuluyor olması da çıkan sonuçlarda etkili olduğu düşünülmektedir. Kurumlar vergisi açısından ülke bazlı sonuçlar değerlendirildiğinde, Almanya, Danimarka, Fransa, Portekiz, İspanya ve İtalya'da kurumlar vergisinin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği görülmektedir. Kurumlar vergisi oranlarının yüksek olması, yatırımlardan elde edilecek kârı ve yatırım sermayesinden elde edilecek getiriye azaltır. Bu durum yatırımların azalmasına ve büyümenin yavaşlamasına neden olur. Kurumlar vergisinin yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde ulaşılan olumsuz sonuçlar, bu olguyu desteklemektedir. Kurumlar vergisi oranları konusunda geçmişten günümüze yaşanan tartışmalar devam etmektedir. Bir yandan yabancı yatırımcıların çekilmesi arzusuyla oranlarda yapılan indirimler, diğer yandan kaybedilen gelirin telafisi için yapılan düzenlemeler ülkelerin bu konuda bir paradoks yaşamalarına sebep olmaktadır. İsviçre, İrlanda ve Polonya'da kurumlar vergisinin ekonomik büyümeye pozitif katkı sağladığı görülmektedir. Ülkelerin ortak özelliği kurumlar vergisi oranlarının diğer gelişmiş ülkelere göre düşük oranlarda olmasıdır. %12'lik kurumlar vergisi oranıyla İrlanda, %18 ile İsviçre ve %19 ile Polonya gelişmiş ülkeler içerisinde düşük oranda kurumlar vergisi uygulayan ülkelerdir. Bu ülkelerde kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisinin düşük oranlı vergilemeden kaynaklandığı düşünülmektedir. Servet vergilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif olması beklenmektedir. Servet vergilerinin yatırımları net bir şekilde etkilediği bilinmektedir. Yatırımlar genellikle servete göre şekillenirler. Servetin vergilendirilmesinin güç olması nedeniyle bazı servet türüne sahip olanlar daha ağır vergi yükleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ayrıca bu verginin yatırım fonlarını etkilediği ve kaynakların etkin dağılımına zarar verdiği bilinen bir gerçektir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012). Gelişmiş ülkeler içerisinde, Finlandiya, Fransa, İrlanda ve Japonya'da uygulanan servet vergileri ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir. Bu sonuçlar beklentiler doğrultusundadır.

- ✓ Gelişmiş ülkeler, ekonomik anlamda belirli bir seviyeye ulaşmalarına rağmen gelir dağılımında adaletin sağlanması noktasında problemler yaşamaktadırlar. Dolaysız vergilerin, ödeme gücünü dikkate alma özelliği düşünüldüğünde gelir dağılımı üzerinde adaleti tesis etme açısından olumlu sonuçlar oluşturması beklenmektedir. Ancak unutulmaması gereken bir noktada bu vergilerden elde edilen gelirin sosyal transferler ile düşük gelirli bireylerimize aktarılması durumunda adaletin sağlanabileceğidir. Ayrıca ödeme gücünün belirlenmesi de ülkeler açısından önemli problemlerin başında gelmektedir. Bu noktalardan hareketle gelir, kurumlar ve servet vergilerinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri ülke bazlı değerlendirildiğinde bazı istisnalar hariç beklentilere uygun sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Her ülkede bu vergilerin GINI katsayısı üzerinde azaltıcı etki oluşturması beklenemez. Ülkeden ülkeye değişen artan oranlılık uygulamaları bu durumun en önemli sebebidir. Dolayısıyla beklentilere uygun sonuçlara ulaşamayan ülkelerde bu durumun, o ülkelerde uygulanan vergi politikalarının yanında veri araçlarının da farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.
- ✓ Gelişmiş ülkelerde dolaylı vergilerin, dolaysız vergilere göre ekonomi içerisinde daha az yer tuttuğu bilinmektedir. Ancak gelişmiş ülkelerde de tüketim vergileri (mal-hizmet, KDV) yaygın şekilde kullanılan vergileme türüdür. Harcama vergilerinin önemli bir özelliği, tüketim üzerinden alınan vergi olduğu için bir yönüyle tüketimi kısıtlayıp, tasarruf ve yatırımları teşvik edici etkisinin olmasıdır. Gelişmiş ülkelere Avustralya, Avusturya, Kanada, Çek Cum., Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, Güney Kore, Norveç, Portekiz, İspanya, İsviçre ve İngiltere’de ekonomik büyümeye katkı sağladığına yönelik ulaşılan sonuçlar bu ülkelerde harcama vergilerinin bu özelliğinin öne çıktığının göstergesi kabul edilebilir. Gelişmiş olan bu ülkelerin ortak özelliği ise tasarrufları milli gelire oranının yüksek olmasıdır.
- ✓ Gelir dağılımının, gelişmekte olan ülkelere göre nispeten daha dengeli olduğu ülkelerde vergilerin dolaylı veya dolaysız vergi kaynaklarından sağlanmasının gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkilerinin daha sınırlı kalacağı söylenebilir. Dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi ülke bazında incelendiğinde Avusturya, Danimarka, İrlanda, İtalya, Japonya, Norveç, Polonya, Portekiz, İsveç, İsviçre, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde dolaylı vergilerin sınırlı da olsa

GINI katsayısı üzerinde pozitif (gelir dağılımını bozucu) etkileri olduğu görülmektedir. Her ne kadar gelişmiş ülke konumunda bulunsalar dahi bu ülkelerin gelir kaynakları arasında vergiler önemli bir yer tutmaktadır. Bu ülkelerin vergi sistemleri incelendiğinde KDV'nin önemli oranlarda uygulandığı görülmektedir. Her ne kadar harcama vergilerinin tasarrufa teşvik politikası olarak kullanılması amaçlansa dahi uygulandığı ülkelerde, özellikle marjinal tüketim eğilimi yüksek düşük gelirliler için gelir dağılımını bozduğu gerçeği değiştirilememektedir. Elde edilen ampirik sonuçlar bu söylemimizi destekler niteliktedir. Ülkeler bu noktada düşük gelirliler açısından uygulamaya koyduğu farklı politika araçları ile bu dengesizlikleri gidermeye çalışırlar. Asgari geçim indirimi, sosyal transfer harcamaları, işsizlik ödemeleri gibi uygulamaların sadece gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de sıklıkla kullanılıyor olması söylemlerimizi dayanağını oluşturmaktadır.

- ✓ Gelişmiş ülkelerde toplam vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğu ülke sayısı oldukça fazladır. Avusturya, Danimarka, İrlanda, İtalya, Japonya, Norveç, Polonya, Portekiz, İsveç, İngiltere gibi ülkelerin sahip oldukları sağlıklı vergi sistemleri ve elde ettikleri yüksek vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki oluşturması beklenen bir sonuçtur. Geçmişten günümüze tartışıla gelen bir konu olan mali politikaların ekonomik büyüme üzerindeki etkisine yönelik pek çok teori ortaya atılmıştır. İçsel büyüme teorileri mali politika bileşenlerinin uzun dönem ekonomik büyüme üzerinde etkili olacağını savunmuşlardır. Elde edilen sonuçlar teorilerin geçerliliğini ortaya koymuştur. Günümüz dünya koşulları göz önüne alındığında, devletin ekonomi üzerinde müdahaleci yaklaşımının tamamen ortadan kaldırılamayacağı düşüncesinin hâkimiyeti bilimsel yayınlarda kendini göstermektedir. Maliye politikalarının temel bileşenlerinden biri olan vergi politikalarının da doğru şekilde uygulandığında sosyal ve ekonomik misyonlarını yerine getirdiği ampirik çalışmalarda ortaya koyulmaktadır. Çalışmada, genel anlamda elde edilen ampirik bulgular bu ifadeleri destekler niteliktedir.

Çalışmanın ampirik analizinin son aşamasını değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Uzun dönemli eş bütünleşme ilişkileri değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin araştırılmasının önünü açmıştır. Bu

amaçla Emirmahmutoğlu – Köse (2011) tarafından literatüre kazandırılan panel nedensellik testi ile ilişkiler incelenmiştir. Bu testin tercih edilmesinde barındırdığı özellikleri etkili olmuştur. Yatay kesit bağımlılığını ve heterojeniteyi dikkate alması testin önemli avantajlarından. Çalışmada kullanılan değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılması ekonomik ve mali politikaların belirlenmesi açısından önemlidir. Değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı ve yönünün saptanması uygulanacak politikaların daha doğru şekilde belirlenmesinde etkili olacaktır. Çalışmada yapılan nedensellik analizleri sonucunda gelişmekte olan ülkelerde; dolaysız vergilerin tamamı ile ekonomik büyüme arasında karşılık nedensellik ilişkileri olduğu belirlenmiştir. Bu karşılıklı ilişki durumu dolaysız vergiler ile gelir dağılımı içinde geçerlidir. Mal ve hizmet vergilerinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ve katma değer vergisi ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Mal ve hizmet vergilerinden gelir dağılımına doğru tek yönlü nedensellik ve katma değer vergisi ile gelir dağılımı arasında da karşılıklı nedensellik ilişkileri söz konusudur. Ayrıca toplam vergi gelirleri hem ekonomik büyüme ile hem de gelir dağılımı ile karşılıklı nedensellik ilişkisine sahiptir. Bu ilişkiler, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme ve gelir dağılımı politikalarını belirlerken vergi politikalarını göz önünde bulundurması gerekliliğini ortaya koymuştur. Ekonomik büyüme ve gelir dağılımında meydana gelen değişmelerde, vergilerin bir neden olduğu belirlenmiştir. Bu ilişkiler iktisadi açıdan ele alındığında, İçsel Büyüme Teorisi ve Keynesyen görüşlerin yanı sıra vergilerin ekonomik büyüme ve gelir dağılımında etkili olduğunu savunan diğer iktisat okullarının da görüşlerini doğrular niteliktedir. Gelişmiş ülkeler için yapılan analiz sonucunda elde edilen nedensellik ilişkileri de yine çalışma içerisinde değindiğimiz teori ve görüşlerin geçerliliğini ortaya koymaktadır. Gelişmiş ülkelerde; gelir vergisinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi, kurumlar vergisi ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi ve servet vergisi ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkileri söz konusudur. Dolaysız vergilerin tamamı ile gelir dağılımı arasında nedensellik ilişkisi söz konusudur. Ayrıca ekonomik büyümeden mal ve hizmet vergilerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ve katma değer vergisinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ve mal ve hizmet vergileri ile gelir dağılımı arasında karşılık nedensellik ilişkisi ve katma değer vergileri ile gelir dağılımı arasında

karşılıklı nedensellik ilişkisi söz konusudur. Öte yandan toplam vergilerinden ekonomik büyüme doğru tek yönlü nedensellik ve gelir dağılımı ile karşılıklı nedensellik ilişkileri belirlenmiştir.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

İnsanlığın bir arada yaşamaya başlamasıyla birlikte toplumun temeli atılmış ve toplumsal düzen ihtiyacı oluşmuştur. Toplumsal ihtiyaçların giderilmesi amacıyla da merkezi bir kurum ihtiyacı hissedilmiştir. Devletlerin oluşmasındaki en temel faktör bu ihtiyaç hissidir. Devletin oluşmasıyla birlikte, toplumun ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin giderilmesi ve toplumsal düzenin sağlanabilmesi amacıyla birtakım harcamalar yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde kamu harcamaları olarak isimlendirilen bu harcamaların maliyetinin karşılanması amacıyla da yine toplumun bireylerine başvurulmuştur. Vergilerin ortaya çıkma nedeni de modern ismiyle kamu harcamalarının finansmanının zorunluluğudur. Bu zorunluluktan da anlaşılacağı üzere vergilerin asli amacı kamu harcamalarının finansmanı sağlamaktır. Geçmişten günümüze devletin, ekonomi içerisindeki rolü değişime uğramıştır. Kamu harcamalarının finansmanın dışında, ekonomik büyüme ve sosyal eşitlik konularında devlet önemli görevler üstlenmiştir. Ekonomik büyümenin kaynakları üzerindeki etkinliği ve sosyal devlet anlayışı gereği devlet, çeşitli politikalar uygulamaktadır. Bu politikaların önemli bir bileşeni de vergi politikalarıdır. Günümüz dünyasında ekonomik büyüme ve gelir dağılımı gibi toplumun temel aksiyonlarında yaşanan problemler gittikçe artmaktadır. Gerek yerel gerek uluslararası çalışmalar sonucunda oluşturulan raporlarda bu problemlerin büyüdüğü ve çözümünde de vergi politikalarının etkili olduğu belirtilmektedir. Bu durum, çalışmanın motivasyon kaynağını da oluşturmaktadır.

Vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerinde etkili olduğu konusunda pek çok teori ve görüş bulunmaktadır. Özellikle vergilerin ekonomik büyüme üzerinde etkisi olduğunu belirten İçsel Büyüme Teorisi oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmanın ikinci bölümünde detayları ile ifade edilen iktisat okullarının da vergilerin hem ekonomik büyüme hem de gelir dağılımı konusunda etkili bir unsur olduğuna dair görüşleri bulunmaktadır. Özellikle Keynesyen akım mali politikalar ve özelden de vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu belirtmişlerdir. Dünya tarihinin en büyük ekonomik krizi olarak bilinen 1929 Büyük Buhran sonrası liberal politikaların geçerliliği tartışılır hale gelmişti. Devletin ekonomi içerisinde minimal düzeyde bulunması gerektiğini savunan Klasik Okulun görüşleri

geçerliliğini krizle birlikte kaybetmiştir. Keynes’le birlikte başlayan, devletin müdahaleci yapısının olması gerektiği fikri, kriz sürecinde olumlu sonuçlar verince mali politikalar daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bu politikaların önemli bir bileşeni olan vergileme politikaları da daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Günümüz dünyasında her alanda etkisini gösteren vergi politikalarının oldukça geniş bir etki alanı söz konusudur. Ekonomik büyüme, gelir dağılımı, işsizlik, enflasyon, dış ticaret gibi pek çok makro değişken üzerinde etkisi bulunan vergi politikalarının mikro düzeyde de etkili olduğu pek çok alan söz konusudur. Çalışmada, sınırlılıklar gereği ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkileri derinlemesine ele alınmıştır.

Bu tez çalışmasında, vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 1995 – 2017 dönemi için panel veri analizi kullanılarak gelişmekte olan ve gelişmiş ülke grupları özelinde ekonometrik analizler gerçekleştirilmiştir. Vergi politikaları, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklılık arz ettiğinden çalışmada, Dünya Bankası Atlas Yöntemi ile 8 gelişmekte olan ve 23 gelişmiş ülkeden oluşan 2 farklı grup belirlenmiştir. Çalışmanın temel hipotezi “*vergi politikaları ile ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasında uzun dönemli ilişki vardır*” şeklindedir. Ayrıca literatür de göz önünde bulundurularak belirlenen alt hipotezler doğrultusunda ülke grupları özelinde ilişkiler ele alınmıştır. Çalışmada vergi politikalarını temsilen 6 farklı değişken kullanılmıştır. Vergi politikaları çıktıları vergi gelirleridir. Vergiler, dolaylı ve dolaysız olmak üzere 2 başlık altında toplanmaktadır. Dolaylı vergi politikalarını temsilen mal ve hizmet vergileri ile katma değer vergisi analizlere dâhil edilmiştir. Dolaysız vergi politikalarını temsilen gelir vergisi, kurumlar vergisi ve servet vergileri analizlere dâhil edilmiştir. Ayrıca toplam vergi gelirleri de analizlere dâhil edilerek vergi politikalarının toplam çıktısının etkileri ortaya koyulmuştur. Ekonomik büyüme göstergesi olarak kişi başı gayri safi yurtiçi hâsıla kullanılırken, gelir dağılımını temsilen GINI katsayısı analizlerde kullanılmıştır. Kullanılan veriler, Dünya Kalkınma Göstergeleri, Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizlik Veritabanı ve OECD Küresel Gelir İstatistikleri veri tabanlarından elde edilmiştir. Ekonometrik analizlere her iki ülke grubu için yatay kesit bağımlılığı testleri ile başlanmıştır. CD_{LM} (Pesaran, 2004), CD_{LM1} (Breusch & Pagan, 1980), CD_{LM2} (Pesaran 2004) ve CD_{LM-Adj} (Pesaran vd., 2008) testleri sonucunda serilerde ve modellerden elde edilen hata terimlerinde yatay kesit bağımlılığının olduğu

tespit edilmiştir. Ayrıca Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından literatüre kazandırılan Delta testi sonucunda eğitim parametrelerinin heterojen olduğu belirlenmiştir. Önsel test sonuçları ekonometrik analizlerde ikinci nesil testlerin kullanılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Serilerin durağanlık sınamaları Pesaran'ın CIPS birim kök testi ile gerçekleştirilmiştir. Her iki ülke grubunda da serilerin birinci farklarında durağan oldukları tespit edildikten sonra, Westerlund ve Edgerton 'un LM Bootstrap eş bütünleşme testi ile uzun dönemli ilişkiler incelenmiştir. Belirlenen uzun dönemli eş bütünleşme ilişkilerine ait katsayı tahminleri Eberhardt ve Bond tarafından geliştirilen AMG tahmincisi kullanılarak hem panelin geneli için hem de ülkeler için tahmin edilmiştir. Son olarak nedensellik ilişkileri de Emirmahmutoğlu – Köse panel nedensellik testi ile 2 ülke grubu için belirlenmiştir.

Vergilerin, milli gelir içerisindeki payları dikkate alındığında gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu, gelişmiş ülkelerde ise dolaysız vergilerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu durum ülkelerin uygulamış oldukları vergi politikaları sonucu oluşan vergi yapısını ortaya koymaktadır. Vergi politikaları, ülkelerin ekonomik gelişim aşamalarına göre farklılaşmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kalkınma süreçlerini tamamlayıp gelişmiş ülke kategorisine geçişini tamamladıklarında vergi yapıları da dolaylı vergilerden dolaysız vergilere doğru bir geçişe başlar. Ancak bu durum her zaman için gerçekleşmeyebilir. Vergi politikaları ekonomik bir argüman olmanın dışında siyasi bir argüman olarak da politikacılar tarafından kullanılabilir. Politik çıkarlar uğruna, vergi yapısında çeşitli değişiklikler yapılabilmektedir. Dolayısıyla her ülkenin kendine özgü bir vergi politikası söz konusudur. Vergi politikalarının, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisinin yanı sıra diğer tüm dolaylı ve doğrudan etkilerinin de ülkeden ülkeye farklılık göstermesi doğal bir sonuçtur. Bu tez çalışmasında tüm bu etkenler göz önünde bulundurularak öncelikle ülkeler literatürdeki genel görüş doğrultusunda gelişmekte olan ve gelişmiş olarak ayrılmıştır. Vergi politikası çıktısı olan vergi gelirleri de dolaylı ve dolaysız olmak üzere 5 değişkenle analizlere dâhil edilmiştir. Toplam vergi gelirlerinde etkilerinin ortaya koyulabilmesi amacıyla analizlere dâhil edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere vergi politikası etkilerinin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği için analize dahil edilen tüm ülkeler için etkiler ayrı ayrı incelenmiştir.

Çalışmanın ampirik analizinden elde edilen sonuçlar gelişmekte olan ülkelerde aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- ✓ GOÜ’de dolaysız vergileri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi söz konusu olmakla birlikte, gelir ve servet vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif, kurumlar vergisinin ise negatif etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Ülke bazlı sonuçlar ise panelin geneli için elde edilen sonuçlar ile tutarlılık gösterirken, farklı sonuçlara ulaşılan ülkelerde söz konudur. Bu durum ülkelerin vergi politikalarında ve vergi sistemlerindeki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sonuçlar neticesinde çalışmanın “*Dolaysız vergiler gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitifdir*” hipotezi kısmen doğrulanmıştır.
- ✓ GOÜ’de dolaysız vergiler ile gelir dağılımı arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmamaktadır. Dolaysız vergiler, gelir dağılımında adaleti sağlamada dolaylı vergilere göre daha adil vergilerdir. Özellikle artan oranlı gelir vergisi, geliri daha yüksek olan kişilere daha yüksek vergi oranları uygulamak suretiyle yüksek gelirlileri daha fazla vergi ödemek zorunda bırakır. Gelir vergisi ödeme gücünün en iyi göstergesi olan geliri esas aldığından vergilemede yatay ve dikey adalet ilkeleri açısından en uygun vergi türüdür. Gelişmekte olan ülkelerde daha çok uygulanan ve gelir dağılımında düşük gelirliler aleyhine sonuçlar oluşturan dolaylı vergilerin daha baskın olduğu bilinmektedir. Dolaysız vergilerin milli gelir içerisinde düşük bir yer tuttuğu gelişmekte olan ülkelerde ulaşılan ilişki olmadığı yönündeki sonuç bu açıdan tutarlılık göstermektedir. Bu sonuç her ne kadar tutarlılık gösterse de çalışmanın “*Dolaysız vergiler gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını düzenleyici yöndedir*” hipotezi doğrulanmamıştır.
- ✓ GOÜ’de dolaylı vergileri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi söz konusu olmakla birlikte, mal-hizmet vergileri ile KDV’nin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkileri olduğu belirlenmiştir. GOÜ’lerin ortak bir özelliği vergi sistemlerinin tam olarak sağlam bir zemine oturtulamamış olmasıdır. Düşük bir ifade ile vergi kayıp ve kaçaklarının yüksek

seviyelerde seyrettiği ülkelerdir. Bu durumun telafisi için kayıp ve kaçakların daha az olacağı harcama vergilerine ağırlık verilmektedir. Özellikle KDV bu ülkeler için oldukça önem arz etmektedir. Dünya’da 150’den fazla ülkede uygulamada olan KDV hem milli gelire sağladığı direkt etkinin yanı sıra tüketimden caydırıcı, ihracata teşvik edici ve tasarruf ve yatırıma yönlendirici etkisi ile ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki oluşturduğu düşünülmektedir. Dolaylı vergilerin olumsuz bir yönü de marjinal tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirliler açısından gelir dağılımında adaletsizliği arttırıcı etkilerinin olmasıdır. Çalışmadan da el edilen mal-hizmet vergileri ile KDV’nin GINI katsayısı üzerindeki pozitif etkisi bu söylemimizi doğrular niteliktedir. GINI katsayısının artması gelir dağılımındaki adaletsizliğin arttığının göstergesidir. Ulaşılan bu sonuçlar çalışmanın iki hipotezinin doğrulandığını ortaya koymaktadır. *“Dolaylı vergiler geliştirmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitifdir”* hipotezi ile *“Dolaylı vergiler geliştirmekte olan ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını bozucu yöndedir”* hipotezi doğrulanmıştır.

- ✓ GOÜ’de toplam vergilerin ekonomik büyümeye pozitif katkısı ve gelir dağılımında, dolaylı vergilerin hâkimiyetinden kaynaklandığı düşünülen olumsuz etki olduğuna dair sonuçlar, literatürdeki genel görüşlerle tutarlılık gösteren sonuçlardır. *“Toplam vergi gelirleri geliştirmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeye etkiler. Beklenen etki pozitifdir”* ve *“Toplam vergi gelirleri geliştirmekte olan ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını bozucu yöndedir”* hipotezleri doğrulanmıştır.
- ✓ Gelişmiş ülkelerde dolaysız vergileri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi söz konusu olmakla birlikte, gelir vergilerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif, kurumlar ve servet vergisinin ise istatistiki olarak anlamsız olduğu belirlenmiştir. Ülke bazlı sonuçlarda ise farklı bulgular söz konusudur. Bu durum ülkelerin vergi politikalarında ve vergi sistemlerindeki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sonuçlar neticesinde çalışmanın *“Dolaysız vergiler gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitifdir”* hipotezi kısmen doğrulanmıştır. Literatürde kurumlar ve

servet vergilerinin ekonomik büyümenin dostu olmadığı yönünde görüşler bulunmaktadır. Yatırım yapılacak sermayeyi ve yatırımların karlılığını etkileyen bu vergiler büyüme için olumsuzluklar oluşturmaktadır. Ülke bazlı sonuçlar incelendiğinde bu söylemin doğrulandığı ülkeler söz konusudur. Ancak çalışmada dolaysız vergilerin pozitif etkisi beklendiğinden hipotezimiz tam olarak doğrulanamamıştır.

- ✓ Gelişmiş ülkelerde dolaysız vergileri ile gelir dağılımı arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi söz konusu olmakla birlikte, gelir, kurumlar ve servet vergilerinin gelir dağılımı üzerinde düzenleyici etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç “*Dolaysız vergiler gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını düzenleyici yöndedir*” hipotezinin doğrulandığını göstermektedir.
- ✓ Gelişmiş ülkelerde dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi söz konusu olmakla birlikte, ilişkiye dair elde edilen panel katsayıları istatistiki olarak anlamsız olmasına rağmen pozitiftir. Ülke bazlı sonuçlarda ise mal-hizmet vergilerinin ve KDV'nin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğine dair bulgular söz konusudur. Bu sonuçlara göre Avusturya, Kanada, Danimarka, İrlanda, Norveç, Portekiz, İsviçre, İngiltere, Çek Cum., Finlandiya, Fransa, Almanya, İtalya, Güney Kore ve Polonya için “*Dolaylı vergiler gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeyi etkiler. Beklenen etki pozitiftir*” hipotezi doğrulanmıştır.
- ✓ Gelişmiş ülkelerde dolaylı vergiler ile gelir dağılımı arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi söz konusu olmakla birlikte, ilişkiye dair elde edilen panel katsayılar istatistiki olarak anlamsızdır. Ülke bazlı sonuçlar incelendiğinde çalışmanın “*Dolaylı vergiler gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını bozucu yöndedir*”, hipotezine uygun sonuçların elde edildiği ülkeler bulunmaktadır. Fransa, Almanya, İrlanda, Polonya, Portekiz, İsviçre, İngiltere, Avusturya, Danimarka ve İsveç'te dolaylı vergiler GINI katsayısı

üzerinde pozitif etkiye sahiptirler. Diğer bir ifade ile gelir dağılımında adaletsizliği arttırıcı etkiye sahiptirler.

- ✓ Gelişmiş ülkelerde, toplam vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki eş bütünleşme ilişkisi ve bu ilişkiye ait katsayının pozitif olması, çalışmanın “*Toplam vergi gelirleri gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeye etkiler. Beklenen etki pozitifdir*” hipotezinin doğrulandığını ifade etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde toplam vergi gelirleri içerisinde dolaysız vergilerin ağırlıkta olması sebebiyle, gelir dağılımı üzerinde düzenleyici yönde etkili olması beklenmekteydi. Ancak yapılan eş bütünleşme ilişkisinde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı sonucu çıkmıştır. Bu sonuçla birlikte çalışmanın “*Toplam vergi gelirleri gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını etkiler. Beklenen etki gelir dağılımını düzenleyici yöndedir*” hipotezi doğrulanamamıştır.

Çalışmadan elde edilen ampirik bulgular, vergi politikalarının ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçların bir kısmı bu etkinin olumlu yönde olduğunu, bir kısmının ise olumsuz yönde olduğunu göstermektedir. Vergi politikalarının asli amacı kamu harcamalarını finanse etmektir. Ancak günümüz şartlarında, vergi politikalarının mali ve sosyal amaçları daha ön plana çıkmaya başlamıştır. Küresel anlamda yaşanan ekonomik büyüme istikrarsızlıkları ve gelir dağılımı dengesizlikleri, vergi politikalarının misyonunu oldukça genişletmiştir. Bu doğrultuda çalışma bulguları da göz önünde bulundurularaktan politika yapıcılara bazı önerilerde bulunulabilir. İlk olarak, literatürdeki pek çok çalışma da olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde, dolaysız vergi temelli bir vergi sisteminin kurulması önerisi yapılabilir. Bu öneri teoride oldukça mantıklı olmasına rağmen uygulaması oldukça güçtür. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile yakından ilişkili olan vergi politikalarının değişime uğraması hemen gerçekleşecek bir durum değildir. Uzun süreli bir zaman gerektirdiğinden, mevcut vergi uygulamaların daha adil ve daha verimli hale getirilmesine yönelik önerilerin daha gerçekçi olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmada sunulacak öneriler daha çok gelişmekte olan ülkelere yönelik olup, gelişmiş ülkeler açısından mevcut uygulamaların daha verimli hale getirilmesi doğrultusunda olacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde ağırlıkta olan dolaylı vergileme uygulamalarının daha adil hale getirilmesi önem arz etmektedir. Dolaylı vergiler her ne kadar ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlasa bile gelir dağılımında bozucu etkileri söz konusudur. Gelişmekte olan ülkelerde vergilendirilecek değerlerin tespitinde yaşanan güçlükler, tahsili daha kolay olan dolaylı vergilere ağırlık verilmesine neden olmaktadır. Öncelikle kolaylıkla tüketiciye yansıtılabilen bu vergilerde, yansıtılma durumunun vergi kurumları tarafından denetiminin sağlıklı yapılması gereklidir. Bu durum özellikle düşük gelirli lehine gelir dağılımında iyileşmeler sağlayacaktır. Ayrıca temel gıda, sağlık, kültürel ihtiyaçların katma değer vergisinden istisna tutulması, faydalı bir uygulama olacaktır. Birçok ülkede bu anlamda istisnalar söz konusudur. Kapsam ve mahiyetinin düşük gelirli lehine derinlemesine revize edilmesi gereklidir. Bu durum istisna olan mal ve hizmetlere yönelik bir talep artışına neden olabilir. Talepteki bu değişim, üretim faktörü sahiplerinin vergi yükünü arttırabilir. Bu durumun dengelenebilmesi amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların sağlıklı denetimi önem kazanmaktadır. Dolaylı vergilerin olumsuzluklarının azaltılması için uygulanabilecek bir önlem de farklı oranlarda vergileme olabilir. Bu önlem uygulamada zorluklar taşısa dahi ülkelerin dolaysız vergi sistemine geçişlerini teşvik edebilir. Dolaylı vergilerin tüketimden caydırıcı özelliği söz konusudur. Gelirin tüketilmeyen kısmını yatırım ve tasarruflara kanalize edenlere tanınacak kolaylıklar ve uygulanacak teşvikler ekonomik büyümenin olumlu etkilenmesine vesile olacaktır. Ekonomik büyüme ile artan gelir seviyesi de dolaysız vergiler ile mükellefin üretim ve yatırım teşviki kırılmadan vergilendirildiğinde, milli gelirden tekrar artış söz konusu olacaktır. Vergileme, direkt etkilerinin yanı sıra dolaylı birçok etkisi ile hem ekonomik büyümeyi hem de gelir dağılımını etkilemektedir. Vergilerin, dolaylı etkisi bulunan alanların tespitinin doğru şekilde yapıp, bunlara yönelik vergisel anlamda iyileştirici uygulamaların hayata geçirilmesi, pozitif etkinin kartopu etkisi ile büyümesine zemin hazırlayacaktır.

Diğer bir öneri vergi tabanının genişletilmesine yöneliktir. Verginin tabana yayılması durumunda, vergi teşvikleri sayesinde makro değişkenler üzerinde etkili olma adına daha fazla uygulama yapma şansı doğacaktır. Vergi tabanının genişletilmesine yönelik uygulamaların başında kayıp ve kaçakların önüne geçilmesi gelmektedir. Bu doğrultuda vergi oranlarının katlanılabilir oranlarda olması gerekmektedir. Üretimi, istihdamı ve ihracatı artırıcı teşvikler içermesi de vergiye gönüllü uyumu arttırarak tabana

yayılmamasına sebep olabilecektir. Tüm bu uygulamalar ile vergi sorumluluğunu yerine getiren mükellefin kanunlarla korunması gerekmektedir. Sorumluluğunu yerine getiren mükellefin, sorumluluktan kaçanlardan dolayı daha ağır vergi yükü ile karşı karşıya kalmaması gerekir. Devletin bu noktada cezaları caydırıcı olacak şekilde revize etmesi, vergi idaresinin bu anlamda denetim mekanizmasını güçlendirmesi önem arz etmektedir. Ayrıca teknolojik gelişmelerden faydalanarak mükellefin vergi sorumluluğunun bilincinde olmasının sağlanması ve vergisini öderken katlandığı maliyetin azaltılması da önemli bir adım olacaktır. Bu sayede artacak vergi gelirleri, vergi politikaları ile ulaşması istenen amaçlarda daha etkili sonuçlar doğuracaktır.

Vergi sistemlerinin yanı sıra gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde önlem alınması gereken diğer bir konu kayıt dışı ekonomidir. Üretim ve yatırımdan caydırıcı yüksek vergi oranları, vergi kurumlarının yetersiz denetim mekanizmaları, cezaların caydırıcı olmaması, politikacıların politik çıkarları uğruna yaptığı uygulamalar ve tüm bu faktörlerin sonucu olan devlet otoritesine oluşan güvensizlik, kayıt dışılığın temelini oluşturur. Bu sorunların çözümüne yönelik atılacak adımlar vergi gelirlerinin artmasına ve vergi politikalarının makroekonomik sorunların çözümünde daha etkili kullanılmasına vesile olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdiyeva, R. ve Baygonuşova, D. (2016), “*Geçiş Ekonomilerinde Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Kırgızistan Örneği*” Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (53), 59-71.
- Abuaf, N. and Jorion, P. (1990), “*Purchasing power parity in the long run*” The Journal of Finance, 45(1), 157-174.
- Acar, M. ve Bilir, H. (2013), “*Türkiye’de Sivil Anayasa Arayışları, Anayasal İktisat ve Anayasada Bulunması Gereken İktisadi-Mali Hükümler*” Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2013(1), 87-96.
- Acemoglu, D. (2012), “*Introduction to economic growth*” Journal of economic theory, 147(2), 545-550.
- Acosta- Ormaechea, S., Sola, S. and Yoo, J. (2019), “*Tax composition and growth: a broad cross- country perspective*” German Economic Review, 20(4), e70-e106.
- Acs, Z. J. (1992), “*Small business economics: A global perspective*” Challenge, 35(6), 38-44.
- Adam, A., Kammas, P. and Lapatinas, A. (2015), “*Income inequality and the tax structure: Evidence from developed and developing countries*” Journal of Comparative Economics, 43(1), 138-154.
- Addison, T. V. (2009), “*Shooting blanks: the war on tax havens*” Indiana Journal of Global Legal Studies, 16(2), 703-727.
- Adıyaman S. (2019), “*Türkiye’de Vergilerin Ekonomik Büyümeye Etkileri (2000-2017 dönemleri)*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aghion, P., Comin, D., Howitt, P. and Tecu, I. (2016), “*When does domestic savings matter for economic growth?*” IMF Economic Review, 64(3), 381-407.
- Ağdemir, Z. (2019), “*Fizyokrasi ve Vergiler: Tarihsel Toplumsal Bir Analiz*” Fiscoeconomia, 3(2), 161-197.

- Ahmad, S., Sial, H. M. and Ahmad, N. (2018), “*Indirect taxes and economic growth: An empirical analysis of Pakistan*” Pakistan Journal of Applied Economics, 28(1), 65-81.
- Ak, M. Z., ve Altıntaş, N. (2016), “*Kuznets’in Ters U Eğrisi Bağlamında Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1986-2012*” Maliye Araştırmaları Dergisi, 2(3).
- Akın H. (2019), “*Gelir Dağılımı ve Suç İlişkisi*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Hatay.
- Aksoy, Ş. (1998). “*Kamu Maliyesi*” Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Aksu, Ö. A. (1993), “*Gelir ve Servet Dağılımı*” İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No:3698.
- Aktan, C. C. (1991), “*Vergi İndirimleri Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik ve Ampirik Bulgular*” DEÜ- İİBF Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, s.50-71.
- Aktan, C. C. (2009), “*Arz–Yönlü İktisat Teorisi ve Haldun–Laffer Etkisi*” Ekonomi Bilimleri Dergisi, 1(2), 41-54.
- Aktan, C. C. (2010), “*Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi*” Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2(1), 168-182.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002), “*Gelir Dağılımında Adalet (Siz) lik ve Gelir Eşit (Siz) liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri*” Yoksullukla Mücadele Stratejileri, 1-21. ed. Coşkun Can Aktan, Ankara: Hak- İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002), “*Yoksullukla Mücadele ve Negatif Gelir Vergisi Önerisi*” Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, s.621-631.
- Aktan, C.C. (2003), “*Değişimin Önündeki Engeller*”, Moderniteden Postmoderniteye Değişim, (Ed) Coşkun Can Aktan, Çizgi Kitabevi, Konya

- Aktan, C. C. (2008), “*Yeni İktisat Okulları*”, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Aktepe İ. (2019), “*Küreselleşmenin Gelir Dağılımı, Yoksulluk Üzerine Etkileri: 1980 Sonrası Türkiye’de İzlenen Vergi Politikaları Açısından Bir Değerlendirme*” Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Bursa.
- Albayrak, Ö. (2011), “*Finansal Krizde Uygulanan Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Etkileri: 2004-2009*”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Vol. 66, No. 2: 1-34.
- Alesina, A. and Perotti, R. (1996), “*Income distribution, political instability, and investment*” European Economic Review, 40(6), 1203-1228.
- Al-Iriani, M. A. (2006), “*Energy–GDP Relationship Revisited: an Example From GCC Countries Using Panel Causality*” Energy Policy, 34(17), 3342-3350.
- Alper, Y. ve Tokol, A. (2012), “*Sosyal Politika*”, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Altay, A. (1994), “*Yozlaşma ve Temiz Toplum Arayışları*” Ankara: Doğu Matbaacılık.
- Altınbaş, Ö.G. (2018), “*Dünya Ticaret Savaşları*”, Vergi Dünyası.
- Amin, A., Chen, Y. and Huang, S. (2018), “*Personal Income Tax and Economic Growth: A Comparative Study Between China and Pakistan*” Asian Journal of Economic Modelling, 6(1), 65-73.
- Anastassiou, T. and Dritsaki, C. (2005), “*Tax Revenues and Economic Growth: An Empirical Investigation for Greece Using Causality Analysis*” Journal of Social Sciences, 1(2), 99-104.
- Arellano, M. (2003), “*Panel Data Econometrics*” Oxford University Press.
- Arıkan, Z.(2005), “*Türk Vergi Sisteminin Genel Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri*” Vergi Sorunları Dergisi, (199), 151-166.
- Arnold, J. (2008), “*Do Tax Structures Affect Aggregate Economic Growth? Empirical Evidence from a Panel of OECD Countries*”, Economics Department Working Papers, 643, OECD.

- Arslan, G. E. (2013), “*Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelir Dağılımı*” Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 45-52.
- Ata, A.Y. (2011), “*Vergi Teorisi Açısından Bir Vergileme İlkesi Olarak Adalet İlkesinin İncelenmesi*”, Yüksek Öğretim Kurulu Dökümantasyon Merkezi, Ankara, 2001, s.7-19
- Atay, G. (2016), “*G-7 ve G-20 Ülkelerinde Rüzgâr Enerjisi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Eşbütünleşme Yaklaşımı ile Analizi*” Yüksek Lisans Tezi, ESOGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Atkinson, A. B., Piketty, T. and Saez, E. (2011), “*Top Incomes in the Long Run of History*”, Journal of economic literature, 49(1), 3-71.
- Avcı, M. ve Mukiyen A.G. (2017), “*OECD Ülkelerinde Kurumsal Kalite ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi*”, Sosyoekonomi, 25(1).
- Aydemir, C. ve Güneş, H. H. (2006), “*Merkantilizmin Ortaya Çıkışı*” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 5(15), 136-158.
- Aydın, K. (2012), “*Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri*” Çalışma ve Toplum, Sayı-1, s.147-166.
- Aydın, M. (2016), “*Asimetrik Panel Nedensellik Testi: Gelişmekte Olan Ülkelerin Borsaları Üzerine Bir Uygulama*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansal İktisat Anabilim Dalı, Sakarya.
- Bakkal, U. (2013), “*Vergiye Uyum Çerçevesinde Karmaşık Vergi Sistemleri Teorik Bir Analiz*” (1. Bs.) Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Balseven, H. and Tugcu, C. T. (2017), “*Analyzing The Effects of Fiscal Policy on Income Distribution: A Comparison Between Developed and Developing Countries*” International Journal of Economics and Financial Issues, 7(2), 377-383.
- Baltagi, B. H. (2008), “*Forecasting with Panel Data*” Journal of Forecasting, 27(2), 153-173.

- Banerjee, A., Dolado, J. J., Galbraith, J. W. and Hendry, D. (1993), “*Co-integration, Error Correction and the Econometric Analysis Of Non-Stationary Data*” OUP Catalogue Oxford University Press, number 9780198288107.
- Baranová, V. and Janícková, L. (2012), “*Taxation of Corporations and Their Impact on Economic Growth: The Case of EU Countries*” Journal of Competitiveness, 4(4).
- Bargain, O. (2012), “*The distributional effects of tax- benefit policies under New Labour: a decomposition approach*” Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 74(6), 856-874.
- Bargain, O. and Callan, T. (2010), “*Analysing the effects of tax-benefit reforms on income distribution: a decomposition approach*”, The Journal of Economic Inequality, 8(1), 1-21.
- Barro, Robert J. (1996), “*Determinants Of Economic Growth: A CrossCountry Empirical Study*”, NBER Working Paper Series 5698.
- Barro, R. J. (1996), “*Institutions and Growth: An Introductory Essay*”, Journal of Economic Growth, 1.
- Başkaya, F. (2000), “*Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*” (3. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.
- Batirel, Ö. F. (1979), “*Kamu Maliyesi Teorisine Giriş*” Mert/Er Matbaası, İstanbul.
- Baumol, W. J. and Strom, R. J. (2007), “*Entrepreneurship and Economic Growth*” Strategic entrepreneurship journal, 1(3- 4), 233-237, Published Online in Wiley InterScience (www.interscience.wiley.com). DOI: 10.1002/sej.26.
- Bellone, F. (2008), “*The Role of Domestic Savings in Outward-Oriented Growth Strategies*” Journal of Evolutionary Economics, 18(2), 183-199.
- Bilgiç A. (2015), “*Türkiye’de Uygulanan Vergilendirme Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri: 1990-2013 Dönemi*”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Bilir, H. (2018), “*Neoklasik İktisadın Tanımlanmasına Yönelik Bir Deneme*” İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(2), 658-670.
- Bird, R. M. and Zolt, E. M. (2008), “*Technology and taxation in developing countries: from hand to Mouse*” National Tax Journal, 791-821.
- Black, P., Calitz, E., Tjaart J., Steenkamp, T. and associates (2006), “*Public Economics*” Third Edition, Oxford University Press.
- Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2009), “*Genel Teori, Küresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası*” Maliye Dergisi, 156(1), 66-82.
- Boratav, K. (1991), “*1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*” (Vol. 7). Gerçek Yayınevi.
- Bosnalı, Ö. (1997), “*Gelir Dağılımı Açısından Mali Araçlar ve Asgari Geçim İndirimi*”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Branson, J. and Lovell, C. K. (2001), “*A growth maximising tax structure for New Zealand*” International Tax and Public Finance, 8(2), 129-146.
- Bresser-Pereira, L. C. (2012), “*For a Heterodox Mainstream Economics: an Academic Manifesto*” Journal of Post Keynesian Economics, 35(1), 3-20.
- Breusch, T. S. and Pagan, A. R. (1980), “*The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics*” The review of economic studies, 47(1), 239-253.
- Bruce, D. and Schuetze, H. J. (2004), “*Tax policy and entrepreneurship*” Swedish Economic Policy Review, 11(2), 233-265.
- Brys, B., Matthews, S. and Owens, J. (2011), “*Tax Reform Trends in OECD Countries*” OECD Taxation Working Papers.
- Buchanan, J. M. (1978), “*Tax Reform in Constitutional Perspective*” In Law and Economics. Report From A Symposium in Sweden, Lund: Fureningen (pp. 103-20).

- Buchanan, J. M. (1991), “*Constitutional economics*” In *The World of Economics* (pp. 134-142). Palgrave Macmillan, London.
- Bulut, E., Yayla, N., Yaraşır, S., ve eviş, İ. (2019), “*Maliye Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi*” ICOAEF VI International Conference on Applied Economics and Finance & Extended With Social Sciences November 16-17, 2019 / Burhaniye / Balıkesir (Turkey)
- Burkhauser, R. V., Feng, S., Jenkins, S. P. and Larrimore, J. (2012), “*Recent trends in top income shares in the United States: reconciling estimates from March CPS and IRS tax return data*” *Review of Economics and Statistics*, 94(2), 371-388.
- Bükey, A. M. ve etin, B. I. (2017), “*Türkiye’de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi*” *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1).
- Canavire-Bacarreza, G., Martinez-Vazquez, J., and Vulovic, V. (2013), “*Taxation and economic growth in Latin America*” (No. IDB-WP-431). IDB Working Paper Series.
- Canbaz, C. (2012), “*Arz Yönlü İktisatta Vergi Politikaları*” Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı, Afyon.
- Charbit, Y. (2010), “*The classical foundations of population thought: From Plato to Quesnay*” Springer Science & Business Media.
- Chong, A. and Calderon, C. (2000), “*Institutional Quality and Income Distribution*” *Economic Development and Cultural Change*, 48(4), 761-786.
- Colander, D. (2000), “*The Death of Neoclassical Economics*” *Journal of the history of Economic Thought*, 22(2), 127-143.
- Cooper, G. S. (1994), “*The Benefit Theory of Taxation*” 11. Australian Tax Forum, s.397.

- Çakmak, E. ve Gümüş, S. (2005), “*Türkiye’de Beşerî Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Ekonometrik Bir Analiz (1960-2002)*” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 60(01), 59-72.
- Çataloluk, C. (2008), “*Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları*” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (20), 213-228.
- Çelikay, F. (2018), “*Vergi Yükünün Ekonomik Büyüme Hızı Üzerindeki Etkileri: Türkiye’deki İller Örneğinde Ampirik Bir Analiz (2005-2014)*” İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi (İKTİSAD), 3(5), 37-55.
- Çelikel D. A. (2004), “*Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri*” İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, s.215-239
- Çetin, B. I. (2011), “*İktisadi Sistemler Bağlamında Gelir Dağılımı-Kredi Ekonomisi İlişkisi ve Türkiye*”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Çiçek, H., Karakaş M. ve Yıldız A. (2008), “*Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması*”, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Çok Yazarlı Kitap, 978-975-8195-19-0.,
- Daly, M. C., and Valletta, R. G. (2006), “*Inequality and poverty in United States: the effects of rising dispersion of men's earnings and changing family behaviour*” *Economica*, 73(289), 75-98.
- Dam, M. ve Şaban, E. (2018), “*Türkiye’de Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Analizi*” Vergi Raporu Dergisi, 228, 19-32.
- Daniel F. T. B. (2014), “*Tax Policy Stance Over The Business Cycle: Evidence From Europe*” A Work Project, presented as part of the requirements for the Award of a Masters Degree in Economics from the NOVA – School of Business and Economics.

- Delibaş, A. (2017), “*Vergi Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri*”, Yüksek Lisans Tezi Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, Sivas.
- Demir, M. ve Sever, E. (2017), “*Vergi Gelirleri Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkelerine İlişkin Panel Veri Analizi*” Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), 51-66.
- Demircan, E.S. (2003), “*Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi*”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı 21, s.97-116.
- Demirgil, B. (2018), “*Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma*” Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19(2), 118-131.
- Dequech, D. (2007), “*Neoclassical, Mainstream, Orthodox, and Heterodox Economics*” Journal of Post Keynesian Economics, 30(2), 279-302.
- Desai, M. A., Foley, C. F. and Hines, J. R. (2004), “*Economic effects of regional tax havens*” (No. w10806), National Bureau of Economic Research.
- Dickey, D. A. and Fuller, W. A. (1979), “*Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root*” Journal of the American statistical association, 74(366a), 427-431.
- Dinler, Z. (2004), “*İktisada Giriş*” Ekin Kitabevi, 10.Baskı, Bursa.
- Dişbudak, C. ve Süslü, B. (2007), “*Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makroekonomik Faktörler*” Ekonomik Yaklaşım, 18(65), 1-23.
- Doğan, C. ve Tek, M. (2007), “*Türkiye’de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi*”. AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. S. 3, No. 2, ss. 93-119.
- Doğan, M. (2019), “*Başarılı Teknolojik Girişimlerin Küresel Gelir Dağılımına Etkisi*” Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Girişimcilik Anabilim Dalı, Edirne.

- Dökmen, G. (2012), “*Yolsuzlukların Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Dinamik Panel Veri Analizi*”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 13(1), 41-51.
- DTP (2001), “*Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*” 8. BYKP, DPT: 2599-ÖİK: 610.
- Due, J. F. (1975), “*Customs in Developing Countries. Readings of Taxation in Developing Countries*” (Editörler Richard M. Bird ve Oliver Oldman), The John Hopkins Press, Baltimore, 175-176.
- Dunhaupt, P. (2013), “*Determinants of functional income distribution: theory and empirical evidence*” (No. 18), Global Labour University Working Paper.
- Durkaya, M. ve Ceylan, S. (2006), “*Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme*” Maliye Dergisi, 150, 79-89.
- Easterly, W. and Rebelo, S. (1993), “*Fiscal Policy and Economic Growth: an Empirical Investigation*” NBER Working Paper, 4499, Cambridge, Mass.
- Eberhardt, M. (2012), “*Estimating Panel Time-Series Models with Heterogeneous Slopes*” The Stata Journal, 12(1), 61-71.
- Eberhardt, M. and Bond, S. (2009), “*Cross-section dependence in nonstationary panel models: a novel estimator*” MPRA Paper No. 17692.
- Edizdoğan, N. ve Çelikkaya, A. (2012), “*Vergilerin Ekonomik Analizi*” Dora Yayıncılık, 2. Baskı, Bursa.
- Edwards, C. and De R. V. (2002), “*International Tax Competition: A 21st-Century Restraint on Government*” (April 12, 2002). Cato Policy Analysis No. 431. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1461691>
- Egbunike, F. C., Emudainohwo, O. B. and Gunardi, A. (2018), “*Tax Revenue and Economic Growth: A Study of Nigeria and Ghana*” Signifikan: Jurnal Ilmu Ekonomi, 7(2), 213-220.
- Engen, E. M. and Skinner, J. (1996), “*Taxation and Economic Growth*”, National Tax Journal, 49 (4), 617-642.

- Engle, R. F. and Granger, C. W. (1987), “*Co-integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing*” *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 251-276.
- Emirmahmutoglu, F. and Kose, N. (2011), “*Testing for Granger causality in heterogeneous mixed panels*” *Economic Modelling*, 28(3), 870-876.
- Erdoğan, S. (2004), “*İktisat Politikası Uygulamaları Üzerindeki Etkileri Açısından Yeni Ekonomi*” *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 38-48.
- Ersezer, D. (2006), “*Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları*” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 255-268.
- Esen, O. (2002), “*Türkiye’de Uygulanan IMF Destekli Yapısal Programlar*” *Kriz ve IMF Politikaları*, 1-22. İstanbul: Alkım, 2002, ss. 1–22.
- Feldstein, M. (1977), “*Does the United States save too little?*” *The American Economic Review*, 67(1), 116-121.
- Feldstein, M. and Bacchetta, P. (1991), “*National Saving and International Investment*” In *National Saving and Economic Performance* (Chapter pages in book: (p. 201-226), University of Chicago Press.
- Feldstein, M. S. (1989), “*Tax Policies for the 1990's: Personal Saving, Business Investment and Corporate Debt*” NBER Working Paper No. 2837.
- Frees, E. W. (2004), “*Longitudinal And Panel Data: Analysis and Applications in the Social Sciences*” Cambridge University Press.
- Friedman, M. (1972), “*The Case for A Monetary Rule*” *Newsweek*, An Economist’s Protest içerisinde, Thomas Horton, New Jersey.
- Fuest, C., Niehues, J. and Peichl, A. (2010), “*The redistributive effects of tax benefit systems in the enlarged EU*” *Public Finance Review*, 38(4), 473-500.
- Gastwirth, J. L. (1971), “*A General Definition of The Lorenz Curve*” *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1037-1039.

- Gentry, W. M. and Hubbard, R. G. (2000), “*Tax Policy and Entrepreneurial Entry*” *American Economic Review*, 90(2), 283-287.
- Giray, F. (2005), “*Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutlar*” *Akdeniz İİBF Dergisi*, 9, 93-122.
- Giray, F. (2012), “*Vergi Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*” Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Giray, F., Koban, E., ve Gerçek, A. (1998), “*Avrupa Birliği ve Türkiye’de Yatırımlara ve İhracata Yönelik Vergi Teşvikleri ve Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi*” Minerva Ofset, Bursa.
- Goodwin, N., Harris, J. M., Nelson, J. A., Roach, B. and Torras, M. (2014), “*Microeconomics in Context*” (3. baskı). New York: M. E. Sharpe.
- Goolsbee, A. (2001), “*The Implications of Electronic Commerce for Fiscal Policy (and vice versa)*” *Journal of Economic Perspectives*, 15(1), 13-23.
- Göde, F. N. (2019), “*Tüketim Vergileri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi: Türkiye Örneği*” Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Denizli.
- Gökalp, M. F., Baldemir, E. ve Akgün, G. (2011), “*Türkiye Ekonomisinde Dışa Açılma ve Gelir Eşitsizlikleri İlişkisi*” *Journal of Management & Economics*, 18(1), s.88-104.
- Göker, C. (2011), “*Yönlendirici Vergilendirme*” Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 17(3-4), 11-30.
- Granger, C. W. (1981), “*Some properties of time series data and their use in econometric model specification*” *Journal of econometrics*, 16(1), 121-130.
- Greene, W. H. (2012), “*Econometric analysis, 71e*” Stern School of Business, New York University.
- Groenewegen, P. (2002), “*Eighteenth Century Economics*” (Vol. 55), ISBN 0-203-45878 Master E-book, Routledge.

Gujarati, D. N. and Porter, D. C. (2004), “*Basic Econometrics*” (ed.) McGraw-Hill. Irwin, a business.

Gunes, S. (2007), “*Functional Income Distribution in Turkey: A Cointegration and VECM Analysis*” *Journal of Economic and social Research*, 9(2), 23-36.

Güler, A. (2017), “*Türkiye Ekonomisi’nde Ekonomik Büyüme İhracat İlişkisi*” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Ankara.

Güngör, K. (2006), “*İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler*” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 1-41.

Gürdal, T., Altundemir, M. E. ve Şanver, C. (2015), “*Maliye Politikası*” 4. Baskı, Kitap Matbaası, İstanbul.

Güriş, S. (2015), “*Stata ile Panel Veri Modelleri*” Der Yayınevi, İstanbul.

Hançerlioğlu, O. (2006), “*Ekonomi Sözlüğü*” Remzi Kitapevi, İstanbul.

Hines J. R. (2005), “*Do Tax Havens Flourish?*” *Tax Policy and The Economy*, 19, 65-99.

Holtz-Eakin, D., Joulfaian, D. and Rosen, H. S. (1993), “*Entrepreneurial Decisions and Liquidity Constraints*” (No. w4526), National Bureau of Economic Research.

Holtz-Eakin, D., Newey, W. and Rosen, H. S. (1988), “*Estimating Vector Autoregressions with Panel Data*” *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1371-1395.

Hsiao, C. (2014), “*Analysis of Panel Data*” (No. 54), Cambridge University Press.

<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378832-the-world-bank-atlas-method-detailed-methodology> erişim tarihi: 15.10.2019

<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519>, erişim tarihi: 05.03.2020.

<https://fsolt.org/swiid/> erişim tarihi: 01.07.2019.

<https://sites.google.com/site/tarikvural/maliye-bilimi> erişim tarihi: 01.08.2019.

<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REV> erişim tarihi: 01.07.2019.

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update-january2020>.

Işıl, Ü. (1992), “Eğitim ve Gelir İlişkisi” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 25(1), 113-129.

İnal, V. (2016), “Bilgi Ekonomisi: Bilgi İletişim Teknolojileri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Sakarya.

Jones, G. and Wadhvani, R. D. (2006), “Schumpeter's plea: Rediscovering history and relevance in the study of entrepreneurship” Division of Research, Harvard Business School.

Joseph E. S. (2015), “Eşitsizliğin Bedeli. Bugünün Bölünmüş Toplumunu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor?” Çev. Ozan İşler, İletişim Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.

Kanca, O. ve Bayrak, M. (2019), “Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Belirleyiciliği: Panel Veri Analizi” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(4).

Kargı, N. ve Karayılmazlar, E. (2009), “Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkinsizlik Etkisi” Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences, 14(3).

Karagianni, S., Pempetzoglou, M. and Saraidaris, A. (2012), “Tax burden distribution and GDP growth: Non-linear causality considerations in the USA”, International Review of Economics & Finance, 21(1), 186-194.

Katircioglu, S. (2010), “Is There a Long-run Relationship between Taxation and Growth? the Case of Turkey” Romanian Journal of Economic Forecasting, 13(1), 99-106.

Kazgan, G. (1993), “İktisadî Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi” Remzi Kitabevi.

- Kentikelenis, A. E., Stubbs, T. H. and King, L. P. (2016), “*IMF conditionality and development policy space, 1985–2014*” Review of International Political Economy, 23(4), 543-582.
- Kılıç, S. (2007), “*Türkiye’de Sendikaların Geleceği*” Sivil Toplum Dergisi, Sayı 19.
- Kılıçaslan, H. ve Yavan, S. (2017), “*Türkiye’de Vergi Yükünün Değerlendirilmesi: OECD Ülkeleri ile Karşılaştırma*” Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13(2), 33-51.
- Kibritçioğlu, A. (1996), “*Friedrich List’in Bebek Endüstri Tezi*” Uluslararası Makro İktisat (s. 49-83), Munich Personal RePEc Archive.
- Kibritçioğlu, A. (1998) “*İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşerî Sermayenin Yeri*” A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ocak-Aralık, Cilt 53, no.1-4.
- Kiker, B. F. (1966), “*The Historical Roots of the Concept of Human Capital*” Journal of Political Economy, 74(5), 481-499.
- King, R. G. and Rebelo, S. (1990), “*Public Policy and Economic Growth: Developing Neoclassical Implications*” Journal of political Economy, 98(5, Part 2), S126-S150.
- Kirmanoglu, H. (2009). “*Kamu Ekonomisi Analizi*” Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Kitao, S. (2008), “*Entrepreneurship, Taxation and Capital Investment*” Review of Economic Dynamics, 11(1), 44-69.
- Kobrin, S. J. (1997), “*Electronic cash and the end of national markets*” Foreign Policy, 65-77.
- Koch, S. F., Schoeman, N. J. and Van Tonder, J. J. (2005), “*Economic Growth and the Structure of Taxes in South Africa: 1960–2002*” South African Journal of Economics, 73(2), 190-210.

- Koç, Ö. E. (2019), “*Türkiye’de Vergi Yükü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*” Alanya Akademik Bakış, 3(3), 247-259.
- Krever, R. and Zhang, H. (2011), “*China: Progressive Income Taxation and Urban Individual Income Inequality*” Asia-Pacific Tax Bulletin, Vol. 17, No. 3, pp. 192-199.
- Kuruca, Z. (1967), “*Kalkınmaya Uygun Vergi Politikası*” Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Onüçüncü seri, İ.Ü.İ.F. Yayınları (13).
- Kuştepelı, Y. R. ve Halaç, U. (2004), “*Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi*” Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt 6, Sayı 4, s.143-160.
- Kuznets, S. (1955), “*Economic Growth and Income Inequality*” The American Economic Review, 45(1), 1-28.
- Lambert, P. J. and Aronson, J. R. (1993), “*Inequality Decomposition Analysis and the GINI Coefficient Revisited*” The Economic Journal, 103(420), 1221-1227.
- Laures, J. (1928), “*The political economy of Juan de Mariana*” Ludwig von Mises Institute, Fortham University Press: Newyork, <https://books.google.com.tr/books>, erişim tarihi: 21.01.2020.
- Lee, Y. and Gordon, R. H. (2005), “*Tax Structure and Economic Growth*” Journal of Public Economics, 89(5-6), 1027-1043.
- Leibfritz, W., Thornton, J. and Bibbee, A. (1997), “*Taxation and Economic Performance*” OECD Economics Department Working Papers No. 176.
- Lewis, W. A. (1954), “*Economic Development with Unlimited Supplies of Labour*” The manchester school, 22(2), 139-191.
- Lindahl, E. (1958),” *Just Taxation—a Positive Solution*” In Classics in the theory of public finance (pp. 168-176). Palgrave Macmillan, London.
- Lipsey, R. G., Steiner, P. O. and Purvis, D. D. (1987), “*Economics: Eight Edition*” New York, Harper & Row.

- Lluís Carrion- i- Silvestre, J., Del Barrio- Castro, T. and López- Bazo, E. (2005), “*Breaking the panels: an application to the GDP per capita*” *The Econometrics Journal*, 8(2), 159-175.
- Lorenzi, P. (2004), “*Sin Taxes*” *Society-New Brunswick*, 41(3), 59-65.
- Macek, R. (2015), “*The Impact of Taxation on Economic Growth: Case Study of OECD Countries*” *Review of economic perspectives*, 14(4), 309-328.
- Macesich, G. (1984), “*The politics of monetarism: its historical and institutional development*” ISBN-13: 978-0847673445, Rowman & Allanheld.
- Maina, A. W. (2017), “*The Effect of Consumption Taxes on Poverty and Income Inequality in Kenya*” *International Journal of Accounting and Taxation*, 5 (2), 56-82.
- Mamatzakis, E. C. (2005), “*The Dynamic Responses of Growth to Tax Structure for Greece*” *Applied Economics Letters*, 12(3), 177-180.
- Mangir, F. ve Ertuğrul, H. M. (2012), “*Vergi Yüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1988-2011 Türkiye örneğı*” *Maliye Dergisi*, 162, 256-265.
- Mankiw, G. N. (2010), “*Makroekonomi*” Çev. Ömer Faruk ÇOLAK, Elif Yayınevi, Ankara.
- Marsden, K. (1983), “*Links Between Taxes and Economic Growth: Some Empirical Evidence*” Staff Working Paper No SWP 605, Washington, D.C.: The World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/447031468756620681/Links-between-taxes-and-economic-growth-some-empirical-evidence>, erişim tarihi: 02.02.2020.
- Martinez-Vazquez, J., Moreno-Dodson, B. and Vulovic, V. (2012), “*The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from A Large Panel of Countries*” *Review of Public Economics*. No:200. p.95-130.

- Martorano, B. (2018), "*Taxation and Inequality in Developing Countries: Lessons from the Recent Experience of Latin America*" *Journal of International Development*, Vol. 30, No. 2: 256-273.
- McBarnet, D. (2003), "*When Compliance is Not The Solution But the Problem: From Changes in Law to Changes in Attitude*" *Taxing Democracy: Understanding Tax Avoidance and Evasion*, Chapter 11, 229.
- McCoskey, S. and Kao, C. (1998), "*A Residual-Based Test of The Null of Cointegration in Panel Data*" *Econometric reviews*, 17(1), 57-84.
- Meek, R. L. (2013), "*Economics of Physiocracy*" Routledge.
- Mehrara, M. and Esfahani, P. (2016), "*The Relationship Between Income Distribution and Tax Structure in The Selected Countries*" *Iranian National Tax Administration (INTA)*, 23(28).
- Mendoza, E. G., Milesi-Ferretti, G. M. and Asea, P. (1997), "*On The Ineffectiveness of Tax Policy in Altering Long-Run Growth: Harberger's Superneutrality Conjecture*" *Journal of Public Economics*, 66(1), 99-126.
- Milesi-Ferretti, G. M. and Roubini, N. (1994), "*Taxation and Endogenous Growth in Open Economies*" NBER Working Paper Series Working Paper No. 4881.
- Mintz, J. (1995), "*The Corporation Tax: A Survey*" *Fiscal Studies*, 16(4), 23-68.
- Modigliani, F. (1970), "*The Life Cycle Hypothesis of Saving and Intercountry Differences in The Saving Ratio*" *Induction, Growth and Trade*, 197-225, Clarendon Press, London.
- Mucuk, M. ve Alptekin, V. (2008), "*Türkiye'de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006)*" *Maliye Dergisi*, 155, 159-174.
- Musgrave, R. A. and Thin, T. (1948), "*Income Tax Progression, 1929-48,*" *Journal of Political Economy* 56, no. 6 (Dec., 1948): 498-514.

- Mutlu, A. ve Çelen, M. (2012), “*Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları*” Yayın No: TÜSİAD-T/2012-105/32.
- Mutluer, M. K., Öner, E. ve Kesik, A. (2016), “*Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*” İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Nadaroğlu, H. (1996), “*Kamu Maliyesi Teorisi*” Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul.
- Nadaroğlu, H. (1998), “*Kamu Maliyesi Teorisi*” Gözden Geçirilmiş ve Düzeltilmiş 10. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Nantob, N. Y. (2016), “*Taxation and Income Inequality in Developing Countries: An Empirical Investigation*” Economics Bulletin, 36(3), 1508-1522.
- Nargeleçekenler, M. (2009), “*Makroekonomik ve Finansal Serilerin Ekonometrik Analizi: Panel Veri Yaklaşımı*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Bursa.
- Nesterova, D. V. and Sabirianova, K. Z. (1998), “*Investment in human capital under economic transformation in Russia*” Economic Education and Research Consortium.
- Neumark, F. (1943), “*İktisadi Düşünce Tarihi*” Cilt: 1, Çev. Ahmet Ali ÖZEKEN, İstanbul, Üniversitesi Yayınlarından, (201), İktisat Fakültesi No: 19, İstanbul.
- Neumark, F. (1944), “*Bekârlık Vergisi*”, Barış Dünyası Aylık Siyasal Fikir Mecmuası.
- Noyan, E. ve Avşarlıgil, N. (2017), “*Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Dolaylı ve Doğrudan Vergi Politikaları Üzerinden Müşevvik Sorunun Ekonometrik Analizi*” Alanya Akademik Bakış, 1(3), 49-59.
- Oboh, T. and Eromonsele, P. E. (2018), “*Taxation and Income Inequality in Nigeria*” Journal of Social Development, 7 (1), 63-72
<https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:qiTJ4Hwv6nYJ:scholar.g>

[oogle.com/+Taxation+and+Income+Inequality+in+Nigeria&hl=tr&as_sdt=0,5](https://www.google.com/+Taxation+and+Income+Inequality+in+Nigeria&hl=tr&as_sdt=0,5)
erişim tarihi: 20.02.2020

- O'Connell, P. G. (1998), “*The Overvaluation of Purchasing Power Parity*” Journal of international economics, 44(1), 1-19.
- Oğuz, O. (2017), “*Gelir Dağılımı Adaletsizliğinin Kurumsal İktisat Yönünden Değerlendirilmesi: Ekonometrik Bir Uygulama*” Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul.
- Ojede, A. and Yamarik, S. (2012), “*Tax policy and state economic growth: The long-run and short-run of it*” Economics Letters, 116(2), 161-165.
- Orain, A. and Steiner, P. (2006), “*Physiocracy and Quensay*”, İçinde G. Faccarello & HD Kurz (Eds.), Handbook on the History of Economic Analysis Volume I: Great Economists (28-39).
- Organ, İ. ve Ergen, E. (2017), “*Türkiye’de Vergi Yükünün Ekonomik Büyümeye Etkileri Üzerine Bir Çalışma*” Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (27), 197-207.
- Orhan, O. Z. ve Erdoğan, S. (2010), “*Genel Ekonomi*” Umuttepe Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.
- Öncel, T. (1982), “*Gelirin Yeniden Dağılım Politikası Aracı Olarak Negatif Gelir Vergisi*” Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (28), 1-14.
- Öncel, T. (2001), “*Vergilendirme Sınırının Makro Ekonomik Değişkenleri*” Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (39).
- Önder, İ. (2003), “*Kapitalist İlişkiler Bağlamında ve Türkiye’de Devletin Yeri ve İşlevi*” İçinde Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar, Derleyenler: Ahmet H. Köse, Fikret Şenses, Erinç Yeldan, İktisat Üzerine Yazılar I, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özbilen, Ş. (1998), “*Maliye Politikası*” Ezgi Kitabevi, Bursa.

- Özel, H. A. (2012), “*Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri*” Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, 2(1), 63-72.
- Öztürk, N. (2009), “*İktisatta Bölüşüm: Kuram Politika*” Palme Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, S. ve Ülger, Ö. (2016), “*Vergi Cennetlerinin Küresel Finansal Kriz Üzerine Ekonomik Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Kara Para Aklamadaki Rolü*” Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(1), 237-254.
- Özyılmaz, A. (2016), “*Para ve Maliye Politikaları Arasındaki Koordinasyonun Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkinliği*” Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), 28-34.
- Pechman, J. A. (2001), “*Federal Tax Policy*” (Vol. 23), Brookings Institution Press.
- Pehlivan, O. (2011), “*Kamu Maliyesi*” Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Pesaran, M. H. (2004), “*General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence in Panels*” CESifo Working Paper Series No. 1229; IZA Discussion Paper No. 1240. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=572504>
- Pesaran, M. H. (2007), “*A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence*” Journal of applied econometrics, 22(2), 265-312.
- Pesaran, M. H. and Yamagata, T. (2008), “*Testing Slope Homogeneity in Large Panels*” Journal of econometrics, 142(1), 50-93.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. and Yamagata, T. (2008), “*A bias- adjusted LM test of error cross- section independence*” The Econometrics Journal, 11(1), 105-127.
- Peston, M. (1971), “*Incentives Distortion and The System of Taxation*” The Political Quarterly, 42(1), 20-30.
- W.Petty, W. (1662), “*A Treatise Of Taxes and Contributions*” http://www.hargaden.com/enda/wp-content/petty_taxescontributions.pdf erişim tarihi: 21.11.2019.
- Pınar, M. (2010), “*Maliye Politikası Teori ve Uygulama*” Naturel Yayınları, Ankara.

- Pigou, A. C. (2013), "*The Economics of Welfare*" Palgrave Macmillan.
- Piketty, T. and Saez, E. (2014), "*Inequality in the Long Run*" *Science*, 344(6186), 838-843.
- Polat, M. A. (2019), "*Ekonomik Büyüme ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği*" *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 1991-2009.
- Prasad, N. (2008), "*Policies For Redistribution: The Use of Taxes and Social Transfers*" International Institute for Labour Studies, Discussion Paper. No:194.
- Prebisch, R. (1962), "*The Economic Development of Latin America and its Principal Problems*" *Economic Bulletin for Latin America*.
- Ramot, A. and Ichihashi, M. (2012), "*The Effects of Tax Structure on Economic Growth and Income Inequality*" IdEC Discussion Paper. Hiroshima University.
- Ray, S., Pal, M. K. and Ray, I. A. (2012), "*A Causality Analysis on Tax-Growth Nexus in India: 1950-51 to 2011-12*" *Journal of Expert Systems*, 1(4), 104-114.
- Razin, A. and Yuen, C. W. (1996), "*Capital Income Taxation and Long-Run Growth: New Perspectives*" *Journal of Public Economics*, 59(2), 239-263.
- Rezai A., Foley D.K. and Taylor L. (2016), "*Global Warming and Economic Externalities*" In: Chichilnisky G., Rezai A. (eds) *The Economics of the Global Environment. Studies in Economic Theory*, vol 29. Springer, Cham.
- Rodriguez, F. and Jayadev, A. (2010), "*The Declining Labor Share of Income*" *Journal of Globalization and Development*, 3(2), 1-18.
- Romer, P. M. (1986), "*Increasing Returns and Long-run Growth*" *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037.
- Romer, P. M. (1990), "*Endogenous Technological Change*" *Journal of political Economy*, 98(5, Part 2), S71-S102.
- Sağbaşı, İ. (2011), "*Vergi Teorisi*" Ece Matbaası, Ankara.

- Sakal, M. ve Şahin, E. A. (2009), “*Anayasal İktisat*” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 11, Sayı:1, s.69-112.
- Sameti, M. and Rafie, L. (2010), “*Interaction of Income Distribution, Taxes and Economic Growth*” Iranian Economic Review, 14(25), 67-81.
- Sancak, E. ve Demirci, N. (2012), “*Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi*” AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:8, Yıl:8, Sayı:2, 8:159-198.
- Saqib, S., Ali, T., Riaz, M. F., Anwar, S. and Aslam, A. (2014), “*Taxation Effects on Economic Activity in Pakistan*” Journal of Finance and Economics, 2(6), 215-219.
- Saraç, T. B. (2015), “*Vergi Yüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*” Maliye Dergisi, 169, 21-35.
- Savaş, V. (1993), “*Anayasal İktisat*” Takav Matbaacılık, İzmir.
- Savaş, V. (1994), “*Politik İktisat*” Beta Basım, 2. Baskı, İstanbul.
- Savaş, V. (2000), “*İktisadın Tarihi*” Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Savaş, V. F. (1997), “*İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu*” Avcıol Matbaacılık, İstanbul.
- Savaşan, F. (2004), “*Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Vergi Kaybı Tahminleri*” Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Maliye Sempozyumu, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- Savaşan, F. ve Odabaş, H. (2005), “*Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*” Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 5(10), 1-28.
- Sayıs, T. (2019), “*E-Devlet Aracılığı ile Sendikalara Üyelik ve Sendikal Örgütlenme Üzerindeki Etkileri*” Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ordu.

- Schneider, F. and Savasan, F. (2007), “*Dymimic Estimates of The Size of Shadow Economies of Turkey and of Her Neighbouring Countries*” International Research Journal of Finance and Economics, 9(5), 126-143.
- Schmölder, G.(1976), “*Genel Vergi Teorisi*” (Çeviren: Salih Turhan), 4. Baskı, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları No:374, İstanbul.
- Schumpeter, J. (1975), “*Capitalism, Socialism, and Democracy*” Master e-book ISBN: 0-203-20205-8, New York: Harper.
- Selim, R. ve Şenesen, Ü. (1999), “*Gelir Vergisinin 1960'dan Sonra Türkiye Kişisel Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi*” İktisat İşletme ve Finans, 14(158), 30-38.
- Semiz, Y. (2010), “*1923–1950 Döneminde Türkiye’de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi)*” Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (27), 423-469.
- Sevüktekin, M. ve Nargeleçekenler, M. (2010), “*Ekonometrik Zaman Serileri Analizi: EViews Uygulamalı*” Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Seyidoğlu, H. (2006), “*İktisat Biliminin Temelleri*” Güzem Can Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (2013), “*Uluslararası Finans*” Güzem Can Yayınları.
- Seymen, D. A. (2000), “*Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İzmir.
- Shevlin, T., Shivakumar, L. and Urcan, O. (2019), “*Macroeconomic Effects of Corporate Tax Policy*” Journal of Accounting and Economics, 68(1), 101233.
- Shultz, W. J. and Harriss, C. L. (1965), “*American Public Finance and Taxation*” Prentice–Hall.
- Sinha, D. (1999), “*The Role of Saving in Pakistans Economic Growth*” Journal of Applied Business Research (JABR), 15(1), 79-86.

- Solt, F. (2019), “*Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database*” <https://osf.io/preprints/socarxiv/mwnje/> erişim tarihi: 09.11.2019.
- Songur, M. ve Yüksel, C. (2018), “*Vergi Yapısı ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği*” *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 55(643), 47.
- Sönmez, M. (1990), “*Türkiye’de Gelir Eşitsizliği*” (Vol. 5), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sunstein, C. R. (2020), “*Internalities, Externalities, and Fuel Economy*” For symposium at NYU Law School, in honor of Richard B. Stewart, Forthcoming, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3526862> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3526862>.
- Swamy, P. A. (1970), “*Efficient Inference in a Random Coefficient Regression Model*” *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 311-323.
- Şahin, M. (2011), “*Türkiye’de Vergi Uygulamaları ve Vergi Ahlakı İlişkisi: Trabzon, Giresun ve Gümüşhane İlleri Örneği*” Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Isparta.
- Şen, H. ve Kaya, A. (2015), “*Ekonomik Krizlerin Değişmeyen İmdatçısı: Maliye Politikası*” *Sosyoekonomi*, 23(1).
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2016), “*Vergi Teorisi ve Politikası*” Kalkan Matbaacılık, Ankara.
- Şen, H., Sağbaş, İ. ve Keskin, A. (2007), “*Bütçe Açıkları ve Açık Finansman Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*” Orion Yayınevi, Ankara.
- Şükrüoğlu, D. (2008), “*Eşanlı Panel Veri Modelleri ve Bir Uygulama*” Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Ekonometri Bilim Dalı, İstanbul.
- Taghizadeh- Hesary, F., Yoshino, N. and Shimizu, S. (2019), “*The Impact of Monetary and Tax Policy on Income Inequality in Japan*” *The World Economy*, DOI: 10.1111/twec.12782.

- Taha, R., Nanthakumar, L. and Colombage, S. R. (2011), “*The effect of economic growth on taxation revenue: The case of a newly industrialized country*” International Review of Business Research Papers, 7(1), 319-329.
- Tari, R. (2010), “*Ekonometri*” Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Taris, T. W. (2000), “*A Primer in Longitudinal Data Analysis*” Sage Publications.
- Tekelioğlu, M. (1993), “*İktisadi Düşünceler Tarihi*” Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- Tekin, A. (2010), “*OECD Ülkelerinde Yapılan Vergi Reformlarının Değerlendirilmesi*” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26, 54-70.
- Temiz, D. (2008), “*Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1960-2006 Dönemi*” 2. Ulusal İktisat Kongresi, 20-22.
- Teyyare, E. ve Sayaner, K. (2018), “*Türkiye’de Gelir Eşitsizliğinin Maliye Politikası Araçları ve Kurumsal Faktörler Açısından Analizi ve Çözüm Önerileri*” Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16), 309-334.
- Tinbergen, J. (1972), “*Factors Determining Income Distribution*” Journal of Economic Issues, 6(4), 207-216.
- Tokol, A. (2000), “*Sosyal Politika*” 2. baskı, Vıpaş A. Ş, Bursa.
- Topal, M. H. (2017), “*Vergi Yapısının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerinden Ampirik Bir Kanıt*” Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5(3).
- Tosun, M. S. and Abizadeh, S. (2005), “*Economic Growth and Tax Components: an Analysis Of Tax Changes in OECD*” Applied Economics, 37(19), 2251-2263.
- Trezevant, R. (1992), “*Debt financing and tax status: Tests of the substitution effect and the tax exhaustion hypothesis using firms' responses to the Economic Recovery Tax Act of 1981*” The Journal of Finance, 47(4), 1557-1568.

- Turan, D. ve Yurdakul, A. (2009), “*Zararlı Alışkanlığı Önlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri ve Etkinliği*” *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(2), 1-13.
- Turhan, S. (1998), “*Vergi Teorisi ve Vergi Politikası*” Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Türk İ.(1979), “*Maliye Politikası Amaçlar- Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri*” Sevinç Matbaası, Ankara.
- Türk, İ. (1999), “*Maliye Politikası*” 13. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Uğur, M. (2011), “*Kurumsal Kalite ve Ekonomik Performans-İktisadın (Yeniden) Siyasallaşması mı?*” *İktisat ve Toplum*, 1(9), 36-41.
- Uluatam, Ö. (2009), “*Kamu Maliyesi*” 10. Baskı, İmaj Kitapevi, Ankara.
- Ulusoy, A. (2007), “*Maliye Politikası*” Mikro Yayıncılık, Trabzon.
- Us, V. (2004), “*Kayıtdışı Ekonomi Tahmini Yöntem Önerisi: Türkiye Örneği*” (No. 2004/17), Tartışma Metni, Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Ünlükaplan, I. ve Arisoy, I. (2011), “*Vergi Yükü ve Yapısı ile İktisadi Büyüme Arasındaki Dinamik Etkileşimler Üzerine Uygulamalı Bir Analiz*” *METU Studies in Development*, 38(1), 71.
- Ünsal, E.(2009), “*İktisadi Büyüme*” İmaj Yayınevi, Ankara.
- Velde, F.R. (1997), “*The Physiocrats and the Single Tax*” in Kenneth C. Wenzer (Eds.), *An Anthology of Single Land Tax Thought* (12-24). Rochester: University of Rochester Press.
- Wang, C., Caminada, K. and Goudswaard, K. (2012), “*The Redistributive Effect of Social Transfer Programmes and Taxes: A Decomposition Across Countries*” *International Social Security Review*, Vol. 65, No. 3: 27-48.
- Wennekers, S. and Thurik, R. (1999), “*Linking Entrepreneurship and Economic Growth*” *Small Business Economics*, 13(1), 27-56.
- Westerlund, J. and Edgerton, D. L. (2007), “*A Panel Bootstrap Cointegration Test*” *Economics letters*, 97(3), 185-190.

- Widmalm, F. (2001), “*Tax structure and growth: are some taxes better than others?*” *Public Choice*, 107(3-4), 199-219.
- Williams, D. (1999), “*The Enlightenment*” (Vol. 1), Cambridge University Press.
- Wooldridge, J. M. (2002), “*Inverse Probability Weighted M-estimators for Sample Selection, Attrition and Stratification*” *Portuguese Economic Journal*, 1(2), 117-139.
- Yanpar, A. (2007), “*Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası*” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Ankara.
- Yaraşır, S. ve Yılmaz, B. E. (2011), “*OECD Ülkelerinde Özel Tasarruflar: Bir Bakış (1999-2007)*” *Maliye Dergisi* Sayı 160.
- Yardımcıoğlu, F. (2012), “*Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkisi*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Sakarya.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2013), “*Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı*” Beta Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2010), “*Makro Ekonomi*” 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, H. (2019), “*Türkiye’de Siyasal İktidar ile Sermaye İlişkisinde Medyanın Etkisi: 2000 Sonrası Döneme Genel Bir Bakış*” *Dijital Çağda İletişim Okumaları-I*, 30.
- Zandvakili, S. (1994), “*Income distribution and redistribution through taxation: An international comparison*” *Empirical Economics*, 19(3), 473-491.
- Zeng, J. and Du, H. (2003), “*Allocation of Tax Revenue and Growth Effects of Taxation*” National University of Singapore, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.486.1961&rep=rep1&type=pdf> erişim tarihi: 21.11.2019.

ÖZGEÇMİŞ

Lisans eğitimini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'nde tamamladı. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Enstitü Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimi alan İNAL, Maliye Enstitü Anabilimdalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir.

